

KERKPOSTILLEN III
UIT HET LEVEN VAN JEZUS
EN ZIJN WERK.

DOOR
DR. MAARTEN LUTHER

Content Page

Verschenen in: Stemmen uit Wittenberg
Preken, artikelen, brieven enz.
Van Dr. Maarten Luther en zijn tijdgenoten
Deel III
Bundel XXVI - XL 2012

Klik op de tekst van het gedeelte dat u wilt lezen

INHOUD

26. VRUCHT EN KRACHT VAN DE HEMELVAART VAN CHRISTUS

"Daarom zegt Hij: Hij is opgevaren in de hoogte, en heeft de gevangenis gevangen genomen en heeft de mensen gaven gegeven. Dit nu: Hij is opgevaren, wat is het dan dat Hij tevoren is nedergedaald in de onderste plaatsen der aarde? Die nedergedaald is, is Dezelfde, Die opgevaren is boven alle hemelen, opdat Hij alles vervullen zou."
Efeze 4: 8-10.

27. DE UITSTORTING VAN DE HEILIGE GEEST

"En als de dag van Pinksteren verschenen was, waren zij allen eendrachtig bij elkander."... enz. Handelingen 2 vs. 1 - 47.

28. DE INWONING VAN DE HEERE BIJ DE MENS

"Jezus antwoordde en zeide tot hen: wie Mij liefheeft, die zal Mijn woord onderhouden. En Mijn Vader zal hem liefhebben, en wij zullen tot hem komen en woning bij hem maken. Maar wie Mij niet liefheeft, die onderhoudt Mijn woorden niet, en het woord dat gij hoort is niet het Mijne, maar van de Vader, die Mij gezonden heeft" enzovoort. Johannes 14 vs. 23 - 31.

29. GODS LIEFDE IN CHRISTUS

"En er was een mens uit de farizeeën, genaamd Nicodémus, een overste der Joden. Deze kwam tot Jezus bij nacht en zeide tot Hem" enzovoort. Johannes 3.

30. WAPENRUSTING VAN DE CHRISTEN

"Voorts mijn broeders, wordt sterk in de Heere en in de macht Zijner sterkte. Doet áán de gehele wapenrusting Gods, opdat gij kunt staande blijven tegen de listige aanvallen van de duivel; want wij hebben niet te vechten tegen vlees en bloed, maar tegen vorsten en machten, namelijk tegen de heren der wereld, die in de duisternis dezer eeuw heersen, tegen de boze geesten onder de hemel. Daarom grijpt de gehele wapenrusting Gods aan, opdat gij in de kwade dag tegenstand mag bieden en alles wél uitvoeren en het veld behouden. Zo staat nu, uw lendenen omgord hebbende met waarheid, en aangedaan hebbende het borstwapen der gerechtigheid en geschoeid aan de voeten, opdat gij gereed bent (tot de prediking) van het Evangelie van de vrede; maar vóór alle dingen, grijpt aan het schild van het geloof, met hetwelk gij alle vurige pijlen van de boze kunt uitblussen, en neemt de helm van het heil, en het zwaard van de Geest, hetwelk is Gods Woord."
Efeze 6 vs. 10 - 17.

31. ZALIGE HOOP

"Wachten op de zalige hoop en verschijning der heerlijkheid van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus." Titus 2 vers 13.

32. LAZARUS EN DE RIJKE MAN

"En er was een zeker rijk man, die kleepte zich met purper en kostelijk lijnwaad, en hij leefde alle dagen heerlijk en in vreugde. En er was een zeker arm man, genaamd Lazarus, die lag voor zijn deur, vol zweren, en begeerde zich te verzadigen van de kruimels, die van de tafel van de rijke vielen. En ook de honden kwamen en likten zijn zweren", enzovoort. Lucas 16 vs. 18 - 31.

33. DE ECHTELIJKE STAAT

"En op de derde dag was er een bruiloft te Kana in Galiléa, en de moeder van Jezus was aldaar. En Jezus en Zijn jongeren waren ook ter bruiloft genodigd. En toen er wijn ontbrak, zei de moeder van Jezus tot Hem, zij hebben geen wijn. Jezus zei tot haar: Vrouw, wat heb ik met u te doen? Mijn uur is nog niet gekomen. Zijn moeder zei tot de dienaars: wat Hij u zegt, doet dat. En daar waren zes stenen waterkruiken gezet, naar de wijze der Joodse reiniging, en elk hield twee of drie maten. Jezus zei tot hen, vult de waterkruiken met water. En zij vulden

ze tot boven toe. En Hij zei tot hen: schept nu en brengt het de spijsmeester. En zij brachten het. Als nu de spijsmeester de wijn had geproefd, die water geweest was, - en hij wist niet vanwaar die was, maar de dienaars, die het water geschept hadden wisten het - riep de spijsmeester de bruidegom en zei tot hem: iedereen geeft eerst de goede wijn, en wanneer men wèl gedronken heeft, alsdan de mindere; gij hebt de goede wijn tot nu toe bewaard. Dit eerste teken deed Jezus te Kana in Galiléa en openbaarde Zijn heerlijkheid, en Zijn jongeren geloofden in Hem". Johannes 2 vs. 1 - 11.

34. GENEZING VAN DE WATERZUCHTIGE OP DE SABBAT

"En het geschiedde dat Hij kwam in een huis van een overste der farizeeën, op een Sabbat, om brood te eten, en zij namen Hem waar. En zie, er was een mens voor Hem, die waterzuchtig was. En Jezus antwoordde en zei tot de schriftgeleerden en farizeeërs, en sprak: is het ook geoorloofd op de Sabbat te genezen? Maar zij zwegen stil. En Hij greep hem aan en genas hem en liet hem gaan. En Hij antwoordde en zei tot hen: Wie is er onder u wiens os of ezel in een put valt en die hem er niet terstond uittrekt op de Sabbatdag? En zij konden Hem daarop weer geen antwoord geven". Lukas 14 vs. 1 - 6.

35. FARIZEEËR EN TOLLENAAR

"En Hij zeide tot sommigen, die zich overtuigd hielden, dat zij vroom waren en de anderen verachten, deze gelijkenis. Twee mensen gingen opwaarts in de tempel om te bidden: de één was een farizeeër, de ander een tollenaar. De farizeeër stond, en bad bij zichzelf aldus: ik dank u God, dat ik niet ben gelijk de andere mensen, rovers, onrechtvaardigen, overspelers, noch ook gelijk deze tollenaar; ik vast twee maal in de week en geef de tienden van al wat ik heb. En de tollenaar stond van verre, en wilde zelfs zijn ogen niet opheffen ten hemel, maar sloeg op zijn borst, zeggende: God wees mij zondaar genadig. Ik zeg u, deze ging af gerechtvaardigd naar zijn huis meer dan die; want wie zichzelf verhoogt, die zal vernederd worden, en wie zichzelf vernedert, die zal verhoogd worden". Lucas 18 vs. 9 - 14.

36. VERBLINDHEID VAN DE WERELD

"En als Hij nabij kwam en de stad aanzag weende Hij over haar, zeggende: och, dat ook gij erkende, en wel nog in deze tijd, wat tot uw vrede dient! Maar nu is het voor uw ogen verborgen. Want de tijd zal over u komen, dat uw vijanden rondom u een bolwerk zullen opwerpen en u belegeren en van alle zijden benauwen, en u zullen slechten en uw kinderen in u, en geen steen op de andere laten, daarom dat gij de tijd, in welke gij bezocht zijt, niet erkend hebt. En Hij ging in de tempel en begon uit te drijven, wie daarin verkochten en kochten, zeggende tot hen: Er staat geschreven: Mijn huis is een bedehuis, maar gij hebt het tot een rovershol gemaakt. En Hij leerde dagelijks in de tempel; maar de hogepriesters en schriftgeleerden en de voornaamsten van het volk zochten Hem te doden, en zij vonden niet wat zij doen zouden, want al het volk hing Hem aan en hoorde Hem." Lucas 19 vs. 41 - 48.

37. HET AMBT VAN DE GEEST

"En zodanig een vertrouwen hebben wij door Christus tot God. Niet, dat wij bekwaam zijn van ons zelf iets te denken als van onszelf, maar onze bekwaamheid is uit God, die ons ook bekwaam heeft gemaakt om het ambt van het nieuwe verbond te voeren, niet van de letter maar van de Geest, want de letter doodt, maar de Geest maakt levend. Indien nu het ambt, dat door letters doodt en in stenen is uitgebeeld, heerlijkheid had, zodat de kinderen Israëls het aangezicht van Mozes niet konden aanzien wegens de heerlijkheid des aangezichts, die echter ophoudt; hoe zou niet veel meer het ambt van de Geest heerlijkheid hebben? Want indien het ambt, dat de verdoemenis predikt, heerlijkheid heeft, zo heeft veel meer het ambt, dat de gerechtigheid predikt, overvloedige heerlijkheid. Ja, zelfs hetgeen verheerlijkt was is voor geen heerlijkheid te houden, wegens deze uitnemende heerlijkheid. Want indien hetgeen heerlijkheid had wat ophoudt, hoeveel te meer zal datgene heerlijkheid hebben wat blijft". 2 Cor. 3 vs. 4 - 11.

38. HET RIJK VAN CHRISTUS

"Heere, onze Heere, hoe heerlijk is Uw Naam, in alle landen, hoe prijkt Uw Majesteit aan de hemel. Uit de mond der jonge kinderen en zuigelingen hebt Gij lof bereid, wegens Uw vijanden; opdat Gij zou verdelgen de vijanden, de wraakgierige. Als ik de hemelen aanschouw, het werk Uwer vingeren, de maan en de sterren die Gij bereid hebt, wat is de mens dat Gij aan hem denkt en des mensen zoon dat Gij op hem acht geeft", enzovoort. Psalm 8.

39. VRUCHTEN VAN HET GELOOF

"Nu wij dan zijn rechtvaardig geworden door het geloof, hebben wij vrede met God door onze Heere Jezus Christus, door Wie wij ook de toegang hebben in het geloof tot deze genade in welke wij staan, en wij beroemen ons vanwege de hoop der heerlijkheid, welke God geven zal. En niet alleen dit, maar wij beroemen ons ook vanwege de verdrukkingen, omdat wij weten dat verdrukking lijdzaamheid voortbrengt en lijdzaamheid ervarenheid en ervarenheid hoop. En de hoop beschaamt ons niet, omdat de liefde Gods uitgestort is in onze harten door de Heilige Geest, die ons gegeven is." Rom. 5 vs. 1 - 5.

40. DE HOOFDSOM VAN HET CHRISTELIJKE LEVEN¹

"Want de hoofdsom van het gebod is liefde uit een rein hart, uit een goed geweten en uit een ongeveinsd geloof; waarvan sommigen zijn afgedwaald en hebben zich gekeerd tot onnut geklap; willende meesters der Schrift zijn en niet verstaande wat zij zeggen of wat zij stellen." 1 Tim. 1 vs. 5 - 7.

¹ *Veertig Leerredenen*, zijn in 1884 verschenen met een voorrede van Ds. P.F. Lodewijks te Zwolle.

26. VRUCHT EN KRACHT VAN DE HEMELVAART VAN CHRISTUS²

"Daarom zegt Hij: Hij is opgevaren in de hoogte, en heeft de gevangenis gevangen genomen en heeft de mensen gaven gegeven. Dit nu: Hij is opgevaren, wat is het dan dat Hij tevoren is nedergedaald in de onderste plaatsen der aarde? Die nedergedaald is, is Dezelfde, die opgevaren is boven alle hemelen, opdat Hij alles vervullen zou."

Eféze 4: 8-10

Wij vieren op deze dag het feest van de hemelvaart van onze Heere Christus. Op dit feest is men gewoon te preken over het artikel van ons christelijk geloof: *opgevaren ten hemel*. Dit is een verheven artikel, en voor menselijke wijsheid zo geheel en al onbegrijpelijk, dat hoe meer deze er over peinst en denkt, het des te meer schijnt niet waar te zijn. Want een menselijk verstand kan het niet begrijpen, dat een mens die vlees en bloed heeft ten hemel gevaren en Heere over al het geschapene geworden is, en met God gelijk in macht is; aangezien het verstand dit ternauwernood van God gelooft, laat staan dan van een mens.

Daarom moeten wij in zaken van het geloof, welke het Goddelijk Wezen, Zijn wil en onze zaligheid raken, ogen, oren en alle zinnen kunnen sluiten. En alleen horen en daarop acht slaan, wat en hoe de Schrift daarover spreekt. Wij moeten ons dan enig en alleen beroepen op het Woord van God, en daarnaar ons richten, en niet met onze wijsheid daaraan plooiën, of het naar ons inzicht afmeten. Anders gaat het ons zeker gelijk iemand, die met het blote oog in de blinkende zon ziet: hoe meer en hoe langer hij er in ziet, des te groter is de schade, welke zich aan het gezicht veroorzaakt.

Zo gaat het hier ook: hoe meer iemand dit artikel van ons geloof met zijn verstand en eigenwijsheid wil doorgronden en peilen, des te meer wordt hij er door verblind en in de war gebracht. Dat kan men in onze tijd aanschouwen aan de dwepers en geestdrijvers, zowel de Sacramentariërs als de Wederdopers. Vandaar dat zij niet te raden of te helpen zijn.

Wie nu het nut en de kracht van dit artikel: *opgevaren ten hemel* enzovoort, wil leren kennen, moet nauwkeurig acht geven op deze uitspraken van de Heilige Schrift, in welke dit artikel begrepen is; waar de Heilige Geest reeds lang te voren in de 68^e Psalm met heldere en duidelijke woorden gesproken heeft: *Gij bent in de hoogte gevaren en hebt de gevangenis gevangen genomen en hebt voor de mensen gaven ontvangen*.

De dierbare aartsvaders en profeten hebben over dit en andere artikelen van ons christelijk geloof zo met verzekerdheid gesproken, dat het wel geen twijfel lijdt of zij ze geloofd hebben; zij het dan ook, dat deze artikelen eerst lange tijd naderhand vervuld en tot werkelijkheid geworden zijn.

Daarentegen hoe gedragen wij, die weten en dagelijks in ons geloof belijden, dat alles geschied en volbracht is, en bovendien de Schriften van de profeten, evangelisten en apostelen dagelijks horen uitleggen, ons ten opzichte van deze dingen? Wij doen alsof wij ze voor leugens hielden of luisteren er met niet meer belangstelling naar, dan naar deze of gene andere geschiedenis of verhaal. En zo gaat het bij ons het ene oor in en het andere weer uit.

De apostelen en gelovigen nu hebben in het begin van de Christenheid met grote ijver en nauwgezetheid de spreken van de heilige profeten, aangaande de artikelen van het geloof scherp in 't oog gevat, ze op de voorgrond geplaatst en er de duidelijke

² E.L. Meinders Dl. II p. 302 vv. uitgesproken op Hemelvaartsdag.

verklaring van gegeven. Dit zien wij hier, waar Paulus deze spreuk uit de 68^e Psalm aanhaalt, en dan zeer uitnemend troostrijk de vrucht en de kracht van de hemelvaart van Christus beschrijft.

Deze woorden van de profeet welke Paulus hier verklaart, zijn door zeer vele knappe lieden onder het pausdom, voor dezen, gelezen maar niet begrepen, op enkele weinigen na. En hoewel men er jaarlijks over gepredikt heeft, dat Christus ten hemel gevaren is, is zulks toch zonder vrucht gebleven. Want niemand heeft geweten, veel minder geloofd, dat Christus ons ten goede, ons tot troost en zaligheid in de hoogte gevaren is; dat wij door Zijn hemelvaart van onze gevangenis, waarin wij allen gevangen waren, bevrijd en verlost zouden worden.

Nu, het is een indrukwekkende spreuk, daarom willen wij overwegen, wat zij in zich bevat.

Ten eerste zegt David: ***Gij bent in de hoogte gevaren.*** De profeet noemt onze Heere Christus, die in de hoogte gevaren is, in dezelfde Psalm meermalen God. Maar hoe hebben wij dat te begrijpen, dat God in de hoogte zou varen; Hij, die zo hoog is, dat er niets hogers is of zijn kan dan Hij, en alles aan Hem onderdanig is? Daarom noemt de Schrift Hem immers de Allerhoogste (Hand. 7 vs. 48). Hoe is Hij dan in de hoogte gevaren? Met deze enkele woorden: *Gij bent in de hoogte gevaren*, toont de profeet aan, dat de Persoon Christus, waarachtig God en mens is. Want Hij moet, zal Hij opgevaren zijn, eerst neergedaald zijn, gelijk Paulus zulks zeer juist uit de woorden van de profeten aanwijst, als hij hieruit besluit (Efeze 4: 9) zeggende, dit nu: *Hij is opgevaren, wat is het dan dat Hij tevoren, nedergedaald is in de onderste plaatsen van de aarde? Die gedaald is, is Dezelfde die opgevaren is boven alle hemelen opdat Hij alles vervullen zou.* Hij is, zegt Paulus, van tevoren nedergedaald; dat is, Hij is de rampzaligste en verachtste mens geweest, als men Hem aanschouwde, gelijk (Jesaja 52: 2 en 3) geschreven staat: *Hij had geen gedaante noch heerlijkheid. Hij was de allerverachtste en onwaardigste, vol smarten en ziekte. Hij was zo veracht, dat men het aangezicht voor Hem bedekte, en wij hebben Hem niet geacht.*

Derhalve heeft Hij niet dieper kunnen nederdalen en is ook geen mens op aarde zo diep verootmoedigd en nedergedaald als Hij; zodat het woord van Paulus: *Hij is nedergedaald*, volkomen waarheid bevat en in zijn recht blijft. Want Hij heeft Zich nedergebogen tot de allerdiepste diepte; onder de wet, onder de duivel, de dood, zonde en hel; dat is, dunkt mij, toch wel de laatste en laagste diepte. Daarom eist deze uitspraak, dat Hij, Die in de hoogte gevaren is, tevoren is nedergedaald; dat Hij dus niet alleen waarachtig, eeuwig God in de eeuwigheid van de Vader geboren is, maar ook van nature, toen de tijd vervuld was, waarachtig mens, uit de maagd Maria geboren is.

Wat is echter de aanleiding, dat Hij zó diep is neergedaald?

De profeet Jesaja geeft dit te kennen (hoofdstuk 53: 5) waar hij zegt: *Hij is om onze misdaden gewond en om onze zonden geslagen.* Lees dat gehele hoofdstuk eens. En in Johannes (hoofdstuk 1 vs. 29) zegt: *zie, dat is het Lam Gods, dat de zonde van de wereld op Zich neemt* en draagt. Zo hoort u het, dat de wereld in zonde en verdoemenis ligt, waaruit zij door geen schepsel in hemel of op aarde geholpen kan worden. Wanneer haar echter hulp zou ten deel vallen, dan zou God Zelf raad en hulp moeten schaffen, namelijk op deze wijze: *Hij heeft*, zegt Jesaja verder, *de zonden van ons allen op Hem, op Christus, Zijn enige Zoon, geworpen.* Al deze zonden (en alle jammer en ongeluk, hetwelk een gevolg van de zonde is) liggen op dit Lam van God; Hij delgt ze uit door Zijn bloed, gelijk Jesaja zegt: door Zijn wonden zijn wij genezen: Zo ook heeft Hij, omdat de gehele wereld omwille van de zonden de dood schuldig

was (*want de dood*, zegt Paulus, Rom. 5 vs. 12, *is door de zonde in de wereld gekomen*), de dood over Zich laten heersen, zodat deze Hem evenals alle andere mensen verslonden heeft; zo is Hij gestorven, begraven, is ook onder de duivel nedergedaald ter helle, zo diep als geen mens nedergedaald is. Omdat het echter onmogelijk was, dat Zijn ziel (gelijk Petrus, Hand. 2 vs. 27 zegt), in het graf zou blijven of Zijn vlees de verderfenis zien zou, zo moest Hij uit deze diepte en deze dood weer in de hoogte varen, dat is ter rechterhand van God. Dieper kon Hij niet nederdalen, hoger niet opvaren. Want niets is dieper dan de hel, niets hoger dan de rechterhand van God. Dit heeft Hij beide beproefd en ervaren; dit zullen ook wij moeten leren en ondervinden. Maar wij hebben het grote voordeel, dat Hij, de Doorbreker (Micha 2 vs. 13), voor ons opgevaren is; voor ons baan gebroken en de weg geëffend heeft; zodat wij, indien we tenminste in Hem geloven, Hem achterna vrolijk opvaren kunnen. Hij heeft dat alles doorwandeld, opdat Hij alles zou innemen, en, gelijk Paulus zegt (vs. 10), alles vervullen. Hij wil en moet aan alle plaatsen zijn: Daaruit volgt nu met zekerheid, dat deze God, van wie in de 68e Psalm beschreven wordt, dat Hij in de hoogte gevaren is, ook waarachtig mens zijn moet. Zo ligt dus in dit korte vers opgesloten, dat God de menselijke natuur heeft aangenomen, dat Hij van de Heilige Geest ontvangen is, dat Hij uit de maagd Maria geboren, van de doden opgestaan en ten hemel gevaren, dat Hij gezeten is ter rechterhand van God. Want Hij moest, wilde Hij opvaren, eerst nederdalen; dat is, Hij moest van nature waarachtig mens worden, de zonde van de gehele wereld op Zich nemen, de dood ondergaan enzovoort. Maar, als Hij weer zou opvaren, de gevangenis (die ons gevangen houdt) gevangennemen, de mensen gaven uitdelen en over zonde, dood, duivel, hel en al het geschapene machtig heersen, dan moest Hij niet alleen mens, maar ook van nature waarachtig, eeuwig God zijn. Want dat zijn geen werken van het schepsel, maar van de Schepper Zelf.

Zo heeft Paulus deze spreuk zeer scherp in 't oog gevat, waar hij spreekt: *die nedergedaald is in de onderste plaatsen van de aarde is dezelfde, die opgevaren is boven alle hemelen, opdat Hij alles vervullen zou*. En zo besluit hij kort en goed, dat in deze woorden: *gij bent in de hoogte gevaren* enzovoort ligt opgesloten de geboorte, de dood, de opstanding en de eeuwige heerschappij van Christus.

Maar wat doet Hij dan nu, nadat Hij opgevaren is? Welk een ambt heeft Hij? Zit Hij daarboven op een gouden stoel, en laat Hij de engelen voor Zich spelen en Hem het hof maken? Of zit Hij ledig? Nee, luister, wat de profeet en Paulus verder zeggen: Hij is niet alleen opgevaren, maar Hij heeft ook *de gevangenis gevangen genomen en heeft de mensen gaven gegeven*. Daar hoort u het, welk een ambt Hij heeft, Hij volbrengt tweeërlei dingen: de gevangenis heeft Hij gevangen genomen, en laat ook niet af deze voortdurend gevangen te houden. Dit is het ene. Het andere is: *Hij heeft de mensen gaven gegeven*, en geeft deze nog voortdurend tot aan het einde van de wereld, en deelt deze uit onder Zijn Christenen.

Nu is het echter zeer liefelijk en troostrijk als hij zegt: ***Hij heeft de gevangenis gevangen genomen***. De Schrift gebruikt op andere plaatsen dikwijls zulke spreekwijzen, als Gal. 2 vs. 19: *ik ben door de wet aan de wet gestorven*. Rom. 2 vs. 2: *de wet van de geest, die levend maakt in Christus Jezus, heeft mij vrij gemaakt van de wet van de zonden en van de dood*. Zo ook vs. 3: *God zond Zijn Zoon in de gestalte van het zondige vlees, en veroordeelde de zonde in het vlees door zonde*. En 2 Cor. 5 vs. 21: *God heeft diegene, die van geen zonde wist, voor ons tot zonde gemaakt, opdat wij in Hem zouden worden de gerechtigheid, die voor God geldt*. Evenzo Hosea 13 vs. 14: *ik zal hen verlossen uit het graf en hen van de dood redden; dood, ik zal u een gif*

zijn; graf, ik zal u een pest zijn. En Lucas 11 vs. 22: *de sterkere* (Christus) *overwint de sterke* (de duivel). Zo ook hier: *Hij heeft de gevangenis gevangen genomen*; Paulus zegt niet: Hij heeft de gevangenis weggenomen, want dan zou deze wel eens over enkele jaren kunnen wederkomen; maar, Hij heeft haar gevangen, zodat zij van nu voortaan niemand meer gevangen nemen kan.

Wat is dan nu de gevangenis, welke door Christus gevangen genomen is? Sommigen hebben het verklaard in deze zin, dat Christus toen Hij ten hemel gevaren is de aartsvaders uit het voorportaal van de hel heeft verlost. Dat dit echter de bedoeling niet zijn kan, tonen de woorden zelf aan, die ons wijzen op een andere gevangenis, welke mij en u en alle mensen gevangen neemt; namelijk een geestelijke gevangenschap, door welke, evenals een dief of moordenaar gevangen gehouden wordt tot de lichamelijke dood, zo de ziel gevangen is en gevangen gehouden wordt ten eeuwige dood indien zij niet door Hem, die opgevaren is in de hoogte, verlost wordt.

Derhalve is dus deze gevangenis, welke ons gevangen neemt en houdt, de wet, de zonde, de dood, duivel en hel. Want daar staat de wet, beveelt en drijft ons, dat wij vroom moeten zijn en God moeten liefhebben van ganser harte, en onze naaste als onszelf. Zulks doen wij niet, en het is ons ook onmogelijk het te doen. Omdat wij het echter niet doen, neemt de wet ons gevangen, dat wil zeggen, zij klaagt ons aan en velt het oordeel over ons, dat wij de eeuwige dood en de verdoemenis schuldig zijn. Want zo luidt haar oordeel (Deut. 27 vs. 26): *vervloekt is hij die niet doet naar al de woorden dezer wet, om er naar te doen.* Of, gelijk Paulus deze spreuk herhaalt en verklaart (Gal. 3 vs. 10): *vervloekt is ieder, die niet blijft in al hetgeen geschreven is in het boek van de wet, om het te doen.* Ach, God, welk een ontzettend verschrikkelijk oordeel is dat. Zo bemerk ik het wel, al heeft iemand ook de gehele wet gehouden en is slechts aan één gebod ongehoorzaam, dan is hij toch vervloekt? Ja zeer zeker, want helder en duidelijk zegt Mozes: *vervloekt is, wie niet alle woorden vervult.* Dat bedoelt ook Jacobus (hoofdstuk 2 vs. 10) waar hij zegt: *als iemand de gehele wet houdt en hij zondigt tegen één, die is aan alle schuldig.* Ja, u kunt niet het geringste van de wet houden, al bent u uiterlijk ook zo vroom, als u wilt: Hoe zult u haar dan geheel en al houden? Ook is zij door God niet daartoe gegeven, dat zij door menselijke kracht gehouden zou worden en de mens zou zalig maken, want indien de wet zulks vermocht, dan was *Christus ons niet nut* (Gal. 2 vs. 21). Maar zij is daartoe gegeven, dat de mens zijn zonden, zijn onmacht en zijn verdoemenis daardoor leert kennen en dus door de wet aan zichzelf leert wanhopen. En ergens anders, namelijk bij Christus raad en hulp zoekt.

Daarom mag u doen wat u wilt; de wet neemt u toch gevangen. Al gevoelt u zulks op 't ogenblik niet, het uurtje zal wel komen, dat de wereld het u te benauwd zal maken. Dan zult u zeggen: hoe kom ik uit deze gevangenis? Wanhoop aan uzelf en aan al uw krachten, en houd u aan de Persoon, welke Christus heet; Hij is in de hoogte gevaren en heeft de gevangenis gevangen genomen. Want wanneer deze Man u niet helpt, dan moet u eeuwig in deze gevangenis opgesloten en gevangen blijven; geen schepsel, geen heilige of engel kan er u uit verlossen. Maar houdt u zich aan Hem, dan wordt u geholpen. Want Christus heeft de wet gevangen genomen, niet voor Zijn eigen Persoon, maar ons ten goede; zodat, indien wij in Hem geloven, door Hem losgelaten moeten worden en zij ons niet meer vangen kan.

Hoe is het dan in Zijn werk gegaan, dat Christus de wet gevangen genomen heeft? Dat leert ons Paulus, waar hij zegt (Gal 4 vs. 4): *toen de tijd vervuld was, zond God Zijn Zoon, geboren onder de wet, opdat Hij degenen, die onder de wet waren, zou verlossen, opdat wij het kindschap ontvangen zouden.* Zo ook hoofdstuk 3 vs. 11: *door de wet wordt niemand voor God rechtvaardig; integendeel, de wet maakt de*

overtreding en de zonde slechts nog machtiger (Gal. 3 vs. 13) : *Christus echter verlost van de vloek van de wet, toen Hij een vloek werd*, (want daar staat geschreven, vervloekt is ieder, die aan het hout hangt), opdat de zegen van Abraham op de heidenen zou komen in Christus Jezus.

Ze hoort u 't, dat Christus Zich in de gevangenis, in welke wij allen opgesloten en gevangen liggen, heeft laten werpen. Hoe is dat toegegaan? Hij was een Mens, vervuld met alle genade, gerechtigheid en leven; ja, Hij was het leven Zelf; desondanks heeft Hij Zich onder de wet gevoegd. Zo komt de wet, richt zich tot Hem; zij wil tot Hem spreken en met Hem handelen, gelijk met alle Adamskinderen. Christus zwijgt daarop stil, laat de wet (de gruwelijke tiran, die over het gehele menselijk geslacht het doodvonnis velt en spreekt: vervloekt is een ieder enzovoort) over Zich heersen; Hij laat Zich, zonder enige schuld door de wet aanklagen en veroordelen als een vervloekte zondaar; ja, Hij draagt de naam en de smaad, zelf een vloek te zijn; daaronder bezwijkt Hij, sterft en wordt begraven.

Nu is het gewonnen; zo roept de wet uit. Zij wist echter niet, dat zij zulk een grove misgreep gedaan had; dat zij de Zoon van God veroordeeld en op jammerlijke wijze had doen ombrengen, en Hem als een godslasteraar en oproermaker door de dood aan het kruis had vermoord. Omdat zij nu Degene veroordeeld en verdoemd heeft, die onschuldig was en op wie zij geen recht had; ja, Hem, die de Heere van de wet en aller schepselen Schepper was; zo moet zij zich buigen, zich laten gevangen nemen, aan het kruis laten hechten en verdoemd worden; zo verliest zij al haar kracht en moet zich voor eeuwig door Hem, die zij veroordeeld heeft, onder de voet laten treden.

Indien u dus een vrolijk en gerust geweten wilt hebben, en uit de gevangenis van de wet bevrijd en verlost wilt zijn, houd u dan aan Christus. Hij is stokmeester over de wet geworden en heeft haar gevangen genomen. Geloof u in Hem, dan hebt u zeker vrijgeleide. Want Christus heeft haar gevangen, u ten goede; opdat u niet slechts van de wet vrij zijt, maar ook door en in Hem over haar heersen zou. Dat bedoelt Paulus wanneer hij zegt (Gal. 3): *Christus heeft ons verlost van de vloek van de wet, toen Hij een vloek werd voor ons*. En (Coloss. 2 vs. 13 en 14): *Hij heeft ons alle zonden kwijtscholden, en heeft uitgedelgd het handschrift dat tegen ons was, hetwelk in instellingen bestond en ons tegen was, en heeft het uit het midden weggedaan en aan het kruis gehecht*.

Maar gelijk nu de wet ons gevangen neemt, zo neemt ons ook de zonde gevangen, zij maakt ons verschrikt en versaagd; maakt ons geweten beangst, zodat wij voor het ritselen van een blad opschrikken. Wat zullen wij nu doen, om uit de gevangenis van de zonde verlost te worden? Zie op Christus; *Hij heeft de gevangenis gevangen genomen*, heeft de zonde in het vlees door de zonde veroordeeld en weggenomen. Hoe dan? Hij is zondaar, ja zonde geworden, en heeft zodoende de zonde van de wereld door Zijn zonde uitgedelgd en weggenomen.

Daarom zegt Paulus (Rom. 8 vs. 3): *God zond Zijn Zoon in de gestalte van het zondige vlees, en veroordeelde de zonde in het vlees door of omwille van de zonde*, opdat de gerechtigheid door de wet geëist, vervuld werd in ons. En 2 Cor. 5 vs. 21: *God heeft Hem, die van geen zonde wist, voor ons tot zonde gemaakt, opdat wij in Hem werden de gerechtigheid die voor God geldt*.

Hier hoort u het dus, dat Christus door Zijn zonde, de zonde van de wereld wegneemt en veroordeelt. Dat is echter een ongehoorde, wonderspreukige verkondiging: dat zonde zonde wegneemt, dat zonde zonde veroordeelt. Zou het niet juister gezegd zijn, gerechtigheid neemt zonde weg; of, Christus heeft door Zijn gerechtigheid de zonde van de wereld weggenomen en ze veroordeeld? Nee. Waarom niet? Omdat de zonde en de straf van de gehele wereld op Christus ligt, gelijk Johannes (hoofdstuk 1 vs. 29)

zegt: *zie, dat is het Lam van God, Hetwelk de zonde van de wereld op Zich neemt* en draagt; daarvoor doet Zijn lijden en sterven niet genoeg. Daarom vergaat Hij onder de zonde, wordt door de wet van Mozes beschouwd als een vervloekte en voor de ergste zondaar gehouden; daarom hangt Hij tussen twee moordenaars als een aartsbooswicht en wordt aan Hem vervuld de spreuk van Psalm 69 vs. 10: *de smaadheden van degenen die u smaden, zijn op mij gevallen*. En van Psalm 41 vs. 5, ik sprak: *Heere, wees mij genadig, heel mijn ziel, want ik heb tegen u gezondigd*. Deze en dergelijke woorden spreekt Christus. En Hij spreekt ze als zondaar.

Maar als Christus geen zonden gedaan heeft en geen bedrog in Zijn mond gevonden is; hoe kon Hij dan een zondaar wezen?

Wat Zijn Persoon aangaat is Hij geen zondaar; maar rein, heilig, rechtvaardig, ja de gerechtigheid zelf. Hij is echter het Lam van God, dat uw en mijn en de zonden van de gehele wereld op Zich heeft genomen. En teneinde voor deze genoeg te doen Zijn dierbaar bloed heeft vergoten. Zo heeft Christus door Zijn zonde, want Hij is zonde en vloek voor ons geworden, alle zonde van de wereld verscheurd, verdreven en veroordeeld. Gelooft u in Hem, dan is Zijn zonde zo sterk, dat zij opruimt en veroordeelt de zonden van u en van alle gelovigen.

Derhalve moet u zich in acht nemen, dat u, als uw zonde u drukt, u beangst en bang maakt, geen werk onderneemt, om ze daardoor te bedwingen en uit te delgen; want doet u dat, dan werkt u tevergeefs. Nee, maar houdt u aan Christus vast, door wie de zonde gevangen en reeds geoordeeld geworden is. Evenals een moordenaar omwille van zijn misdaden zijn aandeel ontvangt, en de dood zeker voor ogen heeft; want het vonnis is reeds over hem geveld. Wat kan zodanig een nu nog aan zijn leven hebben, daar het immers niets anders als een gang ten dode is?

De zonde nu maakt zich in ons nog wel bemerkbaar, maar zij heeft toch reeds haar vonnis, en dus is zij nu geheel zwak en krachteloos, niet meer in staat om te veroordelen, want zij is door Christus verslagen en gevangen. En hoe heviger zij de Christenen aanvecht, des te minder richt zij uit; ja, zij geeft door zulke hevige aanvechting hun des te grotere aanleiding, om tot hun Heere Christus om hulp te roepen. En dan staat Christus daar, en zegt: u veroordeelde en van nu voortaan krachteloze zonde, u kunt Mijn Christenen wel plagen en verschrikken, maar u zult er bij hen niets mee winnen; ja, u zult veroordeeld zijn en hen niet meer bij Mij aanklagen. Derhalve is het van weinig gewicht, wat de zonde in de gewetens van de Christenen teweegbrengt. Want Christus, voor ons tot zonde gemaakt, heeft de zonde overwonnen en veroordeeld. Dat is dus: zonde door zonde verdreven. Daaruit zien wij, dat Christus niet met lege handen in de hemel zit, maar zonder ophouden tegen onze vijanden te velde trekt en hen gevangen neemt, zodat zij ons, die in Hem geloven en ons met Zijn overwinning troosten, generlei schade kunnen doen.

De dood is ook één van onze vijanden, voor wie de gehele wereld verschrikt en siddert. Geen koning of keizer is ook zo sterk en machtig, dat hij de dood tegenstand zou kunnen bieden; zij moeten zich allen voor hem buigen, hetzij ze groot of klein, jong of oud, rijk of arm, aanzienlijk of gering zijn; zij moeten zich allen door hem laten ombrengen en verslinden. Daartegen is geen middel, geen raad of hulp. Wat moeten wij dan doen, om aan die vijand te ontkomen, zodat hij ons niet verslindt? Wilt u uit zijn gevangenis verlost en bevrijd worden, laat dan uw goede werken en uw gestreng leven varen; want daardoor kunt en zult u niets tot stand brengen. De reus is te sterk; hij laat zich niet verslaan door wetten en geboden van mensen aangaande monnikskapen, geschoren kruinen, en wat dies meer zij. Maar u moet u daarvan afwenden en zien, welk werk Christus gedaan heeft; Hij is de rechte Man, die onze

dood door Zijn dood heeft overwonnen en verslonden (Hosea 3 vs. 4).

Hoe is dat in zijn werk gegaan? De dood valt op Christus aan, meende een goede prooi te verslinden, spert de muil wijd open, en verzwolg Christus ook, evenals alle andere mensen. Christus verzet Zich daartegen niet, maar laat Zich door de dood verslinden en blijft tot de derde dag in de muil van de dood. Maar die goede prooi bekwam de dood zeer slecht; hij kon haar niet verteren, want zij was hem te machtig, zodat hij zijn prooi terug moest geven en daaraan stierf.

Zo heeft Christus door Zijn onschuldige dood onze dood, welke een schrik van de gehele wereld is, overwonnen. Geloven wij nu in Hem, dan moeten wij weliswaar tijdelijk sterven, begraven en verteerd worden; maar wij hebben daartegenover het voordeel, dat onze tijdelijke dood ons voortaan een ingang in het eeuwige leven is. Bovendien is onze dood, die wij ondergaan, geen eigenlijke, dat is: geen schrikwekkende dood meer, maar een afgebeelde dood, ja een zoete slaap. Dat alles brengt de dood van Christus tot stand, waardoor Hij onze dood heeft overwonnen en gevangen. Dat is dus, gelijk de Schrift daarover spreekt: de dood door de dood overwinnen, en vergif met vergif verdrijven.

Aangaande deze wonderbare overwinning van de ene dood door de andere, zegt de profeet Hosea (hoofdstuk 13 vs. 14) in de persoon van Christus: *dood, ik zal een dood zijn*. Als wilde hij zeggen: gij ellendige dood, u doodt en sleurt weg en verzwelgt het gehele menselijk geslacht. Nu, u zult dat niet eeuwig doen; ja, Ik zal spoedig komen, zodat u voor Mij buigen moet en uzelf laten verslinden. Dan zult u allen, die in Mij geloven, niet slechts eeuwig, niet zelfs mogen aantasten en verslinden, maar u zult u ook door hen onder de voet laten treden, en ervaren, dat zij door Mij heer over u zijn: Daaruit kunnen wij opmaken, hoe zalig, hoe heilzaam en machtig de dood van onze Heere Jezus Christus is; hoe Hij met alle macht en kracht om Zich heen slaat; de dood, wiens gevangenen wij waren, in de muil grijpt, hem de tanden uitbreekt; zijn spies en scherpe schicht stomp maakt; zodat hij ons, die in Christus geloven, niet meer kan wonden, steken of ombrengen, maar nu daarentegen een heilzaam ding wordt; in één woord, een zalige ingang ten eeuwigen leven is. Zo heeft ook de grijze Simeon de dood aangezien, en er vrolijk van gezongen (Luc. 2 vs. 20): *laat nu Heere, Uw dienstknecht in vrede heengaan*.

Zo zien wij, dat de dood voor ons Christenen nu niet meer schrikwekkend, maar troostvol is. Vanwaar echter dat? Daar vandaan, dat Christus in de hoogte gevaren is, en zit ter rechterhand van God; dat Hij onze vijanden overwonnen heeft; zodat, al maken zij ons ook treurig en bedroefd, zij ons toch niet kunnen schaden. Daarom mogen wij voor Christus in geen geval bevreesd zijn, als was Hij een streng en toornig tiran en rechter, gelijk Hij ons onder het pausdom wordt voorgesteld; maar wij moeten van Hem alle goeds verwachten, als van onze trouwe Heiland, Voorspraak, Herder en Opziener van onze zielen, Die niet alleen zonde, dood en alle jammer ons ten goede heeft overwonnen en gevangen genomen, maar ook ons voortdurend terzijde staat, zodat voortaan onze vijanden ons in eeuwigheid niet meer kunnen schaden.

Daaruit, zeg ik, zien wij dat wij in Christus een Hogepriester en een almachtige barmhartige Koning hebben, die ons zowel met God verzoent en in onze plaats treedt als ook ons krachtig verdedigt tegen het woeden en razen van de duivel en van de boze wereld. En ons huns ondanks bewaart. Daaraan ontbreekt niets als dit, dat wij het niet geloven of zwak-gelovig zijn. Want wij zouden, als wij dit voor onomstotelijk zeker hielden, niet zo kleinmoedig en versaagd zijn; niet zo treuren en klagen, maar onze hoofden omhoog heffen en ons troosten met de onuitsprekelijke genade van God, die in Christus ons geschonken is. Dan zouden wij ook deze grote genade en weldaden

niet zo schandelijk vergeten hebben, en niet andere wegen en middelen hebben beproefd, om daardoor van de zonde bevrijd te worden; als daar zijn: onze eigen krachten, goede werken, monnikerij, missen, vigiliën, verkeerde godsdienst en dienst van de heiligen, bedevaarten en ontelbaar veel andere dingen.

Indien nu onze zonden, gelijk gezegd is, door Christus gevangen en weggenomen zijn, dan kan de wet ons niet veroordelen, dan heeft ook de dood geen recht en macht meer over ons. Want de wet kan ons niet overtuigen, dat wij zondaren zijn, omdat Christus haar heeft gekruisigd en weggenomen. Verder volgt hieruit, dat de duivel niets tegen ons kan utruchten. Want door Christus zijn wij verlost van de macht en de heerschappij van de duivel; (welke een rijk van de duisternis, van de dwaling, van de zonde en van de dood heeft), aangezien wij door Christus in Zijn rijk zijn overgezet (Efez. 2 vs. 4 vv.), hetwelk een rijk van het licht, van juist inzicht, een rijk van gerechtigheid en leven is. Zodoende mogen wij ook niet bevreesd zijn voor de hel; want Hij, de lieve Heere, heeft de hel en al onze andere vijanden gevangen. Dat bedoelt Paulus als hij zegt (1 Cor. 15 vs. 54, 55, 58), *de dood is verslonden in de overwinning. Dood, waar is uw prikkel? Hel, waar is uw overwinning? Gode zij dank, die ons de overwinning gegeven heeft, door onze Heere Jezus Christus.*

Dat is dus het eerste stuk, *dat Christus in de hoogte gevaren is en de gevangenis gevangen genomen heeft*; dat is: Hij heeft zonde, dood, duivel, hel en alle ongeluk overwonnen en ons, die geloven dat zulks ons ten goede geschied is, de weg naar de hemel geopend. Dat zijn allemaal ongelofelijke, ja onmogelijke woorden, als wij met ons verstand te rade gaan. Maar de profeten en apostelen, gedreven zijnde door de Heilige Geest, spreken zo vrolijk en zo vast overtuigd van deze dingen, als zagen zij ze met hun ogen; zij hebben het trouwens ook in hun hart gevoeld, en er de troost en de vreugde van ondervonden.

Wij echter, die het niet zien of bespeuren, hoe de zonde en de dood gevangen is, maar het tegendeel gevoelen, wij geloven dit niet; daarom gevoelt ons hart er ook niets van, laat staan, dat het er troost en vreugde aan hebben zou. Want als het uur van de dood gekomen is, dan kan men wel zien, hoe wij dit geloven. Ja, als wij ons dan ergens in een hoek verbergen konden, of, als het maar mogelijk was diep onder de aarde wegschuilen en daardoor de dood ontlopen konden - voorwaar, wij zouden het doen ook. Maar nu moet u, als u niet door de dood verslonden wilt worden, geloven dat Christus in de hoogte gevaren en gezeten is ter rechterhand van God; dat Hij de dood gevangen genomen heeft, opdat deze u met rust zou laten.

Dit nu zal wel zo blijven, dat de zonde u aanvecht, de dood u verschrikt, het gericht van God uw geweten beangst en bevreesd maakt, zolang u leeft. Maar wat moet u dan doen? Dan moet u in geen geval u richten naar hetgeen u gevoelt, dan moet u niet zeggen: o wee, de dood wil mij verslinden. O, help, de hel spert haar muil wijd open, en wil mij verzwelgen. Neen, niet alzo, maar grijp moed en stel uw vertrouwen op Christus; treed zulke gedachten onder de voet en zeg: de leuze is niet: o wee, de dood wil mij verslinden; maar de leuze is: mijn Heere Christus is in de hoogte gevaren, en *heeft de gevangenis gevangen genomen*. Deze opvaart in de hoogte zal u, ellendige dood, wel verbieden mij te verslinden en te verzwelgen. Ik moet vrij zijn en ben ook vrij, omwille van de Man, Die in de hoogte gevaren is.

Dat is de enige juiste manier waardoor de gelovigen de zonde en de dood overwinnen. Want hier verneemt u, dat er van geen aflatbrief, geen monnikskap, geen geschoren kruin, voorbeden van de heiligen, bedevaarten en dergelijken sprake is; maar dat het er op aankomt deze spreuk: *Gij bent in de hoogte gevaren en hebt de gevangenis gevangen genomen*, met vast geloof aan te grijpen, en daarop te steunen. En zodoende

uit de dood doordringen in het leven. Maar deze kunst is zo spoedig niet geleerd, gelijk velen denken, dat zij het alreeds weten, wanneer zij het slechts éénmaal gehoord hebben. O nee, mijn broeder, bij lange na niet; dan vergist u u zeer: Daartoe behoort inderdaad een vast en sterk geloof; niet zulk een ijdele waan of dunk des harten, gelijk de zelfgenoegzame lieden en de huichelaars hebben. Nee, maar het is een met al uw denken en met vast vertrouwen daarop steunen en rusten, dat Christus in de hoogte gevaren is. Waar dit geloof aanwezig is, daar kan de mens niet wanhopen; integendeel, daar wordt hij er van harte over verheugd, dat Christus de gevangenis gevangen genomen heeft. En daardoor is hij verzekerd, dat de duivel, dood enzovoort het wel laten zullen hem gevangen te nemen.

Zulk geloof is, gelijk gezegd, geen slaperige, trage gedachte van het hart, maar een gave en een werk van de Heilige Geest in ons, die ons verandert en nieuwe mensen van ons maakt; zodat wij zulk een onuitsprekelijke genade van God, door Christus ons verworven en geschonken, met alle ernst overdenken, en Hem daarvoor van harte dankzeggen. Dan openbaart zich onze dankbaarheid in deze of dergelijke woorden: ach, U barmhartige God, welk een vriendelijk en goedertieren Vader bent U toch, dat U zo vaderlijk en hartelijk met ons arme, verdoemde zondaren omgaat; dat U Uw eigen Zoon, Jezus Christus, het hoogste en beste wat U hebt, aan de dood en de duivel overgeeft, en Hem doet nederdalen in de diepte; opdat Hij weer in de hoogte zou varen, en de gevangenis, door welke wij allen gevangen waren, zou gevangen nemen. Als het hart zulk een vreugde niet ondervindt, maar veel meer beangst en verschrikt is, dan is zulks een zeker teken, dat het geen geloof heeft. Daarom is, gelijk ik reeds in het begin zei, geen kunst zo verheven, zodat men er niet genoeg over prediken kan; ja, geen menselijk hart is in staat om het hier op aarde voldoende te vatten; dat moet bewaard worden tot het leven daarginds; anders zou men van vreugde sterven.

Nu willen wij nog kort het overige gedeelte doorlopen, en daar een weinig over spreken.

"Gij hebt de mensen gaven gegeven." Christus, heb ik gezegd, heeft tweeërlei ambt, hetwelk Hij bij voortduring waarneemt en vervult. Het eerste is, dat Hij al onze vijanden en alle jammer, welke ons mensen aanvechten, beangst en bevreesd maken, heeft gevangen genomen; zodat zij ons, al vechten zij ons aan, zolang wij leven, toch geen kwaad kunnen doen. Het tweede is, dat Hij de mensen rijkelijk gaven uitdeelt; dat is: Hij zendt hun de Heilige Geest en versiert ze met menigerlei gaven, gelijk Paulus (Efeze 4 vs. 11 en 12) dit aanwijst: *Christus, zegt hij, heeft sommigen gesteld tot apostelen, sommigen tot profeten, sommigen tot evangelisten, sommigen tot herders en leraars*, opdat de heiligen zouden toebereid worden tot het werk van het ambt, door hetwelk Christus' lichaam opgebouwd wordt. Dat is, Hij deelt daarom zo menigerlei gaven onder Zijn gelovigen uit, opdat het Evangelie in velerlei talen door de gehele wereld gepredikt wordt, de ongelovigen bekeerd, en vele mensen tot het geloof gebracht mogen worden, en alzo in de genade en in de kennis opwassen en zalig worden. Daartoe moet dienen, dat de één de Schrift uitleggen, een ander de geesten beproeven kan; dat een derde velerlei talen kent en deze kan uitleggen en zo verder (1 Cor. 12 vs. 8 vv.).

Christus heeft eenmaal, namelijk op de Pinksterdag, de Heilige Geest zichtbaar aan de apostelen gegeven, zodat men aan hen zag gedeelde tongen als van vuur. Toen spraken zij in menigerlei talen, dreven duivelen uit, maakten de zieken gezond en de melaatsen rein en wekten de doden op. Dit geschiedde in het begin van de Christenheid, omdat de prediking van het Evangelie geheel nieuw en ongehoord was; indien zij dus aangenomen en geloofd zou worden, dan moest Christus haar door

wonderen en menigerlei gaven, onder de gelovigen uitgedeeld, bevestigen. Nu echter geeft Hij, tot aan het einde van de wereld, de Heilige Geest en Zijn gaven niet meer op zulk een wijze als toen; maar Hij schenkt ze Zijn Christenen nu in 't verborgen en op onzichtbare wijze.

Maar even weinig als het verstand gelooft, dat Christus al onze vijanden: zonde, dood enzovoort overwonnen en gevangen genomen heeft, evenmin gelooft het ook, dat Christus gaven uitdeelt onder de mensen. Want toen de apostelen op de Pinksterdag de Heilige Geest ontvingen, met nieuwe tongen spraken, in Jeruzalem optraden en predikten, gelijk ook in geheel Judea, Samaria en later naar Christus' bevel in de gehele wereld gingen en het Evangelie verkondigden aan alle einden, en hun prediking bevestigden met tekenen en wonderen, wie werd zulks toen gewaar? Wie geloofde, dat het met hen in de haak was? Ja, van hun eigen volksgenoten moesten zij horen, dat zij niet wijs of vol zoete wijn waren; of dat zij bezeten en vol boze geesten waren; terwijl zij zowel door Joden als heidenen, als godslasteraars, verleiders en oproerige booswichten werden gevonnisd.

Daarom ziet en kent de wereld de gaven van de Heilige Geest niet, maar minacht ze en lastert ze als duivelskunsdenarij; eigenlijk is alles, wat de Heere onze God spreekt en doet, de wereld niet naar de zin. Ja, zij houdt Zijn Woord voor ketterij en duivelse leer. En daartegenover neemt zij de leer van de duivel als het Woord van God aan. Gods werk dunkt haar van nul en generlei waarde, ja zij acht het van de duivel. En het werk van de duivel acht zij hoog en roemt het als een werk van God. Maar de gelovigen erkennen en houden het Woord van God voor hun grootste schat op aarde, en zij erkennen de waarde en de kracht van Zijn grote, goddelijke werken. Evenwel kunnen ook zij zelfs zich niet genoeg er over verwonderen, ze zó hoogschatten en verheerlijken, als het eigenlijk wezen moest.

Gelijk het nu de apostel gegaan is, zo gaat het ons tegenwoordig ook. De bisschoppen, vorsten en heren houden ons voor ketters, verleiders, voor oproerige en duivelse mensen. Zo eren en roemen zij onze gaven, welke onze Heere Christus onder ons heeft uitgedeeld. En de geestdrijvers doen niet veel beters; zij zien ook geen gaven van de Geest aan ons. Wat zij spreken en doen, dat is geestelijk, ja, dat is de Geest Zelf; wat wij, arme zondaren echter leren en doen, dat is vleselijk en duivels, ja dat is de duivel zelf.

Desondanks blijft deze spreuk van de profeet vaststaan: *Gij hebt de mensen gaven gegeven*. Christus vindt er te allen tijde die Zijn Woord aannemen, horen en geloven; hun geeft Hij Zijn Geest, en zij alleen, en anders niemand erkennen, hoedanige gaven zij van Hem ontvangen hebben en danken Hem daarvoor.

Onder het pausdom, hetwelk toch eigenlijk een mengsel van allerlei gruwelen en ketterij is, heeft Hij ondanks dat alles de Zijnen gehad, op wie Hij Zijn Geest en Zijn gaven heeft uitgegoten. Zij hebben het ook wel ingezien en begrepen, dat de paus de eigenlijke Antichrist is, en dat zijn geboden en mensen-instellingen een duivelse leer zijn; zij hebben zich ook onttrokken aan de paus zijn leer. Maar wat zij deden, moesten zij heimelijk doen; zij waagden het niet zich te uiten; want dan hadden zij als ketters zich moeten laten verbranden. Ook was de tijd nog niet vervuld, dat het rechte licht zou schijnen en de gruwelen en leugens van het pausdom blootgelegd werden. Nu het licht echter door van God genade helder straalt en blinkt, ziet men ook duidelijk voor ogen, wat het pausdom eigenlijk is.

Zo hebt u dus uit deze woorden van de profeten vernomen, dat Christus in de hoogte gevaren is en Zijn rijk en Zijn heerschappij van God ontvangen heeft (gelijk de 110e Psalm vs. 1 zegt: *Zet u aan Mijn rechterhand, om over al het geschapene te heersen*).

Zo ook hebt u gehoord, dat Hij daarboven niet met ledige handen zit, maar bij voortduring hier op aarde tot aan het einde van de wereld in Zijn Christenheid te arbeiden heeft. Namelijk, in de eerste plaats neemt Hij de gevangenis gevangen, verlost ons van zonde en dood en geeft ons de Heilige Geest, die onze harten reinigt door het geloof, zodat wij onze oude Adam met al zijn lusten en begeerlijkheden afleggen en de nieuwe mens aantrekken. In de tweede plaats rekent Hij ons de overige zonden niet toe, maar vergeeft deze en dekt ze toe, indien wij in het geloof standvastig blijven en de zonde niet laten heersen, maar haar doden door de Geest. Ook schenkt Hij ons Zijn gaven en sterkt ons, zodat wij Zijn woord onverschrokken prediken en het belijden: Geve God dat wij voor niemand vrezen, het mogen tirannen, geestdrijvers, zonde, dood, duivel of hel zijn.

Verder hebt u gehoord, dat zulke genade en zodanige weldaad van Christus door de wereld niet erkend en geloofd wordt; ja, dat zij deze veroordeelt en er de spot mee drijft. Maar Christenen die zich aan het woord houden, weten en erkennen, dat wij in Christus volkomen zijn (Coloss. 2 vs. 10) en toch bij lange na niet rein van zonden. Want wij worden somtijds, ja menigmaal verrast, zodat wij door twijfel, ongeloof en dergelijken aangevochten worden, tegen God morren, met onze naasten toornen, of ons aan Hem ergeren. De dierbare profeten hebben veel beter dan wij over Christus, die de slang de kop vertreden en de gehele wereld ten zegen zou zijn, kunnen spreken; ofschoon het zolang van tevoren was, vóórdát men daarover in de gehele wereld openlijk gepredikt had. Zo staan zij ver boven ons, die lezen en dagelijks de Schrift horen prediken, en geloven dat alles door Christus volbracht en ons geschonken is. Wèl degenen, die dit geloven en met dankbaarheid aannemen.

Zo wordt dus in deze korte woorden duidelijk de vrucht en het nut van de hemelvaart van Christus beschreven; dat Hij ons ten goede opgevaren is en ter rechterhand van God gezeten is, om ons te helpen, met Zijn gaven te versieren en in alle noden ons te troosten. Wie dit nu weet en het gelooft, voor hem is de hemelvaart van Christus tot heil en troost: De zodanige treedt in de naam van Christus met een blijmoedig geweten voor God, en zegt: *ik dank u, eeuwige, barmhartige God en Vader, dat Gij Uw lieve, enige Zoon aan ons arme zondaren geschonken hebt; dat Hij de menselijke natuur heeft aangenomen, voor ons geleden heeft, gekruisigd en gestorven is en van de dood weer is opgestaan; dat Hij ten hemel gevaren is, en onze gevangenis, waar wij gevangen waren, heeft gevangen genomen; zodat wij nu, door Hem, Uw lieve kinderen en Zijn broeders zijn en medeërfgenen van al Zijn eeuwige hemelse goederen. Geef genade en Uw Heilige Geest, dat Hij ons beware in dit geloof tot aan het einde. Amen.*

27. DE UITSTORTING VAN DE HEILIGE GEEST³

***"En als de dag van Pinksteren verschenen was, waren zij allen eendrachtelijk bij elkander."* ... enz.**

Hand. 2 vs. 1 - 47.

In de Christenheid moet steeds heersende blijven de kennis van hetgeen heden te Jeruzalem geschied is, toen de Heilige Geest begonnen is te werken; want de Heere Christus had hun de heerlijke belofte gegeven, dat Hij de Heilige Geest wilde zenden. Daarom moet ieder Christen hierover met ernst nadenken, en onthouden wat hij er van verneemt. Hier verneemt u een gedeelte van de geschiedenis van de Heilige Geest, wat Hij heden gewerkt heeft.

Pinksteren betekent, overgezet zijnde: vijftig. De Joden was bevolen van Pasen af zeven weken te tellen; dat is vijftig dagen na Pasen. Mozes noemt het zeven-weken-feest, hetwelk zijn aanleiding had in het volgende. Toen Mozes hen had uitgeleid, kwamen zij, na in de woestijn ruim een maand gereisd te hebben, op de veertigste dag aan de berg Sinai; evenals ook Christus na Zijn opstanding nog veertig dagen op aarde rondwandelt. Daarna moesten zij hun kamp opslaan en daarna zich drie dagen reinigen, teneinde zich tot het ontvangen van de wet voor te bereiden. Ter herinnering aan de wetgeving moesten zij het feest vieren, omdat God hen op die dag tot Zijn volk had aangenomen; zodat Hij hun God en zij Zijn volk zouden zijn. Die dagen nu heeft Christus ook gehouden, zendt op de vijftigste dag de Heilige Geest en begint Zijn regering in de Christenheid. Als de vijftigste dag gekomen is, zendt Hij hun de Heilige Geest, die Hij beloofd heeft. Zij waren allen eendrachtig bij elkander; niet, alsof zij de vorige dagen niet bij elkaar geweest waren; nee, want Petrus had reeds vroeger de apostel Matthias doen verkiezen. Maar zij hadden dagelijks een paar uren, in welke zij samenkwamen; gelijk wij ook de morgen- en vesper-prediking hebben. Zo waren zij dan samengekomen, eensgezind wachtende op de belofte, dat is: eensgezind de Heilige Schrift lezende; naar het schijnt was juist het gedeelte van Joëls profetie voor die dag bepaald; zij hebben gebeden, een Psalm en een hoofdstuk gelezen; hebben misschien een jongeling gehad, die hun het hoofdstuk voorlas, aangezien zij met het Hebreeuws niet zo geheel en al onbekend geweest zijn. En - onder het lezen komt de Heilige Geest: - leest ulieden van Mij, ziet, hier ben Ik. Zo komt Hij midden onder 't lezen en zegt: hier ben Ik, en zulks met zo hevig een gedruis, dat zij ongetwijfeld gevreesd zullen hebben, dat het huis zou invallen. En het allereerste is dit, dat Hij verschijnt in vurige tongen.

Zo is Hij de apostelen verschenen in geruis en in tongen; zo heeft Hij Zich afgeschilderd, wat Hij en wat Zijn werk is. Hij is een sterke wind en een vurige tong; Hij leert met vurige tongen spreken. Daar is geen buks of zwaard; maar zij worden vervuld met de Heilige Geest. Dat is de eerste geschiedenis van de Heilige Geest. Welk een vreugde is daar toen in dat uur ontstaan, omdat de Heilige Geest hen had angeblazen en angevuurd, zodat zij met de Geest vervuld werden. Dat was eerst in

³ E.L. Meinders. Dl. V. 2e Afd. p. 105 vv. Uitgesproken de 1e juni 1544, Pinksterzondag. Ook hier voegen wij de twee in de Hoogduits uitgave onder No. CLXXXIX en CXC medegedeelde preken tot één geheel samen.

De vriendelijke lezer houde ten goede, wanneer wij deze preek meer vrij dan anders vertaald hebben. Oorzaak daarvoor is de zeer grote korthed van uitdrukking en de gedrongenheid van stijl, die soms naar de bedoeling laat raden. Het is in deze preek, alsof Luther geheel overweldigd is door het onderwerp, dat hij behandelt en slechts sprongsgewijze hier en daar een greep doet, teneinde het onderwerp enigermate meester te worden. Daar is in deze preek, dunkt ons, iets van dat "snellijk geschieden van een geruis als van een geweldig gedreven wind."

waarheid hemelrijk en paradijs; schrik en vrees was er niet meer; maar slechts vreugde en hoge moed. Zij weten niet anders als dat zij in de hemel zijn gelijk het dan ook was. Daarom begrijpt Kájafas er niets van; maar hij hoort, wat het geruis en het vuur teweeg brengt. Zij verspreiden zich op de markt, in de tempel, hier en daar onder allerlei volk, en prediken. Jeruzalem was zeer uitgebreid; in de vreemde landen waren vele Joden; want zij waren niet allen teruggekeerd⁴. Zodoende trokken de Joden de heidenen aan, maakten bekeerlingen, namen hen mede op de feesten en deden de priesters rijke gaven toevloeien. Vandaar, dat wij hier zovele talen en taaleigen en verschil van landaard ontmoeten. De apostelen kenden niet slechts één enkele taal, als bijvoorbeeld Hollands, maar ook de verschillende dialecten als bijvoorbeeld Fries, Zeeuws, Gelders, Limburgs enzovoort. Ziet, waartoe hier nu iemand in staat is, die niet meer dan zijn moedertaal kende? De dienstmaagd zeide immers (tot Petrus): *u bent geen Judeër, u bent een Galileër*. En deze lieden treden nu op en kennen allerlei talen; als zij Perzen ontmoeten, spreken zij Perzisch enzovoort. Zegt, zou dit de gehele stad niet tot bekering hebben moeten brengen; daar deze lieden vrome, eenvoudige mensen en geen bedriegers zijn? Daar gaan zij af en aan in de straten, want ongetwijfeld voegden zich de talen en de landslieden bij elkander; zo verspreiden zij zich in de herbergen en onder het volk en prediken.

Dit wonder van de tongen is zeer groot, maar het is een nog veel groter teken, dat zij zo dapper, fier en moedig zijn, als ware heel Jeruzalem niets als een hoop papieren mannen. Immers mochten zij wel bevreesd zijn, de stad was niet gering te achten, Kájafas was een groot heer. En deze met de zijnen hadden de macht om degene, die de hogepriester niet wilde volgen, ter dood te doen brengen; bovendien hadden zij Christus gedood en mocht niemand de Naam van de gekruisigde Christus noemen; want zij moesten gehoorzaam zijn. Waarom gaan zij dan niet naar Kájafas en vragen hem om toestemming? Nee, dat doen zij niet; dat dunkt hun al te gering, ofschoon het toch een zaak van betekenis was. Want het Joodse volk had een heerlijke instelling; zij hadden een hoogste overste en twee en zeventig mannen, welke Sanhedrin genoemd worden, de oudsten, welke één geheel uitmaakten met de hogepriester, die de hoogste macht in handen had.

Evenwel, de apostelen storen zich aan niemand, zij gaan als in blinde overmoed voort. Dat kon hun het leven kosten. Tegen de hoge raad te getuigen en te zeggen: u vorsten en heren van het volk, ulieden bent moordenaars en verdoemd. Is dat niet alle perken te buiten gaan? Is dat niet zich een doodvonnis op de hals halen? Voorzeker, zij zijn verplicht geweest, de hogepriester en de oudsten te eerbiedigen; desniettemin storen zij zich aan hen niet. Het verwondert mij echter, waarom de Heilige Geest dat zou vergeten hebben, dat Hij hen niet beveelt eerst heen te gaan en de hoge raad om zijn toestemming te vragen; maar hen laat gaan en in alle straten roepen: de hogepriester en de oudsten zijn boeven en moordenaars!

Hij, die vroeger zo blode en versaagd was en zich door een dienstmaagd vrees liet aanjagen, is nu zo verheugd; hij treedt hier op en predikt in alle straten: de oudsten zijn bloedhonden, verraders, zij hebben onschuldig bloed vergoten; gelijk Lucas hun prediking ons mededeelt: *Gij heren te Jeruzalem, gij aanzienlijken, hebt Hem genomen en aan het kruis gehecht. Deze nu heeft God opgewekt en ontbonden van de smarten van de dood*. Dit nu was hun nog moeilijker aan te horen dan het vorige; het zal hun hard genoeg gevallen zijn dat zij dit vernemen moesten, onze vorsten zouden het tenminste van ons niet verdragen. Dat wij de paus aangrijpen, betekent niets; de paus is een ding van weinig betekenis, die evenals de kraaien pronkt met de vreemde

⁴ Waarschijnlijk wordt hier door Luther bedoeld op de verstrooiing in de Babylonische ballingschap, waaruit niet alle Joden naar Jeruzalem terugkeerden.

veren, welke hij een ander heeft uitgetrokken. Maar met Kájafas was het zo niet gesteld; hij had een sterke rug⁵.

Onze vorsten zijn nu zeer overmoedig, nadat zij van ons gehoord hebben, dat men de overheid gehoorzaam zijn moet; nu willen zij van geen strafvervolging horen. Maar dit alles is slechts een peulschil in vergelijking met dit volk! Petrus kon hier zo kras spreken, hij houdt Kájafas voor niets. En al is dit sterk, toch is het, zeg ik, nog krasser, dat hij zegt: deze gekruisigde heeft de rechterhand van God opgewekt, opdat u Hem zou erkennen. De arme Jezus van Nazareth plaatsen wij u voor ogen, opdat u Hem aanbidden en Hem voor uw Heiland houden mag, Dat mag men inderdaad wel noemen "de les lezen" en "een predicatie houden."

Het is hetzelfde alsof ik zulks in Rome in het paleis van de paus zou willen doen; dat zou ons slecht bekomen; wij zouden met het water van de Tiber kennis maken, eer dat er een half uur verstreken was! Maar hier heeft God iets bijzonders gedaan, gelijk later niet meer is voorgekomen: Want Petrus verheft zich boven priesters en oudsten, boven tempel en godsdienst en zegt: 'Wij prediken u Christus, die u gekruisigd hebt, gij moordenaars en dieven! Hem moet u gehoorzamen. Draagt zorg, dat u Hem aanneemt en eert, God heeft ons daartoe gezonden en ons de kracht gegeven om het bevel ten uitvoer te brengen, dat wij u dit prediken en u gebiedend.'

Dit nu was onuitstaanbaar en niet aan te nemen; want de hogepriesters waren epicuristen⁶ evenals misschien wel allen in de hoge raad, gelijk het ook thans nog is; de paus, bisschoppen, vorsten geloven ook niet meer dat Christus geëerd moet worden en de Heiland is. Daarom kwam hun deze prediking belachelijk voor; zij geloofden het niet; sloegen er geen acht op; ook het volk, menen zij, moet in een droombeeld vervallen zijn. Maar om te geloven, dat de Gekruiste opgestaan was, daaraan dachten zij niet. Derhalve dachten zij: die boeven, die vissers, zij beginnen een oproer; zij hebben verzonnen, wat zij van de opstanding vertellen; want wij hebben Hem, die Jezus, wel zóveel gegeven, dat Hij niet terugkomt, daar zijn wij zeker van; maar zij willen ons een poets spelen; het volk op hun zijde lokken, en een oproer maken.

Maar wat zij dan wel gezegd zullen hebben van de tekenen, die er geschiedden?...

Het volk echter viel de apostelen bij, en liet zich niet weerhouden. En ook van de oversten waren niet allen epicuristen; de farizeeën waren andere lieden. Maar nu komt de Heilige Geest en maakt de apostelen zo verheugd, dat zij zich om geen dood of geen vuur bekommeren; zij zijn in de hemel, in het paradijs.

Het vuur (van de Heilige Geest) schiet om zich heen zodat de oversten het niet wagen, hun één hand aan te raken. Waar zijn nu degenen, die zeven weken lang gejuicht hebben, dat het met de gehele Christus uit was? Hoewel de apostelen spoedig, reeds na drie dagen, vertroost werden, treden zij echter eerst hier tevoorschijn; de Heilige Geest maakt hen zo verheugd, dat zij, springende van vreugde, door de straten van Jeruzalem wandelen (en prediken) : bekeert u; neemt Christus aan, Die u gekruisigd hebt, Die God heeft opgewekt! Hiervoor moeten Annas en Kájafas het hoofd in de schoot leggen, en zich doodstil houden, zodat zij 't niet wagen iets in 't midden te

⁵ Zeer waarschijnlijk is de bedoeling, dat, terwijl de paus zich voor zijn macht en waardigheid op geen enkel woord van de heilige Schrift beroepen kon, Kájafas daarentegen, hogepriester, zich op het Oude Testament beroepen kon. En dus "een sterke rug" had, omdat hij niet zo gemakkelijk als de paus ter zijde gezet kon worden.

⁶ Epicurus geb. 342 v. Chr. Volgens hem moet de filosofie niets anders zijn als de mogelijkheid en de kunst om gelukkig te leven. Volgens Epicurus is alle godsdienst bijgeloof enzovoort. Zie het reeds aangehaalde werk van J.E. Erdmann. *Geschiedenis der wijsbegeerte* p. 204 vv.

brengen. De apostelen echter letten niet eens op Hem; dood, vuur, water, het is hun hetzelfde als leven en hemelrijk; zij zijn zó fier; grijpen een dode of zieke man aan en zeggen: sta op, alsof het kinderspel was, om zo maar lammen gezond te maken en doden op te wekken. Ja, Petrus was zulk een man, dat hij zelfs door zijn schaduw genas! Dit nu is op deze dag begonnen. Het is een groot werk van de Christenheid; groter dan de werken van Christus Zelf; gelijk Hij zegt (Joh. 14 vs. 12): u zult grotere dingen doen dan deze die Ik doe. Dat duurt ook thans nog voort. Paus, Turk, tirannen moeten wijken voor de Heere; zij kunnen Christus niet onderdrukken. Uit dit werk kunnen wij zien, wie de Heilige Geest is en wat Hij tot stand zal brengen; Hij zal namelijk die vreugdelieden maken, die duivel, wereld en dood kunnen verachten. Dat is het werk van onze Heilige Geest, welke door Christus aan de Christenheid gegeven is; dat Hij een nieuw rijk begint en Zijn Christenen zó moedig zal maken, dat zij onbekommerd zijn over dood, duivel, wereld en tirannen

Ziet daar een krachtige en de eerste eigenlijke prediking⁷. Het is zeer nuttig dat men het begin van de kerk en de werking van de Heilige Geest leert kennen. Dit is een nuttig boek; het is onontbeerlijk; het is een wapen tegen vele ketters, gelijk Augustinus de Manichaeërs het zwijgen oplegde door middel van deze geschiedenis, dat de Heilige Geest op de apostelen gekomen was. Zo is ook Marcion⁸ door dit boek tot zwijgen gebracht; en evenzo kan men het niet missen als wapen tegen Turk en paus, die zich verheffen tegen Christus. Nee, zegt Petrus hier, daar zal geen nieuwe regering komen, maar Christus alleen is het, aan Wie de profeten getuigenis geven. Zo wil ook de paus boven Christus staan. Maar dan wijzen wij hem af, hiermede, dat de Heilige Geest niet van een paus weet. Christus zegt, dat Hij de Heilige Geest wil zenden, en deze zal niets anders als van Christus prediken; gelijk de Heilige Geest zich hier dan ook betoont in de vissers van Bethsaïda. Weet, zegt Petrus, dat God deze Man tot een Heere en Messias gemaakt heeft. Zo moeten wij dan ook de Joden bestrijden, omdat zij nog op de Messias wachten. Hier echter is de leer beschreven, welke van de hemel gekomen is, door de Heilige Geest op de Pinksterdag gebracht en door wonderen bevestigd.

Zo hebben ook wij twee-en-twintig jaar geleden, de profeten⁹ door dit boek tot zwijgen gebracht. Als God mij toen niet behoed, had, dan was ik ook met hen te gronde gegaan Ik echter antwoordde hun: ik heb een leer, door de Heilige Geest bezegeld, en mag geen andere meer verwachten; tenzij u mij tekenen aanwijst. En als zij dan op tekenen zich beriepen, antwoordde ik: ik zal mijn God bidden, dat Hij ulieder God verhindere tekenen te doen zien. Zo gingen wij van elkander. Drie jaren later kwam er oproer, kwamen de dwepers en Wederdopers enzovoort. Daarom moeten wij dit boek liefhebben, en de Turken, Joden en geestdrijvers hierop wijzen; want de apostelen geven duidelijk te kennen, dat wij allen door Christus vergeving van zonden kunnen ontvangen. En dit is de leer, welke de Heilige Geest met zulke wonderen bezegelt. Deze vissers zetten hier ook de leer van de farizeeën ter zijde en stoten hun godsdienst omver. Dat nu verdroot Annas en Kájafas wel; maar de

⁷ Het nu volgende gedeelte werd uitgesproken de 2e juni 1544.

⁸ Marcion, zoon van een bisschop uit Sinope (150 n.Chr.), één van de zg. Gnostieken. De grondgedachte van zijn stelsel is de absoluut onverzoenlijke tegenstelling van gerechtigheid en genade, wet en evangelie, Jodendom en Christendom. Om de mensen van de heerschappij van de goede God (die van de Joden) en van de boze God (die van de heidenen) te verlossen, zond, volgens hem de rechtvaardige God (die van de Christenen) Zijn Woord in een schijnlichaam op aarde.

⁹ De hier bedoelde profeten zijn Thomas Müntzer, Carlstadt en hun aanhang.

apostelen antwoordden: Christus heeft het ons bevolen; want Hij heeft de macht en heeft de Heilige Geest gegeven. De Heilige Geest heeft ook de macht en geeft haar aan de apostelen, zodat zij godsdienst, tempel, offer enzovoort opheffen. Zulks doen de apostelen niet door hun macht. Petrus zegt: *God heeft dit uitgestort (wat u nu ziet en hoort)*, Hij die u gekruisigd hebt, doet het; wij prediken slechts; meer doen wij niet. Dat zal Kájafas en de zijnen wel door het hart gegaan zijn: wat, zouden wij de strijd verliezen, en zou het volk de Gekruisigde toevallen? Als zij daar de vergeving van de zonden zoeken, dan zullen wij het in onze keukens en kelders merken! Want daarin, dat de lieden offerden ter wille van de vergeving van de zonden, vonden zij een ruim onderhoud. Daar komt nu de Heilige Geest met de apostelen, en verwerpt deze soort van vergeving van de zonden, en zegt: *wie zalig wil worden, moet niet slachten, maar zich laten dopen*.

Wel, Petrus, u bent al te kras. Zulk een prediking is niet uit te staan, dat u zegt: het offer betekent niets; terwijl toch Mozes het bevolen heeft.

Daarop antwoordt Petrus: het betekent inderdaad niets; het is er slechts om te doen geweest, dat u daardoor het volk zou staande houden en bij voorbaat troosten met de Messias, opdat deze onder het volk een plaats zou blijven behouden: Maar als de Messias komt, dan moet dat alles ophouden. Zo valt Kájafas met geheel zijn kerk en zijn godsdienst weg, en God richt een nieuwe prediking op. Christus is gekomen, heeft de wet van Mozes vervuld, heeft bevolen te prediken vergeving van zonden. Deze moet in Zijn kerk verkondigd worden, gelijk ook Petrus zegt (Hand. 15 vs. 10): wat wilt ulieden God verzoeken en de jongeren een last opleggen? Het is een wonderbare Petrus, die zo doortast, dat hij het waagt te zeggen: wij willen zalig worden, gelijk zij (namelijk, gelijk de vrouwen en de profeten, die te voren op Christus gehoopt hebben) daarmee werpt hij alles op zijde en vat alles in één tezamen; al wat vóór de toekomst van Christus is zalig geworden, is door Zijn Naam zalig geworden; daar is anders geen Naam (Hand. 4 vs. 12). Zo betuigt dus de Heilige Geest, dat alle profeten en alle heilige vaders niet zijn zalig geworden door hun offeren en hun heiligheid (nee, want zij konden die last niet dragen.) maar evenals wij; want zij hebben allen gehoopt op en geloofd in de toekomstige Messias. Het geloof heeft hen zalig gemaakt. Dat geloof hebben wij ook, alleen met dit onderscheid, dat wij geloven in Hem, die nu gekomen is. En hier gaan de wegen van Joden en Christenen uiteen; de Joden verwachten Hem nog, wij geloven dat Hij gekomen is. Zij verwachten een Messias, die een wereldlijk Heer zal zijn, maar niet een Messias, die de Zaligmaker is. Zij redeneren aldus: Hij moet nog komen, wat zal Hij doen? Vergeving van zonden hebben wij niet nodig, maar wij willen de tempel weer opbouwen en dan door offers heil verkrijgen; de Messias echter zal alle heidenen doden en ons in het bezit van al hun kastelen en steden stellen. Zo wachten zij nog steeds, maar tevergeefs. Wij, Christenen, geloven echter in de vergeving van de zonden door Hem, die geboren, gekruisigd en opgestaan is; wij geloven ook de verrijzenis van het vlees; dat is, dat ook de dood zal ophouden en er een eeuwig leven volgen zal.

Zo heft Petrus hier dus alle offeren, en de daardoor te verwerven vergeving van zonden, op; daardoor doet hij de scholen leeglopen; want als deze dingen opgeheven zijn, waartoe zou men dan nog een tempel of priesters behoeven? Ik geef niets meer om Mozes, wanneer dat alles opgeheven is.

Zo nu heeft ook de paus al zijn kracht en pracht gevestigd op de sleutels van het hemelrijk, van welke hij echter als een booswicht misbruik maakt, daarmee trekt hij de gehele wereld door, vorsten en koningen in de ban doende. Maar als zijn net eens verscheurd en zijn vinkenbaan vernield wordt, dan zal het met zijn rijkdom niet lang

meer duren.

Wij nu leren, dat men niet door missen, bedevaarten of aalmoezen geven vergeving kan verkrijgen; want de vergeving kan niet gekocht worden. Het baat mij niets of ik al een monnikskap opzet of een mis doe houden, nee, maar het komt er op aan of u gelooft. Kunt u de Naam van de Heere aanroepen, dan wordt u zalig. Daarvoor behoef ik geen jaarmarkt in te richten of geen kraam op te slaan; want als u zalig wilt worden, kunt u mij zulks niet afkopen. Maar u moet aldus doen: 'Doe boete, laat u dopen in de (énige) Naam en geloof, dat Jezus, die gekruisigd en voor uw zonden gestorven is, de Heilige Geest geeft aan degenen, die in Hem geloven. Helpt daarnaast de arme lieden, laat ook de kansel niet ledig staan; maar doet dit alles niet om daardoor vergeving van zonden te ontvangen; want deze is door de gekruisigde Jezus om niet verworven, door Zijn dierbaar bloed, opdat u mag zalig worden. Kopen helpt hier niet, het is alles enkel genade, geen verdienste. En daarom moet u de armen gedenken en hen helpen; niet, om daardoor vergeving te kopen.'

Dat doen de paus en de kardinalen; zij nemen er geld voor en zeggen, dat zij u de zonden vergeven hebben omwille van uw werk. Daarin liegen zij, als echte booswichten; want zij kunnen zulks niet verkopen. Maar het geld en goed, hetwelk u voor de vergeving geven moet, is dit: dat u gelooft. Daarom is dit een ontzettend artikel, niet alleen voor de Joden, maar ook thans nog voor de pausgezinden. Hierdoor wordt de paus zijn macht en zijn bul voor goed ontnomen; want de paus waarschuwt nadrukkelijk tegen het prediken van geloof en vergeving van de zonden, omdat hij anders zijn kraam tevergeefs opgeslagen zou hebben. Zo willen zij ook nog heden ten dage hun gebied verdedigen, door te zeggen: het geloof is een ding van weinig betekenis, als de werken niet navolgen, dan hebt u er niets aan; de werken - die doen het. En tegen dit hun roepen, ook heden ten dage nog, prediken wij: bedevaart enzovoort is mensenwerk; deze kunnen geen zonden wegnemen; daar is een ander werk, hetwelk zulks doet, namelijk: God heeft Zijn Zoon opgewekt en de Heilige Geest gegeven. Dat is iets, wat u niet doet; maar in dat werk moet u geloven, in dat doen u verdiepen, daarop uw zaligheid stellen en in Christus geloven. U kunt niet zijn wat Christus is, ook niet ten hemel varen; maar als u Christus hebt en in Hem gelooft, dan hebt u vergeving. En dan, als u dan het geloof en het werk van God hebt, komt het er op aan dat u goede werken doet, aalmoezen geeft, kerken en scholen onderhoudt, gehoorzaam bent, uw huis goed voorgaat enzovoort. Maar - als ik daarmee niets verdien, dan wil ik dat ook niet doen. Vaar heen voor de duivel. Wie waarlijk gelooft, die doet deze dingen ook. Zo moet dus eerst het geloof aanwezig zijn, en Christus aangrijpen, maar niet het eigen werk. En dan, als u de Heiland hebt, doe dan goed; zulke werken zijn alsdan Christus aangenaam. Maar eerst moet u het geloof hebben, door hetwelk u genade ontvangt; dan zal alles vergeven en alle zonde weg zijn; dan zal alles goed en heerlijk wezen. Ziet, dat prediken wij, daartegen roepen de anderen: och, het geloof doet het niet. Welnu, is er geen geloof, dan hebt u Christus niet, de Heilige Geest en God de Vader niet. Daarom zegt Petrus hier: door vergeving van de zonden zult u de Heilige Geest ontvangen; daarom noemt hij hier de priesters verkeerde lieden, zegt hun zo geducht de waarheid, dat zij onhandelbare lieden zijn, met wie men niet uit de weg komen kan en die maar altijd roepen van: werk, werk en offer, offer!

Ziet daar nu de eerste prediking van Petrus, en zo ook prediken wij, wij mogen naar geen geestdrijver, Mohammed of de Joden luisteren, maar hen met het boek tot zwijgen brengen en zeggen: zwijg stil. Ik wil naar geen ander woord en naar geen andere Geest horen als naar deze, die mij het geloof in Christus predikt, namelijk dat

wij in Christus vergeving van zonden hebben.

Mohammed ontleent aan het Oude Testament wat hij zegt over werken, bidden, aalmoezen en besnijdenis en maakt daar een mengelmoes van. Van Christus is daar echter geen sprake, integendeel: Hij wordt gelasterd. Daarom hebben wij deze en dergelijke leringen te verachten en alleen naar deze prediking van Petrus te luisteren en haar te geloven. Amen.

28. DE INWONING VAN DE HEERE BIJ DE MENS¹⁰

"Jezus antwoordde en zeide tot hen: wie Mij liefheeft, die zal Mijn woord onderhouden. En Mijn Vader zal hem liefhebben, en Wij zullen tot hem komen en woning bij hem maken. Maar wie Mij niet liefheeft, die onderhoudt Mijn woorden niet; en het woord dat u hoort is niet het Mijne, maar van de Vader, Die Mij gezonden heeft", enzovoort.

Joh. 14 vers 23 - 31.

Omdat ik wegens lichamszwakte niet genoeg op mijn hoofd kan vertrouwen, om de leer geheel te verklaren, wil ik met van God hulp mij bepalen bij de tekst van het Evangelie over hetwelk men op morgen gewoon is in de kerken te prediken.

Deze woorden van de Heere Christus: *wie Mij liefheeft, die zal Mijn woord onderhouden*, vinden hun aanleiding daarin, dat de Heere Christus kort tevoren ook bijna op dezelfde wijze heeft gesproken (Joh. 14 vs. 21): *wie Mijn geboden heeft en ze onderhoudt, die is het die Mij liefheeft en Ik zal hem liefhebben en Mij aan hem openbaren*. Daarom vraagt de trouwe Judas (maar niet Iskarioth) vs. 22: *Wat, wilt Gij u alleen aan ons openbaren en niet aan de gehele wereld?* De Heere Christus antwoordt hier op deze vraag. En hier ziet men de vleeselijke en echt Joodse gedachten van de apostelen, dat zij op een wereldlijk rijk van de Heere Christus hoopten en zij daarin de eersten willen zijn, zodat zij reeds in gedachten de landen onder elkaar hebben verdeeld. Zo zijn ook nog heden ten dage de Joden gezind, zij hopen ook op een wereldlijke Messias.

Omdat dus de Heere Christus zegt: *wie Mijn geboden heeft en ze onderhoudt, die zal Ik liefhebben en Mij aan hem openbaren*, zegt Judas: zullen wij dat alleen zijn? Zal het dan zulk een povere openbaring zijn? Zal zij niet aan de gehele wereld geschieden, zowel Joden als heidenen? Wat zal dat betekenen? Zullen wij alleen U kennen, en de heidenen niets van U weten?

Zo'n verkeerde, Joodse waan beheerst de apostelen. Derhalve beschrijft dit Evangelie hier het rijk van de Heere Christus en stelt de jongeren iets geheel anders voor ogen, als wilde Hij zeggen: nee, lieve Judas, de wereld heeft een geheel ander rijk; Ik bedoel het alzo: *wie Mij liefheeft, die zal Mijn woord onderhouden*, en Ik zal bij hem zijn met de Vader en de Heilige Geest en woning bij hem maken. Deze woning heet de woning van God, gelijk Jeruzalem de woning van God genoemd werd, welke Hij Zichzelf verkozen had: hier is Mijn haard, huis en woning. Evenals ook nog heden ten dage de

¹⁰ E.L. Meinders Dl. V le Afd. p. 242 vv. uitgesproken op de Pleissenburg te Leipzig, zaterdag voor Pinksteren, de 24e mei 1539.

De aanleiding tot deze preek was het volgende. De 17e april 1539 was hertog George van Saksen, één van de hevigste tegenstanders van Luther gestorven, en werd in de regering opgevolgd door Hendrik, zijn broer die de Hervorming genegen was. Deze voerde reeds met het Pinksterfeest 1539 de Hervorming in Leipzig in. Op bevel van de keurvorst, die tevens tegenwoordig was, waren Luther, Cruciger, Jonas en Melanchton naar Leipzig gereisd; alwaar zich ook Fred. Myconius, Superintendent te Gotha en Joh. Pfeffingen, predikant te Belgern, welke laatste later Superintendent in Leipzig werd, bevonden.

De 24e mei, de avond vóór het Pinksterfeest, hield Luther de hier volgende preek in de hofkapel op de Pleissenburg; hiermede begon in zekere zin de Hervorming in het hertogdom Saksen. 's Morgens op de 1e Pinksterdag kon Luther zelf niet prediken wegens zwakheid van het hoofd, waarover hij ook in het begin van deze preek klaagt, in zijn plaats predikte Jonas in de Thomaskerk over het feestevangelie. In de namiddag preekte Luther nog eens in deze kerk naar aanleiding van het epistel van de dag over de uitstorting, de toekomst en het ambt van de Heilige Geest, welke prediking echter niet bewaard gebleven is. De kerk kon de menigte van de toehoorders niet bevatten; om welke reden ladders tegen de vensters gezet werden, om Luther's preek te horen.

kerken de woningen van God genoemd worden, omwille van het Woord en Sacrament. Mij dunkt, Christus spreekt Zich hier scherp uit en doet hier een voorspelling, vergeet de woning Jeruzalem, van welke alle profeten zeggen: hier wil Ik wonen van eeuwigheid tot eeuwigheid. Deze woning breekt de Heere Christus af, en maakt en bouwt een nieuwe woning; een nieuw Jeruzalem; niet van steen en hout, maar Hij zegt: wie Mij liefheeft en Mijn woord houdt; daar is Mijn kasteel, Mijn vertrek en Mijn woning.

Daarmee geeft Christus uitsluitel op de twistzaak betreffende de ware kerk. Want nog heden ten dage hoort men hoe de pausgezinden zich beroemen en zeggen: de kerk, de kerk. En dat is waar, Christus wil Zijn woning hebben daar waar de Vader en de Heilige Geest zijn en willen wonen. De gehele Drieëenheid woont in de ware kerk: wat de waarachtige kerk doet en verordent, dat doet en verordent God. Maar de nieuwe kerk is een andere woning als Jeruzalem. Als had Jeruzalem niet de minste betekenis in Zijn ogen, zo breekt Hij alle profetieën aangaande Jeruzalem af en richt een andere woning op, namelijk: de christelijke kerk. Daarin zijn wij het met de pausgezinden eens, dat er een christelijke kerk is; maar Christus wil ook nog anders in het land zijn.

Het zijn voortreffelijke en hartroerende woorden, dat God hier beneden tot ons wil komen. Hij wil tot ons komen, wij behoeven niet naar boven te stijgen; Hij wil bij ons zijn tot aan het einde van de wereld. En daar woont de Heilige Geest, die alles werkt en tot stand brengt in de christelijke kerk.

Waarover loopt echter tussen de pausgezinden en ons de strijd?

Antwoord: over de ware christelijke kerk. Moet men dan niet aan de christelijke kerk gehoorzaam zijn? Ja, voorzeker, daartoe zijn alle gelovigen verplicht, want Petrus (1 Petrus 4 vs. 11) gebiedt: als iemand spreekt, dat hij het spreke als Gods woorden, wil iemand prediken, dan zwijge hij met zijn eigen woorden; die zijn geldig op wereldlijk en huiselijk gebied; maar hier in de kerk moet hij niets spreken, als de woorden van deze rijke huisheer; anders is het de ware kerk niet. Daarom moet het heten: God spreekt. Immers gaat het ook zo in de wereld; wil een vorst regeren, dan moet zijn stem in zijn land en huis gehoord worden. Wanneer dit nu reeds in dit armzalig leven plaats vindt, hoeveel te meer moeten wij dan het Woord van God laten klinken in de kerken in het eeuwige leven. Alle onderdanen en regeerders moeten het woord van hun vorst gehoorzamen. Dat noemt men: het beheer hebben. Daarom is een prediker een huishouder van God, uit kracht van zijn opdracht en zijn ambt; hij mag niets anders zeggen, als wat God zegt en beveelt. En als men nu veel gewauwel maakt buiten van God Woord om, dan bestaat desondanks de kerk niet in praatjes; al worden zij hier ook woedend over; zij roepen maar kerk, kerk; men moet naar de paus en de bisschoppen luisteren.

Wanneer hun echter gevraagd wordt: wat is de christelijke kerk? Wat spreekt en doet zij? Dan antwoorden zij: de kerk ziet op de paus, de kardinalen en bisschoppen. - Dit nu is niet de waarheid. Daarom moeten wij op Christus zien en van Hem horen, hoe Hij de ware christelijke kerk beschrijft, in tegenstelling met hun leugenachtig geschreeuw, want men moet Christus en de apostelen meer geloven; namelijk, dat men van God Woord moet spreken en doen, gelijk Petrus en hier de Heere Christus zegt: *wie Mijn woord houdt, dáár is Mijn woning*. Ziedaar de bouwmeester, Mijn woord moet er in blijven anders zal het Mijn huis niet zijn; onze pausgezinden willen het beter weten, maar daarom verkeren zij dan ook in het gevaar dat het Zijn huis niet is. Christus zegt: wij willen bij hem woning maken. En dáár werkt de Heilige Geest. Het moet een volk zijn, hetwelk Mij liefheeft, en Mijn geboden onderhoudt. Zo wil

Hij het hebben.

Hier zegt Christus niet, hoe de bouw van de kerk in haar werk gaat, gelijk Hij boven gesproken heeft van de woning. Maar als zij gebouwd is, dan moet het woord gewis zijn, dat een Christen niets anders horen mag als van God Woord.

Overigens, op het gebied van de huishoudingen van de wereldlijke regering hoort hij een ander woord, namelijk, hoe de kwaden gestraft en de goeden beschermd moeten worden. Maar hier, in de christelijke kerk, moet het een huis zijn, waarin niets anders weerklinkt als het Woord van God. Al worden zij hierover woedend en schreeuwen: kerk, kerk... zonder Gods Woord is het niets waard. Mijn lieve Christenen zijn standvastige belijders van het Woord in leven en in dood, zij willen van deze woning niet aflat, zozeer hebben zij deze Vorst lief; daartegen baat geen genade of ongenade, zij hebben er land en huizen, lijf en leven voor veil.

Zo verhaalt men van een Romeins hoofdman, een martelaar; toen hem alles ontnomen was, zei hij: *één ding weet ik, dat zij mij mijn Heere Christus niet kunnen ontnemen*. Daarom zegt een Christen: Christus wil ik hebben, al moest ik daarvoor ook al het andere laten varen; wat ik niet kan meenemen, dat moet maar achterblijven; alleen Christus is mij genoeg. Derhalve moeten alle Christenen zich standvastig houden alleen aan het woord (gelijk 1 Petr. 4 vs. 11 zegt); naar de kracht, welke God werkt.

Ziet, hoe zwak hier alles is. Ziet *de Doop* aan, zij is water; vanwaar de heiligende kracht? Van de paus? Nee, maar van God, die zegt (Marcus 16 vs. 16): *wie gelooft en gedoopt wordt*. Want de paus stelt het vertrouwen op het gewijde water. Van waar zulks, o paus? Wie heeft u die macht gegeven?

De kerk!

Ja waarlijk? Waar staat dat geschreven? In het rookhok! Daarom is het wijwater het wasbekken van de satan; waardoor de leken verlamd en verblind en buiten het Woord om gewijd worden; maar in de kerk mag men niets leren en prediken buiten en zonder van God Woord. Dan zegt de prediker, die doopt: niet ik doop u, maar ik ben slechts het werktuig van de Vader, van de Zoon en van de Heilige Geest; ziedaar mijn werk.

Zo wordt ook het *hoogwaardig Avondmaal* uitgereikt, niet door mensen, maar naar van God bevel; wij lenen daartoe slechts de hand. Meent u dat zulks een geringe spijs is, waarmede men een arme verdoemde zondaar tot vergeving van de zonden, niet slechts de ziel, maar ook het sterfelijk lichaam spijzigt, opdat ook het lichaam leven zal? Dat is de mogendheid van God, deze grote Huishouder en niet van mensen.

Zo is het ook met de *vrijpraak van zonden*, waardoor een bedroefd zondaar wordt vrijgesproken. Uit wat kracht of bevel? Niet op die van de mensen, maar op Gods bevel. Zie, dan ruk ik u door van God kracht uit het rijk van de duivel en stel u in het rijk van God. Zo ook ons gebed, hetwelk God ontvangt, niet door zijn kracht, alsof het daartoe in staat was; maar omdat het op van God belofte vertrouwt. In de wereld weliswaar, ondervindt men hoe moeilijk het is, om voor de keizer te verschijnen en hulp te ontvangen. Daarentegen kan een oprecht Christen alle ogenblikken met een ootmoedig en gelovig gebed voor God treden en verhoring ontvangen.

In 't kort: het Woord staat in Gods kracht, en het is de Heilige Geest, Die ons toebereidt tot het gebed; het Woord hetwelk wij geloven, moet zijn loop hebben, zodat dienovereenkomstig ons hart zo vermetel wordt, dat wij ons kinderen van de Vader noemen. Vanwaar komt dat?

Antwoord: van God, die ons in het "Onze Vader" bidden leert en ons het Psalmboek in de hand geeft. Want indien wij zonder geloof baden, dan was het tweevoudig vloeken; gelijk wij zulks in ons papistisch, afschuwelijk heiligdom hebben ondervonden. Waar

daarentegen een gelovig hart is, hetwelk van God belofte vóór zich heeft, zulk een hart bidt in alle oprechte eenvoud zijn "Onze Vader" en - wordt verhoord. Buiten deze kerk van God mag u uw beden en smekingen tot grote heren en potentaten inrichten zo goed als u kunt; hier echter hebt u geen macht tot het gebed, als in Christus Jezus; opdat wij onszelf toch in geen geval als zulke heiligen zouden prijzen, gelijk onder 't pausdom; daar zeggen zij wel: ei, welk een vermetelheid zou dat zijn, als iemand zichzelf heilig en bekwaam zou achten! Maar evenwel leren zij, dat de mens uit zichzelf "zekere toebereidheid" tot het gebed heeft.

Dienovereenkomstig leren zij ook in hun koren¹¹ bidden, en zeggen: ik heb gebeden als een arm zondaar; met twijfeling. Ach, houdt toch op met zulk bidden; het zou u nutter zijn, als u zulk een gebed maar achterwege liet, indien u twijfelt; want de twijfel bederft alles. En in het dopen, bidden, ten Avondmaal gaan, niet in het geloof maar in twijfeling, drijft u met God de spot. Maar u moet veeleer zo spreken: ik ben verzekerd, dat mijn lieve Heere God het zo bevolen en mij vergeving van zonden beloofd heeft; derhalve wil ik dopen, van zonden vrijspreken en bidden. En alsdan wordt men deze schat in het hart deelachtig. Het ligt evenmin aan onze waardigheid als aan onze onwaardigheid, want het één zowel als het ander maakt ons twijfelmoedig. Laat u derhalve op generlei wijze tot twijfel brengen. Want dat is spotten met God, wanneer wij het Woord niet geloven: gaat heen en doopt, dat wil zeggen, hem die berouw heeft en leed draagt over zijn zonde. Hier verneemt u het dus, dat het geen werk van mensen, maar van God de Vader is; Hij is de huisheer, Hij wil hier wonen. Indien wij echter twijfelen, dan moeten wij ons van het Sacrament alsook van het bidden onthouden, en eerst leren spreken: welaan, het doet niet ter zake, of ik onwaardig ben, God is evenwel waarachtig; Hij heeft dit zeker toegezegd en beloofd; daarop leef en sterf ik.

Ziet, dat hebben wij onder het pausdom niet geweten. Ja, ik Martinus Luther, zag lange tijd geen weg om uit deze papistische droom te komen, omdat men mij altijd weer voorpraatte van mijn waardigheid en onwaardigheid. Daarom, u, jonge lieden, leert toch vooral de kerk juist kennen.

Over de boete leren wij, dat deze bestaat in erkenning van zonden en in oprecht vertrouwen van God, die ze ons alle vergeeft omwille van Christus. De paus daarentegen verzint maar wat en legt ondragelijke lasten op, terwijl hij bovendien niets weet van genade en geloof; veel minder leert, wat de christelijke kerk is. Maar u, vergeet hier toch de hoofdzaak niet, dat God hier Zijn woning wil hebben. Derhalve moet u, wanneer u de oplegging van de handen op uw hoofd, de vergeving van zonden wordt aangekondigd met de woorden: ik spreek u vrij van al uw zonden in de Naam van Christus; dit woord met vast geloof aangrijpen en u sterken, uit de mond van de predikers. Dat nu is het wat Christus en Petrus zeggen, dat Hij, de Heere, in deze kerk wonen wil, en dat daarin alleen het Woord weer klinken mag. In één woord: de kerk is een woning, waarin men God moet liefhebben en naar Hem horen; de kerk is geen hout of steen, ook niet het redeloze vee; maar zij moet bestaan uit lieden die God erkennen, liefhebben en prijzen. En dan moet u weten, dat het de ware kerk is, al waren er ook maar twee gelovige mensen; opdat u zeker God vertrouwen kunt in alle omstandigheden en in kruis en lijden. Daarom spreekt Christus: *wie Mij liefheeft, die houdt Mijn woord*; dáár wil Ik wonen, dáár hebt u Mijn kerk.

Neem u dus in acht voor de versierde en met goud en paarden opgesmukte kerk van de

¹¹ Gelijk men weet was toenmaals en is ook nu nog in de Roomse kerk het gemeentelijk gezang genoegzaam niets. En neemt het koor de plaats van de gemeente grotendeels in; zodat Luther hier niet zozeer van het gebed van de gemeente, als wel van de gebeden door het koor uitgesproken spreken kan.

paus. Want het tegendeel wordt hier door Christus geleerd. God liefhebben en Zijn Woord houden is geenszins hetzelfde als het slepende gewaad van de paus of zijn kroon of als de Decretalen¹².

Daar is echter een groot onderscheid tussen hetgeen God en de mensen gebieden. Let eens daarop, hoe de paus dwaas gebiedt, dat men de heiligen moet aanroepen; alsmede, dat men zich aan zijn menseninstellingen houden moet. Zegt Gods Woord u dat ook? Dat zie ik nog niet in. Ik weet echter wel, dat Gods Woord zegt: Ik, Christus, ga tot de Vader, en wie in Mij gelooft, die zal zalig worden. Want Ik, Ik heb voor de zodanige geleden, Ik geef hem ook de Heilige Geest uit de hoogte.

Zo hebben nu de Heere Christus en de paus ieder hun eigen kerk; het onderscheid tussen beiden is machtig groot. Door Christus, als de beste dialecticus, wordt ons beschreven wat de kerk is en waar zij is, namelijk, daar waar Zijn Woord zuiver en rein gepredikt wordt. Waar u nu Zijn Woord hoort, daar mag u u overtuigd houden, dat daar de ware kerk is. Want, waar het Woord van God niet is, daar zijn ook geen rechtgelovige belijders en martelaars. En als dāt zou ontbreken, dan waren wij door Christus bedrogen; ja dan zou Hij ons inderdaad bedrogen hebben.

Ach, dat wij het slechts met Christus wilden wagen, en daarentegen de paus wat uitlachen; omdat de Heere Christus hier duidelijk zegt: niet, wie Mijn Woord heeft, maar: *wie het onderhoudt, die heeft Mij in waarheid lief en is ook Mijn jonger*. Daar zijn er echter velen, die Zijn Woord wel hebben, maar 't niet onderhouden, en in tijden van nood en aanvechting afvallig worden en Christus verloochenen.

Het zou ook inderdaad wel wenselijk zijn, als men te allen tijde beiden kon behouden: het Woord en de tijdelijke welvaart; maar dat kostelijke wildbraad (namelijk: de vrede) is zeer schaars in het koninkrijk der hemelen. Men moet het dus als een grote gave van God aanzien, als er onder wereldlijke heren vrede en een goede verstandhouding is. Is dat echter niet het geval, heb er dan goed en eer, vrouw en kind voor over, dat deze schat ons bewaard blijft.

Ik vrees echter, dat er onder ons helaas vele weerhanen, valse broeders en dergelijk onkruid zijn; maar ik wil geen profeet meer zijn, daar ik dan niets als kwaad voorspellen moet. Waarom zal men dan ook alles haarfijn uitpluizen? Het zal nog wel loslopen, wij hebben nu het Woord, en mogen toezien hoe wij 't behouden. Doch laat ons op onze hoede wezen tegen de satan, die begeert ons te ziften gelijk de tarwe. Want het kan gebeuren, dat, als u uw stukje brood rustig eten kunt, onder een vrome overheid, de duivel u in verzoeking brengt met valse rust en overmoedigheid, opdat u niet al te veel geloof bezit aan van God Woord of daaraan al te veel ruimte geeft.

Daarom zegt Christus: Mijn schapen horen Mij niet alleen, maar zij gehoorzamen en volgen Mij ook; zij nemen dagelijks toe in het geloof door het gehoor van het goddelijk Woord en het rechte gebruik van de hoogwaardige Sacramenten. Zo is er kracht en troost in deze kerk. En daarin bestaat ook de ware kerk: niet in monnikskap, geschoren kruin of slepende gewaden, waar het Woord van God niets van weet, maar waar twee of drie vergaderd zijn, hetzij op zee of in de diepte van de aarde, indien zij slechts van God Woord voor zich hebben, het geloven en er op vertrouwen, daar is gewis de rechte, overoude, waarachtige, apostolische kerk.

Maar wij zijn zozeer in het pausdom verblind, dat, ofschoon Petrus ons zegt (2 Petr. 1 vs. 19): *wij hebben een vast profetisch woord en u doet wel, dat u daarop acht geeft*,

¹² Decretalen of "epistolae decretales" waren de bronnen voor het zgn. Roomse kerkelijk recht. Zij hadden hun ontstaan te danken aan de reeds in de 4e eeuw gebruikelijke gewoonte om in moeilijke of twijfelachtige gevallen aan de apostolische zetel in Rome om inlichtingen te vragen, welke antwoorden al spoedig het karakter van verordeningen gingen dragen.

als op een licht, hetwelk schijnt in een duistere plaats; wij toch niet kunnen zien, welk een helder licht wij in het Evangelie hebben. Derhalve hebben wij hier nogmaals te letten op de beschrijving van de christelijke kerk, welke Christus ons geeft, namelijk, dat het een schare is die niet alleen Zijn Woord heeft, maar het ook liefheeft en bewaart. En omwille van deze liefde alles verlaat.

Hiermede nu kunt u hun antwoorden, die niets anders weten te roepen, als kerk, kerk, en daarvan de mond vol hebben! Zeg mij dan nu eens, beste paus, wat is de kerk?

Antwoord: de paus en zijn kardinalen.

Ei zo, u Stoffel¹³ waar staat het toch geschreven in Gods Woord, dat de heilige vader de paus en de broeders kardinalen de ware kerk van Christus zijn? Misschien beweert u zulks, omdat de fraaie papegaai en de zwarte raaf daarover met elkaar gepraat hebben?

Christus echter zegt hier tot u en mij geheel iets anders, namelijk: dat is Mijn kerk, waar Mijn Woord zuiver en onvervalst gepredikt en onderhouden wordt. Vandaar, dat Paulus waarschuwt te vlieden en te mijden degenen, die ons van het Woord van God willen aftrekken. Want *wie de tempel van God, welke wij zijn, ontheiligt, die zal God schenden* (1 Cor. 3 vs. 17). Zo spreekt ook Petrus (1 Petr. 4 vs. 11): neem u in acht; wilt u prediken, predik niet anders als van God Woord, omdat u anders Gods kerk ontheiligen zou.

Derhalve hebben wij met alle ernst in 't oog te houden, hoe Christus Zijn kerk heeft beschreven. Want zulk een beschrijving is een zware donderslag tegen de ellendige paus en zijn decreten, waardoor hij uit de kerk van God een riool, een mesthoop gemaakt heeft; die ellendeling¹⁴.

Wie overigens mensengeboden wil leren, die moge zulks doen op wereldlijk en huiselijk gebied; maar hij late Gods kerk met zijn mensengeboden met rust. In waarheid, de pausgezinden zijn toch nutteloze lieden, die niets doen als schreeuwen en de dingen verwateren, omdat Christus Zelf hier zegt: *wie Mijn Woord hoort en houdt, tot hem willen Ik en de Vader komen en woning bij hem maken*. Hier houden Jeruzalem en Mozes op; hier moet het wezen het kuddeke van Christus, welke van God Woord horen, het bewaren en bij alle ongeluk zich daarop verlaten. Dat is Mijn kerk. Wij willen de Heere geloven al zou de paus ook van woede daarover bersten.

Christus wil hier echter tevens Judas antwoorden met deze woorden: omdat deze jonger er ook van droomde, dat Christus een groot wereldlijk keizer zou zijn en dat zij, de apostelen, in het land grote heren zouden zijn, wanneer Hij Zich zou openbaren. Maar dat is een grove vergissing. Hier zegt Christus hun ronduit, dat Zijn rijk niet van deze wereld is, maar dat zij en alle gelovigen zelf het hemelrijk zullen zijn, waarin God, Vader, Zoon en Heilige Geest Zelf woont. Hij wil geen engelen, keizers, koningen, vorsten en heren aanstellen; Hij wil Zelf de Huisheer zijn, alleen spreken en handelen, dáár wil Ik wonen, zegt Hij, en alle gelovigen met Mij van eeuwigheid tot eeuwigheid.

Maar Judas, - die goede man, kon dat nog niet begrijpen; daarom moet de Heilige

¹³ "Oelgbtze" staat in het oorspr. Door "Oelgbtze" verstond men in 't Hoogd. oorspr.: een oud en versleten afgods- of heiligen-beeldje, dat door langdurig gebruik met olie of vet besmeerd was geraakt. Dit werd als zinnebeeld gebezigd van een plomp of dom mens, plomp als zo'n houten beeld, dom als zo'n pop, die niets wist te zeggen. Wij hebben een uitdrukking, die dezelfde gedachte weergeeft namelijk: Stoffel, aldus genoemd bij vergelijking met de plompe houten beelden van St. Christophorus, die men overal langs de weg vond. Zie Nederlands Woordenboek op het woord: "oliedom."

¹⁴ In het oorspr. gebruikt Luther een krasse woordspeling: de paus heeft met zijn decreten uit de kerk Gods gemaakt secreten.

Geest komen en het hem leren.

Van de toekomst en het ambt van deze Geest, zult u, lieve Christenen, zo Godwil, morgen horen. Als ik er niet over spreken kan, dan zullen anderen het doen, die het beter dan ik kunnen, hoewel zij er de eer niet van willen hebben. Dàt moge dan heden de voorrede zijn of de vroegpreek. En God de Heere helpe verder door; ik kan niet meer. Amen.

29. GODS LIEFDE IN CHRISTUS¹⁵

"En er was een mens uit de farizeeën, genaamd Nicodémus, een overste der Joden. Deze kwam tot Jezus bij nacht en zeide tot Hem". enzovoort.
Johannes 3

Dit Evangelie is één van de heerlijkste preken welke in het gehele Nieuwe Testament gevonden worden. Het zou wel waard wezen, dat men het, als dit mogelijk was, met gouden letters in het hart schreef en ieder Christen deze tekst ten minste van buiten kende, en hem alle dagen bij zichzelf opzei, zodat wij er geheel eigen mee werden en hem aldus des te beter zouden leren kennen. Want het zijn woorden waardoor een bedroefd hart vrolijk en een gestorven mens weer levend gemaakt kan worden, als men er zich maar aan vasthoudt door het geloof. Omdat het echter onmogelijk is, om zulk een heerlijke prediking in woorden te herhalen, willen wij God ernstig bidden, dat Hij door Zijn Heilige Geest ons deze woorden in het hart beter verklaart, dan wij er over spreken kunnen. En ze zo helder en duidelijk maakt, dat wij er troost en vrede van mogen ontvangen. Amen.

1. Dit nu is de korte inhoud van deze heerlijke en troostvolle prediking, dat God de wereld zo zeer heeft liefgehad, dat Hij Zijn ééngestorven Zoon heeft gegeven, opdat wij mensen niet sterven, maar het eeuwige leven zullen hebben. Het is alsof onze lieve Heere Christus zeggen wil: hoor toe, o mens. Ik zal u een schilderij voor ogen stellen: daar is de Gever; degene, die ontvangt; het geschenk, de vrucht en het nut van het geschenk zo groot, dat men er geen woorden voor vinden kan. Want aanschouwt in de eerste plaats de Gever. Daar is geen sprake van keizers of koningen of dergelijke lieden, die in de wereld in hoog aanzien staan, maar er is hier sprake van God Zelf; van Hem, die onbegrijpelijk almachtig is, die alles tezamen door Zijn Woord geschapen heeft en alles onderhoudt; van Hem, die boven alles is en in vergelijking met Wie al het geschapene, hemel en aarde en wat daarin is, gelijk een zandkorrel is. Deze is de Gever: men mag Hem inderdaad wel een grote Gever noemen; zó, dat wij, op het horen dat God iets geeft, alle keizers en koningen met al hun gaven en personen, als van nul en gener waarde moeten achten. En onze harten vanwege zulk een Gever ons zo hoog in de boezem moeten kloppen, dat alles wat maar denkbaar is, in vergelijking daarmede als klein en nietswaardig wegzinkt! Want wat kan er groters en heerlijkers genoemd of uitgedacht worden, dan de almachtige God Zelf?

Deze God nu, die oneindig en onuitsprekelijk is, geeft op een wijze die ook gans buitengewoon is. Want Hij geeft niet als loon of om verdienste of uit billijkheid, maar, gelijk de woorden luiden: *uit liefde*. Hij is een Gever, die van harte uit grondeloze, goddelijke liefde geeft; gelijk Christus zegt: God heeft de wereld liefgehad. Nu is er onder alle deugden geen groter dan de liefde; wat men liefheeft, daarvoor heeft men lijf en leven veil en stelt daarvoor gaarne en gewillig alles in de waagschaal. Geduld, kuisheid, matigheid enzovoort zijn ook kostelijke deugden, maar zij zijn in vergelijking van de liefde gering; deze sluit alle andere deugden in zich en heeft ze in haar gevolg. Wie vroom en rechtvaardig is, hij doet niemand onrecht en geeft een ieder wat hem toekomt. Maar waar de liefde is, daar geeft de mens zichzelf geheel en al, daar is hij bereid en gewillig tot al hetgeen, waarin men hem nodig heeft. Zo zegt Christus dan ook hier, dat de Heere onze God ons geeft niet uit geduld, of omwille van verdienste of recht, maar uit kracht van de hoogste deugd: de liefde. Nu moest ons

¹⁵ E.L. Meinders Dl. I. 1e Afd. p. 121 vv. De hier medegedeelde preek werd door Luther in een huiselijke godsdienstoefening gehouden de 10e juni 1538, 2e Pinksterdag.

eigenlijk het hart opspringen van vreugde en moest alle treurigheid verdwijnen, als wij zulk een onpeilbare liefde van het goddelijk harte ons voor ogen stellen en van harte geloven, dat God de hoogste en grootste Gever is, en dat zodanig geven voortvloeit uit de hoogste deugd.

Zulk een wijze van geven, namelijk dat het geschenk een gave van de liefde is, maakt het geschenk nog veel groter en kostelijker; gelijk men zegt: het is van een lieve hand, als men weet, dat men iemand van harte liefheeft. En wederom, acht men het geschenk niet veel waard, als men aan de oprechtheid van het hart twijfelt. Wanneer dus, bijvoorbeeld, een mens slechts één oog of één voet had, en hij wist zeker, dat zulks uit goddelijke en vaderlijke liefde geschiedde, dan zou zulk een mens dat ene oog of die ene voet veel dierbaarder zijn, dan anders honderd voeten of ogen. En nu zegt Christus met duidelijke woorden, dat God ons liefheeft; in verband met deze liefde moesten wij nu al Zijn gaven beschouwen, ze op prijs stellen en in hoge waarde houden; bijzonder datgene wat door Hem is ingesteld tot onze zaligheid en versterking van ons geloof; namelijk de Heilige Doop en het hoogwaardig Sacrament van het lichaam en bloed van Christus; dit moest ons, al maakt het voor de wereld weinig vertoning, als het hemelrijk gelden en ons vrolijk en weltevreden doen zijn, omdat het tot ons bestwil door Vaderlijke liefde verordend is. Daarom leert Christus ons hier niet slechts, dat Zijn Vader ons wat schenken wil, maar vermeldt er ook bij, op welke wijze Hij zulks schenken wil, namelijk uit Vaderlijke, Goddelijke liefde.

2. Maar gelijk wij tot nu toe gehoord hebben, dat de Gever en het hart van de Gever groot en onuitsprekelijk is, zo ook is de *Gave of het geschenk* eveneens onuitsprekelijk. Want hier hoort u het, dat Hij uit zulk een liefde niet schenkt een gulden, een paard, koe, oog, koninkrijk; niet de hemel met de zon en sterren, ook niet al het geschapene; maar dat God Zijn Zoon geeft, die met Hem gelijk groot is. Zulk een geschenk nu moest enkel vuur en licht in ons hart teweegbrengen, zodat wij niet konden ophouden met dansen en springen van vreugde. Want evenals de Gever, God Zelf, en Zijn bedoeling, de liefde, oneindig en onuitsprekelijk is, zo is het ook de gave, dat Hij Zijn Zoon geeft. Want daarin geeft Hij Zichzelf met alles wat Hij heeft, gelijk Paulus zegt (Rom. 8 vs. 32): omdat God ons Zijn Zoon gegeven heeft, heeft Hij ons met die Zoon ook alles gegeven; het moge duivel of dood, hel of hemel, zonde of gerechtigheid, leven of dood zijn; alles, alles moet het onze zijn, aangezien de Zoon als een geschenk de onze is, in Wie alles bij elkander is.

Wanneer wij dus recht geloven en dit edele geschenk door het geloof ontvangen en aannemen, dan moet alle schepsel, het moge goed of kwaad zijn, hetzij leven of dood, hemel of hel ons ten beste dienen, gelijk Paulus ergens elders zegt: *het is alles het uwe; hetzij Paulus of Apollos, hetzij Cephas of de wereld, hetzij leven of dood, hetzij het tegenwoordige of het toekomstige; alles is het uwe. Maar u behoort Christus en Christus Gode* (1 Cor. 3 vs. 22 en 23). Want als wij deze gave goed willen beschouwen en in 't oog vatten, dan moeten wij belijden, dat het een geschenk is, hetwelk alles in hemel en op aarde overtreft; dat in vergelijking hiermede alle schatten van de gehele wereld zijn als één graankorrel bij een berg van goud.

3. Maar daar komt nu het ellendige ongeloof (gelijk Christus later Zelf klaagt) en de grote dikke duisternis; zodat wij van zulk een edel geschenk en zulk een grote schat wel horen, maar er toch geen geloof aan slaan; zodat deze troostvolle woorden aan onze oren voorbijgaan en het hart ze desondanks niet in zich opneemt.

Wanneer men op een goedkope wijze aan een kasteel of een ander huis komen kan, dan heeft men er zoveel geloof voor over, dat het lijkt alsof ons leven geheel en al van

het tijdelijke goed afhankelijk was. Hier echter, waar men predikt, dat God Zijn Zoon uit louter liefde de wereld geschonken heeft, hier zijn wij zo traag en lui, dat het zonde en schande is. Aan wie ligt het dan, dat wij alle gaven en dit geschenk zo gering achten, en dat wij zulke woorden niet ter harte nemen en er voortdurend aan denken? Dat ligt aan niemand anders als aan de ellendige duivel, die onze harten zozeer verblindt, dat wij deze heerlijke prediking over onze hoofden laten heengaan en ons intussen bekommeren over allerlei tijdelijke zorgen. Daarom heb ik in het begin gezegd, dat men met deze woorden alle dagen moest opstaan en zich weer neerleggen; opdat wij het ons toch enigermate in het hart voorstellen, en God voor zulk een onuitsprekelijke weldaad ook van tijd tot tijd dankzeggen. Want hier is alles zo verheven mogelijk; de Gever, de liefde, het geschenk, hetwelk ons uit louter liefde gegeven wordt, en niet om verdienste. En wel zó gegeven wordt, dat het een gave blijven moet, en noch geborgd noch geleend of betaald kan worden; een gave, voor welke men niets geeft en voor welke men niets anders doet, als de handen ophouden en zulk een staat gewillig en gaarne aannemen. Maar het is God geklaagd, dat er geen harten en handen zijn, die dat geschenk aannemen, zoals het ons wordt aangeboden; namelijk, dat het geheel ons eigendom zijn en blijven zal tot in eeuwigheid.

4. Maar nu zal toch niemand raden, welke naam die lieden verdienen, van wie men getuigen moet, dat men iemand zijns ondanks niets geven kan. Als er een arm bedelaar was, die niets om of aan had, en van de honger geen raad wist. En een groot vorst schonk hem uit barmhartigheid een kasteel met een jaarlijks inkomen er bij, en stelde hem aan tot heer daarover en zei: dat alles wil ik u voor niemendal geven; als dan die bedelaar de vorst de rug toekeerde en antwoordde, dat hij zulks niet verkoos; zeg, zou dan niet de hele wereld over deze bedelaar roepen en zeggen, dat zij nog nooit een meer dwaze mens gezien hadden; dat hij geen mens, maar een dom stuk vee verdiende te zijn? Dat nu doet men in de wereld. Maar nu wordt hier de wereld geen slot, of vorstendom aangeboden, maar Gods Zoon Zelf. En God zegt en beveelt, dat men Zijn geschenk maar behoeft aan te nemen en tot zijn eigendom te behouden. Maar degenen, die het niet willen hebben en God de rug toekeren - dat zijn wijzelf, Reken nu zelf maar eens uit, welk een grote en gruwelijke zonde het ongeloof is. Want het is in 't geheel niet menselijk, dat men zich met geweld tegen een geschenk verzet en het niet wil hebben.

Daarom ziet men het hier eens recht, hoe dom en dwaas de gehele wereld is, dat zij zich niet over zulke gaven verheugt. En het bij hen daaraan alleen ontbreekt, dat zij niet toegrijpt en neemt, wat haar wordt aangeboden. Als het een gulden of een nieuwe jas was, dan zou men wel met beide handen toetasten en vrolijk zijn. Maar omdat het nu Gods Zoon Zelf is, houdt iedereen zich, als heeft hij Deze niet van node. Daarom is de ontvanger hier ook met naam en toenaam afgeschilderd; namelijk: *de wereld*. Dat is toch eigenlijk een afschuwelijke ontvanger; vooral als men haar met het geschenk gaat vergelijken. Want waarmede heeft de wereld zulk een geschenk verdiend; daar zij de bruid van de duivel en van God vijandin en de grootste godslasteraarster is? Want na de duivel heeft God geen grotere vijand dan de wereld. Desniettenstaande staat hier: *God heeft de wereld alzo liefgehad, dat Hij Zijn enige Zoon gaf*. Schrijf dit in uw hart en omdat u gehoord hebt, hoedanig God is en dat Hij Zijn geschenk uit louter liefde geeft, hoor en leer dan ook wat de wereld is: namelijk, een grote menigte lieden, die aan niets geloven, God in Zijn Woord tot een leugenaar maken; ja, de namen van God lasteren, alsmede Zijn Woord smaden en vervolgen. Verder, dat het lieden zijn, die tegen vader en moeder ongehoorzaam zijn, moordenaars, echtbrekers, verraders, dieven en rakkers, enzovoort; gelijk wij zulks dagelijks zien en ondervinden, dat de

wereld vol ontrouw en godslastering is. Aan deze lieve bruid, aan deze liefvallige dochter, dat is aan de grootste vijandin van God, schenkt God uit louter liefde Zijn Zoon.

Dit stuk nu doet de gave ook van zo grote waarde zijn, dat de Heere onze God Zich er niet aan stoort, dat wij zulke boze boeven zijn; integendeel, Hij ruimt met één stoot uit de weg alle verkeerdheid, door welke Zijn Naam gesmaad wordt en waardoor men leeft in allerlei ongehoorzaamheid tegen God. Want omdat de Gever zo groot en het geschenk zo edel is, had de ondeugd van de wereld Hem eigenlijk moeten weerhouden. Maar God overwint Zichzelf. Hij schuift alle zonden van de eerste en tweede tafel op de achtergrond, Hij wil er niet van weten; ja, juist omwille van deze zonde en van deze jammer en ellende, waaronder wij arme zondaren gebukt gaan, en, als God ons niet te hulp kwam, eeuwig moesten verloren gaan; juist daarom doet Hij ons zulk een liefde en gave geworden.

Ware het nu niet plicht, dat men zulk een genadige God wederom van harte liefhad en alle goeds van Hem verwachtte; van Hem, die de zonde vergeeft en deze aan de wereld met al haar zonden, die ontelbaar velen zijn, niet thuiszoekt? Want daar reeds de zonden van ieder mens afzonderlijk ontelbaar zijn, hoe zou iemand de zonden van de wereld tellen? En nochtans staat hier, dat God de wereld alles wil kwijtschelden en vergeven. Want waar de liefde van God heerst, daar moet ook vergeving van zonden zijn. Wij moesten dus onze harten openstellen en ons in zulk een liefde indenken; daar God de wereld, die Zijn natuurlijke vijandin is, zoveel geeft, dat Hij Zichzelf aan haar geeft, zodat men niets anders als enkel genade en vriendelijkheid te verwachten heeft; het ga hoe het ga in dit tijdelijke leven, goed of slecht; men mag zich zonder enig voorbehoud aan deze liefde houden en alle goeds van God verwachten omwille van Christus. Door zulke gedachten moest toch het hart vrolijk en welgemoed worden. Ik en alle Christenen moeten het tenminste belijden, dat wij onder het pausdom in allerlei gruwelen en afgoderij geleefd en ons met menigerlei zonden bezoedeld hebben. Zulk een goddeloos leven nu heeft God niet gestraft naar dat wij verdiend hadden, maar heeft Zijn liefde doen stralen en de Zoon, die Hij reeds vroeger de wereld geschonken had, weer door het Evangelie geopenbaard; zodat wij deze heerlijke prediking weer horen en verstaan kunnen, dat God tegen de wereld niet toorn, maar enkel liefde betoont, aangezien Hij Zijn Zoon schenkt. Maar God ontferme Zich over ons, dat wij zo ondankbaar zijn en zulk een vreugde in 't geheel niet bij ons zelf waarnemen. Want als wij het eens goed overwogen, en niet zo koel waren, dan zouden onze harten dermate van vreugde ontgloeien, dat wij niet alleen Gode gaarne dienen, maar om Zijnentwil ook gaarne alles ondergaan, en er evenwel vrolijk onder zouden blijven, omdat wij zulk een schat van Hem hebben. Maar wij hebben het aan ons ongeloof te danken, dat zulk een vreugde ons onmogelijk gemaakt wordt en wij haken naar andere vreugde van de wereld, welke toch niets betekent en louter verlies is.

Tot nu toe hebben wij kort over deze vier stukken gesproken: wie de Gever is, waarin het geschenk bestaat, op welke wijze en aan wie het geschonken is. Over deze vier stukken kan men niet genoeg naar waarde spreken. —

5. Nu volgt het slot, **wat God met zulk een geschenk beoogt**, namelijk, dat Hij het niet daartoe geeft, opdat wij er van eten en drinken, ons kleden en voeden zullen, veel minder nog dat het ons tot vergif of ongeluk zal strekken. Maar, gelijk wij ook van de Doop en van het Avondmaal leren, dat men het als heilzaam en nuttig moet beschouwen; zo ook hier. Het moet daartoe dienen en is ook daartoe geschonken, opdat allen die in Hem geloven, niet verloren worden, maar het eeuwige leven hebben.

Hier hoort u het, dat het er niet om te doen is, om maar veel geld of goed of de gehele wereld te hebben, maar dat het is, opdat wij daardoor van zonde en dood vrij, niet verloren zullen gaan. Dat is het, wat de Zoon, die ons uit liefde geschonken is, tot stand zal brengen; dat de duivel verslonden, de hel uitgeblust zal worden, en wij door Christus van de eeuwige jammer, waarin wij vanwege de zonde verzonken zijn, verlost worden. Dat alles zal door deze gave bewerkt worden.

Daar is dus oorzaak genoeg, om fier van hart te zijn; aangezien wij hier uit de mond van onze Heere Christus Zelf vernemen, dat Hij ons geschonken is, opdat de hel toegesloten wordt, en wij, inplaats van een versaagd en kleinmoedig hart, een gerust hart hebben. Ja, en dit zegt nog meer, opdat het eeuwige leven ons eigendom zij en blijve, en de dood niet meer worde gezien, en het niets als vreugde zij door dit heerlijk vertrouwen, dat wij een genadige God in de hemel hebben; een God, Die ons liefheeft en uit louter liefde Zijn Zoon geeft, opdat wij niet verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben. Dat zijn woorden, die men onmogelijk in al hun diepte doorgronden kan.

Daarom moet een Christen dagelijks bidden, dat God hem door Zijn Heilige Geest deze woorden diep in het hart moge prenten en ze aldaar ontsteken, voorwaar, dan zullen wij rechte godgeleerden worden, die naar waarheid over Christus spreken en alle andere lering veroordelen en gewillig voor zulk een geloof alles verduren, wat God ons toezendt. Omdat dit echter niet geschiedt, en wij zulk een prediking wel horen met de oren, maar ze niet ter harte nemen, zodat zij beklijven en vrucht kan brengen, zo blijft het met ons morgen als heden, en heden als gisteren; zodat het een eeuwige schande en schade is, en ongetwijfeld dit de klacht van de verdoemden zal wezen, dat zij zulke troostvolle woorden zo geheel in de wind geslagen hebben.

Maar laat ons nu verder zien, welke de manier is, waarop men dat geschenk aannemen moet; welke de zak of de bewaarplaats is, waarin men deze kostelijke en edele schat moet bewaren? Dat toont Christus aan door de woorden, die Hij spreekt: *opdat allen die in Hem geloven, niet verloren gaan*. Het geloof namelijk, hetwelk omwille van Christus alle genade en barmhartigheid van God verwacht; het geloof is de zak, die wij moeten ophouden en waarin wij deze gave moeten ontvangen, want gelijk God uit liefde en barmhartigheid deze schat geeft, zo nemen wij deze schat aan, en kunnen hem alleen door het geloof aannemen. Er is geen sprake van verdienen, door in een klooster te gaan of dit of dat te doen. Want onze werken behoren in 't geheel niet tot deze schat; alleen behoort daartoe, dat wij door het geloof de hand ophouden. En wij, gelijk God door de liefde tot Gever wordt, door het geloof in Christus de nemers worden, dat is, dat wij geloven, gelijk wij het horen; dat God genadig en barmhartig is en deze Zijn barmhartigheid en liefde jegens ons betoont, doordat Hij Zijn eengeboren Zoon mens laat worden, en al onze zonden op Hem werpt, gelijk Johannes zegt: *zie het Lam van God, dat de zonden van de wereld draagt*. Met zulk een gave en liefde van God moeten wij onze harten tot rust brengen tegen de zonde en een kwaad geweten, omdat God geen toorn of ongenade, maar louter liefde en genade jegens ons betoont omwille van Christus. Wie dat gelooft, is zeker zalig. Want dit geschenk is zo groot, dat het dood en zonde geheel en al in 't niet doet verzinken. Want evenals tegen een groot vuur een druppel water niets betekent, zo ook betekent alle zonde van de wereld niets tegen Christus; nauwelijks komen zij met Christus in aanraking, wanneer men deze schat door het geloof aanneemt, of zij zijn vernietigd, evenals een strohalm door een groot vuur. Want hier hoort u het van Christus Zelf: *God heeft de wereld alzo liefgehad, dat Hij Zijn eigen Zoon gegeven heeft, opdat allen, die in Hem geloven niet verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben*. Hij zegt: *die in Hem geloven*, en niet: *die dit of dat werk ondernemen en daardoor zichzelf met God verzoenen willen*. Het

geloof alleen kan en moet zulk een schat aangrijpen. Onze tegenstanders mogen hun geschreeuw verheffen tegen deze leer zoveel zij willen, het blijft toch: *die in Hem geloven zullen niet verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben*. En daarbij moet het blijven, als u tenminste de Heere Christus in Zijn Woord niet wilt meesteren. Dat zijn gulden woorden, levenswoorden. Geve God maar genade, dat men ze goed ter harte neemt. Want wie ze heeft aangegrepen, die zal door geen duivel, zonde of dood verschrikt kunnen worden; maar hij zal vrolijk moeten zijn en spreken: ik ben onverschrokken, want ik heb de Zoon van God, Die God mij uit liefde geschonken heeft, daar staat het Woord van God, het heilig Evangelie, waardoor dit betuigd wordt. Uw Woord, o Heere en Uw Zoon Jezus zullen mij niet bedriegen, op Hem bouw en vertrouw ik. Als ik echter nog niet sterk genoeg in 't geloof ben, geeft U dan toch genade, dat ik steeds vaster geloof; ik kan immers niet anders doen bij zulk een groot geschenk en zulk een verheven liefde. - Zo lere een ieder zich meer en meer troosten met dit geschenk. Want het moet geloofd worden gelijk u van Christus Zelf hoort. Hoe vaster nu het geloof is, des te meer vreugde, levenslust en gerustheid ondervindt men in zijn hart, zodat men dan ook gaarne alles lijdt en doet, als men slechts weet, dat God het eist en hebben wil. En dat alles, omdat God genadig is en enkel liefde jegens ons wil betonen.

Ja, zegt u, als ik was als Petrus, Paulus of als de maagd Maria, dan zou ik mij wel kunnen troosten met dit geschenk. Want zij zijn heilig en zij worden ongetwijfeld met dat geschenk bedoeld. Maar hoe kom ik, arm zondaar, tot de zekerheid, dat ook ik er mede bedoeld ben; daar ik God immers op zo menigerlei wijze vertoornd en Hem zo dikwijls beledigd heb? Zulke gedachten blijven niet uit, als het hart onder zulk een prediking zichzelf eens goed beschouwt en aan zijn verkeerdheid denkt. Maar dan moet men op zijn hoede zijn, dat men niet buiten Gods Woord om gaat en te veel aan zulke gedachten toegeeft; dan moet men zich snel weer tot het Woord wenden en daarnaar oordelen. Want zulke gedachten zijn niets anders als het eigenlijke ongeloof, hetwelk ons wil aftrekken van zulk een geschenk en zulk een troostvolle prediking. Het ongeloof nu kan men nergens anders mede afweren, als met het Woord van God. Het wordt ons door onze lieve Heere Christus Zelf verkondigd, dat wij waarlijk geen reden hebben om aan deze prediking en dat Woord te twifelen; daar Hij immers zegt, dat Zijn Vader in de hemel, die de waarachtige eeuwige God is, *de wereld also heeft liefgehad, dat Hij Zijn eengeboren Zoon gegeven heeft*.

Nu moet u en alle mensen toch erkennen, dat de wereld niet Petrus, Paulus of Maria heet; maar dat wereld heet: het gehele menselijke geslacht als één geheel. Geloofd u nu, dat u een mens bent? Als u dit niet kunt geloven of weten, grijp uzelf aan in de boezem of aan de neus, of u niet evengoed mens bent als ieder ander. Waarom wilt u uzelf dan uitsluiten buiten het woordje wereld; omdat Christus met klare woorden zegt, dat God Zijn Zoon niet alleen aan de heilige maagd Maria of aan Petrus of Paulus gegeven, maar dat Hij Hem aan de wereld gegeven heeft, opdat allen die de naam van mensenkinderen dragen, Hem zullen aannemen. Wanneer ik Hem nu niet wil aannemen, alsof Hij mij niet toebehoort en u wilt Hem ook niet aannemen, dan volgt daaruit, dat deze woorden van Christus niet waar moeten zijn, daar Hij zegt, dat Hij aan de wereld gegeven is. Daarom moet u uit deze woorden besluiten, dat dit geschenk u even goed toebehoort als Petrus of Paulus, omdat u even zozeer mens en een stuk van de wereld bent als zij. Dat men God toch in Zijn Woord niet tot een leugenaar maakt en denkt: wie weet, zou ik ook wel onder degenen zijn, aan wie deze Zoon geschonken, en het eeuwige leven beloofd is? Want dat noem ik de Heere onze God tot een leugenaar maken. Wanneer dus zulke gedachten u te binnen schieten, sla dan een kruis, alsof de duivel voor u stond, opdat zulke gedachten u niet bedriegen, en

zeg: wat gaat het mij aan of ik geen Petrus of Paulus ben? Als God zulk een schat had willen geven alleen aan hen, die het waardig waren, dan zou Hij deze aan de engelen, aan de zon of maan gegeven hebben, dat zijn reine en onbevleete schepselen, die steeds naar van God ordening en wil wandelen. Maar hier staat, dat Hij Hem aan de wereld gegeven heeft; deze is het waardig gelijk wij boven hebben aangewezen. Daarom, al ben ik geen Petrus of Paulus, ik wil mij toch niet van dit geschenk laten buitensluiten, en er evenveel aan hebben, als David en alle apostelen. Want wat is David geweest? Heeft hij niet ook grof en zwaar gezondigd? Wie zijn de apostelen geweest? Zijn ze niet allen zondaren geweest? Waren ze niet allen onwaardig? Daarom moet niemand naar dit betoog luisteren, dat hij zegt: ik ben een zondaar, ben niet even vroom en heilig als Petrus; daarom mag ik dit geschenk niet aannemen en er mij mee troosten. - Nee, doe dat toch in geen geval; maar zeg: ik mag wezen wat ik wil, maar mijn God tot een leugenaar maken, mag ik niet. Want ik behoort ook nog tot de wereld. Daarom, als ik zulk een geschenk niet zou willen aannemen, dan zou ik buiten en behalve alle andere zonden, ook nog deze begaan, dat ik God tot een leugenaar maakte.

Ja, zegt u, als Hij het mij alleen beloofd had dan zou ik het wel kunnen geloven, dan kon ik er zeker van zijn, dat het mij gold. Nee, lieve vrienden, Hij spreekt in 't algemeen, dat deze Zoon en het eeuwige leven van de gehele wereld beloofd en geschonken is, opdat er niemand buitengesloten zou zijn. Wie echter zichzelf buitensluit, die zal dat dan ook zelf moeten verantwoorden. Hij zegt: niet Ik zal hen oordelen, maar hun mond zal hen oordelen, dat zij, omdat dit geschenk aan de gehele wereld gegeven en voor haar berekend is, door hun eigen ongeloof tegen het Woord van God in, het niet hebben willen aannemen. En zulks ofschoon, als men het wel bedenkt, dienovereenkomstig de Sacramenten van de Doop en van het lichaam en bloed van Christus door God ingesteld zijn, opdat door deze een ieder in 't bijzonder zich dit geschenk zou kunnen toeëigenen.

Zie daar kort en zo eenvoudig mogelijk gepredikt over deze schone en heerlijke tekst, welke men niet genoeg naar waarde overwegen kan. Want dit is de grondslag van de leer, waarop wij moeten sterven en zalig worden; in welke Christus ons zo rein en liefelijk mogelijk wordt voorgesteld; dat Hij ons eigendom is, door de Vader uit louter liefde geschonken; een liefde, welke Hij als een genadig God jegens de boze, ondankbare wereld heeft. Zo leert men welk een schat en troost wij, Christenen, hebben; wat de wereld en wie God is en hoe wij alleen door het geloof tot zulk een genade komen, gelijk Christus zegt: *opdat allen, die in Hem geloven niet verloren gaan maar het eeuwige leven hebben*, want de prediking van de goede werken, die door de Heilige Geest op zulk een geloof volgen, behoort op een andere plaats. Hier is alleen sprake, wat wij van God ontvangen en hoe wij dat moeten aannemen. Wat echter een Christen doen moet om een volgzzaam kind van God te worden en dankbaar te zijn voor zulke grote gaven van het eeuwige leven en van de liefde van God, daarover spreekt Christus hier niet. Daarom willen wij het ook bij dit ene stuk laten blijven, dat wij alleen uit barmhartigheid zalig worden, en zulke genade alleen door het geloof kunnen ontvangen, zonder ook maar iets van ons toedoen of onze verdienste; dat alles wat ten eeuwigen leven en tot vergeving van zonden nodig is enig en alleen in de liefde en barmhartigheid van God ligt opgesloten: God verlene ons Zijn genade, opdat wij zo mogen geloven en daarvoor met vreugde alles verduren en sterven en eeuwig zalig worden. Amen! Daartoe helpe ons onze lieve Heere God door Zijn Zoon, onze Heere Jezus Christus. Amen.

30. WAPENRUSTING VAN DE CHRISTEN¹⁶

"Voorts mijn broeders, wordt sterk in de Heere en in de macht Zijner sterkte. Doet áán de gehele wapenrusting Gods, opdat u kunt staande blijven tegen de listige aanvallen van de duivel; want wij hebben niet te vechten tegen vlees en bloed, maar tegen vorsten en machten, namelijk tegen de heren van de wereld, die in de duisternis dezer eeuw heersen, tegen de boze geesten onder de hemel. Daarom grijpt de gehele wapenrusting Gods aan, opdat u in de kwade dag tegenstand mag bieden en alles wèl uitvoeren en het veld behouden. Zo staat nu, uw lendenen omgord hebbende met waarheid, en aangedaan hebbende het borstwapen van de gerechtigheid en geschoeid aan de voeten, opdat u gereed bent (tot de prediking) van het Evangelie van de vrede; maar vóór alle dingen, grijpt aan het schild van het geloof, met hetwelk u alle vurige pijlen van de boze kunt uitblussen, en neemt de helm van het heil, en het zwaard van de Geest, hetwelk is Gods Woord. "

Efeze 6 vs. 10 - 17.

Dit is het laatste gedeelte van de brief van Paulus aan de Efeziërs, en bevat niet een leer, hoe zij geloven en leven moeten (hetwelk hij reeds van te voren in de gehele brief heeft aangewezen); maar een vermaning, om toe te zien hoe, omdat zij de leer van het geloof hebben en kennen, een ieder in zijn stand, als een Christen handelen moet, om bij dat geloof te blijven en daarvan niet af te dwalen naar iets anders. Paulus doet hier gelijk een goed veldoverste, die tot zijn in slagorde geschaarde manschappen een dagorder richt en hen vermaant, om vast te staan en zich dapper en manmoedig te verdedigen; zodat wij dit wel een leger-prediking voor de Christenen mogen noemen. Want hij wijst er hier op, dat degenen, die in Christus gedoopt zijn en Hem willen aanhangen, krijgslieden moeten zijn, te allen tijde toegerust met hun wapens. En dat de Christenstand geen werkeloze stand is, evenmin als een stand van vrede en veiligheid; maar dat het geldt te velde te liggen en te strijden, en de vijand te verslaan. Want wij zitten hier niet in rust, gelijk een boer, burger of handwerksman in de stad, waar hij in vrede leeft en voor niets behoeft te vrezen; maar wij zijn gelegerd op een gevaarlijke plaats, midden onder vijanden en moordenaars, die het in alle ernst op ons aanleggen, en ons onze schat willen ontroven, vóórdát wij er op verdacht zijn, zodat wij geen ogenblik voor hen veilig zijn. Daarom moet degene, die Christen wil zijn, bedenken, dat hij treedt onder de banier van zijn Heere. En zonder ophouden, zolang hij hier leeft, aan de spits moet staan en aan alle zijden een oog op de vijand moet houden.

Omdat wij nu dagelijks in zulk een gevaar verkeren, en leven, is het nodig, dat wij door het Woord van God als door trommen en krijgstrompetten opgewekt, voortgedreven en aangespoord worden, opdat wij niet liggen te slapen en traag of lui worden; maar steeds waakzaam en toegerust zijn en blijven. Want het is niet genoeg, dat wij het woord en de kennis hebben aangaande geloof en leven; daar behoort een voortdurende zorg en ijver toe, om beiden te behouden; opdat de duivel de leer niet wegrooft of haar vervalst of u van uw stand afkerig maakt; 't zij door kwaadsprekendheid of slecht voorbeeld van de zijde van de wereld of door uw eigen vlees. Want om het verworven goed te behouden, is een grote kunst (gelijk de wijzen zeggen) en er behoort minstens even veel moeite en inspanning toe, als om het eerst te verkrijgen. Gelijk het de plicht van een goed huisvader is, niet alleen geld en goed te verwerven en thuis te brengen; maar ook, als hij zulks kan en doet, om het dan te bewaren en er

¹⁶ E.L. Meinders, Dl. III. p. 220 v.v. Uitgesproken de 20e oktober 1532; omgewerkt en verder ontwikkeld door Luther zelf, in 1533 uitgegeven.

op te passen. Deze twee deugden behoren bij elkaar, anders is alle moeite, kosten en arbeid, die men aanwendt om het te verkrijgen, verloren.

Paulus wil dus in deze tekst zeggen als in een hoofdsom: omdat u nu Christenen geworden, van de duivel bevrijd en weer tot uw rechte Heere gebracht bent. En nu alles weet en ontvangen hebt, wat tot een christelijk leven behoort; ziet nu toe en laat voortaan uw enige zorg hierin bestaan, dat u hierbij blijft, en er u niet weer van af laat brengen, noch met geweld noch met list; als ook, dat u niet moede of traag wordt. Want u hebt een kwade, onbetrouwbare vijand tegen u; hij slaapt en rust geen ogenblik; hij beproeft alle listen en lagen, om u in uw geloof en in uw betrekking hindernissen in de weg te leggen; teneinde u weer te grijpen en onder zijn macht te brengen. Hij heeft in de wereld en in uw eigen vlees hetwelk u moet medeslepen en dat u altijd terugtrekt, hulp; om u daardoor in valse gerustheid te wiegen en uw waakzaamheid te verminderen, zodat u nalaat de wacht te houden en te strijden.

Daarom begint Paulus nu met zulke woorden, als waarmede men gewoon is krijgslieden aan te spreken en te vermanen, opdat zij zich ridderlijk gedragen en kampen. Hij zegt: *Weest sterk in de Heere en in de macht Zijner sterkte!*

Dat wil zoveel zeggen als: draagt zorg, dat u vasthoudt en blijft bij hetgeen u ontvangen hebt. Een ieder zij ijverig in zijn geloof en in zijn ambt, en volge niet en geve ook geen ruimte aan de inblazingen van de duivel of aan de neiging van zijn eigen vlees of van de wereld. Neemt u in acht, dat u u door geen hindernissen laat vermoeien of afmatten, om van uw geloof af te laten en traag te worden. Want het komt er hier op aan, dat men sterk is en strijdt, omdat wij zulk een vijand hebben (gelijk wij zullen horen) die ons allerwege aangrijpt en op ons aanhoudt met al zijn macht en kracht. En zonder ophouden het ons lastig maakt met kwade gedachten en giftige, schadelijke tongen. Zowel de oren als het hart wauwelt hij ons vol, dat wij op het dierbare Woord niet moeten letten en er ook geen ernst mee moeten maken; opdat wij in onze stand of in onze betrekking nalatig, onachtzaam, lusteloos en ongeduldig worden, totdat hij het zover brengt, dat u niet meer vaststaat maar los en onstandvastig heen en weer wankelt, en van het één tot het andere vervalt, zowel in de leer als in het leven.

Want sterk van hart te zijn noemt Paulus als men vast en onbewegelijk staat en vasthoudt aan de leer, die van de Heere ontvangen is; welke ons leert, hoe wij in Christus moeten geloven en dan ook zo leven, dat een ieder zijn naaste dient in zijn stand of beroep en daarin trouw en vlijtig zich betoont. Bijvoorbeeld: wie een getrouw prediker wil zijn, heeft zijn handen vol, om zijn ambt getrouw waar te nemen, rein en zuiver te prediken, te vermanen, te bidden en te waken, opdat de duivel niet heimelijk sekten doe ontstaan en hem in zijn ambt niet hinderlijk zij; of, om niet verdrietig of ongeduldig te worden door de ondank van de wereld en kwaadsprekendheid van de lieden; of, voorzover hij, wat hemzelf aangaat, met de duivel en zijn vlees heeft te kampen, om in het geloof te blijven. Zo ook in andere standen; dat een ieder eerst het Woord van God leert en het niet veracht (gelijk de grote hoop van de wereld doet), en dan toeziet, wat zijn beroep vereist; dan zult u genoeg vinden, wat u hindert en lastig is, zowel voor uw geloof als voor uw beroep. Daarom moet u zich daartegen wapenen, en denken: het is mijn plicht zo en zo te geloven en te leven, als een echtgenoot of huisvrouw, zoon of dochter, burgemeester, heer, knecht, dienstmaagd enzovoort. Daarbij wil ik blijven en mij door niets hindernissen in de weg laten leggen of mij er van laten aftrekken of bevreesd laten maken.

Zie, daarom gebruikt Paulus juist dit woord: *weest sterk in de Heere*. Anders zou hij wel met gewone woorden gesproken hebben, gelijk hij elders spreekt, en gelijk wij

gewoon zijn te spreken wanneer wij de leer ontwikkelen: een ieder zie toe, dat hij recht gelove en doe wat hem bevolen is. Maar Paulus gebruikt hier met opzet en om goede reden, nadrukkelijke woorden. Sterkt u of *weest sterk*. Wie namelijk, gelijk gezegd is, bij deze leer en in zijn ambt wil blijven, die moet zich wapenen en daartoe kracht aanwenden. Want het is geen ding, dat zo gemakkelijk gaat en vanzelf geschiedt, zonder hindernissen en tegenstand; zonder aanvechting komt men er niet door. Daarom is het noodzakelijk, dat men wakker is en zichzelf aanspoort, naar niets anders luistert en zich niet in de war laat brengen door wat er in de weg ligt; maar dat men flink doorzet en steeds volhoudt en voorwaarts gaat.

Want de apostel wil niet zulke flauwe Christenen hebben, die niets anders kunnen, als de dingen weten en verwateren, zonder er aan te denken, hoe zij dat in 't praktische leven zullen overbrengen. Nee, maar zij moeten er aan denken, dat het in 't leven volbracht moet worden. Daarom is daartoe kracht nodig. En wel zulk een kracht, die van God is en niet van de wereld of van het vlees en bloed; namelijk, gelijk ik nu gezegd heb, dat een ieder (die door het Woord van God onderricht is, zodat hij weet, hoe hij voor God bestaan en recht leven moet) bij zichzelf denkt: daaraan wil ik mij houden en ik wil niets anders weten of horen of navolgen. Zo kan men standvastig zijn, wanneer deze of gene geestdrijver komt en hem de leer en het inzicht van Christus wil verwarren; of de neus optrekt voor het werk en het beroep dat iemand bevolen is. Want de duivel laat niemand met rust; is het niet door de wereld, dan brengt hij inwendig in het hart aanvechtingen door zijn inblazingen en verkeerde gedachten en door ons eigen vlees. Want hij heeft niets anders te doen, als bemoeilijken en hindernissen opwerpen; opdat u niet bij de reine leer blijft, omdat hij bevreesd is, dat uit het stekje een boom groeit.

Vandaar, dat vóór alles noodzakelijk is, zodra u begonnen bent te geloven, dat u zich sterkt en vast zoekt te worden; op geen andere wijze als door de Heere of *in de Heere*; zodat het de sterkte van de Heere is. Want die kracht zult u niet in uw hart, ook niet in de wereld vinden. Want het moet een sterkte en een kracht zijn, niet slechts tegen alle geweld en macht van de wereld, maar bovendien ook tegen die van de duivel, die een zeer machtige heer en keizer in de gehele wereld is; gelijk wij naderhand zullen horen. Het is echter een zeer wonderbare sterkte. Zij heeft voor 't oog van de wereld niet de minste waarde, omdat zij niets meer heeft en kan, dan zich alleen op het Woord gronden en zich daaraan houden. Mij dunk, als het zulk een grote sterkte was, dan moest zij een heel andere grond hebben, op een vaste rots gebouwd of in een sterk fort gelegen zijn, waar niemand haar zou kunnen overweldigen; gewapend met een deugdelijk harnas, toegerust met legermacht, spiesen, buksen. Als het alzo was, dan zou de wereld er van zeggen: dat is grote sterkte. Maar dat alles betekent tegen deze vijand, de duivel, niet met al. Het moet een geestelijke, eeuwige sterkte zijn welke de Heere Christus is, aangenomen in Zijn Woord, door het geloof. En al wordt het ook niet met de ogen gezien, hoe sterk Hij is, Hij is toch de duivel mans genoeg, om degene die Hem aanhangt van de macht en het geweld van de duivel te ontzetten en deze het hoofd te bieden. Gelijk Hij immers tot hiertoe met de Zijnen geweest is en steeds blijft.

Daarom zegt Paulus nu: wilt ulieden sterk en onoverwinnelijk zijn, laat dan de Heere Christus uw sterkte zijn; grijpt Hem aan en oefent uzelf in Hem, opdat Hij u goed bekend is, en u bij Zijn Woord blijft en het met alle ijver leert, door er dagelijks mee om te gaan. Prent het in het hart, zó, dat het Woord van God en uw hart één geheel wordt. En u zó verzekerd, ja nog veel zekerder bent als van uw eigen leven. Als u het Woord hebt, dan bent u zeer sterk en standvastig, zozeer, dat u niet kunt omgestoten

worden en veilig bent, al komen de duivel of zijn gezanten, dwepers of pausgezinden, om u iets anders te leren of u op een dwaalweg te voeren of wat nieuws op te richten. Zulk een sterkte is echter zeer schaars in de wereld, want hoe weinigen zijn er tegenwoordig, die deze kracht op zulk een wijze aangrijpen, dat zij in 't hart zó van hun geloof en hun leven verzekerd zijn, dat zij er aankunnen vasthouden en al het andere verachten? Ja, de gehele wereld komt er niet toe, te denken dat zij van God Woord heeft en daarnaar moet leven; zij heeft daar in 't geheel geen begeerte naar, maar veracht het ten diepste in haar laatdunkendheid; zij leeft naar haar willekeur, in strijd met Gods Woord, en wordt slechts sterk in haar boosheid en haar duivels wezen. Wat zou zij zich dan bekommeren daarover, hoe zij in de Heere sterk kon worden? Maar wij spreken nu van degenen, die Christenen willen zijn en het ernstig met het Woord opnemen. Hun kost het moeite en inspanning, om zich met alle kracht te weren; opdat zij er niet ook toe komen, het Woord te verachten en ontrouw te zijn in hun beroep.

Want gelijk de duivel het geloof niet zonder aanvechting kan laten, om ons van het Woord af te trekken, zo kan hij ook het leven niet met rust laten en is niet eerder tevreden, dan nadat hij het aan 't wankelen gebracht heeft. Dan blaast hij u zulke gedachten in 't hart, dat u in uw beroep verdrietig, lusteloos en ongeduldig wordt. Wie nu hierop niet gewapend is, zodat hij kan vaststaan, en zich niet weet te weren met het Woord, die ligt spoedig omgestoten; zo doet hij het ook de andere mensen, die hij beheerst door lusteloosheid en afkeer van hun stand, zodat niemand met zijn stand en zijn werk tevreden is. Daarover klagen zelfs de heidenen, die het allerwege gezien en gevoeld hebben, welk een jammerlijke plaag het is, als niemand met zijn stand en zijn beroep tevreden is, maar altijd naar wat anders gaapt en dat voor beter houdt; gelijk zij zeggen: een os wilde liever een paard, en wederom het paard liever een os zijn; een boer of burger zou liever een edelman, en een edelman een vorst, de vorst een keizer zijn enzovoort. Uit de lusteloosheid komt de ontrouw voort, zodat niemand ijverig is in het werk of beroep dat hem bevolen is, maar het minacht en iets anders onderneemt of de naaste bedriegt en onrecht doet.

Daarom, gelijk men door het Woord, in de Heere standvastig en verzekerd worden moet tegen de aanvechting van het ongeloof of de geringschatting van dat ongeloof, zo hebben wij ook hier ons in te spannen, opdat wij sterk worden door datzelfde Woord van de Heere, hetwelk (gelijk wij horen zullen) onze enige sterkte en ons harnas is; aangezien wij weten dat deze onze stand en dit ons beroep, omdat het in het gebod ligt opgesloten, God zeer welbehagelijk is. En dat wij niets doen kunnen, dat beter is. Zo moet dus iedere knecht en iedere dienstmaagd in huis, hun stand en hun werk in 't oog vatten, als zijnde zij door God daartoe geroepen, dat zij getrouw hun heren dienen. Zij moeten zeggen: ik weet, dat mijn stand en werk God welbehagelijk is, en dat er geen heerlijker werk op aarde is: Waarom? Omdat God mij geen ander werk heeft opgedragen; daarom wil ik er ook bij blijven, en mij niet naar wat anders laten afleiden of mij laten overhalen tot ongeduld of ontrouw. Zo ook doet een vrome huisvrouw, als zij een Christin is en van God Woord weet en gelooft en dienovereenkomstig haar stand in ere houdt, de allerkostelijkste werken op aarde, zodat zij niet naar iets anders mag zoeken of in een klooster gaan. Blijf u maar trouw daarbij en zeg: mijn Heere Christus heeft voor mij geleden, en mij door Zijn sterven geholpen en verlost van zonden, mij rechtvaardig en zalig gemaakt. En Hij eist niets meer dan dat ik dit geloof. En beveelt mij, dat ik in mijn beroep getrouw moet wezen. Daaraan wil ik mij houden.

Zie, zo moet een ieder in zijn stand of ambt zich sterken en standvastig zijn in Gods Woord. Als men dat deed, dan zou het overal goedgaan, en hadden wij hier een

paradijs, een hemel op aarde en dan zou een ieder met lust en vreugde zijn werk doen, zonder moeite of zorgen. Waar daarentegen zulk een vast en zeker inzicht niet aanwezig is, daar geschiedt alles even lusteloos en verkeerd; daar krijgt men slagen of ongeluk tot beloning en is men zelf de oorzaak dat men zowel een ongenadige God als een zuur leven heeft.

En in de macht Zijner sterkte.

Dat is eigenlijk een onduidelijke uitdrukking, en noch goed Duits, noch Latijn, noch Grieks, maar Hebreeuws. Toch moeten wij deze woorden zo behouden, want de apostel heeft zijn reden waarom hij zo spreekt, daar hij verder ziet en denkt dan wij gewoon zijn te spreken. Wij zouden dit met meer woorden op onze wijze ongeveer aldus zeggen: staat vast en laat niet af, opdat u niet lui en traag, niet nalatig wordt in hetgeen u zich voorgenomen hebt, en wat een ieder doen moet, bedenkt, dat deze leer Gods Woord is, dat Hij het alzo bevolen heeft en dat het Hem welbehagelijk is gelijk een oprechte godsdienst! Maar het is toch nog veel verhevener en krachtiger uitgedrukt, als hij zegt: als u zulks doet, dan bent u sterk in de Heere. En er nog aan toevoegt: *in de macht Zijner sterkte!* Dat is in onze taal: in Zijn machtige sterkte of in Zijn grote kracht.

Hij vermeldt deze twee stukken: sterk zijn en: *in de macht Zijner sterkte*, om daarmee te kennen te geven, dat het tweërlei krachten zijn, welke wij moeten hebben. De ene, dat wij standvastig blijven bij hetgeen wij moeten geloven en doen en daarvan niet aflaten, dat is op zichzelf sterk zijn. De andere kracht is, dat men niet alleen dat, wat wij hebben, goed en zorgvuldig bewaart en beschermt, maar dat wij ons ook verdedigen, opdat het ons niet ontnomen wordt. En wij onze vijand, die daarnaar tracht, afslaan. Het is hiermede evenals met een hoofdman in een stad; daartoe behoort niet slechts dat hij de stad goed bewaart en alles onder zijn bescherming heeft, opdat zij niet veroverd of ingenomen wordt; maar ook, dat hij zich weren kan tegen de vijanden en een uitval doen en hen op de vlucht slaan.

Het eerste is daartoe dienstig, dat ik niet overwonnen wordt, het tweede helpt mij de vijand overwinnen en de zege behalen. Het eerste is een beschermende, het andere een verdedigende of zegepralende kracht, die niet alleen voor zichzelf vaststaat en sterk is, maar ook kan vooruitdringen en onder de vijanden om zich heen slaan. Daartoe nu is een grotere en geduchtere wapenrusting nodig dan bij de eerste. Vandaar, dat hij het een macht van goddelijke sterkte noemt, of een machtige sterkte van God! Want het zijn geweldige, machtige vijanden, die wij tegen ons hebben, namelijk de geesten in de lucht (gelijk hij ze noemt), die boven ons zijn en wij onder hen en van welke er één sterker is dan alle mensen. Bovendien loert hij met alle ernst op ons en dringt met alle krachten op ons aan, wanneer hij ziet, dat wij het geloof hebben en ons daarin willen sterken; dan richt hij al zijn macht, zijn buksen en pijlen op ons, om deze onze vesting te veroveren. Want hij laat het niet gaarne zover komen, dat wij het woord beginnen aan te grijpen en een kracht in ons hebben, dat wij daarmee de vijand kunnen verslaan, wil hij nu aanwijzen en verklaren, hoe wij zulks en waardoor wij het moeten doen; of met andere woorden waarin onze wapenrusting bestaat.

En dan beveelt hij ons ten eerste het harnas aan te doen, als krijgslieden, die ten kamp toegerust zijn en zich verweren moeten. Hij wijst echter niet op een harnas, gelijk men ze hier op aarde draagt, om het lichaam te beschermen, maar hij noemt het *het harnas of de wapenrusting van God*. Dat is een vreemd harnas: waar zullen wij dat vandaan krijgen of waar is de wapensmid, die zulk een harnas maken kan? Welaan, de apostel zal hem aanstonds noemen, en het alles na elkaar optellen, wat daartoe behoort. Hier

echter spreekt hij nog in 't algemeen, dat het een harnas moet zijn, niet van een mens, maar van God Zelf; want hier op aarde vindt men geen wapensmid, die een harnas zou kunnen vervaardigen, dat tegen de duivel dienst kan doen. Want hier is geen menselijke kracht of sterkte, wijsheid of vernuft van betekenis tegen deze vijand; hij kan alles fijnknippen en tot pulver stoten, als hij met zijn adem er op blaast. Daarom wil Paulus zeggen: omdat u andere krijgslieden bent en ook andere vijanden tegen u hebt, moet u ook een andere wapenrusting hebben als die, welke de wereld heeft of kan vervaardigen.

Hij noemt het echter ook daarom de wapenrusting van God, omdat hij wil aantonen, welk een zaak het is, waarvoor wij moeten strijden; namelijk, dat het een strijd van God Zelf is; dat wij Zijn krijgslieden zijn, die voor Hem en Zijn zaak strijden. Daarom moeten wij ook de wapenrusting dragen, met welke Hij strijdt. Als wilde hij zeggen: u hebt een Heere, tegen Wie de duivel vijandig is, Wie deze naar kroon en Godheid steekt; dus, wilt u Hem tot Heere hebben en het met Hem houden en Zijn goederen deelachtig worden, dan moet u ook Zijn vijand tegen u hebben en u tegen deze verdedigen en verweren. Want wie onder een heer wil staan, die moet ook onder zijn banier treden en zijn vijanden tot vijanden hebben. Omdat nu de duivel Gods vijand is en Zijn rijk wil verwoesten, behoeft ulieden niet te denken, dat u veilig voor hem zijn zult; nee, rust u toe ten strijde, en wel met de wapenrusting, met welke Hij Zelf door Zijn Christenheid strijdt.

Zo wil de apostel ons hierdoor moed inspreken; opdat wij weten, dat, al moeten wij in de wereld gedurende ons gehele leven in de strijd verkeren, en al moeten wij het verdragen, dat alles tegen ons woedt en stormt; dat wij het alsdan weten, dat zulks niet geschiedt om onzent maar om Gods wil; dat onze strijd niet de onze maar die van God Zelf is, en dat wij in Zijn dienst staan. Zo kunnen wij ons des te zekerder troosten, dat Hij ons niet zal verlaten, maar op 't allergetrouwst ons zal bijstaan en helpen; dat wij niet tevergeefs arbeiden, maar dat Hij door ons zeer krachtadig overwinnen zal. Want al is Hij voor Zichzelf de duivel mans genoeg, zodat Hij wel met één vinger, ja met een enkel woord al het woeden en tieren van de duivel kan fnuiken en weren; zo wil Hij echter ons daartoe gebruiken, en deze hoogmoedige, kwaadaardige geest een poets spelen, door hem te stellen voor zulke arme, zwakke schepselen, die tegen hem even weinig betekenen, als een enkel vonkje tegen een sterke windstoot, zodat hij ons met één ademtucht kan omverblazen. Maar de Heere wil hem door zulk een zwak vat verslaan en door ons eer behalen aan zulk een hoogmoedige, machtige vijand; opdat Hij Zijn Goddelijke kracht in onze zwakheid betoont. Dat nu verdriet de duivel, dat God hem zulk een gebrekkig, zwak goedje voorwerpt, en hij grijpt ons aan in toorn en met grimmigheid, alsof hij ons in minder dan geen tijd wilde verpletteren, gelijk een hoop aarden potten. Daarom moeten wij daarop gewapend zijn en ook een harnas hebben, opdat wij ons kunnen weren. Die wapenrusting nu is niet de onze, maar een vreemde, namelijk Gods kracht en macht; opdat wij ons niet op onszelf beroemen of verlaten, alsof wij door onze eigen macht het tegen deze vijand zouden kunnen uithouden.

Opdat u kunt staande blijven tegen de listige aanvallen van de duivel.

Hier begint de apostel ons te tonen en voor ogen te schilderen, welk een vijand wij hebben en hoe hij gewoon is te oorlogen en ons aan te grijpen. De apostel verraadt ons de aanslagen en listen, waarmede hij op ons loert; opdat wij daarvoor op onze hoede zijn en ons wapenen met de wapenrusting van God, waarover hij gesproken heeft en nog verder spreken wil. Paulus noemt het strijden van de duivel en zijn krijgskunst een listige aanval, om daarmede aan te tonen, dat hij een vijand is, die niet alleen machtiger dan wij (gelijk hij aanstonds getuigt), maar ook buitengewoon slim en boos

is, en al zijn strijden met list en valsheid volbrengt, ons niet openlijk aangrijpt en ons flink onder de ogen treedt, gelijk een vijand, voor wie wij ons wachten en ons in acht kunnen nemen, daar wij zien, waar hij op ons wil aanvallen; maar hij sluipt om ons heen en loert, waar hij ons heimelijk en onverhoeds kan aanvallen en ons meeslepen, wanneer wij daarop in 't minst niet verdacht zijn.

Want daarvoor behoeft u niet te vrezen, dat hij u zal aangrijpen, daar waar hij u gewapend ziet, en waar u op hem rekt en het zwaard gegrepen hebt; maar hij onderzoekt waar u bouwvallig en onbewaakt bent, of hij niet een gaatje vinden kan. Dan sluipt hij daarbinnen, om u plotseling en onvoorzien aan te grijpen en u te vellen. Want zó slim en ervaren is hij wel, dat hij weet niets te kunnen winnen al grijpt hij ons ook met al zijn macht aan, als wij maar het Woord hebben en daarvan zeker zijn. En al vervolgt hij de gehele Christenheid ook door onderdrukking, door woeden en razen, zwaard, vuur en water, enzovoort, - dat is toch eigenlijk niet zijn eigenaardige wijze van handelen, evenmin als het zijn sterkste en krachtigste wapenrusting is. Want dat heeft hij wel ondervonden, dat hij het rijk van God daardoor niet kan vernietigen of de Christenheid verdelgen, al ontnemt hij hun ook lijf en leven; maar dat zij, door dat bloed bevochtigd en besprengd, slechts des te meer groeit en des te sterker wordt: gelijk sommigen van de vaders gezegd hebben, dat de kerk door de apostelen geplant, maar door de martelaren begoten is geworden.

Daarom legt hij er zich op toe en beproeft het langs andere weg om ons met list te naderen en van het Woord af te trekken. Nu denkt hij allerlei streken en listen uit en komt onder een fraaie schijn; niet als een vijand, maar als een vriend gebruikt hij dezelfde woorden en de Schrift welke wij hebben, en verandert zich in *een engel van het licht* (2 Cor. 11 vs. 14) en zo wordt hij een blinkende, sneeuw witte duivel, en wil ons daardoor verblinden, opdat wij zijn loosheid niet zien of bemerken zullen, gelijk hij door de slang Eva bedrogen heeft (2 Cor. 11 vs. 3). En zo brengt hij weer grote en aanmerkelijke schade teweeg!

Nu is het inderdaad ontzettend zwaar en gevaarlijk, met zulk een vijand te strijden, een vijand, die ons met enkel streken en listen aangrijpt en zulk een slimme, loze geest is, dat alle verstand, wijsheid en vernuft van de wereld tegen hem niets betekent. Wij moeten ons aan alle zijden voor hem in acht nemen, daar hij overal op ons loert en de ene opening na de andere zoekt, om ons heimelijk te overvallen, vóórdat wij het gewaar worden. Bovendien laat hij ook niet af, al heeft hij ook één- of tweemaal een aanval gewaagd en is afgeslagen; hij komt altijd weerom en heeft weer andere dingen om ons mee te betoveren en een rad voor de ogen te draaien; met schijnschone beweringen, opdat wij zijn listen en loosheid niet zullen bemerken; zodat wij het al zeer spoedig verliezen zouden en geen uur tegen zijn doortraptheid bestand konden zijn, ware het niet, dat wij ons troosten mochten en daarvan zeker waren, dat wij de wapenrusting van God, dat is Zijn Woord, rein en zuiver hebben. Dat kan hij niet omverstoren, als wij ons maar daaraan vasthouden en er ons wakker mee toerusten en ons voor zijn listen in acht nemen. Want dat behoort er bij, dat wij niet traag of slaperig zijn; maar steeds op onze hoede zijn en waken, en geharnast met het Woord van God hem aan alle zijden afwachten; aangezien hij (gelijk Petrus zegt, 1 Petr. 5 vs. 8) *als een leeuw rondom gaat, zoekende wie hij verslinden kan*. Vandaar, dat Paulus hem ons ook zo afschuwelijk voor ogen stelt, opdat wij het niet zo gering achten maar er ernst mee maken en ons gevaar steeds voor ogen houden, omdat daar ons heil en ons eeuwig leven van afhangt.

Hoedanig en hoe menigvuldig zijn listige aanvallen zijn, kunnen wij niet anders verklaren of uitdenken, als alleen voor zover wij aan onszelf ervaren hebben. Want hier is hij "baas boven baas", heeft duizenden kunsten en allerlei gedachten en

inblazingen, die hij uitgeeft voor het Woord van God; daardoor heeft hij de gehele wereld van het begin af aan bedrogen, en met geweld allerlei ketterijen in de Christenheid binnengesmokkeld. Want (zoals ik gezegd heb) hij komt daar niet aanstappen in zijn afschuwelijke, zwarte gedaante, en zegt niet: ik ben satan, neem u voor mij in acht; maar hij sluipt als een slang en versiert zich met het Woord en de Naam van God; komt met dezelfde Schrift en de spreuken die wij hebben, die ons lief zijn en waarop wij steunen, en dan veinst hij uitnemend ernstig en vroom te zijn, als een oprecht en getrouw prediker, die niets anders zoekt als de eer van God en het heil van de zielen. Zo doet hij tegenwoordig door onze Sacramentariërs en dergelijken. Deze beroepen zich tegen ons ook enkel op de Schrift en gronden daarop hun zaak; houden ons onze eigen spreuken en artikelen voor; hebben de mond vol van hoge voortreffelijke woorden, van Christus' eer en Zijn Naam; terwijl zij bovendien grote ernst tot waarheid en voortreffelijke liefde en zorg voor de zielen hebben. Ziet, lieve Christen (zeggen zij), hier hebt u Gods Woord; zo zegt ook uw eigen geloof het u, dat Christus ten hemel gevaren is en daarboven zit ter rechterhand van de Vader; dáár moet men Hem zoeken. Hoe komt u er dan toch aan, dat Hij in brood en wijn zou wezen en Zich naar beneden zou laten halen door het lispelen van een mens voor het altaar? Dat zou immers de eer van Christus veel te na komen. - En dergelijke redeneringen meer, wat daar alles bij behoort. Zie, dat is nu juist het aanvallen en aankloppen, niet als een satan, maar versiert als het Woord van de Heere Christus en als Zijn waarheid; daarmee overmeestert hij de arme, onwetende en geen kwaad vermoedende zielen en sleurt ze onverwachts mede.

Zo heeft hij in vroeger tijden gedaan door middel van de Arianen (die het artikel van Christus' godheid loochenden) en andere ketters. Die wilden volstrekt niet tegen de Schrift strijden, maar beriepen zich veel meer daarop. En beweerden van de overtuiging van de Christenen, dat zij tegen de Schrift indruiste, omdat zij de Godheid deelden en meer dan één God maakten enzovoort. En dat alles sierden zij met zulk een uitmuntende schijnen zulke heerlijke woorden op, dat zij daardoor de keizer en de gehele wereld op hun zijde kregen; zodat ternauwernood een of twee bisschoppen standvastig bleven, door welke God de Christenheid onderhield. Maar na deze is een nieuwe aanval gekomen van de listige duivel, namelijk door de leer van de werken van de paus, in strijd met de gerechtigheid door Christus. Daarmede heeft hij ook op listige wijze de Schrift weten te verbreken, heeft er zijn leer van de goede werken en de uitwendige gerechtigheid aan toegevoegd en zodoende een grote schijn van heiligheid en geestelijk leven in de smaak gebracht. Dat nu heeft eigenlijk de schade veroorzaakt, welke met geweld, als een stroom zich een weg heeft gebaand en de gehele wereld overstroomd heeft, en deze heerschappij van het pausdom met zo menigerlei godsdienst, missen, orden, bedevaarten, geloften, verering van de heiligen enzovoort, heeft opgericht, welk één en ander ook door de duivel met wonderen (maar valse) bevestigd is; gelijk Christus en de apostelen van te voren hebben voorspeld, dat zelfs de uitverkorenen door deze dingen zouden verleid worden tot dwaling (Matth. 24, vs. 24).

Want zo gaat het. Waar de duivel eerst een gaatje open vindt, daar breekt hij, als er dan geen waakzame predikers zijn, die hem afweren, spoedig verder door, en sleurt altijd meerderen mede, totdat hij ten laatste de overhand krijgt en wederom alles bezet. Want hij komt altijd met het één of ander schoon voorwendsel, hetwelk weerklank vindt bij het verstand en bij de menselijke wijsheid en door deze verstaan en begrepen wordt, en haar van nature aangenaam is; zodat deze zich gaarne gevangen geeft. En dan vallen allen in menigte bij, als gold het een uitnemende zaak, waartegen niemand bezwaren kan hebben. Want, wanneer men Gods Woord rein en zuiver heeft

en bewaart, dan behoort er een hoog en geestelijk inzicht toe om zulke voorwendsels te kunnen erkennen en te weerleggen. Daarom moeten er in de Christenheid verstandige en trouwe predikers en bisschoppen zijn, die aan alle zijden de wacht houden en toezien, opdat niet hier of daar heimelijk het één of andere duivelse ding binnen sluipt en een plaats veroverd. Vandaar, dat zij ook de naam van bisschoppen, *episcopi*, dragen, dat is wachters of opzieners, die op moeten letten, waar de vijand willens is in te vallen, om hem alsdan terug te drijven, anders doet hij zeer licht een inval en bederft alles.

Want als hij het zover kan brengen, dat men hem een artikel toegeeft, dan heeft hij gewonnen spel en dan is het even goed, alsof hij ze reeds allen had en Christus reeds verloren was; zodat hij daarna dan ook wel al de anderen kan nemen en verbreken. Want zij zijn allen aan elkaar verbonden en gesloten, gelijk een gouden keten; als men daarvan een schakel losmaakt dan is de gehele keten uit zijn verband en gaat alles uit elkaar. En daar is geen een artikel, hetwelk hij niet zou kunnen omverstoten. Als hij het zover brengt, dat het verstand er zich mede bemoeit en er aan plooiën wil, dan weet hij daarna de Schrift zo fraai te draaien en te rekken, dat het alles met de wijsheid van de mensen zich gaat rijmen. Dat gaat dan naar binnen als een zoet vergif. Daarom zien wij het dan ook tegenwoordig, dat de duivel, nu hij weer enige ruimte gewonnen heeft, de ene ketterij en sektenuitvinding na de andere invoert; vandaag dit, morgen een ander artikel aangrijpt. Hij is reeds aan de gang, door zijn voorhoede, door welke hij Christus' godheid, als ook de opstanding van de doden weer wil bestrijden.

Dat zijn nu aanvallen door welke hij de gehele Christenheid aangrijpt. Buiten en behalve dat, grijpt hij een ieder nog in 't bijzonder aan; vooral met zware geestelijke aanvechtingen van het geloof en over het verheven artikel van Christus; dan kan hij zo menigerlei gedachten voorwenden, dat hij u daardoor het Woord ontleent of vervalst, en u Christus uit het oog verwijderd, zodat u op uzelf gaat zien, wat u gedaan of ook niet gedaan hebt. Want hij stelt zichzelf u voor, als was hij de Heere Christus zelf in de heerlijkheid; dan verschrikt hij u als een rechter, die de werken van u eist, ja, hij bedriegt uw eigen gedachten van Christus, zodat u meent, dat u het bij 't rechte eind hebt, terwijl het toch niet anders is als uw eigen denkwijze. Als u dan aan zulke gedachten voet geeft en u niet kunt weren met het Woord van God; als u zich dan uit uw sterkte laat lokken, door met hem te disputeren, dan drijft hij u ten laatste in de engte en brengt u zo in verwarring, dat u niet weet, waar Christus of Zijn Woord en uw geloof blijft. Maar daar hebben de lieden die zich tegen hem weren en hem afslaan, weinig weet van. De overige ruwe bende komt echter nooit tot zulk een strijd, hen rijdt de duivel met het grootste gemak; zodat zij van God Woord niet achten of menen, dat zij dat wel al kennen.

Daarom is het zeer nodig, dat een ieder hier waakzaam en zorgvuldig aan alle zijden op zijn hoede is, wetende dat de duivel niet ver van ons, maar steeds om en bij ons is en op de loer ligt, hoe ons te grijpen; opdat hij ons zijn gedachten en zijn schijn niet als het Woord van God op de mouw speldt. Wij hebben voor de artikelen van ons geloof in de Schrift genoegzame grond. Houd u daaraan en laat u haar niet door kanttekeningen verdraaien of door het verstand verklaren, hoe zich dit of dat laat rijmen of niet, enzovoort. Als men u iets anders aan het verstand of uw eigen gedachten ontleend wil aanprijzen, zeg dan: hier heb ik het onomwonden Woord van God in mijn geloof, daar wil ik bij blijven, niet verder denken, vragen of horen, ook niet neuswijs zijn, hoe dit of dat zich laat rijmen; ik wil ook niet naar u luisteren, al haalt u ook een andere tekst aan, welke als hiermede strijdig, u in 't hoofd te binnen schiet en die u met uw gif hebt besmet. Want de Schrift zal niet tegen zichzelf zijn, noch tegen enig artikel van het geloof; al is het ook in uw hoofd met elkaar in strijd

al laat het zich daar niet rijmen. Maar hierover is elders reeds genoeg gesproken.

Want wij hebben niet te vechten met vlees en bloed.

Hier gaat de apostel voort onze vijand, onder welke wij hier gebogen zijn, uit te schilderen. Hij maakt het waarlijk schrikwekkend genoeg, opdat wij het niet maar zo luchthartig en zorgeloos in de wind slaan, maar weten welk een strijd wij hier te voeren hebben en welk een gevaar ons te wachten staat. Want wie kampen en strijden moet en hoopt te overwinnen, die moet van tevoren weten, welk een vijand hij tegen zich heeft, welke diens aanslagen zijn en hoe sterk en machtig deze is: en welke maatregelen hij dus nemen moet, alsook hoe groot het gevaar is.

Dat hij nu zegt: *wij hebben niet met vlees en bloed te strijden*, moet men niet zo verstaan, alsof hier met de woorden vlees en bloed bedoeld is de boze lusten of neigingen van het vlees tot ontucht, toorn, haat, hovaardigheid, gierigheid, enzovoort alsof men tegen deze niet zou mogen strijden; Paulus verstaat hier onder vlees en bloed, de toestand en het bestaan van de wereld of van de mensen op aarde, die vlees en bloed hebben; hetwelk, ofschoon niet geest of het werk van de Heilige Geest, toch schoon en loffelijk geordend is en als een werk van God mag aangezien worden. Zo spreekt hij ook Gal. 1 vs. 16, waar hij van de apostelen spreekt: *toen ik naar Jeruzalem kwam ben ik niet eerst met vlees en bloed te rade gegaan*; dat is: ik vroeg daarnaar niet, wat zij voor lieden waren, hoe grote apostelen of jongeren van de apostelen. Zo betekent het ook te dezer plaatse niet iets kwaad aan de mens, maar iets eigenaardigs, iets, waarin een verschil gelegen is tussen ons leger en ons strijd voeren en dat van de wereld. In de wereld strijdt slechts vlees en bloed tegen vlees en bloed; een vorst, een stad, een volk vecht tegen het andere. Maar daarmede hebben wij niets te maken. Want dat vlees en bloed is niet een werk van de Heilige Geest, ons van de hemel gepredikt of geopenbaard en gegeven, maar *in den beginne* gewordem door de schepping (Gen. 1 vs. 28). Toen zijn wij vlees en bloed geworden en heeft God de mens macht gegeven over alle schepselen, en verordend, dat het alles een ieder naar zijn aard zou zijn. Dáár is dus geen Heilige Geest van node; het blijft bij de verordening van de rede en gewoonte van de mensen, dat een ieder heeft en beschermt zijn huis en hof, vrouw, kinderen, dienstboden; deze orde hebben ook de heidenen en goddelozen, die het Evangelie vervolgen en van geen Geest weten.

En hiermede leert Paulus ons, dat wij, Christenen, ons niet overal zullen mengen in oorlogen, welke de wereld heeft en voert; dat wij niet doen moeten gelijk onze duivelsprofeten, Münzer met zijn gehele sekte, die de overheid aanvielen en met het zwaard vechten en de goddelozen wilden uitroeien. Dat behoort tot vlees en bloed, dat is: geweld, kracht en wijsheid van mensen, en heerschappij en overheid op aarde. Wij echter moeten gewapend zijn tegen andere als aardse vijanden; deze strijden met ons voor een ander leven, een ander rijk, land en heerschappij; want het geldt hier eeuwig leven of dood, hemels rijk of hels vuur. Daartoe behoort wel wat meer dan hetgeen vlees en bloed vermag, want deze hebben slechts betrekking op enkel tijdelijk bestaan en goederen; maar bij ons is het te doen om eeuwig goed of eeuwige schade. Daarom hebben wij ook niet zulke vijanden, die wij kunnen doodslaan en ombrengen, gelijk men in de wereld gewoon is; want onze vijand is een geest, die geen vlees en bloed heeft, en zo zijn ook wij, in zoverre wij Christenen zijn, geen vlees en bloed, al zijn wij vanwege het lichaam en dit leven ook nog vlees en bloed.

Nu zegt u: maar wij moeten toch strijden tegen onze sekten, dweepers en ketters, deze zijn toch vlees en bloed? Voorzeker, maar wij vechten niet tegen hen als tegen vlees en bloed, maar tegen de ellendige duivel, die door hen tegen ons strijdt, en ons niet aangrijpt op vleselijke of lichamelijke wijze maar aanvalt op ons geloof, het dierbare

Woord, de Doop, het Avondmaal en alle artikelen van het geloof; geen van welke allen door vlees en bloed gegeven of gesticht is, noch in deze aardse bedeling thuis behoort; maar van de hemel betuigd is en tot het eeuwige leven behoort. Daarom strijden wij niet tegen hen om hun lijf of goed of iets dergelijks te ontnemen of het onze tegen hen te verdedigen; maar opdat wij onze leer en ons geloof, opdat wij Christus en God mogen behouden, en bovendien hen aan de duivel ontrukken en hen hem afwinnen en het eeuwige leven verwerven, van hetwelk de wereld niets weet.

Zo toont Paulus dus in deze woorden aan, wat onze stand is en hoe het met ons gesteld is; namelijk, dat wij hier in strijd moeten verkeren, en dat een Christen, die geloven wil, zich ook moet wapenen; dat er gestreden moet worden, indien niet uitwendig tegen sekten en verkeerde tongen, dan toch inwendig in het hart tegen ongeloof, verkeerde gedachten en inblazingen, zodat wij alle ogenblikken, zowel bij anderen als bij onszelf, verdacht moeten zijn op stoten, waarmede de duivel ons hart raakt, en ons verschrikt, bedroefd en wanhopig wil maken. Wij moeten nergens anders op rekenen. Want deze geest kan niet rusten; hij is vijand van God en van het eeuwige leven; daarom legt hij het er op toe om u daarvan ook afkerig te maken, en wil allen doden die daarnaar verlangen. Hij zoekt niet ons geld of enig ander vergankelijk goed, maar hij tracht er naar, dat wij het eeuwige leven verliezen. Als hij dat heeft dan heeft hij alles geroofd, en dan zijn wij geheel in zijn macht. Maar hij ontnemt ons het eeuwige leven daardoor, dat hij ons het Woord ontnemt, hetwelk ons dat leven brengt.

Nu is het, voorwaar, een gevaarlijke zaak en het luidt vreselijk, zodat iemand er wel angstig en bang door kan worden, dat men zonder ophouden de wacht moet houden; dat het niet onze arme hals geldt, die wij verliezen kunnen, maar de enige, onwaardeerbare schat, namelijk: eeuwig geleefd of eeuwig gestorven. Dit goed nu is zo groot, dat geen mensenhart het begrijpen kan. Daarom kan het ook slechts door zware en harde strijd verkregen worden; en toch, als men niet met alle krachten vasthoudt aan het dierbare Woord, dan gebeurt het, o zo licht, dat men dit goed voor eeuwig verliest. Men achte het toch waarlijk voor niet zo gering, gelijk de wereld en sommige onnadenkende geesten, door de duivel aangaande het Sacrament of enige andere dwaling bedrogen, voorgeven, zeggende: men moet niet zo hevig over een artikel vechten enzovoort, en daardoor de christelijke liefde vergeten of elkaar daarom naar de duivel wensen; maar, al dwaalt men ook in enige kleine zaak, terwijl men overigens in al het andere eenstemmig denkt, dan kan men toch wel een weinig uitwijken en toegeven, en evenwel broederlijke en christelijke gemeenschap houden.

Nee, lieve vriend, ik dank u voor de vrede en de eensgezindheid, als men Gods Woord daardoor verliest, want daardoor zou dan reeds het eeuwige leven en alles verloren zijn. Het komt er hier niet op aan, dat men wijkt of inruimt ter liefde van u of enig ander persoon; maar dat alle dingen voor het Woord wijken, het mag vriend of vijand zijn. Want het is niet gegeven ter wille van uiterlijke of wereldlijke eenheid en vrede, maar ter wille van het eeuwige leven. Het woord en de leer moet christelijke eenheid of gemeenschap tot stand brengen; als men daarin overeenstemt, dan volgt al het andere vanzelf; zo niet, dan blijft het toch geen eenheid. Spreek mij dus maar niet van liefde of vriendschap, wanneer men het Woord of het geloof wil afbreken; want het is niet de liefde, maar het Woord hetwelk het eeuwige leven, van God genade en alle hemelse schatten brengt. Dit willen wij gaarne doen, dat wij uiterlijke vrede met hen houden, gelijk wij in de wereld met iedereen moeten doen, ook met onze ergste vijanden. Dat ga in dit leven en in dit aards bestaan zijn gang; daarvoor hebben wij niet te strijden. Maar wat de leer en de christelijke gemeenschap aangaat, dan willen wij niets met hen te doen hebben en hen niet voor broeders, maar voor vijanden houden, omdat zij willens en wetens in hun dwaling volhouden. Tegen hen willen wij

vechten in onze geestelijke strijd. Daarom is het slechts een duivelse en bedriegelijke, listige aanval, welke beweert en eist, dat men een weinig wijken moet en een dwaling ten goede houden omwille van de eenheid. Met zulk beweren tracht hij ons listig van het Woord af te trekken. Want als wij dit aannemen en toestemmen, dan heeft hij reeds ruimte gewonnen, en als men hem de vinger geeft, dan neemt hij spoedig de gehele arm. En zo is hij spoedig geheel binnengedrongen.

Het heeft wel de schijn, alsof het gevaar evenmin als de macht zeer groot zijn; maar Paulus stelt het hier inderdaad zeer groot voor; dat het namelijk niet te doen is om geld of goed, mensenliefde of gunst, of om wereldlijke vrede en gemak; ook niet om dat wat vlees en bloed is en vermag of om wat de werken geven en nemen kan; maar dat het alles hierop aankomt: God en het eeuwige leven niet te verliezen.

Laat daarom het andere staan, zoals het wil; daarmee heeft hij toch niets gewonnen. Maar als u toelaat dat hij u dit stuk, namelijk het Woord ontnemt, dan hebt u alles verloren en bent u niet meer te helpen noch te raden. Want de hoofdzaak, zonder welke geen goed leven of wat u vermag, iets geldt of betekent voor God, is verloren. En daarnaar tracht juist de duivel met zijn schijnschoon beweren, om u die hoofdzaak te doen verliezen; want hij legt het er, op toe, u van alles te beroven. Daarom moet men er zich hier niet met scherts willen afmaken of zich veilig wanen. Als u voor uw huis en hof, vrouw en kind, ja voor uw eigen lijf en leven moest strijden, dan zou u niet traag zijn, maar uw vijand opzoeken en hem geen vrede laten, evenmin als dat u die van hem zou aannemen of hem iets toegeven; u zou zien hoe u hem voorkwam en hem meester werd. Nu hebt u hier andere vijanden, die het anders op u aanleggen en u de eeuwige dood gezworen hebben, vijanden, die niet ophouden dan nadat zij u hebben overmocht, en op zulk een listige wijze u aanvallen, dat het schijnt, alsof zij niets als liefde en vriendelijkheid jegens u betonen. Zie, dat is de reden, waarom Paulus zo ernstig vermaant, dat *wij sterk moeten zijn in de Heere en in Zijn machtige sterkte*; dat is: dat wij ons niet laten bewegen, om ook maar een haar breed van het Woord af te wijken, maar met goede moed ons verdedigen tegen zulke listige aanvallen van de duivel.

Maar tegen vorsten en machtigen, namelijk tegen de heren van de wereld, die in de duisternis dezer eeuw heersen.

Hier ziet u, hoedanig een man de Christen is en wat hij voor vijanden heeft. Het zijn vorsten en machtigen, tegen wie hij te strijden heeft. Hier staan nu eigenlijk de partijen niet gelijk: een enkel, arm, ellendig man (gelijk wij Christenen zijn) in de wereld veracht en door iedereen verlaten, zal zich alleen stellen en stand houden en strijden tegen vorsten en heren, die niet alleen machtig, maar ook met hun zeer velen zijn? Want omdat hij hen vorsten en machtigen noemt, moeten het niet enkelen zijn, maar liggen zij te velde met veel volk en een groot leger; inderdaad veel sterker, dan ook maar één vorst op aarde.

Dat nu kan iemand waarlijk wel verschrikken, als hij Christen wil worden en de strijd aanvaarden en dan zulk een mededeling ontvangt: wilt u gedoopt worden, en in de Christenheid, in de gemeenschap van de sacramenten, van de evangeliën en van de Heere Christus zijn, dan moet u zich toerusten; u moet aan de spits treden en te velde liggen, niet tegen één vijand, die uw gelijke is; maar tegen vele vorsten en machtigen met een groot, zwaar heir. Hoe zou u nu veilig en goedsmoeds kunnen zijn, als u geheel alleen een machtige landsvorst tot vijand had, die met alle ernst en met al zijn macht zich tegen u ten strijde toerustte? En wij gaan maar zo kalm en zorgeloos onze gang, als "lieve broeders", en slaan alles zo lichtzinnig in de wind, alsof de duivel een machteloze, matte vlieg of reeds lang gestorven was. En alsof het eigenlijk een ding

van weinig betekenis was - die kampstrijd van de Christenen. Gelijk de sofisten met hun dromerijen denken en zich wijs maken, dat een enkele druppel genade genoeg is, om het eeuwige leven te verdienen, dat het geloof niets is als een slapend, traag ding, dat in 't hart neer zit enzovoort. Zo ook dromen daarvan de geestdrijvers; die zich niets bekommeren over het hoofdartikel van Christus, hoe zij dat leren en daarmee tegen de duivel strijden zullen; maar ondertussen met hun eigen uitvinding hartzeer teweegbrengen.

Geef nu hier goed acht, hoe de Schrift de duivel voorstelt en beschrijft, opdat u hem leert kennen en weet welk een kracht en macht, geweld en heerschappij hij heeft. Want Christus noemt hem ook een vorst van de wereld, en wijst aan dat hij ook een rijk heeft, evenals koningen en keizers op aarde een rijk hebben. Zulk een rijk is zo ingericht, dat de hoogste heerschappij, namelijk de keizer, andere heren en standen onder zich heeft. Door deze voltrekt en volvoert hij de regering, zodat alles geregeld is en gaat zoals het bij een goede heerschappij gaan moet: de keizers boven de vorsten, de vorsten boven de graven, ridders, edellieden, en deze weer boven de boeren en burgers enzovoort. Want waar zulk een orde niet is, daar is het geen rijk of heerschappij, maar daar wordt het een wilde en woeste boel, waar alles door elkaar loopt, zonder enige onderscheiding, gelijk de koeien in de weide of de wilde dieren in het woud.

Zo nu heeft de duivel, als een machtig heer, ook een keizerrijk of een heerschappij, en onder zich grote, machtige vorsten en potentaten (gelijk Paulus hen hier noemt), en een ieder van deze heeft weer onder zich een bende duivelen als hofhouding en leger. Evenals ook de lieve, heilige engelen een rijk onder elkaar vormen, waarin sommige aartsengelen of grote vorsten heten en een grote menigte heirscharen bij zich hebben, gelijk Lucas (hoofdstuk 2 vs. 3) schrijft, en de Schrift ook elders aanwijst, dat zij met hun leger tegen de duivelen strijden. Daarom moet hier ook een ontelbare menigte zijn; want hij heeft een ruime en grote heerschappij, namelijk over de gehele wereld; daarom moet hij wel zeer vele dienaren en knechten hebben, door welke hij aan alle plaatsen zijn heerschappij doet gelden en uitvoeren.

Hoedanig echter zijn heerschappij is, toont de Schrift op vele plaatsen aan, en Paulus zelf geeft het te kennen in de woorden, die nog volgen; trouwens, als men de wereld maar aanziet, kan men het ook wel zien, dat hij een leugenaar en een moordenaar is (Joh. 8 vs. 44) en niets anders doet, als God de zielen ontroven en ze eeuwig verderven; Christus en Zijn rijk, alsmede het Evangelie verwoesten en zonder ophouden de hel vullen.

Bovendien bederft hij ook dit tijdelijk bestaan en de orde van zaken, welke God op aarde heeft vastgesteld en verordend; hij kan geen goed of geen vrede dulden. Ziet daar, wat hij voortdurend met alle ernst en uit alle macht volvoert, aan alle plaatsen door zichzelf en zijn geesten. Want hij is een vlijtige, onrustige geest, die niet rusten kan, evenmin als hij ooit genoeg heeft van liegen en moorden. En dit alles doet hij met zulk een kracht, dat God met al Zijn engelen en de kracht en macht van Zijn rijk aanwezig moet zijn, om zulks te weren en te keren.

Dat nu noem ik de vijand schrikwekkend genoeg afschilderen. Maar de apostel maakt het nog ontzettender in de volgende woorden: ten eerste, dat hij hen noemt, *heren van de wereld*, niet zoals onze vorsten wereldlijke vorsten of heren heten; *maar heren, die macht hebben tegen de wereld en die de gehele wereld onder zich hebben*. En hij zegt niet, dat er één is, maar dat er *velen van deze* zijn, ieder van welke machtiger en sterker is dan alle keizers of koningen op aarde, en niet alleen dat, maar zij hebben zelfs deze keizers en koningen met al hun macht onder zich.

Dit nu is een grote, veelbetekenende hoedanigheid in één woord samengevat. Zo kon men geen vorst of heer op aarde noemen, al droegen de roomse of Turkse keizers nog tienmaal meer titels. Want hij heet niet: koning van Frankrijk of Spanje, of van drie of vier koninkrijken, over welke niemand ter wereld heer is of worden kan, daar men zelfs geen macht over zijn eigen land heeft, als God zulks niet geeft; maar zijn heerschappij of keizerrijk reikt zover als de wereld is; daar is hij heer en meester, heeft alles geweldig onder zijn macht. En alles, wat niet in Christus gelooft, is het zijne; bovendien aarde, water, lucht, gelijk wij aanstonds horen zullen; zodat tegenover hem de Turkse keizers met en alsmede alle andere heren van de wereld niets als arme bedelaars zijn. Ja, Paulus noemt hem ergens elders (2 Cor. 4 vs. 4) de *god van de wereld*, als die ook de harten in zijn macht heeft en ze drijft waarheen hij wil. Maar hier noemt de apostel geheel de hofhouding, welke met de duivel regeert en hem dient, als zijn keurvorsten, raadsheren en standen van het rijk; deze gebruikt hij in zijn heerschappij, al naar dat een ieder bekwaam is en veel of weinig tot stand brengt. Want onder elkaar zijn zij ook niet allen even gelijk, al zijn zij ook allen machtige, sterke geesten; maar de een is listiger en geslepener dan de ander. Evenals in de wereld ook wel een eenvoudig man omwille van zijn bekwaamheid tot grote macht en heerschappij opklimt, al is hij naar den bloede of door geboorte van geringe komaf. Zo weet de duivel ook zeer goed, hoe hij het op iedere plaats moet aanleggen, en hoe hij een ieder moet aangrijpen; waar hij domme en waar hij uitgeslapen duivels zenden moet. Want hij heeft een rijpe ervaring en heeft het al op menigerlei wijze beproefd, daar hij reeds zolang in de wereld geregeerd en de Christenheid vervolgd en geplaagd heeft. En dus zeer goed ziet, wie wij zijn en wat wij vermogen.

Nu zijn wij hier op aarde midden in zijn land of keizerrijk, en zijn ingekwartierd aan zijn eigen hof, alwaar hij aan zijn hofgezin allerwegen tegen ons orders heeft gegeven; hier zendt hij een schare duivelen en daar een schare; hier een vorstelijke duivel, daar een adellijke duivel; dat zijn allen machtige heren. En wij arme, ellendige mensen, wij liggen in het gebied en onder de heerschappij van onze vijand als in een moordenaars-hol; wij moeten nu hem bestrijden van zijn eigen burcht uit; wij, die anders niet in staat zijn een toornige vorst of jonker te weerstaan. Desondanks moeten wij dit hier onderstaan. En er trots op zijn, dat wij niet met deze of gene grote en machtige koning op aarde te strijden hebben, maar met de keizer van de hel; alsof deze aardse heren ons veel te gering zijn, om tegen hen iets te ondernemen; maar, omdat wij van God krijgsknechten zijn, moeten het ook andere grote heren zijn, die wij tegen ons hebben, en moeten wij zó met hen strijden, dat wij hen verslaan en de zege behouden; niet alleen tegen een enkele, maar tegen al zijn vorsten en zijn gehele heir; opdat zij niets tegen ons vermogen.

Dat nu klinkt ongelofelijk en erg belachelijk. Evenals wanneer ik het zou wagen en pralen, dat ik alleen de Turkse keizer wel zou verslaan; dan zou de gehele wereld mij uitlachen als een dwaas; vooral, als ik geen andere wapenrusting had als op 't ogenblik. En nochtans moet het hier gewaagd en een aanval gedaan worden. En het is besloten, dat wij de zege zeker zullen behalen. Maar het gaat met deze veldslag en deze overwinning geheel anders in zijn werk, als in de oorlogen van de wereld. Want hier moet ik met duivel, Turk en de gehele wereld, welke tegen mij zijn, strijden, zó dat ik huid en haar, lijf en leven er bij op 't spel zet (hetwelk de wereld niet beschouwt als overwinning maar als verlies en verderf), en alles laat varen, wat ik hier heb; alleen, opdat ik het Woord maar behoud en daardoor het eeuwige leven en eeuwige zege verwerf. Met andere woorden hier is geen leger, geen wapen of verdedigings-werktuig, geen macht of kracht bij onszelf; maar niets als zwakheid, en verlies van alle tijdelijke dingen; behalve alleen het Woord, hetwelk een geestelijke, eeuwige

kracht van God en ons enige harnas is.

Zie, zo wil Paulus ook hierin onze ridderschap roemen en de uitmuntende kracht van onze Heere Christus; dat Hij door het Woord zulk een grote overwinning geeft; niet tegen de bedelaars, dat is, tegen de Turkse of andere heren of koningen, die men in één ogenblik kon doden en ombrengen; maar tegen één, die de vorst van de wereld heet, boven in de lucht, die niets als vorsten onder zich heeft, met welke hij te velde trekt. Desnietteenstaande vergadert en bouwt de Heere midden tussen deze vijanden Zijn kerk of Christenheid, als een kasteel op een vaste rots, hetwelk niet heet: trots keizer, maar: trots duivel en dood; een burcht zó sterk en vast, dat de poorten van de hel daaraan geen afbreuk of iets daartegen zullen kunnen doen! En toch doet Hij dat door niets anders, als doordat wij strijden voor het dierbare Woord, waarin wij de belofte van het eeuwige leven hebben, en waarin de overwinning reeds begonnen is, als wij daar maar bij blijven en het ons niet laten ontnemen of het laten varen. Want daardoor zijn wij Christenen en van God krijgslieden geworden; niet om naar het goed van de wereld, maar om voor de hemel te strijden.

Daarnaar nu hebben wij ons in te richten; opdat wij maar getroost om ons heen slaan onder de vijanden en niet traag worden of indommelen. Want de vijand rust niet en schenkt het ons niet, gelijk wij dagelijks wel zien en ervaren; wij hebben te waken, opdat wij door onze onverschilligheid van God Woord niet verliezen, of het door list ons laten afdwingen. Want als hij deze burcht inneemt, dan heeft hij alles en ook het eeuwige leven genomen. Want daardoor brengt hij de grootste schade teweeg, dat hij door zijn leugens en zijn geslepenheid de harten van het Woord afkerig maakt en een grote schare van het eeuwige leven verwijdt; anders zou hij door moord en geweld alleen zoveel schade niet kunnen aanrichten.

En toch - hoewel hij zulk een machtig heer is, en zoveel lastige boze geesten heeft, met welke hij zich toerust om van alle zijden tegenweer te doen, en ons overal aan te grijpen - toch hebben wij daartegenover een groter voordeel; namelijk dat onze Heere ook machtig, en bovendien ook wijs en verstandig genoeg is, en het onze vijand zeer dikwijls heeft afgewonnen en hem verslagen heeft; dat Hij ook weet, hoe Hij deze moet aangrijpen en door Zijn zwakke Christenen moet vellen; zodat wij geen ander wapentuig nodig hebben als Zijn Woord, hetwelk Hij in onze mond geeft. En aan alle plaatsen tegen deze vijand verordent door Zijn dienstknechten en predikers. Dat gaat nu al de macht en wijsheid van de vijand zozeer te boven, dat Hij zelfs door een kind, hetwelk heden geboren wordt, door het Woord tot de Christenheid gebracht en tot het leger van de Heere geroepen is, over tien of twintig jaren de duivel kan verslaan en overwinnen.

Dat is indertijd duidelijk gebleken door de martelaren, zelfs maagden en jonge dochters, bijvoorbeeld de heilige Agnes en Agatha; deze hebben ridderlijk tegen hem gestreden en de overwinning behaald, enig en alleen daardoor, dat zij aan het Woord hebben vastgehouden en lijf en leven daarvoor over gehad hebben. Daarom geeft de Schrift Hem deze naam: *de Heere is de rechte Krijgsman*. En toch strijdt Hij met geen wereldlijk harnas of aardse macht; maar door Zijn Geest, bij en in het Woord. Dat is onze troost, waaraan wij ons houden en waardoor wij staande blijven; anders zouden wij spoedig wanhopig worden vanwege het geweld van de duivel en erkennen, dat wij verloren waren.

Die in de duisternis dezer wereld heersen.

Hier hoort u, waar en hoe zij regeren, en waarom de apostel hen heren of keizers van de wereld noemt; namelijk omdat zij machtig heersen over de gehele wereld. Daarom

mag ge u niet veilig wanen of denken, dat de duivel met zijn engelen ver weg, in Indië of in Morenland is; maar u moet weten, dat hij niet ver van u, maar dagelijks en alle ogenblikken bij en om u is, in uw woonvertrek, aan uw bed, aan de tafel, op de straat; waar u bent, gaat en staat en wat u ook doet. Zij regeren, zegt Paulus, slechts in de duisternis. Niet alleen, omdat de duivel op die wijze regeert in de harten van de mensen, zodat men hem niet ziet, maar ook omdat het, waar hij regeert, enkel duisternis is; dat is, geen erkenning van God of van Zijn Woord. Want waar Gods Woord niet rein is, daar zijn enkel verstokte, verblinde harten, die van God en Christus niets weten; gelijk Paulus ergens elders zegt (2 Cor. 4 vs. 3 en 4): *is ons Evangelie verborgen of bedekt, dan is het bedekt in degenen die verloren gaan, bij welke de God dezer wereld de zinnen van de ongelovigen verblind heeft, zodat zij niet zien het klare licht van het Evangelie van de heerlijkheid van Christus.*

Door zodanige duisternis heeft hij de gehele wereld in zijn macht, en daardoor houdt hij zijn heerschappij staande, zodat er geen kennis van God en Zijn wil in hun harten schijnt. En door zulke harten spreekt en werkt hij, en brengt hij allerlei dwaling teweeg, valse leer en ketterij, tweedracht en twist in het geloof, alsmede haat en nijd, oorlog, oproer onder de lieden; zodat in 't kort zijn heerschappij niets anders als enkel leugen en moord is. Vandaar dat Paulus en ook Christus Zelf gewoon zijn de wereld een rijk van de duisternis te noemen of kinderen van de duisternis, en dat haar wezen, werken en heerschappij van de duisternis is; omdat zij van God Woord niet kent en ook niet horen wil en zelfs niet bemerkt, hoe zij onder het geweld en de heerschappij van de duivel ligt. Dat nu is een echt innerlijke duisternis in het hart hetwelk zonder geloof en een woonplaats en verblijf van de duivel is; zulk een hart neemt hij in bezit en maakt, dat men van God Woord niet erkent, al ziet en hoort men het ook; dat men het zelfs niet aannemen of verdragen kan, maar het veracht en vervolgt, en in plaats daarvan zijn eigen leugens voor waarheid en licht uitgeeft. Zodoende houdt hij de wereld in alle opzichten gevangen onder zijn gehoorzaamheid, in strijd met God en Zijn Woord.

Want omdat Paulus hen noemt: *heren van de wereld*, en zegt dat zij over de wereld heersen, zo geeft hij daarmede genoeg te verstaan, dat zij de harten van de mensen op machtige wijze gevangen houden, op die wijze, dat deze moeten denken, spreken en doen, gelijk hun vijand wil. En hier kan niemand zich beroemen op zijn vrije wil, noch op het licht van menselijk verstand, als zou men daardoor wel in staat zijn God te dienen en Zijn wil te doen; nee, hier staat het, dat alles in duisternis is en blijft, naar de wil van de duivel; al zijn er ook vele fatsoenlijke, wijze, geleerde, eerbare en vrome lieden onder degenen, die hij in zijn macht heeft. Want de duivel moet juist zulke lieden hebben voor zijn heerschappij, die niet in alle opzichten afschuwelijk en zwart zijn door openlijke boosheid en ondeugd, maar integendeel schoon en blank schijnen; anders zou zijn heerschappij op aarde niet kunnen bestaan. Zo begeert hij zelf ook ten zeerste schoon te zijn, en wil hij slechts het beste en liefelijkste op aarde en de schoonste woning hebben.

Daarom, al zijn er sommigen in de wereld die zeer heerlijk leven, een groot verstand en vele kostelijke gaven van God hebben, die bekwaam zijn tot regeren en andere lieden aan zich te onderwerpen enzovoort; is het desondanks enkel duisternis bij hen; zij zijn met al wat zij hebben, de duivel en zijn dienst onderworpen. Dat zien wij trouwens ook wel in de wereld, dat hij heren en vorsten, de verstandigste en geleerdste lieden heeft gevangen genomen, zodat zij moeten geloven, spreken en doen, wat hij wil. En hoewel het Woord van God zó duidelijk en verstaanbaar wordt gepredikt, dat het in de ogen blinkt, mogen zij het toch niet begrijpen, ja, al weten zij het ook, en al

moeten zij huns ondanks belijden, dat het waarheid is, toch moeten zij het verachten, en bovendien vervolgen en hun duisternis en duivelse leugens verdedigen en de Christenen plagen; opdat zij toch vooral de duivel gehoorzaam zijn, en Zijn wil volbrengen. En zodoende deze en dergelijke teksten van de Schrift bevestigen.

Tegen de boze geesten onder de hemel. Hier noemt de apostel hen bij de ware naam; hoe zij heten en wat zij zijn: zij zijn niet vlees en bloed, maar *geesten*. En wel zulke geesten, die over de wereld regeren, en heersen boven in de lucht, en met hun ware naam: boze geesten heten. Dat is: niet slechts vernuftig, geslepen en listig, hoog en breed verheven boven het vernuft en de wijsheid van de mensen; maar ook venijnig, boos en bitter; zodat al hun denken en peinen slechts daarop gericht is; hoe zij schade kunnen aanrichten, zowel (gelijk gezegd) door moord als door leugen. Want dan leven zij, als zij maar kwaad kunnen doen en onvrede en ongeluk stichten, en ons vrouw en kind, lijf en leven, gezondheid en alles, wat wij hebben ons ontnemen kunnen en door oorlog en bloedvergieten de wereld verderven; maar vooral de vrome en arme onschuldige Christenen schade en leed kunnen berokkenen.

En buiten en behalve dit zijn zij nog erger en schadelijker door hun leugens en verleiding. Want hij stelt zich er niet mee tevreden, als hij de gehele wereld tot een puinhoop gemaakt heeft en alles in bloed ziet zwemmen, maar hij legt het er ook op toe, te verhinderen en te weren, dat een mens zalig wordt of het Woord bewaart; opdat hij de mens van het rijk van God af en ten eeuwigen doodbrengt. Als hij dat kan klaarspelen, dan lacht hij en is hij vrolijk.

Kortom, het is een boosheid, waarvan een mens zich geen denkbeeld kan maken; evenmin als het mogelijk is, dat een mens van nature zo boos zou zijn. Want als een mens ook al eens zeer boos en ten hoogste vertoornd is, zodat hij het zeer bont maakt, dan koelt hij ferm zijn moed, en geeft ineens aan zijn toorn en zijn kwaadheid lucht. En dan laat hij het er bij. Maar zo boosaardig zijn, dat men er zijn vreugde en zijn lust aan heeft, als het de mensen kwalijk gaat; als zij in honger, dorst, kommer en jammer bezwijken. En dat er niets als bloedvergieten en verraad plaats vindt, in het bijzonder tegen degenen die u niets tot leed gedaan hebben of doen kunnen; ziet, dat is toch eigenlijk een helse, onverzadelijke grimmigheid en woede van de ellendige duivel, zoals zulks geen menselijke natuur vermag. Want zó ontzettend boos kan een mens uit zichzelf niet zijn, dat hij er lust aan zou hebben en zich daarin verkneuteren, als hij een jong, onschuldig kind, zonder enige aanleiding, voor zijn ogen zag doorsteken of een gehele stad, beide jong en oud, onschuldig vermoorden.

Daarom kan dat ook geen menselijke boosheid zijn, die nu geschiedt bij onze onderdrukkers en pausgezinden, welke het Evangelie zo vol grimmigheid vervolgen en zonder oorzaak haten. En zo verbitterd tegen ons en andere Christenen zijn, terwijl deze hun toch niets tot leed, maar integendeel allerlei goeds gedaan hebben, en nog gaarne zouden doen. Zij beschimpen en lasteren en plagen en moorden de arme lieden; zij kunnen hun venijnige toorn niet hevig genoeg uitstorten. En zij zijn zo hongerig en dorstig naar het bloed van onschuldige lieden, dat zij niet te verzadigen zijn. Daar ziet men de duivel eigenlijk lichamelijk in hen heersen, hen rijden en drijven. Evenzo zien wij het ook aan verscheidene sektenmakers, die ook zozeer door de duivel bezeten zijn, dat zij niemand zo schandelijk verachten en lasteren en van niemand zozeer kwaad spreken, als van ons; van wie zij toch alle goeds, de vrijheid en de veiligheid te danken hebben. Dat zijn enkel werken en vruchten van de helse heerschappij, welke de harten door haar boosheid zo hevig tegen het Evangelie en het Woord van God verbittert. Want het is de duivel een ergernis, dat er nog iemand op aarde gelooft en tot God komt; ja, dat er een God en een Christus leeft en regeert; als

ook, dat er nog sterren, zon en maan schijnen, en inderdaad, als hij maar kon, hij zou gaarne in één ogenblik alles op één hoop smijten. Hij heeft het er ook op aangelegd, het rijk van God, en al Zijn werk, te vernielen, zoveel hij maar kan, al zou hij er zelf door te gronde gaan.

Daaraan nu kunt u zien, waarom de apostel gezegd heeft, *wij hebben niet met vlees en bloed te strijden*. Want als wij alleen met mensen te doen hadden (al waren het ook enkel keizers, koningen en vorsten), dan zouden wij hen met ons Evangelie wel spoedig overwinnen. En konden wel in één jaar de wereld bekeren; omdat het zulk een heldere en ontegensprekelijke waarheid is. En dan zou niemand zo boos zijn, dat hij zich verzette tegen de erkende waarheid en zulk een heilzame leer, welke aan een ieder alle goeds en de zaligheid aanbiedt en brengt, en niemand schade of leed doet. Dan zou de gehele wereld moeten zeggen: welaan, dit is de rechte, zuivere waarheid, en een uitnemende, kostelijke leer; gelijk wij het zien, dat velen van onze vijanden dit belijden moeten, overwonnen door de waarheid, welke op zichzelf zo sterk is, dat niemand zich tegen haar kan verzetten, en de wijsheid van de mensen zich spoedig moet gevangen geven. Maar hier heerst de duivel zelf; hier verblindt hij het verstand, opdat het deze dingen niet zien of aannemen mag; al is het ook in de engte gedreven en overwonnen; maar dan verbittert hij het hart, zodat het vijandig wordt tegen de erkende waarheid en er zich tegen verzet. Evenals de Joodse heiligen en schriftgeleerden tegen beter weten in Christus en Zijn openlijke tekenen en wonderen lasterden en aan de duivel toeschreven.

Bovendien kan de duivel zulke geslepen streken, vaardige kunstgrepen en venijnige handelwijzen uitdenken en inblazen tegen het Evangelie, dat het alle perken te buiten gaat; gelijk wij zulks dikwijls gezien en ondervonden hebben van onze vijanden; zodat men er zich over verbazen moet en het voelen en tasten kan, dat het de heerschappij van de duivel is, en geen menselijk verstand tot zulke dingen in staat is. Daarom heeft Paulus ons hier zo nadrukkelijk gewaarschuwd en ons de vijand voor ogen geschilderd, opdat wij weten dat wij niet te doen hebben met een menselijk verstand, hetwelk wij spoedig zouden kunnen overwinnen; maar met één, die een boze uitgeslapen vijand is, één, die in zijn pink meer vernuft en list heeft dan de gehele wereld.

Paulus geeft echter ook te kennen, waar zij wonen en hun bestaan voeren; als hij zegt: tegen de boze geesten onder de hemel; dat is, boven in de lucht. Daar zweven zij, als de wolken boven ons, fladderen en vliegen overal om ons heen, evenals de hommels in grote, ontelbare scharen; vertonen zich soms ook in lichamelijke gestalte, gelijk vlammen aan de hemel, in draken of andere gestalten. Zo ook in bossen en aan wateren, waar men ziet hoe zij bokkesprongen maken of rondzwerven als de elfen, kruipen in moerassen en sloten, om de mensen te verdrinken en hun de hals te laten breken; ook houden zij zich gaarne op woeste plaatsen en in sluiphoeken op, bijvoorbeeld: in onbewoonde huizen enzovoort; zodat zij de lucht en alles wat om ons en boven ons is, zover de hemel reikt, vervullen; daar zitten zij dan en loeren op ons, hoe zij ons schade kunnen berokkenen. Want zij zijn nog niet in de hel en de verdoemenis gestoten, gelijk Petrus (2 Petrus 3) zegt, maar alleen met ketenen gebonden, als degenen, die er in moeten; dat is, zij hebben hun oordeel, hetwelk reeds uitgesproken en hun vonnis, hetwelk reeds geveld is. En dat zijn hun ketenen en banden. Daarom woeden zij ook zo tegen ons, omdat zij weten, dat zij hun kasteel en hun fraaie woning moeten verliezen en voor ons inruimen, namelijk, dat wij op de jongste dag aan dit zwakke, aardse leven ontheven, tot eeuwige heerlijkheid, in hun plaats de lucht en de gehele hemel zullen innemen. En dat zij in de afgrond ter

eeuwige pijniging verstoten zullen worden. Daarom vechten zij met ons, om ons, zo mogelijk, met hen van Gods aangezicht en van de beloofde heerlijkheid te verwijderen.

Dát nu heeft allemaal op ons, die Christus aanhangen, betrekking, dat wij hier en daar en overal ons bevinden als te midden van enkel buksen en spiesen, welke allen op ons gericht zijn, en van alle zijden aanstormen met alle geweld, list en boosheid; om ons maar op deze of gene wijze meester te worden. Want tegen degenen die van deze wereld zijn, als onchristelijken, verachters van de Heere, dieven en schurken; tegen hen zijn niet vele duivelen nodig; zij zijn reeds de zijnen, zodat één duivel wel tienduizend goddeloze boeren of jonkers kan weg leiden. Maar tegen ons, die met hem gebroken hebben, door de Doop gemerktekend zijn, en door het Evangelie van hen zijn afgezonderd en tegenover hen gesteld; tegen ons trekt niet één, maar wel duizend tegen één op. En als er dan nog te weinig zijn, dan nemen zij versterking en voegen zich nog meerdere en nog ergere toe. En maken bovendien ook gebruik van hun onderdanige dienaars, de goddeloze en boze wereld.

Hier nu moet men op letten, hoe God na Zijn scheppingswerk Zijn almachtige kracht betoont, doordat Hij ons bewaart tegen de grimmige toorn van de duivel, zodat deze niet kan doen, wat hij wil, al is hij ook nog zo machtig en al zijn wij tegen hem evenveel als een matte vlieg tegenover een woedende beer of leeuw. God laat hem echter niet toe, om ons het leven en alle goederen van God te ontnemen; daar zou hij anders geen ogenblik mee talmen; gelijk God wel meer zulks laat gebeuren, tot een schrikwekkend voorbeeld. Bijvoorbeeld: als hij iemand de hals breekt, ombrengt of doet verdrinken. En niet alleen mensen, maar ook het vee doodt, en wat er meer aan schade in de wereld plaats vindt; de lucht vergiftigt, graan en oogst op het veld door hagel en onweer vernielt, en allerlei plagen en ziekten heersen; dat is alles zijn werk. En toch is het alles nog lang niet, zoals hij wel wilde; want terwijl hij er nu slechts één vermoordt of ombrengt, zou hij er veel liever tienduizenden doden. Evenwel, men wordt toch gewaar welk een macht hij heeft, opdat men God leert vrezen en tot Hem bidden, ons door de kracht en de dienst van Zijn lieve engelen te behoeden en te beschermen voor het geweld en de boosheid van deze vijanden. Dit nu doet hij in het wereldlijk bestaan. Maar veel krachtiger nog moet God hem tegenstaan op geestelijk gebied; daar richt hij veel meer schade aan; houdt de gehele wereld in dwaling en ongeloof gevangen. En richt dagelijks nieuwe sekten en valse leer op. Ondanks dit alles onderhoudt God ons door Zijn Woord en Zijn Geest. En steunt ons tegenover zulk een ontzettend rijk en zulk een vreselijke heerschappij, zodat het ten laatste toch geheel vernietigd moet worden.

Daarom grijpt de gehele wapenrusting Gods aan.

Tot hiertoe heeft Paulus de duivel in zijn ware kleur geschilderd; niet, gelijk de schilders hem schilderen, zwart en afschuwelijk, met scherpe klauwen en tanden en vurige ogen enzovoort; maar zoals hij de Christenen aangrijpt, bijzonder door zijn listige aanvallen en geestelijke valsheid; door welke hij zich, ondanks alle doorzicht, schoon voordoet, en zulks nog wel met ons eigen Evangelie; terwijl hij zich uitgeeft als een broeder of als Christus Zelf. Omdat u dit alles nu weet (wil de apostel zeggen), dat u zulk een vijand tegen u hebt, en tegen hem voortdurend zult moeten strijden, terwijl u toch tegen hem zo zwak bent, wat aangaat uw eigen kracht en wijsheid - zo wees op uw hoede, dat u niet traag wordt of er u op verlaat dat u van God Woord en het geloof hebt en nu veilig bent, opdat hij u niet onverwachts aangrijpt en ten val brengt; maar bedenkt het met ernst dat u aangrijpt het rechte harnas en niet het strooien harnas van uw verstand. Want als u met hem strijden moet, en niet beter

gewapend bent dan met uw wijsheid en kracht, dan heeft hij u spoedig weggeblazen, evenals de wind die een boomblad wegblaast. Daarom moet u anders gewapend zijn, zodat hij geen menselijke verweermiddelen en wapens ziet, maar Gods wapenrusting, welke hij eerst niet gezien heeft; welke niet onze, maar Gods kracht en Zijn machtige sterkte is, gelijk hij boven gezegd heeft.

Want ik heb gezegd, dat de apostel door deze woorden de lichamelijke en geestelijke wapenrusting onderscheidt. Lichamelijke wapenrusting behoort tot deze aardse heerschappij, zij is voor vorsten en heren, die haar gebruiken moeten tegen booswichten en vijanden. Met deze wapenrusting hebben wij niet te maken; want wij mogen niet strijden om goud of zilver, of voor land en luiden, kastelen of steden, ook niet om tijdelijke vrede of uitwendige gerechtigheid, dat een ieder behoudt, wat het zijne is. Daarvoor zijn andere personen aangewezen, als rechtsgeleerden en welke personen en ambten meer hiertoe behoren; die weten wat recht is en hoe het gehandhaafd moet worden. Maar wij, Christenen, zijn andere lieden en bevinden ons in een andere strijd; daar wij strijden voor een ander leven, land, goed, schat en rijk, welke eeuwig duren zullen, zo hebben wij ook zulke vijanden, als wij hier niet met ijzer en staal zwaard of buksen kunnen verslaan. Daarom moeten wij ook met een andere wapenrusting voorzien zijn; namelijk één, die van de hemel is, door God Zelf ons getoond en gegeven.

Opdat u in de kwade dag tegenstand mag bieden en alles wèl uitvoeren en het veld behouden.

Een *kwade dag* noemt hij de tijd, gedurende welke wij hier strijden moeten met de duivel, die zo geducht op ons aandringt en ons geen rust laat, teneinde ons onze eeuwige, hemelse schat te ontroven. Want Paulus spreekt hier van het geestelijk gebied, hetwelk het gindse leven aangaat; dat is de eigenlijke hoofdzakelijke strijd (gelijk genoeg gezegd is); zozeer dat ook de wereldlijke strijd er in betrokken wordt. Want daarom valt hij ook op dit leven aan met plagen, moord, bloedvergieten enzovoort; teneinde ons het Woord te ontnemen en ons van het eeuwige leven te verwijderen. Dat is de eigenlijke tijd van de strijd, waarin wij niets anders als een voortdurende kamp tegen deze vijand hebben; aan alle zijden, omdat hij allerwege sekten onder ons zendt, en ons door zijn leugens aangrijpt, zowel inwendig als uitwendig; daar dit zijn eigenlijke meest schadelijke wapens zijn. Door deze brengt hij hier hetzelfde teweeg als op het wereldlijk gebied door zwaard en tirannie. Dan komt het er op aan om pal te staan en ons tegen beiden te weren. Ons wapen echter en ons harnas is veel sterker; want het is Gods wapenrusting welke hem door onze bemiddeling wil verslaan. Zo wil Hij Zijn grote kracht en macht betonen door dit arme, zwakke vlees en bloed, hetwelk eertijds onder de macht van de vijand gebracht en onder zijn voet getreden was. Dat vlees en bloed wil Hij met zijn harnas wapenen, en dan de keizer en vorst over alle vorsten van zijn troon bonzen en uit zijn heerschappij stoten. En door dit arme, zwakke vlees en bloed bewaren, wat Hij ons gegeven heeft, Zijn Naam en Zijn rijk, Zijn Evangelie, Doop en Avondmaal. Alleen, dat wij toezien en vaststaan en ons hiermede weren. En vooral niet zonder dit harnas bevonden worden of ons daaruit, dat is: uit het Evangelie, het geloof en ons beroep laten verdrijven. Dat het ons niet ga, gelijk tot hiertoe onder het pausdom, alwaar geen van deze drie in stand gebleven zijn. En de duivel alles heeft ingenomen en gewonnen, tot onbeschrijfelijke schade van de Christenheid. Gelijk ook tegenwoordig onze geestdrijvers, en die hun aanhangen, beide, harnas en alles verloren hebben en in plaats daarvan een strooien harnas hebben aangetrokken, namelijk hun eigen mening en dromerijen. En zich hebben laten jagen en drijven, door allerlei wind van de leer,

van de ene dwaling in de andere.

Zo staat nu, uw lendenen omgord hebbende met waarheid.

Hier begint hij nu onze wapenrusting en wapens te noemen, en toont aan hoe wij ons daarmede wapenen en toerusten moeten, opdat wij overal wel toegerust, ons tegen de duivel kunnen verzetten en hem weren, waar hij ons aangrijpt. En zo stelt Paulus zes soorten wapentuig; het wordt echter alles op Paulinische en niet op hedendaagse wijze gesproken. Ten eerste, moeten de lendenen omgord zijn met waarheid, dat is: men moet een rechtschapen leven leiden, zodat er geen huichelarij, maar oprechte ernst is. Want waarheid noemt de Schrift een rechtschapen bestaan, hetwelk niet vals of leugenachtig is. Daarom zegt hij: ziet in de allereerste plaats dat u, voor zoveel uzelf betreft, rechtschapen Christenen bent; die het Woord en het geloof met oprechte ernst aanneemt. Want wie in de Christenheid wezen wil, en de zaak niet met ernst behartigt, maar zich slechts onder de grote hoop laat medetellen; medegenieten maar niet wil medestrijden; die zal spoedig de duivel ten prooi vallen; want hij is niet omgord, dat is, hij is niet toegerust met waarheid en oprechte ernst, zoals een krijgsman wezen moet.

Want de lendenen omgorden is in de Schrift hetzelfde wat wij noemen: zich toerusten, zodat men vaardig en bereid is, te lopen of te strijden; opdat er niets in de weg is, wanneer men om zich heen moet slaan of als men de vijand moet ontlopen. Gelijk men bij ons zegt: men moet ogen in zijn nek hebben, wil men niet zich de loef laten afsteken. Zo zegt ook Christus tot Zijn jongeren (Lucas 12 vs. 35): *laat uw lendenen omgord zijn en uw lampen brandende*. Dat is: wees te allen tijde toegerust en bereid, gelijk de knechten, die op hun heer wachten en hem tegemoet moeten gaan, als hij 's nachts naar huis komt. Zo ook zegt (2 Kon. 4 vs. 29) Elisa tot zijn dienaar: *omgord uw lendenen, en neem mijn staf in uw hand*; dat is: maak u gereed en begeef u op weg. Zo wordt met zulk een spreekwijze te kennen gegeven, dat, wie in een stand is, waarin hij iets te lopen, te volbrengen of te doen heeft, dat hij zich daartoe bereiden en toerusten moet met volle ernst, en dat hij het flink moet aanpakken.

Daarom is het hier ook het eerste, hetwelk tot deze kampstrijd behoort, dat wij omgord en toebereid zijn; dat is, dat wij bedenken, dat er gekampt en gestreden moet worden, en wij ons met alle ernst daarop inrichten, en het volijverig volbrengen. Want de andere schijnchristenen, die de dingen niet met ernst en oprechtheid ter harte nemen, gaan kalm en zorgeloos hun weg; zoeken goede dagen of eigen eer en genot; alsof zij niet nodig hadden te strijden. Zulken nu brengen de christenheid dodelijke schade toe. Zulken mengt de duivel er altijd tussen in; lieden, die wel de schijn en de naam hebben, maar die geen hart voor de dingen hebben en er geen ernst mee maken; door deze doet hij meer schade, dan anders door degenen, die buiten ons zijn; gelijk Paulus overal over zulke valse Christenen en valse arbeiders klaagt. Zo bezorgt de duivel ons zelf ook aanvechtingen door ons vlees; om ons, als wij volijverig zijn, traag en lui te doen worden; opdat wij, hetgeen wij doen moeten, niet zo ernstig opnemen en volbrengen, als het onze plicht is. Daarom moeten wij ook hiertegen strijden, en onszelf steeds opwekken en aansporen, opdat wij niet ook in traagheid en lusteloosheid en ten laatste in enkel huichelarij vervallen.

En aangedaan hebbende het borstwapen van de gerechtigheid.

Wanneer het eerste stuk aanwezig is, dat de Christenheid zonder huichelarij is dan moet ook dit volgen, dat men de borst beschermt met het borstwapen van de gerechtigheid; hetwelk is: *een goed geweten*; dat een Christen zo leeft dat hij niemand beledigt en niemand over hem te klagen heeft. Gelijk de apostel Paulus overal roemt,

bijvoorbeeld 2 Cor. 1 vs. 12, waar hij zegt: *onze roem is deze, de getuigenis van ons geweten, dat wij in eenvoudigheid en oprechtheid voor God - in de wereld gewandeld hebben*. En ook Mozes en de profeten beroemen er zich tegenover iedereen op, dat zij niemand zijn ezel, of iets anders ontnomen hebben, of hem te na gekomen zijn, of hem schade berokkend hebben. Dat noemt hij het borstwapen van de gerechtigheid; een onschuldig, rechtvaardig leven en uitwendige verhouding jegens alle mensen, zodat men niemand schade of leed aandoet; maar zich bevlijtigt, een ieder te dienen en wel te doen; op die wijze dat niemand ons geweten beschuldigen, noch zelfs de duivel ons zou kunnen aanklagen of ons iets verwijten; omdat wij niet goed geleefd hadden. Want waar die roem niet is en de mens maar zo ruw en roekeloos daarheen leeft, gelijk de grote hoop van de wereld, daar heeft de duivel spoedig gewonnen spel; zodat men geen stand meer kan houden; dan geeft hij u een stoot voor de borst, waardoor het hart en de moed u ontzinkt, en het geweten verschrikt en versaagd wordt. Dat is dan een grote hindernis en verzwakt zeer, als iemand tegelijkertijd tegen zijn eigen hart en geweten moet stand houden en met de duivel moet strijden; die ook wel een rechtschapen leven en werk bestrijdt; daar hij dit gaarne tot zonden zou maken.

Daarom vermanen de trouwe apostelen overal, *dat de gelovigen toch een leven zullen leiden, hetwelk voor de wereld en voor iedereen onstraffelijk is*. Dit moet dienen, om ons hart des te vrolijker te maken, en ons des te sterker en vaster in het geloof te doen blijven, zodat wij steeds meer verzekerd worden; gelijk Petrus (1 Petr. 1 vs. 10) daarover spreekt: *"lieve broeders, benaastigt u des te meer, om uw roeping en verkiezing vast te maken"*. Want doordat ik uiterlijk goddelijk leef voor de wereld en tegenover iedereen mij beroemen en de ogen opslaan kan, word ik in mijn geloof verzekerd; evenals ik door goede gave vruchten van de goede boom verzekerd word. En zo neemt het geloof toe, dat het sterk en vast wordt. Dit nu kunnen zij niet doen, die openbaar in zonden en een goddeloos leven verkeren; want dat stoot en verzwakt en verhindert het geloof; zodat het hart zich geenszins met zulk een zeker troostvol toevorzicht verblijden kan, dat het een genadige God heeft. En dat zijn zonden vergeven zijn; omdat hij er zich immers nog in bevindt en ze niet wil nalaten. Vandaar dat ook Johannes (1 Joh. 4 vs. 17) zegt, als hij tot liefde vermaant: *daarin is de liefde bij ons volkomen, dat wij vrijmoedigheid hebben op de dag van het oordeel*, als wilde hij zeggen: dat is een rechtschapen, volkomen liefde, die vrijmoedig roemen kan, ook voor Gods gericht, tegenover de duivel en de wereld, dat zij een ieder welgedaan, en zich zo betoond heeft, dat de gehele wereld haar zulk een getuigenis niet onthouden kan, en niemand iets tegen haar te klagen heeft; zodat het hart voor Gods gericht niet behoeft te versagen of het geloof zou wegzinken, vanwege het goddeloze leven.

En geschoeid aan de voeten, opdat u gereed bent tot de prediking van het Evangelie van de vrede.

Zie daar het derde; dat een Christen niet alleen vroom moet zijn en goed doen, en er zich niet om bekommeren hoe de wereld leeft en doet; *maar dat hij ook jegens iedereen vrede houden moet* (gelijk hij ook Rom. 12 vs. 18 zegt). En zowel, voor zoveel onszelf aangaat als ook anderen moet helpen, raden, troosten en bemoedigen, door het Evangelie; zodat wij daardoor bereid zijn en bekwaam kunnen wandelen, en zonder hindernis door de boze wereld komen; al richt ook de wereld veel rumoer en enkel onvrede en haat en twist aan, en al is het, dat ook de boosheid van de lieden ons prikkelt tot toorn, ongeduld, wraak enzovoort. In één woord: wilt u Christen zijn, onberispelijk leven in de wereld, oefen u dan in geduld. Want als men met ernst het Evangelie aanneemt en recht wil leven, dan zal het kruis niet uitblijven; gelijk de Schrift overal aanwijst, dat men allerlei tegenstand, geweld, kwade streken,

verachting, ondank, hoon en smaad verwachten moet; alhoewel wij een ieder goed doen.

Als u zich echter wilt wreken en geen onrecht verdragen, dan zult u nimmer vrede verwerven. En dan staat u uzelf in de weg, zodat u met uw Evangelie niet verder kunt komen, en niets vruchtbaars tot stand brengt. Daarom moeten wij zo bekwaam zijn, dat wij de bozen kunnen verdragen, en degenen, bij en met wie wij moeten leven, dulden en 't met hen uithouden. En alzo door geduld ons een doortocht banen als door een weg vol doornen. Dat zijn in 't kort de eerste drie stukken die tot de strijd van een christenleven behoren; die een Christen voor zichzelf nodig heeft, opdat hij wel toegerust is, en in de strijd stand houden en zich beschermen kan, teneinde niet verslagen te worden. Nu volgen eerst de eigenlijke wapens, waarmee wij op de vijand aanvallen en hem terug moeten slaan.

Maar vóór alle dingen, grijpt aan het schild van het geloof, met hetwelk u alle vurige pijlen van de boze kunt uitblussen.

De vorige stukken dienen daartoe, dat wij voor de lieden kunnen bestaan, opdat wij vanwege dit uiterlijke leven niet gestraft mogen worden; als zijnde lieden die zodanig zijn toegerust, dat niemand ons kan aanklagen, evenmin als men onze roem en onze trots ons kan ontnemen. Maar de volgende drie stukken dienen daartoe, dat wij de duivel alleen hebben te bestrijden, als hij ons aangrijpt; opdat wij voor God kunnen bestaan tegen de boze geest, die (gelijk Paulus zegt) op ons zijn vurige pijlen afschiet. En ons geweten in 't nauw brengt door het oordeel van God. En het zozeer aanklaagt, dat alles niet kan gelden of helpen, al zijn wij voor de wereld goed bestendig gebleven en al hebben wij met iedereen getrouw omgegaan en in vrede geleefd. Dan zal hij, hetgeen u met de allerbeste bedoeling gedaan hebt, u wel voor God omkeren en bederven. En u daarmee verschrikken, uw geweten plagen en het u zo angstig en benauwd maken dat u niet weet, waar u blijven zult; teneinde u in ongeloof en wanhoop te drijven en te jagen, zodat gordel en borstwapen en scheenplaten niets betekenen. Daarvan weten degenen wel te verhalen, die dit beproefd en deze hoge geestelijke aanvechting ondervonden hebben. Evenwel zijn er van de zodanigen weinigen. En de andere grote hoop begrijpt er niets van en bekommert er zich ook niet om.

Zo komt het er dan op aan, dat wij naar de verweermiddelen moeten grijpen. En daartoe is in de allereerste plaats nodig: een goed sterk schild; want als hij u in het geweten wil grijpen, u het hart wil treffen en uw leven teniet wil doen, hetzij omdat u niet vast genoeg omgord bent; of het niet ernstig genoeg hebt opgenomen met de dingen, of dat u niet altijd een ieder behandeld hebt, zoals u moest - dan moet u hem het schild kunnen voorhouden, opdat hij u niet kan schaden of doorbreken met zijn pijlen. Zulk een schild nu is het geloof, gelijk Paulus zelf zegt. Het geloof, dat zich houdt aan het Woord van Christus, en Deze aangrijpt, en dan de duivel antwoordt: al ben ik een zondaar, al heb ik niet recht geleefd of te weinig gedaan; zo is toch deze Man heilig en rein; Hij heeft Zich voor mij gegeven en is voor mij gestorven; Hij is mij door de Vader geschonken, opdat Hij Mijn eigendom zij met al zijn heiligheid en gerechtigheid. Deze nu moet u wel met vrede laten en kunt Hem niet aanklagen. Daaraan houd ik mij. Mijn leven en doen mogen een goed heenkomen zoeken. Ik wil gaarne doen en houden zoveel ik kan en jegens de mensen verplicht ben; maar als dat ontbreekt, of als het geen steek houdt (daar het zich vanzelf buiten Christus niet houden kan), dan moge mijn Christus helpen en houden, Hem kunt u niet aanklagen: Daarop verlaat ik mij als op mijn schild; hetwelk betrouwbaar is en bestand is tegen alle macht en poorten van de hel.

Daarom zegt Paulus: *door dat schild kunt u uitblussen alle vurige pijlen van de boze.* Dat zegt hij als iemand, die uit ervaring kan spreken, die er dikwijls bij geweest is, ja, die dagelijks met de duivel slaags is geraakt en ondervonden heeft, dat niets anders het uithoudt of bestand is in zulk een strijd, als de duivel een aanval doet. Dan is het niet genoeg dat men allerlei omgording, borstwapen en schoeisel heeft, en in alle opzichten toegerust en strijdvaardig staat, als men niets heeft, waarop men de giftige pijlen kan opvangen en afweren, want deze gaan en dringen door alle harnas heen, en door alles wat het onze is, ja zelfs door ons hart. En Paulus noemt beiden, de duivel en zijn wapens bij hun rechte naam, als hij ze de boze noemt; als degene, die het zo boos en venijnig kan aanleggen, en zo bitter kan aanklagen en lasteren, en het hart zo plagen kan, dat niemand gelooft. En zijn pijlen heten vurige pijlen, omdat hij daarmee brandt en doordringt en zó in het hart schiet dat al ons leven en goed geweten daardoor versmelten moet, gelijk was voor het vuur. En al heeft men nog zo best geleefd en nog zozeer zijn best gedaan met oprechte ernst, dan kan hij er toch nog een gat in branden. En het met zijn vergiftige gedachten en inblazingen zover brengen, dat u niet meer weet, hoe of wat; zodat u alles vergaat en u zou willen dat u het nooit gedaan had; terwijl u bovendien de Schrift, de Doop, het Avondmaal en alles uit het hart verliest. Met dat doel schiet hij zulke pijlen af, door middel van zijn sekten en valse leraars, die ons van Christus afleiden en het geloof omverhalen en ons het schild ontnemen willen; door deze brengt hij de lieden in de war, en steekt zulke vurige pijlen in het hart, dat geen mens ze kan blussen.

Daarom moet u verstandig zijn en wel op uw hoede wezen; als hij met deze zijn pijlen op uw hart mikt en schiet, teneinde u uw vertrouwen en uw toevorrecht te ontnemen; dat u dan te allen tijde het schild bij de hand hebt en het hem voorhoudt, namelijk: de Heere Christus, aangegrepen in het geloof. Dan moet u zeggen: God geve mij geloof; mijn leven en al mijn doen moge dan blijven, waar het wil, alhoewel het onberispelijk is en voor de wereld bestaan kan; want ik heb met ernst en getrouw geleerd, geleefd en ben in mijn beroep en stand niet nalatig geweest; maar omdat u mij het hart wilt treffen, dat dit alles geen betekenis heeft en mij het geweten wilt verontrusten; wel aan, nu laat ik dat alles varen en grijp mijn schild, hetwelk mij en geheel mijn leven kan dekken en beschermen. Ziet, dan moeten al zijn pijlen, hoe giftig en boos zij ook zijn, uitblussen en uiteen spatten, zodat zij mij nergens enige schade kunnen doen. Want daar staat Christus voor mij, ontfermt Zich over mij en zegt: Ik heb aan deze mens Mijn vlees en bloed gegeven, Mijn leven en Mijn heiligheid voor hem veilig gehad; dus laat hem met rust. Dan moet de duivel wel aflaten. En zo kunt u door Christus hem wel tegenstand bieden, waar hij u reeds lang een gat in het schild geboord zou hebben. Want aan Christus heeft hij zich de handen verbrand, zodat hij niets meer tegen Hem vermag. En daardoor heeft hij zich ook aan ons, die Christenen zijn, de handen verbrand. En al zijn recht op ons verloren, indien wij maar geloof hebben. En al mikt hij nu ook en al schiet hij nu ook met zijn pijlen, hij kan toch niet meer raken, maar al zijn pijlen moeten voor zijn ogen in de lucht uitdoven of tot as vergaan.

Zie, daarom hebben wij altijd zo ijverig vermaand, dat een ieder vóór alle dingen het hoofdartikel van Christus, hetwelk wij altijd weer prediken en waarop wij steeds aandringen, goed vat, en altijd in het hart draagt. En op zijn hoede is, dat hem dit niet ontnomen wordt, opdat hij het niet uit het oog verliest; opdat, als de duivel het geweten wil treffen, men hem dit hoofdartikel fluks voorwerpt, en het hem voor de neus houdt. Want als hij u aangrijpt, terwijl u ontbloot bant, zonder dit schild, dan heeft hij u spoedig met zijn pijlen verwond en uw hart in brand gezet en beiden, uw leven en uw doen bedorven, al naar hij goedvindt. Daarom is zijn trachten en pogen met al zijn list en boosheid er op gericht, u dit artikel uit het oog te doen verliezen. En

u dan zo ontbloot, zonder Christus in de strijd tegen hem te voeren. Want hij weet zeer wel, dat hij tegen dit schild niets vermag: Vandaar, dat ook Petrus vermaant (1 Petr. 5 vs. 8, 9): *weest nuchter en waakt, want uw wederpartij, de duivel, gaat rond als een brullende leeuw, zoekende, wie hij verslinden kan; weerstaat hem vast in het geloof.* Zie, daar wijst hij ook op ditzelfde schild van het geloof; dat men voor de duivel niet veilig kan zijn, en niet zeker of hij ons niet zal ombrengen en verslinden; als wij niet te allen tijde Christus in het hart hebben, en ons aan Hem vasthouden.

En neemt de helm van het heil.

De helm van het heil is niets anders, als de hoop en de verwachting van een ander leven, hetwelk boven in de hemel is; omwille waarvan wij in Christus geloven en alles lijden. Zonder deze helm zouden wij niet kunnen verduren al de slagen, die men op ons hoofd doet neerkomen, met welke ons lijf en leven bedreigd worden. Want wij zien en voelen de jammer, welke de duivel ons in de wereld berokkent; waarmede hij ons onophoudelijk kwelt en plaagt, en alles tegen ons ophitst, zodat wij de haat, de toorn, en de woede van de gehele wereld moeten verduren, en alles op onze rekening krijgen en van alles, wat verkeerd gaat, de schuld op ons geschoven wordt. Als wij dat alles nu, omwille van de tijdelijke dingen moesten lijden, dan zouden wij veel liever maar dood zijn; gelijk ook Paulus (1 Cor. 15 vs. 19) zegt; wanneer wij alleen in dit leven op Christus hopen, dan zijn wij de ellendigsten van alle mensen op aarde. En ook ik zelf zou dan van mijn leven geen uur op de preekstoel willen staan; al zou men er mij ook drie koninkrijken voor geven.

Daarom moeten wij een andere troost kennen; omdat wij zowel door de wereld als door de duivel zo jammerlijk geplaagd worden; zowel lichamelijk als geestelijk. En zozeer worden aangevochten, alsof alles verloren en alles vergeefs gedaan en geleden was. Dan moeten wij daartegenover moed vatten en denken: wil de wereld van ons niet weten, zodat wij haar dus niet moeten dienen, en tevergeefs lijden en strijden. En ons bloed en zweet aan haar toewijden - dan moet zij het laten; wij zijn het omwille van haar niet begonnen. Wie het niet met ons houden wil, die moet dan maar achter blijven; willen zij geen vrienden met ons zijn, laat ze vijanden wezen, en zichzelf in hun toorn en hun woede bijten en verslinden. Dit echter is onze roem, dat wij geloven in Jezus Christus Die Heere is over de wereld, de duivel en alles; door Wie wij zeker op een ander leven mogen hopen; dat Hij ons uit al dit ongeluk zal verlossen, en alles onder onze voeten zal doen, wat ons nu drukt en benauwt. Daarom is deze helm van het heil ook een noodzakelijk stuk wapenrusting voor de Christenen. Anders zouden wij het op den duur niet kunnen uithouden, en zouden ons laten overwinnen door de schandelijke, boze streken en de moedwil, welke de duivel in de wereld aanricht; zodat wij overal moeten dulden, dat men ons voor het hoofd stoot, en ons met niets als ondank, verachting, hoon, smaad en spot bejegt, tot loon voor ons Evangelie en ons christenleven, waarmede wij iedereen dienen.

En het zwaard van de Geest, hetwelk is van God Woord.

Dat is het laatste, maar het allersterkste en het beste wapen; door hetwelk wij de duivel kunnen verslaan en moeten overwinnen. Want het is niet genoeg (gelijk ik boven gezegd heb) dat men voor de vijand wel bewaard is en zich verdedigen kan, als hij ons aangrijpt, zodat men niet geslagen wordt; hetwelk men beschermende kracht noemt; maar de weerkracht behoort er ook toe, met welke men de vijand najaagt en op de vlucht slaat. Zo is het dus hier niet genoeg, dat men zich tegen de duivel weert door geloof en hoop, als met schild en helm; maar het zwaard moet ook getrokken worden, waarmede men op hem inhoudt, zodat hij moet wijken en vluchten. En wij also de

zege behouden. Zulk een zwaard nu, zegt Paulus, is het Woord van God, want het moet geen stoffelijk stalen of ijzeren - maar een geestelijk zwaard zijn, als men de duivel verslaan wil.

Dat nu geschiedt voornamelijk, als men openlijk het Woord predikt op de kansel; maar dan ook doet een ieder Christen zulks bij zichzelf of in gezelschap met anderen; met lezen, horen, zingen, spreken en overdenken. Want zulk een kracht heeft het Woord, dat aldaar, waar het rein en zuiver gepredikt en geleerd wordt, waar men het vlijtig leert en er met ernst over nadenkt, geen satan of duivel het kan uithouden. Want het maakt zijn leugens en zijn boosheid openbaar, met welke hij de lieden bedriegt. En hen verleiden wil tot wantrouwen, bijgeloof, treurigheid of wanhoop. Daarnaast wijst het Woord op de Heere Christus, Die hij gekruisigd, maar aan Wie hij zich de handen gebrand en de kop te pletter gestoten heeft. Daarom vreest hij en vlucht daarvoor weg. Bovendien doet het hem zeer uitnemend veel afbreuk, dat men door het Woord vele zielen aan hem onttrekt, en zijn rijk verzwakt en verwoest; zodat geen leugen of geen dwaling kan opkomen, waar het Woord in zwang is. En als wij het met onze ogen konden zien, dan zou u aanschouwen, hoe menige duivel geslagen is, zodat er hier een en daar een terneer ligt; overal waar het Woord goed en met ernst in ere gehouden wordt. Want hoewel wij met ons verstand en onze krachten zwak zijn tegen deze geest, zijn wij alle duivelen te machtig, als wij met dit wapen toegerust zijn; hetwelk heet: niet onze, maar Gods macht en kracht.

Daarom nu noemt Paulus het een zwaard, om daarmee aan te tonen hoe men het Woord gebruiken moet, als men de duivel wil verslaan. Men moet het namelijk ook zijn kracht laten oefenen en er zich in oefenen door prediken, horen, leren enzovoort; men moet het niet onder de bank of alleen in hoeken laten liggen, evenmin als men een zwaard in de schede laat zitten zodat het verroest; want dan kan het zijn kracht niet betonen. Maar men moet het zwaard uit de schede trekken en het vastgrijpen en er steeds mede om zich heenslaan; dat is door het predikambt, en verder met mond en hart moet men het zwaard gebruiken, zodat het steeds flink scherp en flikkerend blijft. Daarom moeten wij vóór alle dingen toezien, dat wij het Woord rein en zuiver behouden, het met ijver en trouw leren, en God aanroepen, dat Hij het door rechte, wakkere predikers en trouwe arbeiders in zwang houdt. Want waar deze niet zijn, daar volgt ook de dodelijke schade, dat de duivel binnenrukt en zijn leugens in plaats van de waarheid (maar onder dezelfde schijn en naam) op de preekstoel brengt, en alles vol sekten maakt, waardoor hij de kerk verdeelt en verderft. Dat hebben wij tot hiertoe genoeg ondervonden onder het pausdom; waar hij zo geregeerd heeft, dat er geen één kansel was, van welke men hem weerde; hoewel men de Schrift in het boek had, en het in alle kerken gelezen en gezongen heeft; maar zonder hart en zonder recht inzicht. En het dus als het zwaard in de schede heeft laten verroesten; want daar was niemand, die het trok en scherpte. En wij zien het thans, helaas, weer, hoe God de verachting van het Woord en de ondank van de oververzadigde geesten, die zo snel al te geleerd geworden zijn, straft; zodat alles weer vol sekten en scheuringen wordt, waardoor zij het weer geheel verliezen. En de duivel weer beiden, kerk en kansel beheerst. Door zulk een schade en zodanig een gevaar, moesten wij ons laten waarschuwen om het dierbare Woord lief en waard te houden en het onophoudelijk van kracht te doen zijn; zoveel wij maar kunnen. Want daardoor kunnen wij de duivel verslaan en overwinnen en zijn wij veilig voor zijn leugens en verleidingen. Want al kenden wij het ook al geheel, en al behoeften wij er niets meer van te leren (hoewel men er nooit in uitgeleerd raakt!), wij hebben het toch te allen tijde nodig, om er ons mede te weren in deze hardnekkige en voortdurende kampstrijd, in welke wij met de duivel te vechten hebben. Want het komt er voor ons op aan, niet voor dit lijf en leven, maar voor het

eeuwige leven of eeuwige dood. Het gaat op winst of verlies van God en al Zijn goederen. Amen.

31. ZALIGE HOOP¹⁷

"Wachten op de zalige hoop en verschijning van de heerlijkheid van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus."

Titus 2 vs. 13

Paulus heeft kort vóór deze tekst (vs. 12), gelijk u gehoord hebt, geleerd, wat de prediking van het Evangelie in ons teweeg moet brengen en werken; namelijk, dat zij ons moet onderwijzen en tuchtigen, opdat wij verloochenen de goddeloosheid en de wereldse lusten, en matig, rechtvaardig en godzalig leven in deze wereld. Want in deze drie stukken vat hij het christelijk leven samen en daarin is alles begrepen, wat de mens moet doen en hoe hij zich heeft te gedragen jegens zichzelf, jegens de naaste en jegens God. Jegens zichzelf moet een Christen zich zó gedragen, dat hij zijn eigen lichaam wèl opvoedt, matig, kuis en nuchter is en geen losbandig, onbeschaamd, wild, onrein en onordelijk leven leidt in brasserie en dronkenschap. in gebaren, woorden of werken. Jegens de naasten moet hij zich zó betonen, dat hij rechtvaardig leeft; niemand schade of leed doet aan lichaam, goed of eer en al wat het zijne is; maar een ieder geeft en doet, wat hem toekomt. Jegens God moet hij zich zó gedragen, dat hij godzalig leeft; dat is: dat hij God vreest, liefheeft en vertrouwt, looft, eert en Hem gehoorzaam is. Dat zijn alle rechtschapen, kostelijke, goede werken, door God Zelf geboden in de eerste en tweede tafel van de Tien Geboden. En zó moet ons gehele leven wezen, zolang wij hier zijn.

Nadat nu de apostel het christelijke leven aldus heeft samengevat, en aangetoond heeft, hoedanig het wezen en de wandel van een Christen zijn moet, voegt hij er een bijzonder stuk aan toe, en vermaant ons dat wij in zulk een matig, rechtvaardig en godzalig leven, in hetwelk wij de wereld en haar goddeloosheid en haar kwade lusten verloochend hebben, moeten wachten op de zalige hoop en verschijning van de heerlijkheid van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus. Hij wil zeggen: het leven van de Christenen moet zulk een richting hebben, dat zij niet alleen er op bedacht zijn, op aarde te leven en in deze wereld te blijven (gelijk de varkens en het redeloze vee doen, die niet verder zorgen of denken, dan hoe zij hier op aarde leven en het best hun buik kunnen vullen), maar wij moeten op een ander, beter leven hopen en zulks verwachten. Een zwijn en een redeloos dier heeft niets beters te hopen; als hun buik en dit leven een einde neemt, dan is het met hun troost en hun hoop ook uit: Maar een Christen heeft iets beters te hopen, wanneer dit tijdelijke, vergankelijke leven ophoudt; namelijk, dat hij in een eeuwig, onvergankelijk leven en in een hemels bestaan zal treden; alwaar het enkel vreugde en zaligheid is.

Want Christus is daarom niet van de hemel gekomen en mens geworden; ook niet daarom aan het kruis gestorven; evenmin als Hij daarom uit de dood weer opgestaan en ten hemel gevaren is; om ons hier op aarde in ellende en jammer, veel minder nog onder de aarde in graf en dood, stank en wormen ten prooi, eeuwig te laten blijven; maar om ons van dat alles te verlossen en tot Zich in Zijn eeuwig rijk in de hemel te nemen. Ook zijn wij niet daarom gedoopt en Christenen geworden, en horen ook niet daarom het Evangelie, om onze nietsbeduidende, vuile buik te vullen, of eeuwig hier in deze arme, bedroefde wereld te blijven; maar om in een ander leven en bestaan te komen, waar wij niet meer nodig hebben te eten, te drinken. En geen moeite of arbeid meer hebben; niet meer lijden, treurig zijn, sterven en verderven.

¹⁷ E.L. Meinders, Dl. III p. 31 vv. Uitgesproken te Kemberg de 19e augustus 1531.

Omdat wij nu door het dierbare bloed van Christus vrijgekocht, door Zijn hemelse opstanding uit de doden in de heilige Doop wedergeboren, en door het Evangelie geroepen zijn *tot een levende hoop, tot een onvergankelijke, onbevleete en onverwelkelijke erfenis* (gelijk Petrus 1 vs. 3 en 4 zegt), *die weggelegd is in de hemel*; hebben wij dus ook op deze zalige hoop vrolijk en getroost te hopen en te wachten.

Deze christelijke kunst en dat echte meesterstuk leert Paulus ons hier. En vermaant ons, Christenen, dat wij moeten leren onderscheid te maken tussen dit tegenwoordige, vergankelijke en dat toekomstige, onvergankelijke leven; dat wij dit tegenwoordige leven de rug moeten toekeren, als hetwelk vergaat en door ons éénmaal moet achtergelaten worden. En het toekomstige leven steeds in het oog moeten vatten, daarop vast en zeker hopen, als hetwelk eeuwig blijft, en waartoe wij behoren. Wij moeten in goede werken, in matigheid, rechtvaardigheid en godzaligheid wachten, zegt hij, op de zalige hoop. Dat is: wij Christenen, moeten ons voorbereiden tot een beter leven, dan dit leven op aarde is. Daarop moeten wij veel vaster bouwen en er veel zekerder op hopen; al zien en voelen wij het ook nog niet; dan wij nu bouwen en hopen op dit tegenwoordige leven, dat wij zien en voelen.

Dit nu is wel goed onderwezen, maar niet zo spoedig geleerd; wel goed gepredikt, maar niet zo gauw geloofd; wel goed vermaand, maar niet licht opgevolgd; wel gemakkelijk gezegd, maar niet zo gemakkelijk gedaan. Want daar zijn zeer weinig mensen op aarde, die op de zalige hoop, op de toekomstige, onvergankelijke erfenis en het eeuwige rijk wachten, en er zó zeker op wachten, als het wel wezen moest, omdat zij dit tegenwoordige leven niet zó zeker bezitten. Weinigen zijn er, die dit tijdelijke leven slechts door een gekleurde bril en als met half gesloten ogen; maar dat eeuwige leven met heldere, goed geopende ogen aanzien. Men vergeet maar al te licht de zalige hoop en de hemelse erfenis. En men denkt maar al te veel aan het tijdelijke leven en aan het vergankelijke rijk op aarde. Dit vergankelijke houdt men steeds in het oog, denkt daaraan, zorgt ervoor en verheugt er zich over; maar aan dat onvergankelijke draait men de rug toe; dit jaagt men dag en nacht na, het andere slaat men in de wind.

Nu moest het eigenlijk bij Christenen zo niet zijn, maar juist het tegenovergestelde. Een Christen moest dit tijdelijke leven met gesloten ogen en slechts schemerachtig aanschouwen; maar het toekomstige, eeuwige leven moest hij met geheel geopende ogen en bij helder, blinkend licht zien; hij moest slechts met de linkerhand in dit leven op aarde zijn; maar met de rechterhand en met zijn ziel en geheel zijn hart in het gindse leven, in de hemel zijn, en te allen tijde daarop in blijde hoop wachten.

Want Paulus leert (1 Cor. 7 vs. 29 - 31), waar hij te kennen geeft, wat het zeggen wil: wachten op de zalige hoop, aldus: *dit zeg ik, broeders, dat de tijd voorts kort is; zodat ook zij die vrouwen hebben, zullen zijn als hadden zij er geen, en wie wenen, als weenden zij niet. En wie zich verblijden, als verblijdden zij zich niet, en wie kopen, als bezaten zij het niet. En wie deze wereld gebruiken, als misbruikten zij haar niet; want de gedaante dezer wereld gaat voorbij.*

Met deze woorden wil de apostel ons dit leven op aarde, hetwelk wij met zo welgevallige ogen aanzien, verduisteren en het in de schaduw stellen; opdat wij mogen leren het als in schemering te zien, als datgene, hetwelk niet ons eigenlijke leven is. Daarentegen zou hij zo gaarne het gindse leven in de hemel, tot hetwelk Christus ons verlost heeft, waarop wij zijn gedoopt, en waartoe wij het Evangelie ontvangen hebben, op de voorgrond plaatsen en in het licht stellen; opdat wij mogen leren onze ogen, hart en ziel daarop te richten, en dat met onverwelkelijke hoop vrolijk te verwachten. Want als wij Christenen willen zijn, dan moet ons hoogste zoeken niet wezen: *trouwen en ten huwelijk gegeven worden, kopen en verkopen, planten en bouwen*, gelijk Christus zegt (Matth. 24 vs. 37 vv., Lukas 17 vs. 26 vv.),

dat de goddelozen vooral vóórdat de jongste dag komt zullen doen; maar (al hebben wij deze dingen ook als nooddrift van het lichaam nodig) ons hoogste streven moet toch iets beters en hogers zijn; namelijk de zalige erfenis in de hemel, welke niet vergaat.

Zo ook spreekt hij 2 Cor. 5 vs. 1 en 2: *wij weten, dat als het aardse huis onzer hut verbroken wordt, wij een gebouw hebben door God gebouwd, een huis niet met handen gemaakt, maar dat eeuwig is in de hemel. En hierin zuchten wij ook, verlangende naar onze woning, die van de hemel is.* En een weinig verder (vs. 6 - 8): *wij zijn dan altijd welgemoed, en weten dat terwijl wij in het lichaam inwonen, wij uitwonen van de Heere; want wij wandelen door geloof en niet door aanschouwen. Maar wij zijn welgemoed en hebben veel meer lust uit het lichaam uit te wonen, en thuis te zijn bij de Heere.* - Hier maakt hij ook onderscheid tussen dit vergankelijke en het gindse onvergankelijke leven, en zegt, dat dit leven op aarde niet ons thuis en ons eigenlijke leven is, op hetwelk wij staat kunnen maken; maar wij moeten naar het rechte vaderland zuchten, en een verlangen hebben naar de eeuwige hut in de hemel.

Zo zegt hij ook (Filipp. 3 vs. 2 en 21): *onze wandel is in de hemel, vanwaar wij ook verwachten de Zaligmaker Jezus Christus, de Heere, die ons nietig lichaam veranderen zal, dat het gelijkvormig wordt aan Zijn verheerlijkt Lichaam naar de werking met welke Hij ook alle dingen Zich kan onderdanig maken.*

Het is als wilde hij zeggen: wij, Christenen, zijn geen burgers, wandelaars en bewoners van deze wereld; dat gaat voor ons niet; maar ons burgerschap, onze wandel en woning is in de hemel. Wij zijn op aarde wel een tijd lang burgers en boeren, wat het uiterlijk wereldlijk bestaande betreft; maar dat is geenszins ons rechte, erfelijke en blijvende burgerschap. Onze rechte burgerschap is met Christus in de hemel; aldaar blijven wij eeuwig burgers, als Hij van de hemel zal komen en ons ophalen zal. Daarom moeten wij ons ook inrichten als degenen die niet van deze wereld zijn, daarin ook niet thuis behoren; maar die elders thuis behoren, in een ander burgerschap en rijk, alwaar wij een blijvend bestaan hebben.

Evenzo zegt ook (1 Petrus 2 vs. 11): *Geliefden, ik vermaan u als vreemdelingen en pelgrims, onthoudt u van de vleselijke lusten, die tegen de ziel strijden.* Hij noemt ons pelgrims en vreemdelingen om daarmee aan te tonen, wat ons leven hier op aarde is en waarvoor wij het moeten houden. Een vreemdeling heet een buitenlander, die ter plaatse waar hij woont, geen burger is door afkomst en geboorte, maar die van elders gekomen is. In 't kort: een vreemdeling heet iemand, die ergens niet thuis behoort, gelijk de kinderen van Israël vreemd waren en niet thuis behoorden in Egypte; in hetwelk zij uit het land Kanaän gekomen waren, door de duurte; gelijk Mozes hun dit dikwijls voorhoudt, zeggende (Exod. 22 vs. 21, Levit. 19 vs. 34): *u bent vreemdelingen geweest in Egypteland.* Een pelgrim heet een reiziger, die een land doorreist, en zich niet bevindt in zijn eigen staat of woonplaats, al waar hij zijn thuis heeft; maar die in een vreemde plaats slechts herberg neemt op de doorreis; een pelgrim is iemand, die niet alleen een van buiten afgekome, een vreemdeling, maar die ook een gast is, en geen bezitting heeft, ook niet hebben wil ter plaatse waar hij zich ophoudt; hij trekt er slechts door, gelijk de kinderen van Israël in de woestijn.

Zo zijn ook de Christenen vreemdelingen en pelgrims in deze wereld (Hebr. 11 vs. 13). Vreemdelingen zijn zij, omdat zij naar de vleselijke geboorte van God in deze wereld komen, uit niets geschapen; niet in deze wereld blijven, maar de wereld moeten verlaten gelijk alle andere mensen op aarde, gelijk Job 1 vs. 21 zegt: *ik ben naakt uit de schoot van mijn moeder gekomen, naakt zal ik weer daarheen varen.* - Pelgrims zijn zij, omdat zij naar de geestelijke geboorte, als wedergeborenen uit de

Heilige Geest door het waterbad in het Woord, op aarde als gasten zijn, en hun leven slechts een vreemdelingschap is, gelijk de aartsvader Jakob het noemt (Gen. 47 vs. 9). Zo wil dus Petrus te kennen geven, dat wij dit leven niet anders moeten aanzien als een vreemdeling en een pelgrim het land, waarin hij een buitenlander en gast is, aanziet. Een vreemdeling mag niet zeggen: hier is mijn vaderland; want hij behoort daar niet thuis. Een pelgrim denkt er niet aan te blijven in het land, waarin hij rondtrekt en in de herberg, waarin hij de nacht doorbrengt; zijn hart en zijn gedachten zijn naar elders gericht. In de herberg neemt hij slechts zijn spijs, zijn maaltijd en zijn nachtleger. En trekt telkens weer weg, naar de plaats heen, waar zijn thuis is.

Zo bent u, Christenen, zegt hij, slechts vreemdelingen en gasten hier op aarde; u behoort thuis in een ander land en rijk; daar hebt u een vaste herberg en een blijvende plaats tot in eeuwigheid. Daarom, gedraagt u als vreemdelingen en gasten in dit vreemde land en in deze herberg; aan welke u niet anders ontleent als eten en drinken, klederen, schoenen en wat u verder voor nachtleger nodig hebt. En denkt dan weer, dat u weg moet en voorwaarts naar uw vaderland, alwaar u burgers bent.

Dit stuk willen wij recht in 't oog vatten, opdat wij onze Heere Jezus Christus goed leren kennen, en de zegen van Hem, van Zijn Evangelie en de Heilige Doop goed leren ervaren. Niet, alsof wij ons hier in deze wereld een eeuwig leven wilden bouwen, en daarvoor alles over hebben en dat aanhangen, als ware het voor ons de hoofdzaak en het hemelrijk; niet, alsof wij de Heere Christus en Zijn Evangelie en de Doop voor dit leven gebruiken wilden, om door Hem rijk en machtig te worden! Maar omdat wij op aarde moeten leven, zolang 't God belijft, moeten wij zo eten en drinken, ten huwelijk gaan, planten, bouwen, en huis en hof, en wat God verder geeft, hebben en gebruiken als vreemdelingen en gasten in een vreemd land en een vreemde herberg; als vreemdelingen, die er slechts op bedacht zijn om alles te verlaten en de wandelstaf verder te zetten, uit de boze, onveilige herberg naar het rechte vaderland, waar het enkel veiligheid, vrede, rust en vreugde zijn zal tot in eeuwigheid. En zo moeten wij van onze Heere Christus, van Zijn Evangelie en Doop gebruik maken in het belang van het gindse leven in de hemel en in het rijk van God.

Want onze Heere Jezus Christus is niet zulk een Messias, als de Joden begeerden en nog heden ten dage begeren en op welke zij hopen; een Messias, die een wereldlijk Koning zal zijn en een aards rijk op aarde zal oprichten; waarin Hij Zijn kinderen tot grote heren in deze wereld maakt, en goud, zilver en goederen uitdeelt, wereldlijke vreugde en lust schenkt; maar hen ondertussen in de dood laat zitten, en tenslotte met hen wegsterft, gelijk andere koningen op aarde. Nee, maar Hij is een eeuwige Koning, en Zijn rijk is een eeuwig rijk, waarin Hij over zonde en gerechtigheid, over dood en leven Heere is; waarin Hij Zijn kinderen enkel hemelse goederen, enkel gerechtigheid, leven en zaligheid schenkt en geeft. Zo worden wij ook niet daarom gedoopt, dat wij hier op aarde zullen blijven, en ons hier een paradijs en een hemelrijk zullen oprichten. Ook wordt het Evangelie ons niet gepredikt, omwille van dit wereldlijke bestaan en leven; maar opdat ons de hemel geopend en wij ten eeuwigen leven geholpen worden.

Wat nu dit tijdelijke leven betreft, daarvan leert het wereldlijk bestuur, hoe men het verlangen en onderhouden moet; dat heeft God door Zijn Woord in handen gesteld van het menselijk verstand en inzicht; waar Hij spreekt (Gen. 1 vs. 28): *heerst over de vissen in de zee en over de vogelen des hemels en over al het gedierte, dat op de aarde kruipt*. De keizer in het rijk met zijn raden en rechtsgeleerden leert, hoe men land en lieden regeren, en de wereldlijke vrede moet bewaren enzovoort. Vader en moeder,

heer en vrouw des huizes leren de kinderen en dienstboden, hoe zij de akker moeten bebouwen, ploegen, zaaien, planten, oogsten, spinnen, maaien, koeien melken, in de keuken wassen, koken, werken, huishouden enzovoort. Tot zulk een menselijk bestaan en wat er toe behoort, voor zoveel het dit tijdelijk leven betreft, heeft men geen Christus, geen Doop, geen Evangelie nodig; want dat is alles aan het menselijk verstand ingeplant; zodat het kent en weet, hoe men zulke zaken regeren en inrichten moet.

Maar Christus in Zijn rijk leert ons door het Evangelie aangaande hogere dingen, welke tot het gindse leven behoren. En welke het menselijk verstand niet kan begrijpen of vatten; namelijk, waar wij blijven, als dit lichamelijk, vergankelijk bestaan en gebied ophoudt; als wij de wereld en wat in de wereld, alsmede dit leven verlaten en in een ander leven moeten treden.

Wie nu zijn hart niet richt en toebereidt tot dat gindse leven, en alleen aan dit tijdelijk, vergankelijk leven blijft hangen, die weet er niets van, wat Doop, Evangelie, Christus en geloof is. Want Christus beroept ons door het Evangelie tot het eeuwige leven, en zet ons door de Doop in Zijn rijk en verzekert ons daarvan door Woord en sacrament, dat, als wij het Woord en de tekenen geloven, wij alsdan van dat leven en dat rijk veel zekerder zijn dan van dit leven en dit rijk op aarde. Wie nu meent, dat het er om te doen is, hier te leven, te zwelgen en te drinken, te schrapen en te scharrelen, gierig te zijn en veel geld te verzamelen, wellust te plegen en dan goedsmoeds te zijn - wat kan zo iemand van doop of Evangelie, van Christus of geloof weten of begrijpen?

Maar, gelijk gezegd, dat is gemakkelijk gepredikt, maar niet zo licht geloofd. Want ook wij, Christenen, die gedoopt zijn, die het Evangelie horen en begonnen zijn te geloven; wij voelen het nog wel, dat de geest in ons zwak, daarentegen vlees en bloed en verstand nog maar al te sterk zijn; dat deze ons altijd weer terugtrekken om dat gindse leven gering te achten of er soms ook wel aan te twijfelen; zodat wij als wij tenminste eerlijk opbiechten willen, bekennen moeten, dat wij er weinig aan denken, eindelijk van hier en dit leven te moeten verlaten. En er ons niet veel om bekommeren, dat wij weten, waar wij blijven zullen. Bovendien helpt de bevreesdheid ook een handje mee, dat wij altijd weer bevreesd zijn voor de dood, en droevig en versaagd zijn, als het ons tegenloopt. Dat is het bewijs, dat wij niet wachten op de zalige hoop zoals wij moesten doen. Dat vindt bij ons Christenen plaats; maar de andere grote hoop van de wereld gaat in blinde waan haar gang; streeft naar vrede en goede dagen, zoekt lust en vreugde op aarde, is bedolven onder gierigheid, en slaat zijn pennen in de wereld zó vast, alsof hij eeuwig hier wilde blijven en de hemel aan God overlaten.

Nu zijn wij echter niet gedoopt tot dit leven, en heten ook niet daarom Christenen, opdat wij burger, boer, heer, knecht, vrouw of dienstmaagd zijn; of opdat wij regeren en laten regeren, arbeiden en huishouden mogen. Nee, maar wij zijn gedoopt en horen het Evangelie en geloven in Christus, opdat wij al deze standen (hoewel wij, zolang God wil, op aarde daarin leven en God dienen moeten; een ieder, naar dat hij van God een beroep ontvangen heeft) zullen laten voor hetgeen zij zijn, en uit deze wereld ons wenden naar een ander bestaan en leven, waar noch knecht noch heer, noch dienstmaagd noch gebiedster, noch vrouw noch man is, maar waar wij allemaal gelijk en één zijn in Christus Jezus. Deze gelijkheid begint hier in het geloof (Gal. 3 vs. 28), maar wordt dóór in het aanschouwen volkomen (1 Cor. 15 vs. 53 vv.), waar geen dood, maar enkel eeuwig onvergankelijk leven is. Geen zonde, maar enkel gerechtigheid en onschuld; geen vrees of treurigheid, maar enkel veiligheid en vreugde; geen heerschappij of overheid of macht, maar God zal zijn alles in allen. In

één woord: daar waar God en Christus Zelf is, alsmede al Zijn uitverkorenen en heiligen.

Tot zulk een eeuwig leven zijn wij gedoopt; daartoe heeft Christus ons door Zijn dood en bloed verlost, en daartoe hebben wij het Evangelie ontvangen. Zodra men een kind uit het water van de Doop opheft en het zijn hemdje aandoet, wordt het van stonde af aan ingewijd ten eeuwigen leven, opdat het voortaan gedurende de tijd van zijn leven slechts een pelgrim en gast op deze wereld is. En er zich op bereidt dat het dit tijdelijke leven zal verlaten, en steeds hoopt en wacht op het gindse onvergankelijke leven.

Zo leert Paulus dus hier, dat wij ons niet te diep in dit tijdelijke leven zullen dompelen, gelijk de varkens en het andere redeloze vee, welke zich over het toekomstig leven niets bekommeren. Een varken ligt in zijn hok of op de mesthoop, rust en snorkt, en denkt er slechts aan, waar draf en zemelen zijn; dat weet van geen dood, vreest voor geen hel, verblijdt zich over geen hemel, hoopt op geen toekomstig leven, maar draf en zemelen - dat is zijn hemel. Zo zijn ook de lieden, die niet verder denken, dan hoe zij hier op aarde kunnen leven. Zulken geloven zeer zeker niet, dat er een opstanding van de doden en een eeuwig leven is, al spreken zij zulks ook uit met de mond: ik geloof in een opstanding van het vlees en een eeuwig leven, en al bidden zij overigens ook; zo geloven zij het toch niet van harte. Zulke lieden zijn tevergeefs gedoopt, evenals zij tevergeefs het Evangelie hebben gehoord, en het ook nog tevergeefs horen, omdat zij niet geloven, dat het waar is, dat er na dit leven nog een ander leven te verwachten is.

Daarom zegt de apostel: *wij moeten wachten op de zalige hoop*; als wilde hij zeggen: wij zijn door het Evangelie gekomen in het bezit van de schat, die niet heet geld en goed, niet macht en eer, niet lust en vreugde van deze wereld, ja, ook zelfs niet dit leven op aarde! Maar deze schat is: een hoop, en wel een levende, zalige hoop, die ons naar lichaam en ziel levend zal maken, volkomen en eeuwig. Tot deze schat zijn wij door het Evangelie geroepen, en op die schat zijn wij gedoopt; daarom, laat ons in dit tijdelijk leven ons zó gedragen, dat wij indachtig zijn, het te moeten achterlaten, en ons uitstrekken naar deze zalige hoop, als naar het voorgestoken doel en kleinood, hetwelk ons de hemelse roeping van God in Christus Jezus voorhoudt (Filipp. 3 vs. 13); opdat wij daarnaar jagen en daarop steeds wachten.

Hoelang moeten wij dan op die zalige hoop wachten? Zal het dan maar altijd een hoop blijven, die nooit verwerkelijkt wordt? Nee, zegt hij, onze zalige hoop zal niet altijd hoop blijven, maar zij zal eindelijk tot haar verschijning komen; zodat wij er dan niet meer op behoeven te hopen en te wachten; maar het ons openbaar zal worden, wat wij nu geloven en hopen en dan zullen wij in volkomen mate in bezit hebben datgene, waarop wij nu wachten. Intussen moeten wij op de zalige hoop wachten, totdat het openbaar wordt. Wanneer het u echter openbaar geworden is, alsdan zal de hoop en het wachten ophouden. Want deze twee dingen voegt Paulus bij elkaar: hoop en verschijning; evenwel in deze volgorde, dat de hoop voorafgaat en de verschijning op de hoop volgt. Daardoor maakt hij een onderscheid tussen dit leven van de hoop en het gindse leven van de verschijning; of, gelijk hij het noemt (2 Cor. 5 vs. 6): tussen het leven van het geloof en het leven van de aanschouwing. Als wilde hij zeggen: hiër moet geloofd, gehoopt en gewacht worden; dáár zal het verschijnen. Wie echter hier niet wacht op de zalige hoop, hij zal tot de verschijning niet komen; maar wie vast en zonder twijfeling daarop wacht, die behoeft voor de verschijning niet bezorgd te wezen.

Zulk een onderscheid maakt hij ook (Coloss. 3 vs. 3 en 4): *uw leven is verborgen met Christus in God*, wanneer Christus uw leven, Zich openbaren zal, dan zult u ook met Hem geopenbaard worden in heerlijkheid. Johannes maakt eveneens dat onderscheid (1 Joh. 3 vs. 2): *wij zijn nu Gods kinderen, en het is nog niet verschenen wat wij zijn zullen; maar wij weten, dat als het verschijnen zal, wij Hem gelijk zullen zijn*. - Omdat wij hier in deze wereld leven, is dat toekomstige leven toegedekt en verborgen, en moet het alleen met de ogen van het geloof erkend en gegrepen worden. Dit tegenwoordige leven ligt open voor de vijf zintuigen van de menselijke rede; want het is zichtbaar. Het gindse leven echter is onzichtbaar. Vandaar, dat het met vleselijke ogen niet gezien en ook door het verstand niet doorgrond kan worden.

Paulus zegt echter, dat het zijn zal een verschijning van de heerlijkheid van de grote God en onze Zaligmaker Jezus Christus. Daar spreekt hij niet alleen van de heerlijkheid, in welke Jezus Christus, voor zoveel Zijn Persoon aangaat, zal verschijnen, hetwelk een voortreffelijke heerlijkheid zal zijn. Gelijk Hij Zelf zegt (Matth. 25 vs. 31): *wanneer de Zoon des Mensen komen zal in Zijn heerlijkheid en al Zijn heilige engelen met Hem, dan zal Hij zitten op de stoel Zijner heerlijkheid en alle volken zullen voor Hem vergaderd worden*; niet alleen echter Zijn persoonlijke heerlijkheid, maar Paulus wil hierdoor ook verstaan hebben de heerlijkheid, welke Jezus Christus geven zal aan alle schepselen, bijzonder aan Zijn uitverkorenen en gelovigen. Gelijk hij zelf deze heerlijkheid aanwijst, als hij zegt (2 Thess. 1 vs. 10): *de Heere Jezus zal komen, om verheerlijkt te worden in Zijn heiligen en wonderbaar te worden bij alle gelovigen*.

Deze heerlijkheid nu is zo diep verborgen, dat geen menselijk verstand er zich in vinden kan. Het is veel te hoog voor het verstand om zulks te begrijpen en te doorgronden; dat dit sterfelijke lichaam aan ontbindingen en stank ten prooi zal zijn, zozeer als met geen ander vuilnis of aas op aarde het geval is; dat het tot as en stof vergaan en door de wormen geknaagd zal worden. En dat het desondanks uit stank, stof en wormen weer zal tevoorschijn komen en opstaan; dat het hetzelfde lichaam is, maar blinkender en stralender dan de zon, zodat geen schepsel op aarde schoner zijn zal. Wat, zegt het vernuft, zou daar heerlijkheid te verwachten zijn waar niets als een schandelijke, gruwelijke boedel is? Ik zie toch, dat een mens, al is hij ook gedoopt en al heeft hij ook het Evangelie en al gelooft hij ook in Christus; dat zulk een mens sterft, en als hij gestorven is, de ontbinding en stank ten prooi is, even goed als iemand, die niet gedoopt is of niet gelooft; ja dat hij zulk een afschuwelijk lijk wordt, dat niemand het in zijn nabijheid kan uithouden - wat praat u mij dan nog veel van heerlijkheid? Ja, morgen brengen; het mocht wat.

Zo doet het verstand, en het kan niet anders doen. Maar nu moet men niet naar het verstand luisteren, en niet volgen zoals dit zegt; maar horen, wat de Doop, het Evangelie en het geloof leert. De Doop leert, dat wij niet op dit leven gedoopt zijn, maar dat wij op een ander leven moeten wachten. Het Evangelie zegt (1 Cor. 15 vs. 3 en 4): *dat Christus gestorven is voor onze zonden, naar de Schrift, en dat Hij begraven is en dat Hij is opgestaan op de derde dag naar de Schrift. Indien nu de doden niet opstaan, dan was Christus ook niet opgestaan; dan was ook ons geloof ijdel en verkeerd* (1 Cor. 15 vs. 16).

Daarop grondt zich het geloof, en zegt: ofschoon een mens sterft en er, als hij gestorven is, afschuwelijk uitziet, aan ontbinding en stank ten prooi, door de wormen verteerd wordt, breek ik mij daarmee het hoofd niet wat de rede daarop zegt; het laat mij volkomen koud. Ik heb een licht, dat alle rede verre overtreft, namelijk, de Doop en het Evangelie; dat licht zegt mij aldus: God zal uit dit afzichtelijke vlees en dit

afschuwelijke dode lichaam, hetwelk nu aan ontbinding en stank ten prooi is, te zijner tijd een schoon, heerlijk vlees en een levend, blinkend lichaam maken hetwelk blinkender is dan de zon, en welriekender dan alle balsem. Daaraan heb ik geen twijfel, al zie ik het nu ook geheel anders voor ogen; want daar God in Zijn Woord zulks zegt, zal Hij het ook doen. Alzo moet het geloof zich aan het Woord vastbinden, vechten en strijden tegen alle rede.

Maar hoe zouden wij er eigenlijk toe komen, dat de rede in deze dingen, welke onze zaligheid aangaan, meer zou gelden dan van God Woord; dat zij in Gods werken richten en oordelen zou over hetgeen zij met haar vijf zinnen en scherpzinnige gedachten niet begrijpen kan? Immers heeft God vroeger wel meer gedaan, gelijk Hij ook nog dagelijks dingen doet, die de rede niet kan begrijpen. Hij heeft hemel en aarde, zon, maan en alle schepselen uit niets geschapen. Wat is de zon, dat schone heldere licht, hetwelk de gehele wereld met zijn glans en schijnsel verlicht, voor zesduizend jaren geweest? Niets. Nu moet toch alle rede erkennen, dat niets, waaruit de zon geschapen is, veel minder is dan een vuil en dood stinkend aas. Indien nu God de zon geschapen heeft uit niets, hetwelk veel minder is dan een dood lichaam, zou Hij dan niet genoeg macht en kracht hebben om een dood lichaam op te wekken en het weer levend te maken?

Het graan wordt voor onze ogen in de akker geworpen en gezaaid; nu moge alle rede vragen: wat is het graan in de winter, wanneer het in de akker gezaaid is? Is het niet een verstorven, vergaan vuil ding; door vorst en sneeuw bedekt? Desondanks groeit te zijner tijd uit diezelfde verstorven, vergane en vuile graankorrel een liefelijke, schone, groene halm, die bloeit gelijk een bos, en een volle dikke aar brengt, waarin twintig, dertig, zestig korrels zijn; zo openbaart zich het leven waar tevoren enkel dood was. Wanneer nu God dat gedaan heeft met hemel, aarde, zon en maan, en zulks nog jaarlijks met het graan doet op het veld; alwaar Hij roept tot hetgeen niet is, opdat het zij, en zulks doet in strijd met alle rede; zou Hij dan ook niet kunnen, wat tot verheerlijking van de kinderen van God dient, al is ook dat in strijd met alle rede?

Daarom moeten wij ons hier niet door de rede in de war laten brengen. Want Christus heeft ons deze schat door Zijn bloed verworven en wij zijn door het Evangelie tot deze heerlijkheid geroepen. En tot een zegel en waarmede daarvan hebben wij ook de Doop ontvangen. En niets ontbreekt er aan dan alleen nog de verschijning en de openbaring, dat God het deksel, hetwelk er nog voorhangt, wegneemt, opdat wij dan van aangezicht tot aangezicht zien wat wij nu door een spiegel in een donker woord zien (1 Cor. 13 vs. 12). Daarom moeten wij hier alle rede buitensluiten. En daarnaar zuchten en in vast geloof en zekere bestendige hoop daarop wachten, en God bidden, dat Zijn rijk maar spoedig kome, opdat wij de schat, op welke wij gedoopt zijn, en waartoe wij het Evangelie horen, eindelijk mogen verkrijgen.

Paulus zegt terecht (1 Cor. 15 vs. 42 en 43): *het wordt gezaaid vergankelijk en zal opstaan onvergankelijk. Het wordt gezaaid in oneer en zal opstaan in heerlijkheid. Het wordt gezaaid in zwakheid en zal opstaan in kracht.* Hij bewijst de heerlijkheid, welke Christus door de opstanding aan ons zal bewerkstelligen, door een gelijkenis van het zaaien. Wanneer een boer op de akker graan zaait of een tuinier in een moestuin bonen of erwten in de grond steekt, dan let hij niet op de bonen of erwten die in de aarde vergaan, maar op de stengel en de peulvruchten die daaruit opgroeien. Hij weet dat de boon of erwt vroeger ook een stengel en peul geweest is; daarom steekt hij ze in de grond, opdat er wederom een stengel, die vruchten draagt, uit wordt. Zo moeten wij ook doen; niet aanzien dat ons lichaam, wanneer het dood is en begraven wordt, in de aarde verteert, maar wij moeten er op zien, dat het wederom zal tevoor-

schijn komen uit de aarde en levend zal worden.

Wanneer het dode lichaam begraven wordt, dan wordt het gezaaid vergankelijk; niet met het doel dat het eeuwig onder de aarde blijft liggen, de vertering ten prooi; maar opdat het uit de aarde wederom opstaat onvergankelijk. Het wordt gezaaid in oneer, smaad en schande, want het stinkt gruwelijk; de wormen doorknagen het; de padden en slangen doorboren het de ogen, oren, de neus, zodat er niets meer overblijft als doodsbeenderen. Zodoende is er dan niets kostbaars, niets liefelijks, niets heerlijks, maar het is enkel schande, stank en vuil. Maar het zal opstaan in eer, zodat het bovenmate heerlijk is, welriekender dan balsem en schoner dan enig schepsel.

Daarom moeten wij, als wij in de tuin zitten of over het veld gaan, ons oefenen en sterken in het artikel van ons geloof van de opstanding van de doden.

Een tuinier zaait kersepitten; een akkerman werpt het graan in de aarde, en zij letten niet op de pitten of het graan, dat zij zaaien; anders zou hij het graan en de pitten wel bewaren; maar hij ziet op de boom en op het graan, dat daaruit groeien zal. Zijn hart is zo gezind, dat hij zegt: nu plant ik de pit, te zijner tijd zal daar een liefelijke jonge boom staan, die de schoonste kersen geeft. Nu zaai ik het graan; over een half jaar zal daar een liefelijke, groene halm staan, met een volle, dikke aar. Zo moeten wij, Christenen, ook niet zien op het lichaam, hetwelk in het graf wordt gelegd, maar op het lichaam dat uit het graf weer zal opstaan en te voorschijn treden. Evenzo als wij ons gedragen tegenover het geschapene, zodat wij zeker hopen en verwachten, dat uit het zaad dat in de aarde geworpen wordt, goed graan zal groeien, en dat uit de pit, welke geplant wordt, een boom zal groeien, zo moeten wij ons ook gedragen ten aanzien van ons lichaam, en op het allerzekerst zonder enige twijfel geloven, dat het weer uit de dood zal opstaan.

Een akkerman ziet, als hij de akker bezaait, niet zo nauwkeurig naar het graan dat hij in de hand heeft, als op het graan dat er over een half jaar staan zal. Hij wendt zijn ogen en zijn hart af van het graan dat hij in zijn hand heeft, en ziet veel verlangender op het graan, dat naderhand zal komen. Zo moeten wij, Christenen, ook met veel meer belangstelling zien op het toekomstige leven en daarop veel zekerder hopen, dan op dit tegenwoordige, waarin wij nu leven. Door de Doop worden wij gezaaid en wij moeten door de dood ontbonden worden. Als nu het uurtje komt, dat wij moeten sterven, moeten wij denken: welaan, laat maar sterven en verteren, zo moet het en zo zal het zijn met het menselijk lichaam, evenals met het graan, dat in de aarde valt en vergaat. Maar evenals de akkerman wacht op een ander graan, hetwelk hij nog niet ziet maar dat te zijner tijd op de akker gevonden zal worden, zo zeker, ja veel zekerder wil ik wachten op een ander toekomstig leven, zij het dan ook dat ik het nu nog niet zie.

Zo moesten wij, Christenen, gezind zijn. Maar waar zijn ze die in zulk een zekere hoop op het eeuwige leven wachten? De grootste hoop in de wereld gedraagt zich, als was zijn verlangen naar het eeuwige leven niet bijzonder groot. Een boer verstaat wel de kunst en heeft wel de deugd, dat hij wacht op zijn bonen en peulvruchten in de tuin en op zijn graan op de akker, welke hij toch in genen dele ziet; maar bij ons, Christenen, ontbreekt het nog zeer veel aan deze kunst. Zo moeilijk vindt het bestaan, hetwelk de rede aan zich onderwerpt, bij ons ingang, als 't het geloof en het Christendom aangaat. Een akkerman kan wel zeggen: nu zet ik niets als jonge bonen en peulen en zaai enkel jong graan; maar een Christen kan niet zeggen: nu leef ik en weet niet hoelang; maar al sterf ik ook, dan wacht ik toch op een ander leven, hetwelk mij veel zekerder is dan dit leven, hetwelk ik nu zie. Al lijdt nu ook mijn lichaam, al sterft het ook en wordt ontbonden, toch zal dat lichaam weer tevoorschijn komen en niet meer

kunnen lijden, sterven en ontbonden worden. Daar ben ik zeker van, want ik ben gedoopt en heb Gods Woord; daarom ben ik een boon en een graankorrel van God. Hij heeft mij door de Doop en het Evangelie geplant en gezaaid.

Op zulk een wijze zou een boer zich uit zijn akker een kostelijke Bijbel kunnen maken. En van het zaad, hetwelk hij zaait, kunnen leren het artikel: ik geloof in de opstanding van de doden, en zeggen: dit graan, dat ik nu zaai, zal zijn wezen verliezen; maar naderhand zal er een fraaie, groene halm uit groeien, die zo lang is als ik en dertig, zestig, honderd korrels voortbrengt. En uit deze boon, die ik nu in de aarde steek, zal een stengel groeien, die jonge, verse bonen zal geven. Zie daar mijn dierbaar boek, waaruit ik studeer en leer, dat mijn lichaam, wanneer het in de aarde neder gelaten en begraven wordt, een schoon, levend lichaam worden zal. Want door dit akkerwerk, dat ik nu bij de hand heb, door het zaaïen en planten, wil God mij Zijn werk leren, hetwelk Hij eens aan mij zal volbrengen. Evenals ik nu graan zaai of bonen plant, zo zaait en plant God mij door de Doop en door het Woord; daarom ben ik Zijn boon en Zijn graan. Wanneer ik nu sterf en verga, dan zal uit dit walgelijk ontbonden lichaam, een welriekend en onvergankelijk lichaam worden.

Maar de ellendige duivel en ons vlees zijn er oorzaak van, dat wij dit niet doen, maar veel meer gierig zijn, schrapen en sparen, en het op een wonderlijke manier aanleggen, even alsof er geen ander leven was als dit tegenwoordige. En door zulk een manier van doen maken wij ons christelijk leven te schande. Met de naam zijn wij Christenen, maar metterdaad zijn wij evenals de zwijnen; zo geheel en al zijn bij ons de gedachten afwezig, om op een ander leven te wachten. Geen akkerman doet zo met het koren, als wij met ons lichaam doen. Want geen één is geneigd het koren op de akker te werpen opdat het daar altijd door blijft. Maar wij hebben de Doop, het Woord en worden daardoor door God gezaaid en geplant tot een ander leven; nochtans denken wij, dat Doop en Evangelie ons gegeven zijn, opdat wij eeuwig in deze wereld zullen blijven.

Daarom vermaant Paulus ons hier en zegt: nee, lieve vrienden, dat is de bedoeling niet; de heilaanbrengende genade van God is niet verschenen opdat wij hier altijd door zullen blijven. Het is hier om iets anders te doen als om dit leven op aarde, houdt daar rekening mede. U mag arbeiden, u naar Gods wil in het redelijke voeden, eten en drinken zolang u hier bent; maar u moet weten dat dit niet de hoofdzaak, evenmin als uw eeuwige schat is; maar het is de bijzaak, die tot dit leven behoort, dat men de buik vult, evenals het ook met de buik een einde neemt. De heilaanbrengende genade van God is verschenen, opdat u zult hopen op een ander leven op hetwelk u gedoopt bent en waarvan het Evangelie u leert. Want daartoe zal ook de Heere Jezus Christus verschijnen als onze grote God en waarachtige Zaligmaker, opdat Hij ons uit deze ellende verlost en in Zijn rijk neemt.

Dan zal het eerst in waarheid, heerlijk met de Christenen gaan. Nu gaat het met hen nog gruwelijk en schandelijk in Zijn werk. Een Christen, als hij sterft, is evenzo goed stinkende als een Turk of een goddeloze! Dáár is geen onderscheid waar te nemen tussen een "Christen" en een "niet-Christen." Bovendien zijn de Christenen hier op aarde onderworpen aan het kruis, zij worden overal vervolgd en geplaagd door de duivel en door de mensen, zij moetende voetveeg zijn van iedereen; zij worden verdreven van hetgeen hun toebehoort en bovendien gelasterd, geschandvlekt en veroordeeld; vandaar dat de Christenen het niet heerlijk in deze wereld hebben. Daarentegen is de wereld heerlijk; zij wordt aanbeden en gevierd. De Christenen worden met voeten getreden; de wereld wordt op de handen gedragen. Dát is de glans en de heerlijkheid van onze Heere Jezus Christus op aarde, dat Hij veracht en

verworpen wordt, maar Hij zal komen en verschijnen in heerlijkheid: Hij zal een glans met Zich brengen, en deze zal heerlijk zijn; zó heerlijk, dat alle schepselen schoner zullen zijn dan zij tegenwoordig zijn. De glans van de zon zal zevenmaal helderder zijn dan nu; het schijnsel van de maan zal zijn gelijk nu dat van de zon; bomen, loof, gras, vruchten en alles zal zevenmaal schoner zijn dan op het ogenblik (Jesaja 30 vs. 26, hoofdstuk 65 vs. 37; 2 Petr. 3 vs. 13, Openb. 21 vs. 1).

Alsdan zullen de Christenen uit de graven tevoorschijn treden en blinken, als de schoonste, tintelende sterren. Een heilig martelaar, die nu omwille van Christus en Zijn Evangelie vervolgd en tot stof verbrand wordt, als een duistere zwarte ster, zal alsdan in de lucht zweven, de Heere in de wolken tegemoet gevoerd worden, en opvaren ten hemel als een heldere, lichte, heerlijke ster (Dan. 12 vs. 3). In het kort, daar zullen alle uitverkorenen en heiligen van God in de grootste heerlijkheid zijn. Hij Zelf, de Heere Jezus, zal zitten in de wolken, op de stoel Zijner heerlijkheid, *en voor Hem zullen vergaderd worden alle geslachten van de aarde* (Matth. 25 vs. 31). De gehele wereld zal verheerlijkt worden en honderd en duizendmaal heerlijker zijn, dan zij nu is. In één woord, Hij zal verschijnen; en dat zal een verschijning zijn!

Maar waarom noemt de apostel het de verschijning van de grote God?

Immers zijn alle drie de personen van de eeuwige goddelijke Majesteit gelijk eeuwig, gelijk groot; gelijk Athanasius in zijn *Symbol*¹⁸ zegt? Antwoord: hij spreekt hier niet over het wezen van God, of van enige Persoon van de godheid, maar van de verschijning. Hij zegt niet, dat onze Heere Jezus Christus naar Zijn natuur en Zijn goddelijk wezen nu eens klein, dan weer groot is, maar dat Hij ten dage van Zijn toekomst zal verschijnen en Zich betonen als een groot God. Wat Zijn goddelijk wezen aangaat is Hij steeds gelijk groot, maar wat Zijn verschijning en openbaring betreft is Hij niet altijd gelijk groot. Want vóór de jongste dag heeft Hij Zijn grootheid nog niet geopenbaard en betoond; maar op de dag van Zijn toekomst zal Hij Zich betonen en doen zien, welk een groot en heerlijk God Hij is. Nu is Hij klein naar de verschijning en betoning: Hij laat paus, keizer, koningen, heren, vorsten, burgers, boeren met Zijn Evangelie en met Zijn Christenen spelen en omspringen zoals het hun goeddunkt; even alsof Hij een afgodsbeeld is, dat niets ziet, niets hoort, niets weet of begrijpt. Maar dan zal Hij groot zijn en in Zijn majesteit verschijnen, zodat zij zullen zien, in Wie zij gestoken hebben.

Ten dage van Zijn vlees was Hij klein, ja Hij was, gelijk Hij Zelf zegt (Matth. 11 vs. 11): het kleinste in het hemelrijk. Want ofschoon Hij in goddelijke gestalte was (zegt Paulus Filipp. 2 vs. 6 - 8) *heeft Hij Zichzelf ontledigd en nam de gestalte van een dienstknecht aan*, werd gelijk een ander mens en in gebaren als een mens bevonden; *Hij vernederde Zichzelf en werd gehoorzaam tot de dood, ja tot de dood aan het kruis*. Hij liet Zich vangen, binden, bespuwen, geselen, kruisigen en doden en gedroeg Zich in alle opzichten, als was er geen grootheid, geen kracht, geen majesteit. Toen ging het ook zoals het Evangelie getuigt, dat Zijn vijanden en kruisigers juichten en victorie kraaiden. *Ha, Gij, hoe fraai verbreekt Gij de tempel, en bouwt hem in drie dagen weer op! Help Uzelf nu en klim af van het kruis! Hij heeft anderen geholpen, maar Zichzelf kan Hij niet helpen. Is Hij de Christus en Koning Israëls dan klimme Hij nu af van het*

¹⁸ Het "*Symbolum Quicumque*" van Athanasius (bekend uit zijn strijd tegen Arius) stelt de kerkelijke Triniteitsleer symbolisch vast op een wijze, dat elke poging van de scherpzinnigste rede om tussen de stellingen en tegen-stellingen, hierin voorkomende, enige verzoening teweeg te brengen, schipbreuk moet lijden. Zeer waarschijnlijk is dit *Symbolum* ten onrechte op Athanasius' naam gesteld. En is het eerst in de 7e eeuw tot algemene geldigheid gekomen. Zie Hagenbach's *Dogmen Geschichte* p. 220 en 221.

kruis, opdat wij het zien en geloven (Marcus 15 vs. 29 vv.).

In het rijk van het geloof gedraagt Hij Zich ook nog heden ten dage alzo. Hoewel Hij is opgestaan uit de doden, ten hemel gevaren en ter rechterhand van God gezeten is, in goddelijke macht en eer; verbergt Hij nochtans Zijn grootheid, heerlijkheid, majesteit en kracht; laat Zijn apostelen en profeten verdrijven en vermoorden, laat Paulus onthoofden, Petrus kruisigen, Zijn heilige martelaren in banden en gevangenis werpen, kastijden, stenigen, laat op hen loshouwen en hen doorsteken en ze jammerlijk ombrengen; Hij laat Zijn Christenen in de wereld gebrek, droefenis en moeite lijden; Hij houdt Zich evenzo als in de dagen van Zijn vlees; toen Johannes de Doper omwille van een onverbeterlijke hoer zijn hoofd moest verliezen; Hij, de Heiland en Helper, zwijgt daarop stil, wijkt van daar op een schip in een woestijn alleen (Matth. 14 vs. 10; Marcus 6 vs. 27 vv.). Is dat geen kleine, kinderachtige God, Die Zichzelf niet redt, en Zijn kinderen zo laat lijden, alsof Hij niet ziet, hoe slecht het hun gaat?

Zo gaat het dan ook, gelijk de Schriften van de Profeten en Psalmen verkondigd hebben, dat de goddelozen pralen, zich over de Christenen en hun God vrolijk maken en zeggen: *waar is nu hun God?* (Ps. 115 vs. 2 vergel. Joh. 16 vs. 20). Is Hij God, dat Hij dan optrede voor Zich en Zijn volk, opdat Zijn Naam niet zo wordt uitgeroeid en Zijn volk niet zo lijdt. Ziet en weet Hij dat niet, dan heeft Hij geen ogen om te zien, en geen verstand om het op te merken. Maar ziet en weet Hij het, en laat Hij het geschieden, dan is Hij geen trouwe God; dan heeft Hij geen hart voor Zijn volk. Ziet en weet Hij het en kan Hij niet helpen, dan heeft Hij geen handen, die tot iets in staat zijn en geen kracht, om te kunnen redden.

Daarom zegt de profeet Jesaja terecht van Hem (hoofdstuk 45 vs. 15): *voorwaar, Gij bent een verborgen God, Gij God, Israëls Heiland*. Want Hij verbergt Zijn almacht, wijsheid, kracht en sterkte, en gedraagt Zich zo kinderachtig, alsof Hij niets vermocht, niets wist, niets begreep of niets wilde doen. Nu laat Hij onze tegenpartijen met Zijn Woord, met de Sacramenten en met Zijn Christenen omspringen, zoals zij willen; Hij laat ons maar roepen en schreien en zwijgt er op, even alsof Hij zit te denken of iets te doen heeft; of op het veld is of slaapt en niet hoort; gelijk Elia van de Baäl zegt (1 Kon. 18 vs. 27). Maar Hij zal eenmaal Zijn grootheid, Zijn almacht en kracht laten zien, gelijk geschreven staat (Ps. 78 vs. 65 en 66): de Heere ontwaakte als uit de slaap, gelijk een sterke juicht die van de wijn komt. En Hij sloeg Zijn vijanden van achteren, en deed hun een eeuwige schande aan.

Intussen moeten de Christenen, die in Zijn Naam gedoopt zijn, zich stilhouden, moeten zich met voeten laten treden en geduld hebben. Want in het rijk van het geloof wil Hij klein zijn, maar in het rijk van het aanschouwen zal Hij niet klein, maar groot zijn. Alsdan zal Hij Zich betonen, hoe Hij de ellende van Zijn volk gezien en hun schreien gehoord heeft, en hoe Hij geneigd was hun te helpen, en ook kracht genoeg daartoe had, om hun te kunnen helpen. Nu verbergt Hij Zijn goede wil, Zijn kracht en sterkte, maar als Hij verschijnen zal, dan zal Hij Zijn wil, Zijn kracht en sterkte openbaren. Nu kon Hij ook helpen en redden; Hij heeft er kracht genoeg toe, om het te kunnen doen; maar dat alles is in het Woord toegedekt, zodat wij het niet kunnen zien, maar met het geloof moeten grijpen. Ten dage van Zijn toekomst echter zal Hij het deksel wegnemen en verschijnen als een groot God en aan Zijn Naam beantwoorden, zodat men zeggen zal: *dàt is eerst een Heere en Heiland*.

Op zulke verschijning van de heerlijkheid van God moeten wij wachten, want vóór zulk een verschijning betoont Hij niet zozeer Zijn almacht, kracht, sterkte, Zijn wil en Zijn hulp; maar Hij regeert en leidt Zijn Christenheid in zwakheid onder het kruis; Hij

laat Zijn Evangelie en Zijn Naam lasteren en schandvlekken, Zijn Christenen vervolgen, smaden, doden en ombrengen, en doet het stilzwijgen daartoe. Hij laat Zich een Heiland en Helper noemen; maar metterdaad betoont Hij Zich niet zo volkomen en onmiskenbaar als een Heiland en Helper. Maar als Hij zal komen en verschijnen, dan zal Hij Zijn almacht, wijsheid, kracht en hulp betonen op volkomen en onmiskenbare wijze; zodat de duivel alsmede al zijn trawanten zullen moeten erkennen en zeggen: dat is een groot God, tot hiertoe hebben wij niet geweten, waarom de Christenen in hun Christus als een God en Heiland geloofd, Hem bekend, aangebeden, geëerd en geprezen hebben; maar nu ervaren wij het metterdaad, want Hij betoont Zich waarlijk zo, dat Hij zulk een Naam met ere gedragen heeft.

Dat is de reden, waarom Paulus Christus hier een grote God noemt, want hij wil daarmee te kennen geven, dat Hij Zijn grootheid, majesteit en kracht ten dage van Zijn verschijning voor alle schepselen zal openbaren. Hij zal dan niet in een kribbe liggen of op een ezel rijden, gelijk Hij in Zijn eerste toekomst gedaan heeft, maar tevoorschijn treden uit de wolken met grote kracht en heerlijkheid. Dan zal Hij Zijn Christenen niet onder de voet laten treden, maar hen tot schone sterren en zonnen maken, zodat zij zullen schijnen en blinken voor het oog van alle schepselen.

Zo zegt hij ook (2 Thess. 1 vs. 7 vv.): *Als de Heere Jezus zal geopenbaard worden van de hemel met de engelen van Zijn kracht en met vuurvlammen om wraak te oefenen over degenen, die God niet kennen en over degenen, die het Evangelie van onze Heere Jezus Christus niet gehoorzaam zijn, welke straf zullen lijden, het eeuwige verderf van het aangezicht des Heeren en van Zijn heerlijke macht; wanneer Hij komen zal om verheerlijkt te worden in Zijn heiligen en wonderbaar te worden bij alle gelovigen.*

In het kort, Hij zal zó verschijnen en Zich openbaren, dat alle schepselen zullen erkennen en zien, dat Hij machtig was over Zijn vijanden, en Zijn volk wel wilde en kon helpen. Al heeft Hij vóór de zalige dag van Zijn toekomst, Zijn almacht, kracht en Zijn wil niet zozeer betoond en geopenbaard - het heeft Hem evenwel aan almacht, wijsheid, kracht en wil nooit ontbroken; maar Hij heeft Zich zodanig willen verbergen, opdat Hij Zich te Zijner tijd openbaarde.

En dat is ook de zalige hoop, op welke, gelijk Hij gezegd heeft, wij moeten hopen, namelijk, dat wij hopen en wachten op de verschijning en openbaring van Zijn almacht, wijsheid, heerlijkheid, kracht en macht. Nu straalt geen van deze; ja, het heeft veel meer de schijn van het tegenovergestelde. Daarom is het nodig, dat wij aan het Woord vasthouden en ons in het geloof, in geduld en hoop sterken, totdat het uurtje van Zijn heerlijkheid en kracht en van onze verlossing komt! Gelijk een akkerman de winter door in hoop leven moet en op zijn graan moet wachten, totdat het in het voorjaar uit de aarde spruit en groent.

Intussen echter, vóórdat dat uurtje komt, en wij daarop moeten wachten, moeten wij ons leven besteden in goede werken, zodat wij godzalig leven voor God, rechtvaardig jegens onze naaste en matig jegens onszelf. Want daarom, zegt hij, heeft Christus Zichzelf voor ons gegeven, opdat Hij ons verlossen mag van alle ongerechtigheid en Zichzelf een volk ten eigendom reinigen, hetwelk ijverig in goede werken is. Wat goede werken zijn, hebben wij nu dikwijls genoeg gehoord, aangezien wij door de Doop en door het Evangelie tot het licht en de erkenning gekomen zijn, dat wij weten, wat goede werken zijn, hetwelk men onder het pausdom niet geweten heeft.

Vóórdat het Evangelie kwam, predikte men, dat goede werken waren de zodanigen, die wij door eigen bedenken verzonnen of verkozen hadden; als: dat men naar St. Jago ging, en een ander een andere bedevaart deed; de één gaf de monniken in het klooster gaven en liet vele missen lezen; de ander steekt waskaarsen aan en vast bij water en

brood, en bidt zo en zovele rozenkransen enzovoort. Maar nu het Evangelie gekomen is prediken wij: goede werken zijn niet die wij zelf verkiezen naar eigen goedvinden, maar die God bevolen heeft, als, dat een ieder doet, wat God hem geboden heeft en hem heeft opgedragen in zijn stand hier op aarde.

Een knecht doet goede werken, als hij God vreest, in Christus gelooft en zich begeeft in de gehoorzaamheid aan Zijn meester. Ten eerste is hij voor God rechtvaardig door het geloof in Christus; dan gaat hij in het geloof zijn weg, leidt een godzalig leven, gedraagt zich matig en kuis, dient zijn naaste, reinigt de stal, geeft de paarden voer enzovoort. Als hij zich met zulke werken inlaat dan doet hij betere werken dan een Karthuizer. Want omdat hij gedoopt is, in Christus gelooft en in vaste hoop op het eeuwige leven wacht, gaat hij inmiddels heen en is zijn heer gehoorzaam, en weet, dat, wat hij in zijn beroep doet, zulks Gode welbehagelijk is. Daarom zijn het louter goede, kostelijke werken, wat hij in zijn stand doet. Het ziet er wel niet uit, alsof het grote, voortreffelijke werken zijn, als hij op de akker rijdt of naar de molen gaat; maar omdat Gods gebod en bevel hier is, kunnen zulke werken, hoe gering ze er ook mogen uitzien, niet anders als enkel goede werken en godsdienst zijn en heten.

Zo ook doet een dienstmaagd goede werken, wanneer zij in het geloof haar beroep volbrengt, en doet wat de huisvrouw haar zegt; wanneer zij het huis reinigt, in de keuken te spoelen of te koken heeft. Al maken zulke werken nu wel geen vertoning zoals de werken van een Karthuizer, die een masker voor hebben, zodat de lieden er met open mond naar staan te kijken; het zijn toch veel betere en veel kostelijker werken voor God, dan die van een Karthuizer, die een haren pij aan heeft, zijn vroegmissen houdt, 's nachts opstaat en vijf uren zingt en geen vlees eet enzovoort, enzovoort. Want hoewel dit glimmende en blinkende werken zijn voor de wereld, zij hebben toch geen gebod of bevel van God, en hoe kunnen het dan goede werken zijn, die God behagen? Evenzo, wanneer een burger of boer zijn naaste behulpzaam is, hem dient, waarmee hij kan; hem waarschuwt, als hij ziet, dat er gevaar van schade is voor lichaam, vrouw, kind, dienstboden, vee en goederen; hem helpt, waar deze zijn hulp nodig heeft; zulke werken maken ook niet veel vertoon, maar zijn toch desniettemin enkel goede, kostelijke werken.

Wanneer de wereldlijke overheid de kwaden straft en de vromen beschermt; wanneer de onderdanen hun overheid onderdanig en gehoorzaam zijn, en zulks doen in het geloof in Christus en in de hoop van het eeuwige leven, dan zijn dat goede werken, al glimmen zij ook niet en al hebben zij voor de rede ook niet veel vertoon, want wat God op aarde door Zijn Christenen en heiligen doet, dat moet niet blinken of veel vertoon maken voor de wereld, maar zwart zijn, veracht en veroordeeld worden door de duivel en de wereld. Wederom, wat de duivel door zijn huichelaars en schijnheiligen doet, dat moet glimmen en schitteren, zodat de gehele wereld met open mond en neus er naar staat te kijken en er zich over verwondert, alsof het een voortreffelijke, kostelijke zaak was, terwijl het toch niets als bedrog en leugen van de duivel is. Als men de rede raadpleegt, dan zijn de werken van een knecht of dienstmaagd, van een heer of vrouw, van een burgemeester of rechter, gewone geringe werken vergeleken bij wat een Karthuizer doet aan waken, vasten, bidden, geen vlees eten. Maar als men Gods Woord raadpleegt, dan zijn de werken van alle Karthuizers en alle monniken, al zou men ze allen tezamen tot één grote massa bijeensmelten, niet zo goed als het werk van één arme dienstmaagd, welke door de Doop in het rijk van God gezet is, in Christus gelooft en in het geloof op de zalige hoop wacht.

Deze twee stukken wilde Paulus gaarne in de Christenheid staande houden: de

erkennt van onze Heiland Jezus Christus, en de erkennt van het ons bevolen werk, opdat wij onze christelijke stand recht mochten leren kennen! Namelijk ten eerste, dat wij door de Doop en door het Evangelie geroepen zijn tot erfgenamen van het eeuwige leven, waarom wij ook moeten wachten op de zalige hoop en verschijning van onze Heere Jezus Christus.

Ten tweede, dat, omdat wij nu Christenen en erfgenamen van het hemelrijk geworden zijn, alles wat wij uit het geloof doen in ons beroep en onze stand, enkel goede, kostelijke werken zijn; waarom wij ook tot zulke goede werken ijverig moeten zijn.

Deze twee stukken moeten wij wél leren. Het eerste stuk, van de zalige hoop, moeten wij voor het gindse leven hebben; opdat wij weten, waar wij zullen blijven, als dit leven ten einde gaat. Het andere stuk, van de goede werken, moeten wij hebben voor dit leven, opdat wij weten hoe wij ons in onze stand en in ons beroep moeten gedragen.

Daarom, omdat wij gehoord hebben wat onze zalige hoop is, op welke wij moeten wachten, moeten wij nu ook leren, wat goede werken zijn; namelijk, die welke uit het geloof geschieden in het ons bevolen beroep of ambt, naar van God gebod en woord. Alhoewel zulke werken niet schitteren voor de rede, zijn zij evenwel kostelijk voor God. En een Karthuizer of monnik waard te zien of te erkennen. Bijvoorbeeld: ik ben predikant; zie daar mijn ambt: als ik nu in Christus geloof en op de zalige hoop wacht en dan heenga, en zorg draag voor mijn preekwerk en mijn ambt volbreng, ofschoon mijn arbeid een gering aanzien heeft; dan zou ik toch niet met alle monniken en nonnen willen ruilen, noch met al hun werken, die zij in het klooster verrichten. Zo heb ik door de Doop en door het geloof in Christus mijn inlichting aangaande het ganse leven, en door Gods Woord een aanwijzing voor het tegenwoordige leven, hoe ik mij daarin moet gedragen.

Zo ook is een echte vrouw een levende heilige als zij in Christus gelooft, op de zalige hoop en verschijning van onze Heere Jezus Christus wacht en dan heengaat en uit kracht daarvan doet, wat een huisvrouw te doen heeft. Want onze werken, die wij in het ons bevolen ambt doen, al worden zij ook door de wereld als geringe en gewone werken aangezien, worden kostelijk voor God, wanneer zij geschieden uit het geloof in Christus en in de hoop van het eeuwige leven. Maar, zoals gezegd, de wereld is het niet waard, dat zij een enkel goed werk ziet of erkent, want evenmin als de rede iets weet van de zalige hoop van het eeuwige leven, evenmin begrijpt zij er iets van, wat goede werken zijn. Zij denkt aldus: deze dienstmaagd melkt de koeien, deze boer ploegt de akker; dat zijn alle gewone, geringe werken, welke ook de heidenen doen; hoe kunnen dat dan goede werken zijn? Maar deze wordt monnik, gene non; zet een zuur gezicht, zet een monnikskap op, draagt een haren pij; dat zijn bijzondere werken, welke andere mensen niet doen; daarom moeten het goede werken zijn. Zo denkt het verstand. Daardoor raakt men dan af van de erkennt zowel van de zalige hoop als van de goede werken.

Daarom erkent iemand dit tegenwoordige evenmin als dat toekomstige leven. En kan er zich ook niet in schikken, tenzij hij een Christen is. Zulk één zegt: God heeft mij door Zijn Zoon het eeuwige leven geschonken; daarop ben ik gedoopt en door het Evangelie daartoe beroepen; daarom wil ik er ook getroost op wachten. Maar daarnaast heeft Hij mij ook geschapen en in het beroep geplaatst, dat ik heer, vrouw, knecht of meid, schoolmeester, predikant moet zijn, en Hem in mijn beroep dienen. Daarom wil ik ook ijverig zijn tot goede werken; ik wil een flink getrouw knecht, een gehoorzame, kuise dienstmaagd, een ijverig schoolmeester, een trouw prediker zijn en doen wat God wel behaagt.

Wie dat weet en zich daarnaar richt, die zal het leven niet zwaar of zuur vallen: die mort niet tegen God al gaat het hem ook niet altijd naar de zin. Want omdat hij van het eeuwige leven zeker is en op de zalige hoop en verschijning van de Zaligmaker Jezus Christus wacht, doet en lijdt hij gaarne alles, wat hij doen en lijden moet. Daarna verdriet het hem dan ook niet zijn hem bevolen werk te volbrengen, omdat hij zijn beroep kent en weet dat hij daarin God dient. Hoewel de wereld boos en kwaad is en het leven in deze wereld gevaarlijk en bezwaarlijk en de werken die hij doet een gering aanzien hebben, hij weet toch dat zijn stand en ambt goddelijk, en de werken die hij doet in zulk een stand, voor God goed en aangenaam zijn. Zo leidt hij dit leven met een goed geweten en een vrolijk hart, en zegt: hier dien ik God, zolang ik leef en wacht op de zalige hoop en verschijning van mijn Zaligmaker Jezus Christus; als Deze Zich van de hemel zal openbaren, dan zal ik het eeuwige leven bezitten.

Wie echter dit niet weet en zich hiernaar niet richt, die moet het leven zuur en zwaar worden. Want omdat hij niet zeker is van het eeuwige leven, en niet wacht op de zalige hoop, kan hij ook niet tevreden zijn of geduld hebben. Zo spoedig het tegenloopt en het niet naar zijn zin gaat, wordt hij ongeduldig en mort tegen God. Daarna kan hij, omdat hij niet zeker is of zijn doen God welbehagelijk is, bij zijn arbeid geen vreugde in het hart, en geen goed geweten hebben. Zo brengt hij zijn leven door in angst, jammer en in bezwaren, en verliest het eeuwige leven bovendien. Zolang hij op aarde leeft, leeft hij als het redeloos dier; als hij sterven moet, heeft hij geen hoop, klaagt en weent, en zegt: mijn leven is mij zuur geworden, nu moet ik van hier en sterven, en weet niet waarheen ik komen zal.

Zulk een mens geschiedt volkomen recht. Waarom leert hij deze twee stukken niet; ten eerste, wat zijn hoop is en wat hij in de hemel te wachten heeft. En daarna ook, hoe hij zich in zijn beroep moet schikken, en hoe hij hier op aarde leven moet. Omdat hij geen van deze twee zeker heeft, kan het niet anders gaan; dit leven moet hem zuur en zwaar worden en aan gindse zijde heeft hij de hel te wachten. Een Christen daarentegen, die deze twee stukken weet, heeft hier op aarde een liefelijk leven, en ginds het eeuwig leven door Christus onze Zaligmaker. Al heeft hij ook nog zoveel moeite en onaangenaamheid in zijn beroep, hij heeft toch bij zijn moeite en zijn arbeid vreugde in het hart en een goed geweten: Want hij weet dat zijn werk en arbeid enkel goede werken en godsdienst zijn. Is hij een knecht, dan is hij goedsmoeds; als hij in het bos rijdt of op de akker te doen heeft, dan zingt hij; is zijn meester woedend, scheldt hij hem uit of doet hij hem onrecht, dan heeft hij geduld en wacht op een ander leven.

Daarom moeten wij deze twee stukken vlijtig leren, opdat wij weten waarop onze hoop steunt, namelijk: niet op dit leven, maar op een ander toekomstig leven. En hoe wij in deze werken goddelijk moeten leven en ijverig zijn tot goede werken. Dat zij voor ditmaal genoeg gezegd over deze spreuk. Onze lieve God verlene ons Zijn genade, dat wij ons er naar richten. Amen.

32. LAZARUS EN DE RIJKE MAN¹⁹

"En er was een zeker rijk man, die kleetde zich met purper en kostelijk lijnwaad, en hij leefde alle dagen heerlijk en in vreugde. En er was een zeker arm man, genaamd Lazarus, die lag voor zijn deur, vol zweren, en begeerde zich te verzadigen van de kruimels, die van de tafel van de rijke vielen. En ook de honden kwamen en likten zijn zweren", enzovoort.

Lucas 16 vs. 18 - 31.

Wij hebben tot nu toe in de evangeliën menig voorbeeld van geloof en liefde gehoord, zodat u nu rijkelijk genoeg kunt weten, dat geen mens God welbehagelijk kan zijn, als alleen in geloof en liefde. Nu houdt de Heere ons in dit Evangelie een voorbeeld voor van één, die zonder geloof en zonder liefde is; een voorbeeld van het goddeloos wezen, hetwelk voor God niet kan bestaan. Bovendien wordt ons hier aangewezen zowel het verschrikkelijk als ook het troostrijke oordeel van God; verschrikkelijk voor allen die niet geloven; troostrijk voor alle gelovigen; gelijk dan ook de wijze zegt (Spreuk. 21 vs. 15): *het is de rechtvaardige een blijdschap te doen hetgeen recht is, maar voor kwaaddoeners verschrikking*. Het gericht is een vreugde voor de rechtvaardige, maar een oorzaak van vrees voor allen, die ongerechtigheid werken. De korte inhoud nu van dit Evangelie is, dat het onmogelijk is, dat iemand, die niet gelooft, zou liefhebben. En wederom, dat hij, die niet liefheeft, geloven zou; want het één volgt op het ander, en het één brengt het ander mede. U moet zich de rijke man goed voorstellen aan de ene zijde, en aan de andere Lazarus. En het goddelijk gericht tussen hen beiden. Zonder enige twijfel is die rijke een man geweest die in zijn uiterlijke verschijning een zeer goede en zeer bijzondere indruk maakte, zodat niemand hem ook maar het één of ander zou hebben kunnen ten laste leggen; hij had nooit de echt gebroken, niemand bestolen! Want indien er iets grofs aan hem geweest was dan zou het hier wel vermeld zijn, daar hij zo nauwkeurig wordt uitgetekend, dat zelfs het purperen gewaad en de witte klederen aan hem gestraft worden; hoewel dit toch uiterlijke dingen zijn, waarnaar de Heere nooit oordeelt. Nu ontbreekt deze brave mens niets als de Geest, dat is: geloof en liefde. Dat kunnen wij hieruit afleiden; hij gaat geheel en al op in zijn liefde; zijn leven strekt zich daarheen en zijn doen is daarop gericht, dat de gehele wereld hem dient en hij niemand. Dat wordt duidelijk in zijn leven.

Nu volgt, dat hij geen liefde jegens de naaste heeft gehad. Dat ziet men daaraan, dat hij de arme Lazarus laat liggen en geen hulp verschaft; terwijl hij hem toch met reden te voet gevallen zou zijn, indien hij Gods gericht erkend had. En gezien had hoe groot de man die hij hier veracht in Gods ogen was. Maar al had hij dit dan ook niet persoonlijk willen doen, dan had hij toch wel zijn knechten kunnen bevelen, hem achter in een stal te dragen en hem aldaar te verzorgen; nu laat hij hem hier liggen, vol zweren, zodat zich de honden over hem ontfermen en zijn zweren likken. Hij gunt Lazarus zelfs niet, dat hij de kruimels opeet, die toch gewoonlijk werden weggeworpen. Zulk een verstokt ding is een ongelovig hart.

In zulk een toestand verkeren alle valse heiligen en geestelijken, als priesters en monniken. Men heeft zeer vele kloosters; daar zijn ook vele heren en vorsten, die genoeg overhouden, en wel iets van het hunne konden mededelen, zonder dat zij er zich om zouden behoeven te bekrimpen of aan hun have schade zouden lijden. Zij

¹⁹ E.L. Meinders. Dl. I. p. 345 vv. Uitgesproken de 1e zondag na Trinitatis, 22 juni 1522.

doen het niet, terwijl zij het toch op andere wijze stuk slaan, er honden op nahouden, het met hoeren en boeven doorbrengen, liever dan dat zij het geven tot een doel als het hier genoemde. Want het is onmogelijk, dat hij die op zijn eigen leven en werk bouwt, barmhartigheid oefenen zal jegens zijn naaste. Zulk een verstokt en ijzerhard mens is een ongelovig hart. Dat zij het geloof niet hebben, brengt er hen toe, dat zij daarheen gaan en menen, zeer goed en eerbaar te wandelen. Daarom kunnen zij niet vriendelijk zijn en kan er geen hartelijkheid jegens de naaste zijn.

Dat hij echter het geloof niet gehad heeft, mag u hier uit afleiden. Want het geloof is een zodanige erkenning, dat men meent niet waardig te zijn door de aarde gedragen te worden; dus geheel niets te wezen; dan houdt men zich voor de allergeeringste Christen op aarde; houdt zich op een afstand van de dingen, die iets zijn, om zich te voegen bij degenen, die niets zijn. Maar de rede heft haar ogen op en ziet aan, wat groot voor de wereld is. En veracht wat gering en niets is. Maar, gelijk Paulus zegt (1 Cor. 1 vs. 27): God heeft verkoren de dingen, die dwaas en voor de wereld niets zijn, opdat hij te schande maakt de dingen, die wijs en sterk zijn. Daarom houdt de gelovige zich voor niets en troost zich alleen met de goddelijke barmhartigheid, deze houdt hij voor zijn rijkdom. En al heeft hij ook veel in zijn bezit, al was het ook de schat van alle koningen, dan hangt hij toch daaraan zijn hart niet, maar ziet steeds naar beneden en houdt zich bij de nederigen, neemt ter harte de nood van alle mensen, en dient allen, die het nodig hebben. En het gelaat, dat zij inwendig voor God hebben, doen zij uitwendig kennen. Maar nu is deze rijke heer heengegaan en heeft een opgeblazen, hoog hart gehad en heeft in zijn onbeschaamdheid gedacht: ik ben rechtvaardig en vroom; het is niets meer dan billijk dat ik het er goed van neem, en dat iedereen mij ten dienste staat. Zulk een moed heeft iedereen, die zender geloof is. Dat alles nu geeft duidelijk te kennen, dat hij zichzelf niet voor niets gehouden heeft; dat hij God niet heeft aangehangen; daarom heeft hij zijn hart gesteld op een uiterlijk ding, als purper en eten en drinken. En daarin zijn lust en zijn vreugde gezocht. Zo wordt dat ding dan zijn afgod. En zo wordt men een dienaar van zijn buik. Dat is dan de zonde, die God straft. En niet de klederen of de spijs. Want indien hij van harte God had aangehangen en zijn toeverzicht op Hem gesteld had, dan zouden die uiterlijke dingen voor hem zonder gevaar geweest zijn; want geen uitwendig ding kan schade veroorzaken, als men maar niet het hart er aan hangt. Want Abraham heeft veel meer gehad, en zo schoon als Rebecca zijn er niet vele vrouwen geweest, toch heeft noch Abraham noch Isaäk hun harten daaraan gehangen; gelijk dan ook de psalm zegt (Ps. 62 vs. 11): valt u rijkdom toe, zo hecht er uw hart niet aan! Nu heeft deze hier er zijn hart aan gehecht! Dat is de zonde, welke God straft. Daarom zijn van God oordelen wonderbaar en gestreng. Daarom moet u hem (de rijke) goed aanzien en het hart door hem laten leren! Dat zijn hart goddeloos geweest is en zich geheel en al geworpen heeft op de uiterlijke dingen – zie daar wat nu door God geoordeeld wordt. Nu het geloof hem ontbreekt en hij zich niet voor een behoeftig mens houdt, kan hij geen arme lieden liefhebben. Want als het hart het niet zelf ervaren heeft, hoe een arm schepsel het is, dan kan het geen medelijden hebben. Maar als God ons zulks geleerd heeft, dan wordt men medelijdend, weekhartig, barmhartig, zachtmoedig en goedertieren.

Nu moet u ook wederom bij Lazarus niet zien op zijn zweren, op zulk een armoede, naaktheid, op zulke honger en kommer; maar ziet hem in het hart. Dan zult u bemerken, dat het met hem zó stond dat hij van mening is, dat hij niet anders als lijden verdiend had; dat hij geduldig lijdt en zich tevreden stelt met Gods wil, welke het zo met hem aanlegt. Anders zouden zijn zweren, naaktheid, honger en kommer hem niet

met rust gelaten hebben. Want men ontmoet er velen, die met groter behoefte of armoede begenadigd of beladen zijn, maar zulks niet geduldig dragen; waarom het hun dan ook niet van nut is. Maar Lazarus' geloof doet hem zijn lijden zalig en God aangenaam zijn; want zijn hart was zo gesteld, dat hij gaarne degenen, die er nog erger dan hij aan toe waren, zou gediend hebben als het hem mogelijk geweest was. Daar hij het nu op geen andere wijze kan doen, richt God het zó in, dat hij nu met zijn zweren, naaktheid en honger de gehele wereld van dienst is. Dat is een kunst en een meesterstuk door God gewerkt. Zo machtig en gewichtig is het, wanneer een mens in het geloof is. Hij heeft ons met zijn honger gespijsd, met zijn naaktheid bekleed en met zijn kwalen ons allen een voorbeeld gegeven ter vertroosting, om hem na te volgen.

Zo zijn Gods gerichten onnaspeurlijk en verborgen; want Hij verkiest de dingen die niets zijn, gelijk wij hier bij Lazarus zien, dat God een welbehagen heeft aan zijn zweren, naaktheid en honger. Zulks doet immers de blinde rede niet, want zij ziet veel liever een purperen gewaad of een kostelijk lijnwaad, dan een stinkende linnendoek. En veel liever een welgebouwd mens, dan een ziek mens. Daarom is zij, de rede, overtogen met boze zweren, want het is haar onmogelijk anders te doen. Intussen gaat Gods gericht in stilte voort, en verheft de arme, behoeftige mens zo hoog, en maakt hem zo kostelijk, dat daarna zelfs alle koningen niet waardig zijn hem te dienen en zijn zweren te reinigen. Want welke koning zou nu niet zijn gezondheid, zijn purper en zijn rijkdom willen geven voor de zweren, de ziekte en de armoede van deze Lazarus?

Nu, omdat wij allen Gods gericht voelen, dat het door de gehele wereld veracht wordt, dat koningen en heren niet waardig zouden zijn hem aan te raken; ziet dan nu op Gods oordeel, en leert het onderscheid tussen het oordeel van God en dat van de wereld kennen. Voor het ogenblik, zolang Zijn oordeel duurt, verachten wij zulks, gaan heen en sluiten de ogen voor de arme, en zien de schat niet welke God ons in hem heeft voorgesteld. Maar daarna, wanneer Zijn oordeel een einde heeft, dan maakt God zulken zo groot, en openbaart Hij hen zo, dat de gehele wereld hun wel zou willen dienen. Maar dan heeft men te lang gewacht. Zo ook de rijke man; die kon vanwege enkel heerlijkheid de arme Lazarus niet zien. Omdat hij nu zo verstokt is, en veel liever naar zijn purper of naar fijne spijsen en gebrad kijkt dan naar de arme man, denkt God: nu, u zult niet waardig worden hem te dienen. En later, als dan het oordeel van God een einde heeft en openbaar geworden is en hij in de hel lijdt, dan wil hij Lazarus graag huis en hof geven, terwijl hij deze vroeger zelfs de mondkost weigerde, en nu begeert hij, dat Lazarus met het uiterste van zijn vingers zijn tong verkoelt; die Lazarus, die hij vroeger niet wilde aanzien, laat staan aanraken.

Ziet, dat is Gods oordeel. En dat is van kracht, overal waar onze ogen zich richten. Bent u in het geloof, dan acht u uzelf voor niets; dan buigt u u neer en ziet alleen wat verwond of ontstoken is. En daar dient en helpt u dan. Daarom is men ook nog niet in het geloof, als men hiervoor geen oog heeft: En wederom, als het gericht in gang is, dan werpt men zich op fraaie dingen, op purper enzovoort, en is daarna blind, als Gods gericht openbaar wordt. Zodoende wordt een Lazarus zo schrikwekkend en gruwelijk, dat men er een kruis voor slaat en wel honderd mijlen ver wegvlucht. Daarom doet alleen het geloof afstand van de dingen die iets zijn, en houdt zich aan de dingen die niets zijn; alleen het geloof ziet op het oordeel van God en maakt dat wij op de rechte weg wandelen.

Alle lieden zonder geloof zijn bij de rijken, wanneer zij gevoel hebben en het aan de wil niet hoeft te ontbreken, en zij zich toch niet over de armen ontfermen, geen medelijden met hen hebben; zich door iedereen laten dienen, evenals hier de rijke

doet; als zij altijd maar naar zich toehalen waar en van wie zij maar kunnen; kris, kras, in mijn zak; een ander moet maar zien dat hij ook wat krijgt! En dan zien zij op hetgeen groot en van waarde geacht wordt bij de wereld, en verachten het geringe en wat bij de wereld in minachting is. Evenwel hebben niet alle rijken altijd purper en witte zijden gewaden. Ook leven zij niet alle dagen heerlijk. Daaraan ligt het ook niet. Maar zij hebben dezelfde wil en hetzelfde hart of begeerte als de rijke man heeft, en als zij de goederen maar hadden dan zou de wil wel spoedig aan het werk komen. Maar nu ziet God het uiterlijk werk niet aan en oordeelt niet daarnaar; maar Hij is kenner en onderzoeker van de wil en van het hart.

En wederom, alle gelovigen zijn Lazarussen, want zij hebben dezelfde wil die Lazarus hier heeft; zij verachten wat er groot en hoog door de wereld wordt aangezien; zij vernederen zich, dienen en helpen iedereen zoveel in hun vermogen is; nemen uit Gods hand aan, zoals Hij het met hen voegt, bevelen zichzelf God aan, stellen alles in Zijn hand en vertrouwen het geheel aan God toe, om met hen te doen naar Zijn goddelijke wil en welbehagen. Hoewel niet allen armoede, naaktheid, honger en zweren hebben als Lazarus, hebben zij toch de wil en de gezindheid, die wij hier in Lazarus ontmoeten. Zulk een armoede kan wel temidden van grote goederen bestaan, wanneer de naaktheid er maar is, en het hart aan deze dingen niet gehecht is en daarop maar niet zijn toevorst grondt. Dit betuigen ons immers de heiligen door hun voorbeeld en leven; bijvoorbeeld Job en David, want zo sprak David (Ps. 39 vs. 13): *ik ben een vreemdeling en pelgrim bij U gelijk al mijn vaders!* Hoe kon dat? Immers had David een groot koninkrijk en vele kastelen; hoe is hij dan een pelgrim geweest? Dat komt alles daarvandaan, dat hij om deze rijkdom niet veel meer gaf, en er zijn hart niet aan hechtte; maar zijn vertrouwen op God alleen stelde, het gindse vaderland begeerde en dit tegenwoordige niet voor zijn ware vaderland hield. Zo ook was het met Abraham, ofschoon hij zulke armoede, honger en zweren niet gehad heeft, als Lazarus hier; zou hij echter alles, wat Lazarus hier te lijden heeft, gaarne aangenomen hebben, als God het hem had toegevoegd. Want de heiligen en gelovigen moeten niet allen één en hetzelfde werk hebben, kunnen daarin ook niet allen met elkaar overeenstemmen; het is voldoende, als zij één van wil, hart, gemoed en geloof zijn. Daarom erkende Abraham Lazarus ook als de zijne; anders als hij dezelfde wil niet gehad had, zou hij Lazarus niet erkend, en hem, voorwaar, ook niet in zijn schoot genomen hebben; maar had hem laten heenvaren gelijk het de rijke man ging.

Nu, dat is in het algemeen de bedoeling van dit Evangelie. Nu rijst hier, bij dit Evangelie een vraag aangaande de doden en de vroeger gestorvenen; of men, aangezien in het Evangelie staat, dat de rijke niet ontvangen kan, dan ook voor de doden moet bidden? Want ten goede van de doden zijn alle vigiliën en missen, kloosters, kerken en kapellen gesticht, welke daarvan hun onderhoud hebben.

U dan moet weten, dat u niet zondigt, als u voor de zielen bidt. En ook niet zondigt, als u het niet doet, want wij zijn niet verplicht en ook niet schuldig te houden als alleen wat God ons bevolen heeft. Nu hebben wij geen gebod, om voor de afgestorvenen te bidden; wilt u het echter doen, dan mag u zeggen: *Och, mijn God, de ziel is in Uw handen en in Uw macht; doe met haar naar Uw goddelijke wil en Uw welbehagen.* Dan blijft u vrij van alle zonde. Maar als men er een mis uit wil maken, dat is kwaad en zonde, gelijk onze heren doen. Wij weten ook niet, hoe God met hen handelen zal, daarom moeten wij zulks geheel en al aan Hem overlaten.

Maar de klopgeesten en dwaalgeesten, die hier en daar rondgaan in de huizen en de lieden verschrikken; van hen moet u weten, dat het enkel duivelen zijn en geen zielen. En dat zij slechts de lieden bedriegen, want u hebt het in dit Evangelie, dat het op de

bede van de rijke man aan Lazarus niet wordt toegestaan, om weer te verschijnen, hoewel het inderdaad een goed werk was, dat hij de nog levende broederen de boete zou prediken, opdat zij van hun zondig leven afstand zouden doen. Het wordt hem niet toegestaan, maar Abraham zegt: *zij hebben Mozes en de profeten, dat ze die horen*. Ja, het is ons ook door Mozes van Godswegen verboden, dat wij van de doden de waarheid zouden vragen. Daarom, als zulke geesten zullen komen, houdt hun dan deze spreuk voor de neus, en grijpt ze daarmee aan; zegt: ik vraag naar u niet; ik wil ook niet weten, wat u eigenlijk wilt; want God heeft het mij verboden en zegt: *zij hebben Mozes en de profeten, dat zij die horen*. En zulks moet u met ernst in het geloof doen en het er voor houden dat God voor Zijn Woord wel waken zal. Schrijft dan zulk een spreuk aan de wand, dan zal die geest wel zijn biezen pakken. Doet hij dat echter niet, laat hem dan zijn gang en denk: God wil u beproeven of u sterk in het geloof bent, en of u Zijn woorden onderhoudt. En laat u niet bedriegen. Want dat is de bedoeling van de duivel, de mensen van het geloof afkerig te maken, zodat zij op de werken bouwen. En dan bevestigt hij de ene dwaling met de andere, gelijk Paulus schrijft (2 Thess. 2 vs. 9 vv.). Want de duivel weet wel dat men hem kent. En dat de lieden alleen door het oprecht geloof in Christus zalig worden; daarom dacht hij, ik zal in Zijn gestalte verschijnen, gelijk hij dan ook gedaan heeft, zich heeft laten bezweren en met wijwater besprenkelen. En zei: ach, als u mij tien of twintig of dertig missen hield, dan zal ik geholpen zijn. En daarna verscheen hij in grote glans, alsof hij nu verlost was en ten hemel kon varen. Dat alles nu heeft ten doel de lieden te bedriegen; opdat zij het geloof zullen verliezen en op de werken bouwen, gelijk dan ook geschied is. Want daar vandaan komt het, dat er zoveel zielen missen en dergelijken zijn gehouden en ingesteld.

Derhalve, wees met deze spreuk gewapend, en steun en sta daarop met geheel uw vertrouwen. Als dan zulk een geest komt, laat dan het besprenkelen en het wijwater maar blijven, en zeg: *zij hebben Mozes en de profeten, laat ze die horen*. Zulks kan dan de duivel niet verdragen, en hij moet zijn biezen pakken. Geloof in geen geval, dat het zielen zijn. En al waren het ook zielen, dan nog zou u ze niets mogen vragen, of geneigd zijn iets van hen te leren; want daarmee zou u God een oneer aandoen; Hem Die ons alles, wat ons te weten nodig is door de wet en de profeten heeft laten verkondigen en zien; ten laatste heeft Hij Zijn Zoon van de hemel gezonden, ons Deze tot Leraar gegeven, en door de apostelen laten prediken alles, wat ons tot zaligheid van onze zielen nodig is te weten. Daarmee moeten wij ons tevreden stellen, en niet meer willen weten, al zou iemand ons ook nog iets bovendien willen leren; want die geest is niet uit God. Daarom, laat u door deze geesten niet bewegen, maar veracht hen. En grondt u alleen op het Evangelie.

Gelijk wij lezen in de *Historia tripartita*²⁰ van een bisschop Gregorius van Cappadocia in de stad Corinthe. Daar was een huis geheel verlaten, vanwege de geesten, die in dat huis gruwelijk huishielden en niemand daarin met rust lieten. Nu, de bisschop kwam daarnaar toe. Daar hij nu geen onderkomen vinden kon, vraagt hij, wie in dat huis woont, of hij daarin geen onderkomen zou kunnen krijgen? Hij trekt in dat huis. Toen werd hem geantwoord dat niemand vanwege de geesten, in dat huis kon blijven en een onderkomen vinden. Toen liet hij zich het huis openen en trok er in. En alle duivelen verwijderden zich; alles was rein, toen deze man vol van het geloof, daar zijn intrek nam.

²⁰ Zo luidt de titel van het eerste deel van een kerkgeschiedkundig werk van Theodorus Lector, aldus genoemd naar het voorlezersambt, dat hij te Konstantinopel bekleedde. Hij leefde in de helft van de 6e eeuw. Zie B. ter Haar, *De Historiographie van de Kerkgeschiedenis*, 1e Stuk, p. 21.

Doet u nu ook zo, en wees wel gewapend met deze spreuk en met hetgeen Mozes in Deuteronomium schrijft; dat u ze daarmede ontmoeten kunt. Dan zal het kloppen en spektakel maken wel ophouden; want tegen dit woord kan geen duivel stand houden. Als deze of gene geest u verschijnt, neemt dan de spreuk van Mozes (Deut. 18 vs. 11), wapent u goed en zegt: *wij hebben Mozes en de profeten*; dan zal het spoken van de geesten wel eindigen. Amen.

33. DE ECHELIJKE STAAT²¹

"En op de derde dag was er een bruiloft te Kana in Galiléa, en de moeder van Jezus was aldaar. En Jezus en Zijn jongeren waren ook ter bruiloft genodigd. En toen er wijn ontbrak, zei de moeder van Jezus tot Hem, zij hebben geen wijn. Jezus zei tot haar: Vrouw, wat heb ik met u te doen? Mijn uur is nog niet gekomen. Zijn moeder zei tot de dienaars: wat Hij u zegt, doet dat. En daar waren zes stenen waterkruiken gezet, naar de wijze van de Joodse reiniging, en elk hield twee of drie maten. Jezus zei tot hen, vult de waterkruiken met water. En zij vulden ze tot boven toe. En Hij zei tot hen: schept nu en brengt het de spijsmeester. En zij brachten het. Als nu de spijsmeester de wijn had geproefd, die water geweest was, en hij wist niet vanwaar die was, maar de dienaars, die het water geschept hadden wisten het, riep de spijsmeester de bruidegom en zei tot hem: iedereen geeft eerst de goede wijn, en wanneer men wél gedronken heeft, alsdan de mindere; u hebt de goede wijn tot nu toe bewaard. Dit eerste teken deed Jezus te Kana in Galiléa en openbaarde Zijn heerlijkheid, en Zijn jongeren geloofden in Hem."

Johannes 2 vs. 1 - 11.

Geliefde vrienden!

Daar u heden het Evangelie gehoord hebt (hoe de Heere Jezus Christus, de Zoon van God en van de reine Maagd Maria, met Zijn lieve moeder en Zijn jongeren ter bruiloft gegaan is te Kana in Galiléa); wil ik tot troost van de gehuwde lieden, alsook voor degenen die echtelieden worden willen, het één en ander over de echtelijke staat spreken, met de troostvolle verwachting, dat, indien wij dit ter harte nemen en bewaren, het niet zonder vrucht en nut zal zijn voor ons lichaam en onze ziel. Derhalve wil ik in deze preek, voorzoveel de tijd het toelaat de volgende vier delen behandelen.

Ten eerste: wil ik spreken over de grote eer van de echtelijke staat.

Ten tweede: wat zij, die echtelieden willen worden, zowel mannelijke als vrouwelijke personen, moeten doen; hoe zij hun echtelijke staat godzalig moeten beginnen.

Ten derde: hoe de personen, die echtelieden geworden zijn, in hun echtelijke staat christelijk moeten leven.

Ten vierde: of man en vrouw ook weer van elkaar mogen scheiden.

Ziedaar de vier delen, die wij heden (zoveel God genade geeft) willen horen.

EERSTE DEEL

Nu willen wij ten eerste horen aangaande de eer van de echtelijke staat, welke men niet zonder reden een heilige orde of stand noemt; die God met achtvoudige eer geëerd heeft, gelijk de Heilige Schrift ons zegt.

(1) De eerste eer is die, dat de echtelijke staat niet door een engel of mens gesticht of verordend is, maar dat hij een door God geschapen werk is; van de man en de vrouw. Immers staat geschreven in het eerste boek van Mozes (Gen. 1 vs. 27): *en God schiep hen, man en vrouw, en zegende hen en sprak tot hen: weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u!*

Nu staat daar het Hebreeuwse woord in het meervoud, namelijk Elohim, goden; hetwelk te kennen geeft, dat er meer dan één Persoon in de godheid zijn, gelijk dan ook reeds vroeger in de tekst (vs. 26) staat: *laat Ons mensen maken*; hetwelk niet van

²¹ E.L. Meinders. Dl. II, p. 116 vv. Uitgesproken te Wittenberg de 2e zondag na Epifaniën, 15 januari 1525.

de engelen kan gezegd worden, gelijk de vervloekte Joden leugenachtig genoeg beweren. Want de engelen hebben geen mensen geschapen, maar dit is gezegd van de Drieëenheid, namelijk God Vader, Zoon en Heilige Geest. Zo is dus de echtelijke staat een geschapen werk, ordening en instelling van de gehele Drieëenheid. Gelijk dan ook Mozes naderhand in het derde hoofdstuk schrijft, dat juist Elohim, de goden (en niet Eloha in het enkelvoud, de God, één persoon alleen, maar vele Personen in de Godheid) de vrouw Eva hebben geschapen uit een rib van Adam, terwijl deze sliep. Daar staat: en Elohim voerde haar tot Adam; volgens het Hebreeuws: de goden; in onze taal echter: God bracht Eva de vrouw tot Adam; zodat de gehele heilige Drieëenheid, Eva, de bruid, voeren en bruidsjonkers zijn; ja, bovendien de Zoon van God, Jezus Christus, als de eigenlijke rechte hogepriester, Adam, de bruidegom, en Eva, de bruid, trouwt en inzegt. Want de woorden, welke Adam gesproken heeft, gelijk Mozes schrijft (Gen. 2 vs. 29), van diezelfde woorden spreekt Christus (Matth. 19 vs. 5 en Marcus 10 vs. 7), dat God ze gesproken heeft. Dat is voorzeker Jezus Christus, Die waarachtig God is geweest, door Wie God de Vader heeft gesproken.

Bedenkt nu eens, lieve vrienden en kinderen, of dit geen grote eer van de echtelijke staat is, dat hij van God zijn ontstaan heeft, als een werk van de gehele heilige Drieëenheid, Die deze staat ingesteld en de bruid tot de bruidegom gevoerd heeft, terwijl Jezus Christus, de Zoon van God, Adam en Eva als bruidegom en bruid getrouwd en hen gezegend heeft.

Wanneer nu een keizer, als een hooggeplaatst persoon, iets instelt en verordent, och, hoe pronkt men dan daarmee; hoe draagt men daar roem op als op een hoge oude keizerlijke instelling! Nu, wat is de keizer? Een sterfelijk mens; in vergelijking met God niet anders te achten als een pond lood tegen een grote goudberg.

Nu moest men hier pronken en zich van harte beroemen op deze overoude instelling van de gehele heilige Drieëenheid, en God danken, opdat wij in deze stand godzalig mochten bevonden worden.

O, als de monniken en nonnen zulk een roem hadden, dat hun orde of hun stand Gods ordening en instelling was, hoe zouden ze pronken en pralen! Ja, de wereld zou het tegen hun roemen niet kunnen uithouden. Wij hebben immers reeds ervaren, hoe zij trots zijn en pochen op Franciscus²², Dominicus²³, Benedictus²⁴, die toch slechts mensen geweest zijn en hun orden hebben gesticht en uitgevonden. Maar dat de echtelijke staat van God ordening en instelling is, dat achten wij gering. O, blindheid boven blindheid!

(2) De tweede eer van de echtelijke staat is, dat hij niet te Athene en Griekenland, ook niet in Babylon of te Rome, of in St. Jago die Compostella ingesteld is; maar in het heilige paradijs, in de hof Eden, welke God Zelf geplant heeft en waarin Hij de boom des levens heeft gesteld. Wanneer de mens iets scheelde, dan at hij van de boom des levens, en het werd beter met hem.

In hoe hoge waarde houdt men een instelling welke in Compostella, in Spanje, of in Rome verordend is, hetwelk toch niets als de instelling van een arm mens is! Veel

²² Franciscus van Assisi (geb. 1182) was de stichter van de orde van de Minoriten.

²³ Dominicus Guzman (geb. 1170), een priester te Osma in Castilië, werd door zijn gloeiende ijver voor het heil van de zielen gedreven om in apostolische armoede en zelfverloochening in Zuid-Frankrijk aan de bekering van de Albigenzen te arbeiden; onder paus Innocentius III en Honorius III stichtte hij de orde van de Predikheren.

²⁴ Benedictus van Nursia (gest. 543) maakte door het stichten van zijn orde een einde aan de ruwheid en ontaarding van het monnikendom van zijn tijd. In het jaar 529 gaf hij de monniken van het door hem gestichte klooster Monti-Cassinoni (Campanië (Italië)) een nieuwe orde, waarin hij zowel strenge orde en tucht als zachtheid en toegeeflijkheid met elkaar wist te verbinden.

heiliger en hoger is de echtelijke staat te achten, welke in het heilige paradijs is ingesteld en verordend; welk paradijs God, toen Adam en Eva er uitgestoten waren, door een engel of cherub met een vurig zwaard zo heeft doen bewaren, dat er voortaan niemand kon binnenkomen (Gen. 3 vs. 24).

(3) De derde eer is deze, dat in de echtelijke staat geleefd hebben de aartspriesters en profeten als: Adam, Henoch, Noach, Abraham, Isaäk, Jakob, Josef, Mozes, Aäron, Eleazar, Jesaja, Hosea, Zacharia, Ezechiël, Daniel; uitgenomen (naar ik meen) Elia en Eliza, welke geen vrouwen hebben gehad, evenals Jeremia, wie het verboden was een vrouw te nemen, gelijk Jeremia 16 vs. 42 geschreven is. De anderen echter zijn allen getrouwd geweest.

Nu is dat toch een grote eer voor echtelieden dat zij kunnen zeggen: God lof en dank, ik ben en leef in de stand, die niet nieuw is, gelijk die van de monniken en nonnen, welke vóór duizend jaren nog niet bestond; maar mijn stand heeft reeds bestaan vóór vijftien eeuwen; waarin de aartsvaders, priesters en profeten geleefd hebben. Heeft God er bij deze heilige lieden zulk een welbehagen aan gehad, dan zal het Hem ook zonder twijfel welbehagelijk zijn, wanneer ik met mijn lieve vrouw of met mijn man in deze stand leef.

(4) De vierde eer is, dat God op deze echtelijke staat een ernstig verbod heeft gelegd, evenals wanneer iemand een fraaie moestuin of rozengard heeft, waar hij zeer mee ingenomen is, en waarin hij niet wil, dat iemand klimt en er iets afbreekt, of daarin schade aanricht - dan maakt hij er een heg om heen. Zo doet God hier ook door het zesde gebod: *u zult niet echtbreken*. Omdat de echtelijke staat Zijn allerliefste moestuin en rozengarde is, waarin de allerschoonste rozen en nageltakken groeien, dat zijn: de lieve mensenkinderen, welke naar het beeld van God geschapen zijn, daaruit voortkomen en geboren worden, waardoor het menselijk geslacht in stand gehouden wordt; beveelt God, dat men de echtelijke staat in alle vreze van God, tucht en eer zal houden en die niet breken.

Want wie deze breken zal, die zal God aan lichaam en ziel duchtig straffen en uit Zijn rijk stoten (1 Cor. 6 vs. 10). Gelijk dit dan ook is aangewezen in de ondergang van de wereld door de zondvloed, op acht personen na (Gen. 7 vs. 22 : 23). Evenzo het vergaan van Sodom en Gomorra door zwavel en vuur (Gen. 19 vs. 24 en 25). Dan ook, hoe streng God de echtbreuk gestraft heeft aan Zijn liefste dienaar David (2 Sam. 12 vs. 10 - 12). Zo straft God de Gibeonieten, die de vrouw van de Leviet door hoererij smaadden en schonden. En daar de Benjaminiten dat onrecht en die zonde niet wilden straffen, maar nog verdedigden, werden vijftientigduizend man in Benjamin, welke allen het zwaard voerden, verslagen en gedood, gelijk Richt. 19 vs. 25 en 29 en hoofdstuk 20 vs. 46 geschreven is.

Dat moest voorwaar de echtbrekers en hoereerders en de regeerders, die stilzwijgen en door de vingers zien, een schrik in het hart geven, als zij ten minste nog mensen zijn, die zulke ontzettende voorbeelden van de toorn van God overwegen.

(5) De vijfde eer van de echtelijke staat is deze, dat God in het Oude Testament geboden heeft (Deut. 24 vs. 5): *Wanneer iemand onlangs een vrouw genomen heeft, zo zal hij niet uittrekken met het leger, en men zal hem geen last opleggen; hij zal vrij zijn in zijn huis een jaar lang, opdat hij vrolijk is met zijn vrouw, die hij genomen heeft*. Dat is toch waarlijk van gewicht dat God de jonge echtgenoten ontheft van de oorlog en allerlei algemene bezwaren en ze daarvan een jaar lang bevrijdt, opdat de man met zijn vrouw vrolijk is.

En hier horen wij, dat God daaraan ook lust en welbehagen heeft, als jonge echtgenoten samen vrolijk zijn. Is dat niet een grote eer en een grote troost voor de echtelieden? Ja, als er geschreven stond, dat God de monniken en nonnen van het eerste jaar, hetwelk zij in het klooster waren gekomen, van alle bezwaren van het gewone leven bevrijd had, als zij maar in het klooster wilden blijven en zingen, Heere, bewaar ons: wat zou daaruit dan overal een roemen en juichen voortgekomen zijn. Maar nu het van echtelieden geschreven staat, nu blijft het doodstil. Zo gaat het altijd: wat Gods werk is, daarover zwijgt men; maar wat werk van mensen is, dat roemt men zo hoog mogelijk.

(6) De zesde eer is deze, dat ook onze Heere Jezus Christus, de Zoon van God, niet geboren is uit een vrije maagd, maar uit Maria, die immers, gelijk Matth. 1 vs. 18 en Lucas 1 vs. 27 schrijven, ondertrouwd was aan Jozef haar man, als een echte vrouw, gelijk de engel Matth. 1 vs. 18 zegt. Zo noemt ook de wet van Mozes de verloofde en ondertrouwde bruid, die de bruidegom nog niet bekend heeft (gelijk Maria door Jozef nog niet bekend was) echte vrouwen, gelijk men Deut. 22 vs. 23 vv. lezen kan. Zo is onze Heere Christus voor de wet uit Maria, Zijn moeder, toen zij aan haar man Jozef ondertrouwd was, in de echtelijke stand geboren. En heeft Hij deze door Zijn geboorte geëerd.

(7) De zevende eer is deze, dat onze Heere Jezus Christus, op Zijn dertigste jaar, na gedoopt te zijn en gereed in Zijn ambt te treden, eerst ter bruiloft gaat te Kana in Galiléa; op een dorp bij boerenmensen. En eer bewijst aan de echtelijke staat, de ordening en instelling van Zijn Vader en Hemzelf en van de Heilige Geest; dat is: van de heilige Drieëenheid. Daarbij neemt Hij Zijn moeder Maria mede en Zijn jongeren; de moeder heeft het opzicht, de jongeren dienen. Is dat geen grote eer, veel groter dan dat keizer, koningen en vorsten daar waren geweest?

O, als monniken en nonnen slechts zulk een roem en zodanige eer hadden, dat Christus er bij tegenwoordig geweest was, toen iemand monnik of non geworden was; Heere bewaar ons, hoe zou dat aan alle hoeken, op alle kansels hebben moeten uitgebazuind worden! Ja, dat zou dan in alle boeken met rode drukinkt en gouden letters geschreven, en in alle kerken geschilderd zijn geworden. Maar nu er geschreven staat, hoe Christus, de Zoon van God, met Zijn moeder en jongeren ter bruiloft gegaan is, nu houdt men dat voor een slecht ding of werk.

(8) De achtste eer is, dat onze Heere Jezus Christus het dáárbij niet laat blijven, dat Hij ter bruiloft gaat, alwaar slechts aan drie tafels voor de gasten gedekt was (gelijk het woord Architriclinus²⁵ te kennen geeft); maar ten eerste aldaar, gelijk Johannes zegt, Zijn heerlijkheid openbaart; dat Hij waarachtig, almachtig, eeuwig God en Zoon van God is. Hij maakt het heldere, klare, zuivere water, hetwelk de dienaren in de zes stenen waterkruiken geschept hadden, tot rode wijn. Gelijk de kerk in het lied "In die trium Regium"²⁶ zingt: "het water werd rood in de waterkruiken". En gelijk in het Heilige Land gewoonlijk enkel rode wijn, zo rood als bloed, groeide; waarom ook de Schrift de rode wijn bloed noemt (Gen. 49 vs. 11 en 12).

En bovendien geeft Christus nu geen klein gering geschenk, maar een zeer kostbaar! Want, gelijk Johannes schrijft, gingen in een stenen kruik twee of drie maten: dat is

²⁵ Architriclinus is de Griekse naam met welke in vs. 8 van het evangelie de spijsmeester genoemd wordt; het woord geeft te kennen: degene, die met de zorg voor het eetvertrek met drie rustbedden of banken, belast is.

²⁶ "Ten dage van de drie Koningen."

twee metreten. Nu is één metreet ongeveer twee en twintig flessen, een half anker. Wanneer nu iedere kruik twee metreten inhield, dan is dat vierenveertig flessen of een geheel anker; hetwelk omstreeks een grote emmer wijn is; zodat zulk een kruik bijna een emmer groot geweest is. Dat zijn dus bijna zes ankers wijn, welke Christus ter bruiloft geschonken heeft. En dat zal wel geen slechte wijn geweest zijn, maar wel de beste; gelijk men uit de woorden van de spijsmeester kan opmaken, als deze tot de bruidegom zegt: iedereen geeft eerst de goede wijn, en als men wèl gedronken heeft, alsdan de mindere; u echter hebt de goede wijn tot hiertoe bewaard.

Dat is nu waarlijk een grote eer en troost voor de echtelieden, dat zij horen, hoe ook Christus, de Zoon van God, voor hen zorgt; dat Hij bij hen ter bruiloft wil zijn, dat is in de echtelijke staat; hen troosten en hen niet laten verhongeren of verdorsten of hen te schande laten worden; maar Hij wil hun zoveel verschaffen, dat zij overvloedig verzadigd worden. Eer zij nood lijden, wil Hij hun uit water wijn maken, dat is, uit hun droefheid vreugde en lust maken en hen in geen geval verlaten; gelijk Ps. 34 vs. 11 zegt: *de rijken moeten gebrek lijden en honger, maar wie de Heere zoeken, hebben geen gebrek aan enig goed!* Zo ook Ps. 37 vs. 25: *ik ben jong geweest en ben oud geworden en heb nog nooit de rechtvaardige verlaten gezien, noch zijn zaad om brood gaande.*

Sommige kerkvaders, zoals Bonaventura²⁷ hebben het ons voorgehouden dat Johannes, de evangelist, de bruidegom en Maria Magdalena de bruid geweest is op de bruiloft te Kana, gelijk het lied van de heilige Johannes luidt. Maar ik denk dat niet; ik ben veel meer van de mening, die de oude Griekse leraar Nicephorus²⁸ schrijft in zijn 8e Boek Cap. 30, die voor vierhonderd jaren ten tijde van de Griekse keizer Emanuel te Constantinopel geleefd heeft, dat het Simon van Kana geweest is, de zoon van Maria Jacobi, de zuster van de moeder van de Heere Jezus Christus.

En het is wel te denken en te geloven, dat bruidegom en bruid met de heilige moeder Maria zeer na verwant en met haar zeer bevriend geweest zijn, aangezien zij zelf aanwezig is en helpt het opzicht houden en bezorgd is wat men ter bruiloft drinken zal, daar er wijn ontbrak.

Want de lieve moeder Maria zou zich niet zo lichtzinnig bemoeid hebben met vreemden of verre vrienden, op hun bruiloft of feestmaal, daar er dan wel andere nadere vrienden geweest zouden zijn. Daarom hebben zij zich ook als arme, eenvoudige boerenmensen en als de naaste vrienden jegens Christus gedragen, naar menselijke wijze, gelijk arme, eenvoudige vrienden gewoon zijn te doen (Matth. 13 vs. 55).

En wederom (Matth. 11 vs. 19, Joh. 6 vs. 42) gedraagt de Heere Christus Zich gelijk een ander mens. (Filipp. 2 vs. 7): en gaat ook vriendelijk en broederlijk met hen om terwijl hier geen goddelijke Majesteit straalt, maar de eenvoudigste knechtgestalte Zich vertoont. Foei, u arme, menselijke wijsheid of rede, dat u zulks niet bedenkt of overweegt!

Ziet daar nu de acht stukken, met welke u, lieve vrienden, gehoord hebt dat de echtelijke staat geëerd wordt. Wij willen nu het tweede deel overwegen: hoe men de echtelijke staat godzalig beginnen moet.

TWEEDE DEEL

Wanneer men de echtelijke staat goddelijk en christelijk beginnen wil, dan behoren daartoe drie stukken. Het eerste, dat men in het geloof begint; het tweede, dat men

²⁷ Bonaventura, eigenlijk Johannes Fidanza, trad in 1253 als leraar van de theologie te Parijs op. Hij was bij zijn tijdgenoten bekend als "Doctor Seraphicus" de engelreine.

²⁸ Nicephorus Gregoros leefde ten tijde van keizer Manuel Komnenus (1143 - 1180).

God om een vroom echtgenoot bidt en aanroept; het derde dat men dan vrijt met voorkennis en goedkeuring van de ouders.

(1) Ten eerste: in het geloof beginnen wil zeggen, dat men eerst op van God Woord moet letten, hoe daar, Gen. 1 vs. 27 en 28, staat geschreven: *en God schiep een man en een vrouw; daarna zegende Hij hen en sprak: weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u.* Zo ook (hoofdstuk 2 vs. 18): *het is niet goed dat de mens alleen is; ik zal hem een hulp maken. die om en bij hem is.* Dat is het zekere Woord van God, hetwelk niet liegt; op grond daarvan moet men echtgenoot worden en zeker geloven dat de echtelijke staat God Zelf welbehaagt, met geheel zijn wezen, met al zijn werken, zijn lijden en wat daarin voorkomt, zodat een mens in zijn hart zegt: zie, lieve God, hier hoor ik dat de echtelijke staat een werk is door U geschapen en dat hij U welbehaagt; derhalve wil ik mij op Uw Woord daarin begeven, het moge mij daarin gaan gelijk U wilt; alsdan zal mij alles welbehagen en goed zijn.

Wie op zulk een Woord van God ten huwelijk gaat en erkent, dat de echtelijke staat een door God geschapen werk is, en dat hij God welbehaagt, die vindt vreugde in de echtelijke staat; terwijl een ander, die Gods Woord niet erkent of in acht neemt, enkel onaangenaamheid en jammer daarin vindt.

En hier wordt het woord waarheid (Spreuk. 18 vs. 22): *wie een huisvrouw gevonden heeft, die heeft wat goeds gevonden en heeft welgevallen verworven bij de Heere!* Dàt nu is een vrouw vinden als een hart zeker is in het Woord van God, dat zijn stand, wezen en werk God behaagt en voor Hem aangenaam is (Ps . 128) .

Daarom hebben wel velen vrouwen, maar weinigen vinden vrouwen. Waarom? Zij zijn blind, kunnen niet opmerken dat het Gods werk is en dat het Hem welbehagelijk is dat zij met een vrouw leven en doen. Als zij dat vonden, dan zou hun geen vrouw zó lelijk, zó kwaad, zó onvriendelijk, zó arm, zó ziek zijn, dat zij geen vreugde van het hart aan haar vinden zouden, omdat zij de Heere steeds Zijn werk, Zijn schepping en Zijn wil konden voorhouden. En omdat zij zien dat het het welbehagen van hun lieve God is, zouden zij vreugde te midden van het leed, en lust te midden van de lusteloosheid, en blijdschap te midden van droefenis kunnen hebben; evenals de martelaren in hun lijden.

Maar het mankeert er bij ons aan, dat wij Gods werk beoordelen naar ons voelen en niet op Zijn wil zien, maar op hetgeen wij zoeken. Daarom erkennen wij niet Zijn werk, waarom wij ons iets dat goed is tot kwaad maken, en onlust bespeuren waar lust is. Niets is zó kwaad, ook zelfs de dood niet, dat het niet zoet en dragelijk wordt, als ik maar weet en zeker ben, dat het God welbehaagt. Want dan volgt onmiddellijk wat Salomo zegt: *hij zal zegen of welgevallen van God verwerven.*

Dat nu is in het geloof beginnen, dat men op Gods Woord ziet en zeker is, dat deze stand God welbehaagt; dan laat men zich geen hitte of koude, geen moeite of arbeid verdrieten.

(2) Het tweede stuk is, dat men God met errst bidt en aanroept om een vroom echtgenoot. Want aldus spreekt Salomo (Spreuk. 19 vs. 14): *huis en goed erft men van de ouders, maar een verstandige vrouw komt van de Heere.* En Christus zegt (Matth. 19 vs. 6): *wat God tezamen gevoegd heeft dat zal de mens niet scheiden.* Daar horen wij het duidelijk dat een vroom echtgenoot van God komt en een gave van God is, evenals Adam, onze eerste stamvader, zelf geen echtgenoot vond, maar Eva hem alleen door God gegeven werd.

Omdat dus een echtgenoot Gods gave is, moet u allereerst, voordat u iets begint God bidden (Jac. 1 vs. 5 en 6), dat Hij u een vrome vrouw moge geven en toevoeren.

Hoewel God het u wel zonder uw gebed zou kunnen geven, wil Hij het echter niet doen; maar Hij wil, dat u Hem eerst de eer bewijzen zult te erkennen, dat het Zijn gave is, door Hem daarom hartelijk te bidden en aan te roepen en in uw hart te zeggen: ach, lieve God en Vader van onze Heere Jezus Christus, verleen en geef mij uw arm kind een vrome man of een vrome vrouw, met welke ik door de genade van de Heilige Geest godzalig leven mag in de echtelijke staat.

Maar sommigen zijn zó wijs, dat zij het wagen te zeggen: wel, God beware mij, dat ik om een man of om een vrouw zou bidden; dat zou schandelijk wezen. En de anderen lachen en drijven er de spot mede, als men zulks op de preekstoel leert. Maar, lieve zoon en dochter, u mag het voor geen schande houden, dat u om een vroom echtgenoot bidt. U acht het immers geen schande God te bidden, dat Hij u een gezonde hand of een gezond been moge geven!

Nu is een vroom echtgenoot even zo nodig als een gezonde hand of voet. Want als u het niet treft met een man of een vrouw, dan hebt u weinig goede dagen of uren; dan zou u in plaats daarvan liever lam zijn aan hand of voet. U mag het ook niet als een aardigheid beschouwen, om daarover te lachen of te spotten; maar, zal het goed gaan, dan moet er met God begonnen worden. Schaam u derhalve niet God aan te roepen. Begint u echter bij uzelf, zonder bidden, dan gaat het verkeerd; dan mag u God de schuld niet geven, gelijk Eva en Adam na de val in het paradijs deden; maar geef uzelf de schuld, en lach uzelf dan uit! Waarom hebt u God niet gebeden om een vroom en goed echtgenoot?

Daarom moeten ook de ouders, vóórdát zij hun kinderen ten huwelijk geven, zelf in de kerk gaan en in hun harten aldus bidden en zeggen: o, almachtige God en Vader van onze Heere Jezus Christus; U, Die mij deze zoon of deze dochter hebt gegeven; ik bid U, verleen en geef hem of haar een vroom, goed en christelijk echtgenoot. En help hen door Uw Heilige Geest, dat zij in de echtelijke staat goddelijk mogen leven. Want het is aan U alleen, en anders aan niemand, gelegen!

Zo heeft Abraham gebeden gelijk wij lezen (Gen. 24 vs. 2 vv.), toen hij zijn huis-knecht, die over al zijn goederen ging, beval voor zijn zoon Isaäk, uit Mesopotamië uit de stad Nahor een vrouw te halen. De knecht antwoordt: hoe, als die vrouw mij niet volgen wil naar dit land, zal ik dan uw zoon terugbrengen in dat land, waaruit u getrokken bent? Abraham zei tot hem: neem u daarvoor in acht; de Heere, de God van de hemel, die mij uit het huis van mijn vader genomen heeft en mij gezworen heeft, dit land aan mijn zaad te geven, Hij zal Zijn engel voor u uitzenden, opdat u aldaar voor mijn zoon een vrouw neemt (vergel. Tobias 5 vs. 5 vv.).

Het is, als wilde hij zeggen: wil God mijn zoon het land geven, dan zal Hij mijn zoon ook wel een vrouw geven; want ik heb Hem daarom aangeroepen en gebeden. Daarom wil ik ook het geven aan Hem aanbevelen. Zo verlaat hij zich en is trots op de belofte van God en zijn gebed. Wil God het u echter niet laten gelukken, kom dan weerom, Hij zal het wel vinden en wel weten, waar dan een vrouw vandaan zal komen. Ja, hij zegt er nog bij: Hij zal Zijn engel voor u heenzenden, zó vast troost hij zich met Zijn God en Diens belofte.

En zo kwam het dan ook uit, en kreeg Abraham's zoon, Isaäk, een vroom, godvrezend kind, die lieve Rebekka, tot vrouw. Doen wij ook zo met onze kinderen, als Abraham, dan zal het ook zo goed uitkomen, als het met hem het geval was; dat zullen wij ondervinden. En, zo wij dat niet doen, dan moeten wij op onze hoede zijn en ons in acht nemen, dat het niet verkeerd uitkomt, en er niets als wenen en weeklagen het gevolg van is. Ziedaar het tweede stuk, dat men God om een vroom, godvrezend echtgenoot bidden en aansporen moet.

(3) Het derde stuk is, dat men vrijt met voorkennis en goedkeuring van de ouders, en zich niet heimelijk in een hoek verlooft, want hier staat het vijfde gebod van God: u zult vader en moeder eren! Want zolang de kinderen door de ouders niet ten huwelijk gegeven worden, zijn zij onder de macht van de ouders; namelijk, vader en moeder moeten macht over hun kinderen hebben. Want daar is geen grotere gehoorzaamheid op aarde dan die aan vader en moeder; ook is er geen grotere macht, dan deze. Daarom moet een zoon of dochter zich niet heimelijk in een hoek verloben zonder weten en willen van de ouders; want dat is een grote zonde tegen het vijfde gebod van God, hetwelk beveelt de ouders gehoorzaam te zijn.

Want de kinderen, die zich heimelijk verloben en in stilte trouwen, doen niet alleen verkeerd, maar ook dwaas, daar de echtelijke staat, als men er niet goed in slaagt, een gevaarlijk, vervelend en bezwaarlijk ding is. Want dan moeten zij hun leven lang geplaagd worden en ongeluk hebben, waaruit niemand, als de dood, hen kan verlossen. En daar is wel reden voor bezorgdheid, dat, als men vader en moeder veracht en buiten hun willen en weten om handelt, en dus de echtelijke staat met zonde begint, God alsdan geen geluk of heil daartoe geven zal.

Wanneer echter de kinderen van God gebod hielden, en vader en moeder volgden, dan zou God hun liefhebben en Zijn zegen en alle goeds schenken in de echtelijke staat. De ervaring leert het trouwens ook, dat het de kinderen, die zich heimelijk verloben, zonder voorkennis van de ouders, zelden goed gaat in de echtelijke staat, dat zij gewoonlijk twist en tweedracht met elkaar hebben en enkel ongeluk. Want men is begonnen in strijd met God en Zijn gebod, daarom kan het niet gelukkig uitkomen. Daarom zou het ook het beste zijn, als de ouders hun kinderen er aan gewenden, zich niet te schamen, om van hun ouders een echtgenoot te vragen. De ouders moeten het dan ook tonen dat zij de kinderen willen raden, opdat zij des te beter zich kunnen onthouden en in hoop afwachten.

Zo moest dus eigenlijk één tot zijn vader of moeder gaan en zeggen: lieve vader en moeder, als u het goedvindt, dan zou ik wel willen trouwen en die of die persoon nemen; maar ik wil het aan u overlaten, wat u doet is mij goed.

Maar dat houdt men voor een grote schande, om aan zijn ouders om een echtgenoot te vragen. Evenwel schaamt men zich niet om aan zijn ouders te vragen om een jas, een mantel, een huis en andere dingen. Schaam u dan ook niet een echtgenoot van uw ouders te vragen, want deze is nog veel nodiger dan een rok, mantel of huis. En als deze dingen u niet behagen, dan mag u ze verkopen of verruilen; maar een echtgenoot moet u behouden, hij zij goed of slecht. Want hier heet: hebt u mij genomen, u moet mij behouden, onverschillig of het u lief is of niet.

Zo zegt ook de Heilige Schrift (Richt. 14 vs. 1 en 2), *dat Simson in een stad van de Filistijnen kwam, en daar een schone maagd zag, die hem welbehaagde. Toen ging hij weer naar huis en zei tot zijn vader en zijn moeder: ik heb een jonge dochter gezien, die ik liefheb. Nu, geeft mij haar tot vrouw.* Dat is gehandeld, zoals het behoort.

Maar aan de andere kant moeten ook de ouders zo verstandig zijn, dat zij, ofschoon de kinderen hun moeten volgen, hen echter niet met geweld, tegen hun wil noodzaken of dwingen. Want men zegt: gedwongen diensten zijn God niet aangenaam. Want het kost toch al moeite en arbeid genoeg, dat een huwelijk goed gaat, zelfs als de kinderen uit genegenheid en liefde tot elkaar komen. Daarom is er weinig kans, dat een huwelijk, hetwelk niet uit genegenheid en liefde plaats vindt, en niet met de wil van de kinderen, goed zal gaan; daar er zelden wat goeds van groeit.

Derhalve moeten de ouders in overleg met de kinderen beraadslagen, gelijk Abraham deed (Gen. 24 vs. 1 vv.)! Want het was Isaäks wil, dat zijn vader Abraham het maakte zoals hij wilde. Evenzo (vs. 51), als Abrahams knecht komt en om de hand van de

bruid vraagt, zeggen zij: daar is Rebekka, neem haar. Toen waren zij reeds tezamen gevoegd. Evenwel komt nu haar broeder en laat haar vragen, of het ook met haar volmondige toestemming en wil is, dat zij Isaäk tot man zal hebben. En dan zegt Rebekka: ja.

Dat is dus het derde stuk, dat de kinderen of jongelieden, als zij willen trouwen, zich niet heimelijk zonder voorkennis van de ouders verloven; maar wat zij doen, moeten zij met de goedkeuring van vader en moeder doen. Of als deze er niet zijn, met goedvinden van de broers, vrienden of voogden.

Wanneer nu deze drie stukken, gelijk wij gehoord hebben, geschied zijn, beproef dan in Gods naam uw geluk en ga vrijen! En hoedanig een persoon u dan ook krijgt, arm of rijk, lelijk of mooi, ziek of gezond, die heeft God u toebeschikt en verleend, u geschonken en gegeven. Daarom, wees God dankbaar en wees indachtig, dat u nu, gelijk wij zullen horen, godzalig met uw echtgenoot leeft in de echtelijke staat.

Ziedaar nu het tweede deel, hoe men de echtelijke staat godzalig en christelijk met God beginnen moet, opdat het moge goed gaan. Wij willen nu het derde deel overwegen, hoe men in de echtelijke staat leven moet.

HET DERDE DEEL

Nu willen wij, geliefde vrienden, er over spreken, hoe man en vrouw, die nu echtelieden geworden zijn in de echtelijke staat goddelijk leven moeten.

Ten eerste wat de man te doen schuldig is;

Ten tweede: wat de vrouw moet doen.

Het derde stuk is: wat beiden, man en vrouw, doen moeten, wanneer God hun kinderen geeft; hoe zij deze in de vreze van God zullen opvoeden.

Ten eerste.

De wereld zegt, als zij van de echtelijke staat hoort: ja, het zou wel een goed ding wezen, om te trouwen; maar hoe onderhoudt men een vrouw; zij is een etend pand?

De zodanigen zullen hier horen, waarmee zij hun vrouwen moeten onderhouden. Namelijk, de man moet niet denken, dat hij daarom een vrouw genomen heeft, om nu vrij en frank te kunnen gaan wandelen en de jonker uit te hangen; of, dat de vrouw hem nu als een jonker verzorgen zal. Nee; maar de man moet de vrouw verzorgen, evenals een vader zijn kind. Ja, zegt u, maar waarmee? Dat zult u nu horen. Want also spreekt God tot Adam, toen hij naar de stem van de vrouw geluisterd had; *in het zweet uws aanschijns zult u uw brood eten, totdat u weer tot aarde wordt waarvan u genomen zijt; want u bent aarde en zult tot aarde worden* (Gen. 3 vs. 10).

Hier hoort u, waarmede u uw vrouw verzorgen moet: namelijk, dat u de handen uit de mouwen moet steken en het u zuur moet laten worden, en hard werken zodat u het zweet over het gezicht loopt. Ziedaar, wat daartoe behoort, lieve vriend. Nu wil "*in het zweet des aanschijns het brood eten*" niet slechts zeggen arbeiden met de handen gelijk een akkerman of een boer, maar het betekent, dat een ieder ijverig is in zijn beroep.

Is iemand akkerman of handwerkman, kleermaker of schoenmaker, dan moet hij trouw in zijn werk zijn; niet naar de kroeg lopen en alles laten liggen, of op een mooie avond met zijn vrouw vechten, omdat hij geen geld meer heeft om door te brengen, en dan van de arme vrouw de kleren en wat zij heeft te gelde maken. Nee, zo mag het niet zijn; maar in het zweet uws aanschijns, dat is door getrouwe en vlijtige arbeid moet u uw vrouw verzorgen; gelijk de 128e Psalm (vs. 1 - 6) zegt: *welgelukzalig is hij die de Heere vreest en op Zijn wegen wandelt; u zult u voeden van de arbeid uwer handen; u zult gelukkig zijn, het zal u wel gaan.*

Daar staat het duidelijk; wilt u een godvrezend echtgenoot zijn en op Gods wegen wandelen, voed u dan van de arbeid van uw handen (2 Thess. 3 vs. 12, Eféze 4 vs. 28, Spreuk. 10 vs. 4). Doet u dat, dan zal Gods zegen niet ontbreken, gelijk hier staat: *het zal u wel gaan*.

Dat is: vooreerst wil Hij uw genadige God en Vader door Christus Zijn lieve Zoon zijn; dan wil Hij uw arbeid zó zegenen, dat u daardoor uw vrouw en geheel uw huisgezin kunt verzorgen; en, gelijk de 34e Psalm (vs. 11) zegt, als ook de rijken, die op hun rijkdom, die zij vergaderen pochen en hoogmoedig zijn, gebrek moeten lijden en hongeren (want het glijdt hun alles door de handen), dan zullen echter, die de Heere vrezen, en zich met God en met ere, zonder de naaste te bedriegen in hun beroep, in hun handenarbeid hun onderhoud vinden, geen gebrek hebben aan enig goed.

Dat is, God wil hun arbeid zó zegenen, dat, als zij in de hoeken van hun huizen zoeken, zij er geen één leeg zullen vinden.

Al zijn zij ook beiden als man en vrouw in armoede bij elkaar gekomen; toch wil God de Vader, wie zij vrezen en liefhebben, hun eten en drinken, klederen en schoenen verlenen en geven; ook al is het soms maar even voldoende. Daarom moet men op dat woordje wel letten en het in zijn slaap- en woonkamer schrijven, en het zijn kinderen leren, dat de Heilige Geest in de Psalm zegt: *welgelukzalig de zodanige, het zal u wel gaan*.

En aan de andere kant horen wij hier, dat de man die God niet vreest, ook niet op Zijn wegen, maar op de wegen van de duivel wandelt, die niet werkt, maar slechts wil lopen wandelen; dat het hem niet zal welgaan, dat hij niet welgelukzalig zal zijn; dat is: dat hij een ongenadige God zal hebben, die hem het zijne ook niet zegenen wil; maar hij is het slachtoffer en de dienaar van de duivel. Die helpt hun dan ook ten laatste als zijzelf niet meer hebben, dat zij de handen uitsteken naar de arbeid van andere lieden, en ten slotte aan de galg terecht komen. Zo beloont hun dan hun god, de duivel, die zij gediend hebben.

Nee, zo zal het de godvrezende mannen niet gaan. Als zij arbeiden, zal hun arbeid gezegend zijn, zodat zij zullen hebben wat zij nodig hebben. Of het al zuur valt, daarover bekommeren zij zich niet, want zij weten, dat het zó en niet anders moet gaan. Daar staat in Gods Woord: *in het zweet uws aanschijns zult u uw brood eten*.

Zo werkt dan ook een predikant in het zweet zijns aanschijns; daar het voorzeker, de zwaarste arbeid is, als men met het hoofd moet werken; wanneer hij getrouw studeert, opdat hij door prediken en de Sacramenten bedienen zijn ambt waarneemt. Evenzo heet het van een vorst, edelman, burgemeester, als zij ijverig hun ambt verrichten door te regeren; dat zij in het zweet huns aanschijns hun brood eten. Wèl hun, alsdan zal de zegen van God op hen rusten, het zal hen wel gaan; zij zullen gehoorzame landen en lieden hebben, zodat zij daardoor hun onderhoud hebben. Dat is nu het eerste stuk: dat de man vlijtig moet arbeiden, opdat hij zijn vrouw en kinderen verzorgt. Want niemand zal van arbeiden sterven; maar door leeglopen en niets doen verliezen de mensen lijf en leven; want de mens is tot arbeiden geboren evenals de vogel tot vliegen (Job 5 vs. 7).

Vervolgens moet de man zijn vrouw liefhebben, als zijn eigen lichaam, gelijk Paulus zegt (Efez. 5 vs. 25 en 28): *Gij mannen, hebt uw vrouwen lief, gelijk ook Christus de gemeente heeft liefgehad en Zichzelf voor haar heeft overgegeven. Wie zijn vrouw liefheeft die heeft zichzelf lief*. Zo hoort u, hoe duidelijk de apostel leert, hoe de man zich jegens zijn vrouw gedragen moet; dat hij haar namelijk niet als een voetveeg moet beschouwen, gelijk zij dan ook niet geschapen is uit een voet, maar uit de rib van

een man, midden uit zijn lichaam; zodat de man haar niet anders mag beschouwen als zijn eigen lichaam of vlees. Even teder en welwillend als hij nu met zijn eigen lichaam omgaat, zo moet de man ook met zijn vrouw omgaan. Is zijn lichaam zwak, dan verstoot hij het daarom niet; is het ziek, dan verpleegt hij het en past het op. En al blijft hij zichzelf niet altijd gelijk, hij houdt het alles ten goede.

En al is ook een andere vrouw schoner, beter, bespraakter, wijzer, verstandiger en gezonder dan uw vrouw, u mag die toch niet zo beminnen als uw eigen lichaam. Nee, nee! Maar uw vrouw zult u liefhebben als uw eigen lichaam. En al kan zij het u niet altijd even goed maken, heb geduld met haar, gelijk met uw eigen lichaam, en doe, zoals de wijngaardenier met zijn zwakke wijnstok (gelijk immers de Heilige Geest in de 128e Psalm vs. 3, de vrouw een wijnstok noemt); als men deze wil opbinden, daar hij op zichzelf te zwak is, evenals een vrouw, opdat hij dragen en vrucht moge brengen, dan neemt de wijngaardenier daartoe geen grote ijzeren wagenketting of een zwaar kabeltouw, maar een lenig strootje en bindt hem daarmee vast.

Zo ook moet men de vrouwen regeren; niet met grove knuppels, dorsvlegels en uitgetrokken messen; maar met vriendelijke woorden, vriendelijke gebaren en met alle zachtmoedigheid, opdat zij niet schuchter worden gelijk 1 Petr. 3 vs. 6 en 7 zegt, en verschrikken, en dan later niet weten, wat zij doen zullen. Daarom moet men de vrouwen met verstand, en niet onverstandig regeren en aan het vrouwelijk geslacht, als het zwakste vat, haar eer geven, als aan medeerfgenamen van de genade van het leven, *opdat onze gebeden niet verhinderd worden*. Dat is dan wat Paulus Efez. 5 vs. 25 zegt: *gij mannen, hebt lief uw vrouwen, gelijk Jezus Christus Zijn gemeente heeft liefgehad*.

Ten tweede. *Nu willen wij ook horen, wat de vrouw in de echtelijke staat doen moet.*

De vrouw moet ook twee stukken lijden of doen.

Ten eerste, gelijk God zegt: *ik zal u vele smarten toezenden, als u zwanger wordt, en u zult met smarten kinderen baren*. Dat is, wanneer God nu genade geeft, dat de vrouw zwanger is, dan zijn er twee stukken: vooreerst, dat de vrouw grote smarten of ziekte krijgt, duizelingen in het hoofd, walging van eten en drinken; terwijl dikwijls een ongewoon braken, kiespijn, gezwollen benen, pijn in het lijf voorkomt; dan heeft zij soms lust om rauwe, onnatuurlijke dingen te eten; zodat haar natuur zich er tegen verzetten zou, wanneer zij anders gezond was. Dat is het ene, waaraan de vrouw zich moet onderwerpen; hetwelk zij moet dulden en dragen als zij zwanger wordt.

Daarna, als zij baren zal; dan komt eerst recht de jammer en het gevaar, zodat de arme vrouw, ook met groot levensgevaar, in angst en nood haar kind moet baren, en menige vrouw er ook het leven bij inschiet (Jes. 37 vs. 3, Joh. 16 vs. 21, Ps. 48 vs. 7). Als nu de goddeloze wereld zulk een jammer en ellende ziet en hoort, dan beoordeelt zij zulks naar haar wijsheid en haar gevoelen en zegt al heel spoedig: het is toch maar veel beter, als men zonder man of vrouw blijft, dan is men van al deze nood bevrijd.

Maar Christenen en Christinnen, die het Woord van de Heere onze God kennen, spreken geheel anders. Als zij ook deze en andere jammeren in de echtelijke staat zien en ondervinden - wat doen zij dan? Dit: zij zien en horen het allereerst naar Gods Woord, hoe God hun deze smarten en bekommernissen heeft opgelegd. Daarom troosten zij zich met Zijn goddelijke, genadige wil, zeggende: dit weet ik, dat deze smarten, ellenden en bekommernissen van niemand anders, als van mijn trouwe God komen; Hij heeft ze mij opgelegd; daarom wil ik het ook omwille van Hem gaarne dulden en lijden, al zou ik er ook onder bezwijken.

Daarom moet men de vrouwen die in barensnood zijn, vermanen, om alle mogelijke ijver in het werk te stellen; dat is, al haar kracht en macht in te spannen, opdat het kind

behouden blijft, al mochten zij er zelf ook onder sterven. Want sommige vrouwen zijn meer bezorgd voor zichzelf, hoe zij haar eigen leven redden zullen, dan voor het kind, omdat zij voor de dood vrezen en de smarten liever wilden ontwijken. Maar zulks is niet recht en ook niet christelijk.

Zo moet men dan ook een vrouw in barensnood troosten en sterken. En haar niet lastig vallen met de legende van de heilige Margaretha²⁹ of andere dwaze, vrouwelijke werken, gelijk onder het pausdom geschied is. Men moet op die wijze tot haar spreken: lieve vrouw, denk er aan, dat u een vrouw bent en dat God aan uw werk een welbehagen heeft; troost u dus met Zijn wil en wees goedsmoeds. En sta Hem toe het recht, dat Hij op u heeft. Geef nu het kind en doe daartoe al uw best: Sterft u, vaar dan heen in Gods naam: Wèl u, want u sterft eigenlijk in een edel werk en in de gehoorzaamheid aan God. Ja, als u, lieve vrouw, geen vrouw was, dan moest u alleen omwille van dit werk wensen, een vrouw te zijn, en zo uitnemend in het werk van God en naar Zijn wil nood te lijden en te sterven; want hier is Gods Woord, hetwelk u alzo geschapen, en zulk een nood in u geplant heeft.

In zulke barensnood stierf Rachel, de vrouw van de heilige aartsvader Jakob (Gen. 35 vs. 19). Toen begroef hij haar aan de weg, die naar Bethlehem gaat. En niet achter de muur op het kerkhof, gelijk onder het pausdom geschiedde, alsof de kraamvrouwen door God vervloekt waren, zodat zij niet midden op het kerkhof bij de andere Christenen begraven mochten worden. O blindheid boven blindheid.

Zeg mij nu eens, lieve Christen, is dat ook niet zoals Salomo zegt (Spreuk. 18 vs. 24) *welgevallen van God verwerven*, ook te midden van zulke barensnood en zodanige barensweeën?

Zo troost ook Paulus de vrouwen (1 Tim. 2 vs. 14 en 15), waar hij zegt: *Adam werd niet verleid, maar de vrouw verleid zijnde, is in overtreding geweest; doch zij zal zalig worden door kinderen te baren, indien zij blijft in het geloof en in de liefde en in de heiligmaking alsmede de ingetogenheid*. Dat is een zeer groot, heerlijk, troostrijk woord, hetwelk de vrouwen niet mogen prijsgeven voor de schat van de gehele wereld; daar zij hierin horen, dat haar smarten en bekommernissen, welke zij hebben bij het kinderen baren, God zózeer aangenaam en Hem welgevallig zijn, dat zij daardoor zalig worden. Wat zou men de vrouwen meer troostender zeggen? O Heere, bewaar ons, wanneer de nonnen in het klooster zulk een woord hadden, dat haar stand een zalige stand heette, wat zouden zij zich daarop verhovaardigen en beroemen.

Maar dat moeten wij ook niet zo plat verstaan, alsof deze zaligheid alleen plaats vond door kinderen te baren. Nee, want dan zouden Joden- en Turken-vrouwen ook zalig zijn. Maar dit geldt van de vrouwen, welke Christinnen zijn en door het geloof in Jezus Christus vergeving van zonden, leven en zaligheid hebben.

Deze hebben de troost, dat zulke smarten, als vruchten van het geloof, haar enkel zalige smarten en bekommernissen zijn, welbehagelijk aan haar trouwe God en Vader. Daarom zegt ook de apostel later zelf: de vrouw zal zalig worden door kinderen te baren. Ja, maar hoe? Indien namelijk de vrouw of de vrouwen, blijven in het geloof en in de liefde en in de heiligmaking alsmede de ingetogenheid.

Ziedaar het eerste stuk; dat de vrouwen geduld moeten hebben en het zich laten

²⁹ Margaretha uit Antiochië was de heilige van de 20e juli. Eerst sedert de 9e eeuw werd zij bekend in de westerse kerk. Volgens de legende leefde zij in de dagen van keizer Diocletianus; door haar vader verstoten, omdat zij Christin was, hoedde zij de kudde van haar zoogmoeder. Op de wei door de prefect Olibrius gevonden, weigerde zij aan zijn liefde gehoor te geven, omdat zij Christus' bruid wilde blijven. Zij werd gevangen genomen en onthoofd. In de gevangenis trad de duivel tot haar in de gestalte van een draak, die zij onder de voet trad. Door een bijzonder toeval werd zij ook de beschermvrouw van de zwangere vrouwen. In zijn "*Tischreden*" meent Luther dat in deze legende evenals die van Christophorus, een allegorie van de kerk opgesloten lag.

welgevalen, indien God haar als zij zwanger worden en kinderen baren, smarten, ellende en bekommernis toezendt; omdat zulks enkel zalige en nog eens zalige werken van God en Zijn welbehagen zijn.

Ten tweede, *moet de wil van de vrouw, gelijk God zegt (Gen.3 vs. 16), de man onderdanig zijn, en hij zal haar heer zijn.* Dat is: dat de vrouw niet naar haar eigen goedvinden mag leven, gelijk geschied zou zijn, als Eva niet gezondigd had; dan zou zij gelijk met Adam, de man, als zijn medehelpster geregeerd en geheerst hebben. Nu echter, daar zij gezondigd en de man verleid heeft, heeft zij de heerschappij verloren, en mag zij zonder de man niets aanvangen of doen. Waar hij is, daar moet zij mee; zij moet voor hem buigen als voor haar heer, die zij moet vrezen, onderdanig en gehoorzaam zijn.

Dat nu is de tweede straf van de vrouw, omdat zij haar man verleid heeft. En het wil mij voorkomen, dat de vrouwen de beide vorige straffen, ofschoon deze zwaarder zijn dan smart en bekommernis, wanneer zij zwanger zijn, eerder en liever, ja ook geduldiger en gewilliger ondergaan, dan dat zij haar mannen onderdanig en gehoorzaam zijn; zo graag heersen en regeren de vrouwen van nature; in navolging van Eva haar eerste moeder.

Daarom bedoelen de apostelen in hun schriften ook dikwijls, en vooral Petrus (1 Petr. 3 vs. 1). En Paulus (Eféze 5 vs. 22 en 23), dat de vrouwen haar mannen onderdanig moeten zijn als de Heere; want de man is het hoofd van de vrouw. Zo ook Coloss. 3 vs. 18. Daarom is de vrouw ook niet uit het hoofd geschapen, opdat zij niet regeert over de man, maar hem onderdanig en gehoorzaam is. Daarom draagt de vrouw ook een bedekking op het hoofd, gelijk Paulus (1 Cor. 11 vs. 10) schrijft; dat is een sluier, ten bewijze dat zij niet vrij is, maar onder de gehoorzaamheid van de man staat.

De vrouw is ook gesluiert met een fijne, zachte sluier, die uit fraai, zacht vlas of linnen gesponnen is; zij windt geen grove zak van touw of vuile doek om haar hoofd of mond. Maar waarom is dat? Omdat zij de man liefelijke, zachte, vriendelijke woorden, en geen grove, gemene scheldwoorden geven moet, gelijk de slechte vrouwen doen, die het zwaard in haar mond hebben, maar dan ook een pak slaag krijgen. Derhalve moet ook de vrouw, gelijk wij boven uit de 128e Psalm (vers 3) vernamen, de aard van een wijnstok hebben; want deze laat zich gewillig buigen en leiden, zoals de wijngaardenier wil. En zulks met een strootje! Zo moeten ook de vrouwen zich door haar mannen zachtjes met woorden laten leiden en trekken, opdat de grote en grove slagen en kastijdingen mogen uitblijven. Gelijk trouwens de vrome, gehoorzame vrouwen gewoon zijn te zeggen: zonder slagen is het beste!

Dat nu is het tweede stuk, wat de vrouw in de echtelijke staat moet doen, namelijk, dat zij haar man onderdanig en gehoorzaam moet zijn en zonder zijn wil niets aanvangen of doen.

Het derde stuk is: *wat beiden, man en vrouw, doen moeten, wanneer God hun kinderen geeft; hoe zij deze in de vreze van God zullen opvoeden.*

Want God gebiedt (Deut. 6 vs. 5 - 7 en hoofdstuk 11 vs. 19): wanneer God de ouders kinderen geeft, dan moeten zij die leren God lief te hebben van ganser harte en van ganser ziele en met al hun kracht; als ook, dat men hen Gods Woord moet inscherpen; dat is, er hen steeds mee bezighouden en er hen in oefenen, opdat het niet verroest of verduistert, maar steeds nieuw en helder blijft in de gedachte en in de praktijk.

Want hoe meer men met Gods Woord omgaat, des te helderder en nieuwer wordt het; zodat het terecht heet: hoe langer hoe liever. Als men er zich echter niet mee inlaat, dan wordt het spoedig vergeten en krachteloos.

Zo spreekt God van Abraham (Gen. 17 vs. 18 en 19): *hoe kan ik Abraham verbergen,*

wat ik doe? Aangezien hij tot een groot volk zal worden en in hem alle volken zullen gezegend worden. Want ik weet dat hij zijn kinderen en zijn huis na hem bevelen zal, de weg van de Heere te houden en te doen wat recht en goed is. Zo leert ook Paulus (Efez. 6 vs. 4): *Gij vaders, verwekt uw kinderen niet tot toorn, opdat zij niet schuw worden, maar voedt ze op in de tucht en vermaning voor de Heere.* Want een vader kan wel de zaligheid aan de kinderen verdienen, als hij hen goed opvoedt; voedt hij ze echter slecht op, dan kan hij ook de hel en het helse vuur aan zijn kinderen verdienen. Gelijk de lieden doen, die hun kinderen van de jeugd af er aan gewennen, om valse maat, gewicht of waar te geven; zo ook, hen laten vloeken en zweren, dat het verschrikkelijk is om aan te horen. Wee degenen, zij moeten op de jongste dag daarvoor zeer zware verantwoording afleggen (Matth. 12 vs. 36).

Ziet daar nu het derde stuk; dat de ouders hun kinderen in de vreze van God moeten grootbrengen; gelijk God door Mozes beveelt. Want dat heeft Hij nog niet opgeheven, het vierde gebod, vader en moeder te eren en gehoorzaam te zijn. Zo hebben wij nu gehoord, wat man en vrouw in de echtelijke staat moeten doen. Nu willen wij in het vierde deel horen, of man en vrouw ook weer van elkaar mogen scheiden.

HET VIERDE DEEL

Nu is de vraag: mogen man en vrouw ook weer van elkaar scheiden?

Antwoord: nee! Want het heet, gelijk Christus spreekt (Matth. 19 vs. 6): *wat God tezamen gevoegd heeft, dat kan de mens niet scheiden.* En verder (vs. 9): *wie zich van zijn vrouw afscheidt (anders dan om hoererij) en een ander trouwt, pleegt overspel. En wie de afgescheidene trouwt, pleegt ook overspel.* Dat is de droge, klare en duidelijke tekst; welke zegt, dat niemand, noch door melaatsheid, noch omwille van stinkende adem, of om andere gebreken zijn vrouw mag verlaten of de vrouw de man; alleen wèl vanwege hoererij of echtbreuk. Want die stukken alleen scheiden man en vrouw, Evenwel moet het eerst, gelijk recht en billijk is, voldoende bewezen worden, dat er echtbreuk of hoererij heeft plaats gevonden. Anders zouden velen wel kwaad van hun echtgenoten kunnen spreken, opdat zij er maar vrij van werden. Maar dan heet het: bewijs het eerst. En laat dan het recht zijn loop.

U zegt misschien: hoe dan, als iemand een zieke echtgenoot heeft, welke hem de huwelijksplicht onmogelijk maakt, mag zo iemand dan niet een ander nemen?

In geen geval, maar die God in de zieke echtgenoot en verpleeg hem en bedenk, dat God u in hem heil in huis zendt, opdat u daarmee de hemel mag verwerven. Zalig en nog eens zalig bent u, als u zulke gave en genade erkent, en zo uw zieke echtgenoot dient om Gods wil.

Zegt u echter: *ja, maar het is toch gevaarlijk zo te leven.*

Nee, want als u met alle ernst uw zieke echtgenoot dient, en erkent, dat God het u heeft toegezonden, en Hem dankt en bidt, dat Hij u mag bewaren, laat Hem dan zorgen; Hij zal u zeker de genade geven, dat u niet meer behoeft te dragen dan u kunt. Daarvoor is Hij veel te getrouw (1 Cor. 10 vs. 13): om u van uw echtgenoot door ziekte te beroven, en dan ook niet de begeerlijkheid van het vlees weg te nemen; als u tenminste de zieke getrouw dient.

Ziedaar de vier delen, in welke wij voor ditmaal over het huwelijksleven hebben willen spreken. Geve God genade, dat wij zulk een grote eer van de echtelijke staat, gelijk wij gehoord hebben, mogen ter harte nemen en overwegen; dat de jonge lieden hun echte staat ook in de vreze van God zo beginnen, en wij allen tezamen daarom goddelijk mogen leven; dat de één de ander in ziekte en nood dient. En men zich niet van elkaar scheidt, totdat God zulks doet door de natuurlijke dood.

Daartoe helpe ons allen God de Vader, God de Zoon en God de Heilige Geest. Amen.

34. GENEZING VAN DE WATERZUCHTIGE OP DE SABBAT³⁰

"En het geschiedde dat Hij kwam in een huis van een overste van de farizeeën, op een Sabbat, om brood te eten, en zij namen Hem waar. En zie, er was een mens voor Hem, die waterzuchtig was. En Jezus antwoordde en zei tot de schriftgeleerden en fari-zeeërs, en sprak: is het ook geoorloofd op de Sabbat te genezen? Maar zij zwegen stil. En Hij greep hem aan en genas hem en liet hem gaan. En Hij antwoordde en zei tot hen: wie is er onder u wiens os of ezel in een put valt en die hem er niet terstond uittrekt op de Sabbatdag? En zij konden Hem daarop weer geen antwoord geven."

Lukas 14 vs. 1 - 6.

Mijn lieve vrienden!

Wij staan nu gereed dit nieuwe huis in te zegenen en toe te wijden aan onze Heere Jezus Christus. Deze plicht rust niet alleen op mij, maar ook u moet mede besprenkelen en het wierookvat aangrijpen, opdat dit nieuwe huis daartoe bestemd wordt, dat er niets anders in geschiedt, als dat onze lieve Heere Zelf met ons spreekt door Zijn heilig Woord en wij wederom met Hem spreken door ons gebed en ons lofgezing. Daarom willen wij, opdat het recht christelijk ingewijd wordt, niet gelijk de kerken van de pausgezinden, met hun bisschopszalvingen wieroken, maar overeenkomstig Gods bevel en ordening, beginnen van God Woord te horen en te overwegen. En opdat zulks met vrucht moge geschieden, willen wij naar Zijn bevel en genadige belofte met elkaar Hem aanroepen en het "Onze Vader" bidden.

Het huidige Evangelie stelt ons voor ogen een twistgesprek, hetwelk Christus hier met de Joden moet houden, aangaande de Sabbat; want zij hebben van hun Sabbat heel

³⁰ E.L. Meinders. Dl. V, 2e Afd., p. 218 vv. Deze preek werd door Luther gehouden ter inwijding van de eerste nieuwgebouwde evangelische kerk in Saksen namelijk de Slotkerk in Torgau; op de 5e oktober 1544. Meinders geeft hierbij een historische schets van de lotgevallen welke deze kerk, door Luther zelf ingewijd, overkomen zijn; deze schets laten wij hier volgen. De kerk werd ter plaatse van de vroegere oude Martinuskapel opgericht. Op de bron, welke in het midden van de slottuin zich bevindt, zinspeelt Luther in zijnpreek pag. 507.

Kort na de bouw van de kerk ging de keurvorstelijke waardigheid van Saksen over op de Albertijnse linie en werd Dresden residentie. De kerk werd echter ook door de nieuwe keurvorsten in waarde gehouden; vooral werd zij bezocht wanneer de Landdag vergaderde, als wanneer de hofprediker van Dresden, bijvoorbeeld Wilh. Leyser e.a. predikten. In het jaar 1726 werd de laatste godsdienstoefening voor het hof in deze kerk gehouden. Sedert heeft geen evangelisch vorst meer binnen haar muren gebeden. De keurvorsten kwamen over het algemeen zelden in Torgau; meestal slechts als zij op jacht waren. Bij zulk een gelegenheid woonde Frederik August II - de eerste maal in november 1736 - twee roomse vroegmissen in deze Lutherse kerk bij. Gedurende de bezetting van Torgau door de Pruisen in 1744 werd zij voor de garnizoensdienst gebruikt en de superintendent Grulich wijdde haar tot dat doel weer in met een vrijmoedige prediking over Lucas 3 vs. 14.

Nadat onder Frederik August III het slot te Torgau was aangewezen ten gebruike voor het nieuw gestichte tucht- en werkhuis, zaten - treurige verandering van de dingen! - in de kerk, waar vroeger de heren van het land in vorstelijk sieraad hadden aanbeden, nu de landsmisdadigers en sleepten hun ketenen voort. De eerste godsdienstoefening voor de veroordeelden vond - als ironie van het lot - in 1722 plaats op dezelfde zondag, op welke Luther deze kerk eens had ingewijd. Zij bleef gebruikt voor dit doel tot 18 april 1812, toen het tuchthuis naar Lichtenberg werd verplaatst. Nu stond zij weer leeg, en onderging gedurende de bezetting door de Fransen, met de andere kerken van de stad, dezelfde smaad. Eindelijk geraakte zij onder de Pruisische regering weer in ere. Vernieuwd en verfraaid werd zij voor de garnizoensdienst ingericht, en wel als simultaan-kerk, dit is gemeenschappelijk bedehuis voor verschillende kerkgenootschappen. En pas in 1854, sedert welk jaar de aldaar gevestigde roomse gemeente haar eigen kerk heeft, is zij weer een kerk geworden alleen voor de dienst van de evangelische militairen bestemd.

wat kwelling gehad. Zo plaagt de Heere hen dan ook daarmede. En Hij doet zulks gaarne, en doet daar goed aan. Hij, de Heere, heeft gewoonlijk op de Sabbat, op welke het volk tezamen kwam gelijk bij ons op de zondag, gepredikt, en op de prediking een wonderwerk doen volgen; teneinde daardoor de arme lieden hulp te verlenen. En vooral om daardoor Zijn leer te bezegelen. Nu konden de Joden zulk prediken wel verdragen (indien Hij hen ten minste niet bestrafte); maar dat Hij op de Sabbat Zich met de zieken ophield en wonderen deed - ziet, dat was hun zeer onaangenaam; dat noemden zij de Sabbat breken.

Dit stuk van de Sabbat nu behoort tot de Catechismusprediking, in welke men handelt over het gebod: *gij zult de Sabbat (of vierdag) heiligen*. Dit was vooral voor de Joden een ernstig gebod, als het derde in de eerste tafel. En opgelegd om het na te leven op de bijzondere daartoe bepaalde dag, namelijk: de zevende dag. Daarom verstonden zij, wat de Sabbat aangaat, geen scherts, en daarom verdroot het hen dat Christus juist op de Sabbat de zieken gezond maakt, zodat zij Hem beschuldigen van de Sabbat niet te houden (Matth. 12 vs. 10). Zo moet de wijsheid zich door haar kinderen laten rechtvaardigen. Gelijk zij ook heden ten dage van ons, Christenen, niet kunnen dulden, dat wij over de tien geboden en de Sabbat prediken, en deze toch niet houden op hun wijze. Maar wat zij met hun schelden en lasteren winnen tegen Christus en Zijn kerk, dat kan men ook in dit Evangelie zien, namelijk dat zij met de mond vol tanden moeten staan en door hun eigen wijze van doen ten opzichte van ossen en ezels overtuigd, openlijk beschaamd staan.

Wij echter weten door Gods genade, hoe de Sabbat gehouden moet worden. Want wij hebben het van onze Heere, de Zoon van God, geleerd. Weliswaar was het Joodse volk toentertijd de bijzondere dag van de Sabbat aangewezen; daarnaast ook een bijzondere plaats en een bijzonder geslacht of bijzonder aangewezen personen, en een bijzonder priesterdom of bijzondere godsdienst. Want dat alles moest alleen in hun land en de tempel te Jeruzalem geschieden door de Levieten, welke van priesterlijk geslacht waren; uit dit en geen ander geslacht moesten alle bedienaars van de godsdienst zijn.

Maar wij, die in het rijk van onze Heere Christus zijn, zijn niet op zulk een wijze aan een geslacht of een plaats gebonden, dat wij alleen aan één plaats mochten samenkomen en slechts uit één geslacht of één afzonderlijke klasse van personen mochten hebben; maar wij zijn allen priesters (gelijk 1 Petr. 2 vs. 5 en 9 geschreven staat), zodat wij allen te allen tijde en aan alle plaatsen van God Woord en werk verkondigen moeten, en uit allerlei personen, geslachten en standen tot het predikambt mogen beroepen worden, namelijk als zij genade en schriftkennis hebben om anderen te leren. Zo zijn wij ook heren van de Sabbat met en door Christus, gelijk Hij Zelf zegt (Matth. 12 vs. 8): *de Sabbat is omwille van de mensen gemaakt, niet de mens omwille van de Sabbat; daarom is de Zoon van de mensen een Heere ook van de Sabbat* (Marcus 2 vs. 22): en dientengevolge zijn ook allen die in Hem geloven heren van de Sabbat.

Daar, bij het Joodse volk, moest het zo zijn, dat zij een bijzondere, bepaalde dag (evenals ook een bepaalde stam en bijzondere personen en plaats) in ere hielden; tot op Christus; opdat zij, door zulke uiterlijke wijzen van doen, door God Zelf hen verordend en bevolen, zich van de heidenen zouden onderscheiden. En ook uiterlijk een getuigenis zouden hebben dat zij van God volk waren; in het midden waarvan de Zoon van God zou geboren worden. Maar, nu deze Heere gekomen is, en een nieuw eeuwig rijk over de gehele wereld begonnen heeft; nu zijn wij, Christenen, niet meer gebonden aan zulk een uiterlijke, bijzondere handelwijze; maar wij hebben de vrijheid, om, als de Sabbat of de zondag ons niet bevalt, de maandag of een andere

dag in de week te nemen en daarvan een zondag te maken. Maar zó, dat het ook hiermede ordelijk toegaat, en er een dag of tijd is, die ons allen gelegen komt. En het niet in ieders macht staat om zich wat afzonderlijk op te richten in datgene, wat de gehele menigte of de kerk in het algemeen aangaat; of geordende dagen of tijden te veranderen, tenzij het vereist wordt door een bijzondere algemene noodzakelijkheid. Gelijk dan ook degene, die tot het ambt geroepen is en de opdracht heeft te prediken, niet alleen zichzelf, maar ook de gehele gemeente prediken moet.

Daarom moet men het ook zo regelen, dat allen op bepaalde en gelegen tijd, op welke de gewone man zich van zijn arbeid en zijn hantering kan ontslaan, samenkomen aan een bepaalde plaats, waar zij hun prediker kunnen vinden en horen. Indien echter de nood het mocht medebrengen, dat men heden als op de bepaalde dag niet zou kunnen prediken of samenkomen, welnu, dan kan men zulks evengoed morgen of op een andere dag doen.

Omdat nu echter algemeen de zondag als onze Sabbat of vierdag is aangenomen, blijft het daarbij: alleen dat wij daarover heren zijn en niet de zondag over ons. Want het zou ook niet recht zijn, als iedereen wat nieuws zou maken naar zijn goeddunken, met betrekking tot dag, uur en plaats. Allen samen moeten in dit opzicht eenstemmig zijn en zich bereiden en samenkomen om Gods Woord te horen, en Hem met elkaar aan te roepen en te bidden voor allerlei noden en te danken voor ontvangen weldaden. Kan zulks niet geschieden onder dak of in de kerk, dan geschiede het op een plein onder de blote hemel, of waar er plaats voor is. Gelijk Paulus predikte aan het water te Filippi (Hand. 16 vs. 13) en te Troas in een zaal (Hand. 20 vs. 16). Maar zo, dat er een ordelijke, algemene, eerlijke bijeenkomst is; omdat men niet aan een ieder een bijzondere plaats kan of moet aanwijzen, en geen verborgen hoeken opzoeken, alwaar men zich verbergt, gelijk de Wederdoepers doen.

Deze vrijheid hebben wij Christenen ook op grond van de leer van het huidig Evangelie. Wij moeten er ook aan vasthouden, dat wij heren zijn over de Sabbat en andere dagen en plaatsen. En er geen bijzondere heiligheid of godsdienstigheid in zoeken gelijk de Joden of onze pausgezinden doen.

Zo ook moet dit huis overeenkomstig zodanige vrijheid gebouwd zijn en verordend voor degenen, die hier in het slot en op de hof thuis behoren, of er overigens in willen gaan; niet, opdat men daaruit een bijzondere kerk maakt, als was deze beter dan andere huizen, alwaar men Gods Woord predikt. Als men er echter door de nood toe gedrongen mocht worden, dat men hier niet kon of wilde samenkomen, dan zou men evengoed buiten bij de bron of ergens anders kunnen prediken. Want de profeten hebben ook de tempel te Jeruzalem niet zó hoog gesteld (bijzonder, daar zij daar de hogepriesters niet wilden dulden) evenmin als zij daarin altijd gepredikt hebben. Maar zij predikten hier en daar, waar en naardat de gelegenheid zich aanbood; gelijk men uit hun schriften zien kan. Echter verlangden zij dikwijls te midden van de menigte te zijn en bij de plaats, waar men openlijk samenkwam, gelijk Psalm 42 vs. 5 zegt: *ik wilde gaarne heengaan met de schare en met hen wandelen naar het huis van God, met vrolijkheid en lofgezang onder de feestvierende menigte*. Nu moet deze schare een plaats en een dag of uur hebben, welke voor de toehoorders gemakkelijk is. Daarom heeft God het zo verordend en ingericht, dat Hij de heilige Sacramenten heeft ingesteld om ze te bedienen in de gemeente en aan een plaats waar wij samenkomen, bidden en God danken; gelijk dan ook op wereldlijk gebied geschiedt, als er iets te behandelen valt, wat de gehele gemeente aangaat. Des te meer moet het hier plaats vinden als het geldt het Woord van God te horen.

Hierbij heeft men het voordeel, dat het gebed, als de Christenen alzo samenkomen, nog eens zo krachtig is als anders. Men kan en moet wel overal, op alle plaatsen en te allen tijde bidden. Maar het gebed is nergens zo machtig en sterk, als wanneer de gehele schare eendrachtig met elkaar bidt.

Zo hebben de lieve aartsvaders zich met hun dienstboden en wie zich verder bij hen voegden, hier of daar onder een boom verenigd of een tent opgeslagen, een altaar opgericht. Dat was dan hun tempel of godshuis, waar zij gepredikt hebben van Christus, het toekomstig zaad van de belofte. Daar hebben zij met elkaar geofferd, God aangeroepen en Hem gedankt. En zo waren zij altijd (waar zij maar konden) met een schare samen; hoewel zij daarnaast ook in hun eenzaamheid van God Woord en beloften overwogen en gebeden hebben.

En omdat wij dikwijls in de heilige Schrift lezen, dat ook het gebed van een enkel mens zeer krachtig geweest is (Gen. 18 vs. 23); daar Abraham tot God bidt voor de lieden van Sodom en Gomorra en omliggende steden, en Hem zozeer daarvoor inneemt en weet te winnen, dat de Heere, wanneer er ook maar tien rechtvaardigen te vinden waren, verschonend wilde te werk gaan, en Christus (Matth. 18 vs. 20) nog een sterkere belofte geeft, dat, als er maar twee of drie in Zijn Naam samenkomen, Hij midden onder hen wil zijn. En dat, als zij met elkaar eens worden om iets te bidden, hun dat geworden zal van Zijn hemelse Vader - hoeveel te meer mag zich dan een gehele gemeente van Christenen troosten met deze belofte, wanneer zij eendrachtig met elkaar iets bidt in Christus' Naam?

En wanneer ook geen andere vrucht hierop volgen zou, dan zou dit toch meer dan genoeg zijn dat Christus, al zijn er ook slechts twee of drie, of een gehele schare bij elkaar, Zelf bij hen aanwezig wil zijn. Daar zal geheel en al ook God de Vader en de Heilige Geest niet uitblijven. En de heilige engelen zullen niet ver weg zijn; maar de duivel met zijn helse schare zullen er wel niet gaarne bij tegenwoordig wezen!

Ziedaar wat wij te zeggen hebben met het oog op het begin van het Evangelie aangaande de Sabbat, hoe en waartoe en op welke wijze de Christenen daarvan gebruik moeten maken; namelijk, om ten tijde en ter plaatse, waaromtrent wij het eens zijn, samen te komen, over het Woord van God te handelen en het te horen, en God de nood van onszelf en van anderen, algemene en bijzondere nood voor te dragen. En zodoende een sterk en krachtig gebed ten hemel op te zenden. Dan ook met elkaar Gods weldaden met dankzegging roemen en prijzen. Daarvan weten wij, dat het de rechte godsdienst is, welke de Heere een hartelijk welbehagen is, zodat Hijzelf daarbij tegenwoordig is. Daarom behoeven wij Hem nergens bijzondere kerken of tempels met grote kosten of bezwaren te bouwen; evenmin als wij aan plaats of tijd gebonden zijn, maar Hij vergunt ons de vrijheid, dat te doen, waar, wanneer en zo dikwijls wij kunnen. En ons daartoe te verenigen, opdat, gelijk wij overigens in geheel ons christelijke leven schuldig zijn onze vrijheid in zulke uiterlijke dingen te gebruiken in de liefde tot dienst van de naaste, wij zo ook hierin eendrachtig handelen en met anderen gelijk opgaan.

Ten tweede zien wij, hoe Christus de blindheid van de Joden bestraft, en degenen, welke Hem willen berispen en de les lezen, te schande maakt, en hen uit hun eigen wijze van doen aantoon, hoe men in de vrijheid van de Sabbat gebruik moet maken, al naar gelang zulks onszelf of de naaste van nut is. Want zij beginnen hier met de Heere te twisten daarover, dat Hij de waterzuchtige geneest; zij beschuldigen Hem, dat Hij de Sabbat breekt, en menen, dat zij de spijker op de kop geslagen hebben. Evenals zij ook vroeger (Lukas 13 vs. 11 vv.) deden. Toen Christus een arme vrouw, die achttien jaren krom geweest was, op de Sabbat in de school gezond maakte, begint

ook de overste van de school, of (gelijk wij zeggen) de predikant, en zegt tot de menigte: daar zijn zes dagen in de week, op welke men arbeiden moet; komt alsdan en laat u helpen; maar niet op de Sabbatdag, op welke men moet rusten en niets uitvoeren. Door zulk een prediking wil hij Christus bestraffen, terwijl hij het de Heere toch niet in het gezicht durft te zeggen.

Maar de Heere blijft hem ook het antwoord niet schuldig; zodat hij met zijn kameraden beschaamd staat en verstommen moet (vs. 15 en 16), *gij, huichelaars, wie is er onder u, die niet zijn os of ezel van de kribbe losmaakt op de Sabbatdag en ze te drinken voert, wanneer zij dorst hebben. En ik zou deze die toch Abrahams dochter is, niet verlossen van de band, met welke de duivel haar nu achttien jaren gebonden heeft?* Evenzo spreekt Hij ook hier: wie is er onder u, diens os of ezel in de put valt, dat hij er hem niet zou uittrekken op de Sabbatdag? Het is alsof Hij hun in onze taal ongewassen zegt: u bent toch eigenlijk zelf grove ossen en ezels, ja nog dommer dan deze, welke u losmaakt. En u hebt erg nodig, dat de ezel u leert en de os u naar school voert; want deze kan het u wel aan het verstand brengen, dat u hem losmaakt als hij dorst heeft, en hem te drinken geeft op de Sabbat; of uit de put trekt, als hij er ingevallen is, opdat hij niet verdrinkt. Kunt u dan niet verstaan of leren, hoeveel nodiger het is, dat men de mens helpt als hij zulks behoeft? Bent u dan zo grenzeloos dom, dat u verbiedt een mens in zijn nood te helpen, terwijl u zelf toch uw vee - in nood van geringe betekenis - niet van hulp verstoken wilt laten? Want uw os of koe zou niet zo spoedig van dorst sterven, ook al gaf u hem op de Sabbat niet te drinken; toch meent u, dat u hem, omwille van de Sabbat geen dorst mag laten lijden. U acht dus de nood van een redeloos dier veel groter, dan die van een mens, die uw naaste is, naar Gods beeld geschapen, en door God u zo nadrukkelijk aanbevolen, lief te hebben; waar Hij zegt: *gij zult uw naaste liefhebben als uzelf.*

Lieve broeder, beoordeel dit nu eens en meet het af naar Gods Woord. U meent dat het een grote onbarmhartigheid zou wezen, uw vee, wanneer het dorst heeft, niet te drinken te leiden, en u bent zulk een duivel, dat u een mens, wie u naar van God gebod alle liefde en vriendschap moet bewijzen, voor wie u verplicht bent uw eigen leven te stellen, in zijn nood laat liggen! En dan wilt u nog gelijk hebben als u Mij bestraft, omdat Ik een zieke help! Immers zou u willen, dat men u, waar het nodig was, op de Sabbat hielp. En u zou het niet gaarne zien, evenmin als u het voor juist zou houden, wanneer uw naaste u in de nood liet zitten en veel over de Sabbat redeneerde. Zo echter doet u thans met uw naaste, en wilt daarom als een grote heilige aangezien worden, als één die de Sabbat bijzonder in ere houdt. Maar u begrijpt er niets van, wat de Sabbat is en hoe hij gehouden moet worden; zodat zelfs uw koe en ezel hierin verstandiger zijn, dan u Schriftgeleerden, daar deze u leren, wat u jegens hen (hoeveel te meer dus jegens uw naaste) in de nood moet doen.

Maar zo zijn zulke huichelaars, die van het Evangelie niets willen weten of horen en van zichzelf een hoge dunk hebben, alsof zij de meesters en leraars zijn; terwijl zij de meest blinden en onverstandigen zijn. Ziet eens aan; deze lieden niet wie Christus over dit onderwerp twist, zijn juist de priester en de Leviet geweest (of tenminste dezelfde vrienden) van welke Christus (Lucas 10 vers 32 vv.) spreekt, zij gingen de gewonde, die halfdood op de straat lag, voorbij, en lieten hem halfdood liggen, en hem voor zoveel het aan hen lag, in zijn nood omkomen.

Dat is zeer zeker op een Sabbat geschied, toen zij tot hun godsdienst wilden gaan en dus een geschikte reden hadden, om de gewonde te laten liggen; zij zullen zeker gezegd hebben: wel, God beware mij, dat ik op heden deze zou aanvatten; ik kan mij nu niet verontreinigen en mijn godsdienst verzuimen. Zo doet ook nog heden ten dage

het uitschot van hun hoerekinderen; zij wagen het niet op Sabbat een appel te braden, veel minder nog een arm mens in zijn nood bij te staan (vooral geen Christen) maar zouden veel liever helpen alle Christenen dood te slaan. Maar als er sprake is van hun haat en nijd, hun woekeren, villen en snijden van Christenen, daarvan maken zij zich in het geheel geen geweten, dan bekommeren zij zich om geen Sabbat of gebod van God, zodat zij, als het om hun voordeel te doen is, geen kip of gans zullen laten omkomen, omwille van de Sabbat, die zij voorgeven zo streng te houden. In één woord, zij zijn de kinderen van de vrome heiligen (ofschoon zij naar den bloede zelf nog niet weten, waar zij van afstammen), welke de profeet Jesaja (hoofdstuk 58 vs. 4) bestraft vanwege deze Sabbat, omdat zij daarop slechts deden wat hun goed dacht, door verboden godsdienst en minachting van de naaste of door hem allerlei bezwaren in de weg te leggen; behalve dat dezen hier nog veel erger zijn, omdat zij tegen Christus en Zijn Christenen steeds vervuld zijn met bloeddorstigheid en desondanks voorwenden, dat zij met grote ernst God dienen en de Sabbat houden; hoewel zij zelf zien, dat het met hun godsdienst, hun priesterschap, tempel en Sabbat uit is en dit alles niets meer betekent.

Daarom ontvangen deze huichelaars hun verdiende loon, dat zij tegenover Christus beschaamd staan en openlijk te schande worden. Zo zal het gaan met allen, die Christus, de Zoon van God, willen berispen en op de vingers tikken; zij zullen door Hem van een slechte reis komen, en het zal blijken, dat zij redelozer en dwazer zijn dan een os of ezel; omdat zij zulke redeloze dieren meer achten en hoger stellen dan een mens. En zo zijn zij door Christus met goede munt betaald; doordat zij voor hun eer die zij aan Hem zochten en de meesterachtige toon, waarop zij zich tot Hem wendden, zichzelf voor ieders oog te schande maken.

Leer dus hier van Christus, waarin het rechte inzicht in de Sabbat bestaat, en hoe men onderscheid moet maken tussen het uiterlijke gebruik van de Sabbat, voor zover dit betreft de tijd, het uur en de plaats. En de noodzakelijke werken van de liefde, van welke God eist, dat zij te allen tijde, uren en plaatsen, waar zulks noodzakelijk is, zullen plaats vinden. Men weet toch, dat Hij elders zegt (Marcus 2 vs. 27), dat *de Sabbat verordend is omwille van de mensen en niet de mens omwille van de Sabbat*, zodat de mens heer over de Sabbat is, en daarvan gebruik mag maken, al naar mate zijn eigen of de nood van de naaste zulks vordert; namelijk alzo, dat men zowel dit als ook de andere geboden van God zonder stoornis kan volbrengen, want de eigenlijke bedoeling van het derde gebod is deze, dat men de Sabbat moet gebruiken om het Woord van God te horen en te leren, hoe men alle andere geboden, zowel jegens God als jegens de naasten in acht nemen en bovendien anderen dienen en helpen moet door de liefde.

Van dit onderscheid weten de huichelaars niets; zij kunnen daarvan ook niets weten, omdat zij alleen op het uiterlijke werk namelijk het vieren van de dag in dit gebod het oog richten en zulks nodig achten. En toch, dit gebod weer niet houden, wanneer het hun nuttig of nodig dunkt. Hun os of ezel willen zij niet zonder drinken laten, maar voor de nood van hun naasten hebben zij in het geheel geen ogen. Zij willen het gebod zó streng houden, dat zij niemand de hand zullen toesteken als zij zien, dat hij hun hulp nodig heeft. Hier heeft de os en ezel de voorrang boven de naaste; als zij daarvoor iets moeten verrichten, dat noemen zij geenszins de Sabbat breken; maar indien zij hun naasten in zijn nood van dienst zijn of ter hulp kunnen komen, of als zij dat anderen zien doen, dan heet dat de Sabbat ontheiligen en breken; gelijk zij elders van Christus zeggen: *hoe kan deze uit God zijn, daar Hij de Sabbat breekt* (Joh. 9 vs 16)?

Wij echter weten door Gods genade, hoe dit gebod van de Sabbat verstaan moet worden, want het luidt aldus: *Gij zult de Sabbat of vierdag heiligen*. Let hier op de woorden. Wat is heiligen of wijden van een dag, een uur, of een week? Zeer zeker niet, gelijk de Joden en onze dwaze heiligen daarvan dromen, geheel en al ledig zitten en niets doen; maar ten eerste, daarop iets doen, wat een heilig werk is; dat is: een werk, hetgeen God alleen toekomt, namelijk, dat men bovenal het Woord van God rein en heilig predikt, niet zoals de schriftgeleerden en farizeeën, die Gods gebod vervalsen en verdraaien, omdat zij een os of een ander stuk vee meer waard achten dan een mens.

- Verder, dat de anderen Gods Woord horen en leren en daartoe medewerken, dat het rein gepredikt en in stand gehouden wordt. Dat is in waarheid vierdag houden en de plaats of kerk wijden en heiligen, gelijk wij, God zij dank, dit huis hier inwiden. Ja, dit predikambt is de eigenlijke sprengkwast, waarnaar wij allen tegelijk moeten grijpen om daarmee onszelf en anderen te zegenen en te wijden.
- Ten tweede moeten wij het Woord van God, dat wij gehoord hebben, in ons hart bewaren en er onszelf zodanig mee besprenkelen, dat het in ons kracht en vrucht brengt; zodat wij openlijk er de handschoen voor opnemen en er in leven en sterven bij willen blijven.
- Ten derde moeten wij, wanneer wij Gods Woord gehoord hebben, ook een gezamenlijk reukwerk God toebrengen; namelijk, gezamenlijk Hem aanroepen en bidden. Daarvan weten wij, dat het Hem aangenaam en welbehagelijk is (vooral in gemeenschappelijke samenkomst). Daarnaast moeten wij ook gemeenschappelijk God loven en danken met vreugde over al Zijn weldaden, tijdelijke en eeuwige, en alle wonderwerken, welke Hij aan Zijn kerk bewijst. Zodoende is alles, wat er geschiedt in zulk een samenkomst van de gehele gemeente of kerk, enkel heilige, goddelijke bezigheid of werk. Zó is het een heilige Sabbat, waarmee zowel God recht en heilig gediend als ook alle mensen geholpen wordt.

Want dat ik, als wij zijn samengekomen in de gemeente, predik ik niet mijn woord of doen; maar het geschiedt omwille van u allen en vanwege de gehele kerk; echter met dien verstande, dat er één moet wezen, die spreekt en het woord voert uit kracht en met goedkeuring van de anderen; dezen echter belijden door het horen van de prediking allen het Woord, en leren zodoende ook anderen. Wanneer dus een kind gedoopt wordt, dan doet dat niet alleen de predikant, maar ook de peters, welke als doopgetuigen staan; ja de gehele kerk. Want de Doop, evenals het Woord en Christus Zelf, is een gemeenschappelijk goed van alle Christenen; zo zingen, bidden en danken zij ook met elkaar, zodat hier niets is, wat één voor zich alleen heeft of doet; maar wat de één heeft, dat heeft ook de ander.

Zie, zo wordt de Sabbat recht geheiligd en God recht gediend, ons tot zaligheid. En juist daardoor is men ook de naaste van dienst door de leer en het gebed. Dat is de hoogste dienst en weldaad, waardoor Hij eeuwig geholpen wordt. En dan, wanneer u afdaalt tot de tweede tafel, welke in het bijzonder over de naaste spreekt, moet u hem ook in lichamelijke nood helpen; waar u maar ziet, dat hij uw hulp nodig heeft. Want dat heeft God ook geboden. En Zijn gebod moet men niet alleen houden, behalve op de Sabbat, maar te allen tijde; evenwel zo, dat men het ambt van de kerk, het Woord van God en het gebed daarom niet veronachtzaamt. Want door het gebod: u zult de vierdag heiligen, worden niet verboden of verhinderd de werken van de liefde en het nakomen van de andere geboden, maar alleen die werken, door welke de prediking van het Woord van God en het gebed verhinderd worden.

Zo ligt dus in dit gebod van de Sabbat de gehele wet opgesloten; zodat omwille van dit gebod de andere geboden niet beschouwd mogen worden als te zijn opgeheven en voor dood verklaard. Wanneer ik bijvoorbeeld mijn naaste in nood of gevaar van lijf en leden zie, dan moet ik niet voorbijgaan, gelijk de priester en de Leviet, en hem laten liggen en omkomen (Lucas 10 vs. 31). Want door zulk beweren, dat ik onberispelijk de Sabbat houd, word ik een moordenaar van mijn broeder. Maar ik moet hem dienen en helpen, gelijk de Samaritaan de gewonde verbond en hem op zijn lastdier leidt, om hem onder dak te brengen in de herberg.

Zo zien wij, dat onze Heere Christus Zelf gedaan heeft en ons door Zijn voorbeeld heeft onderwezen. Want het was, gelijk de geschiedenis in het Evangelie bewijst, Zijn wijze van doen, om gewoonlijk op de Sabbat in de school te gaan (hetwelk bij hen was evenals bij ons de kerk) en een preek te houden voor de schare, die dan bad en psalmen zong. En dan als de preek uit was, maakte Hij in die school of als Hij daarna door iemand ter maaltijd genodigd was, de zieken, die er waren of tot Hem gebracht werden, gezond. Dat waren Zijn goede werken en aalmoezen; Hij strooit om Zich heen het heerlijk deel, namelijk de heilzame leer en gaven van de gezondheid. En geeft bovendien vergeving van zonden en genade van God aan allen, die dit bij Hem zoeken; gelijk Hij nog heden ten dage doet in Zijn kerk door het predikambt, dat Hij Zelf heeft waargenomen.

Daarentegen kan men aan deze huichelaars, die Christus berispen en bestraffen, als Eén, die de Sabbat niet houdt, niets opmerken, als juist het tegendeel van dit en de andere geboden; zowel in leer als in leven. Want eerst leren zij niet recht en verdraaien van God gebod; zij leren noch God te bidden noch te danken; ja, zij leren de rechte werken van de liefde veronachtzamen jegens de naaste, namelijk, om hem zowel geestelijk te helpen tot het rijk van God, als ook lichamelijk hem in zijn nood terzijde te staan; terwijl zij toch zelf op de Sabbat zulke werken doen (en daarmee geacht willen worden goed te doen), doordat zij hun nooddrift volbrengen en hun buik dienen. Bijvoorbeeld: zij laten hun os of ezel, als deze dorst heeft of in een greppel gevallen is, niet in de nood; op de Sabbatdag slachten zij (gelijk Christus elders leert, Matth. 12 vs. 5) ossen, kalveren en schapen, en bereiden dat tot offers, en leren het volk maar vele van zulke offers tot hen te brengen. Of dat geen handenarbeid is, moet u maar eens aan een slager vragen.

En dat doen zij niet om Gods wil, gelijk zij beweren, maar omwille van hun buik en van het genot, dat zij er van hebben; gelijk zij dit zelf daardoor bewezen, dat zij op de grote feesten schapen, ossen en duiven ten verkoop in de tempel toelieten, opdat men hun maar vele offers mocht brengen. Anders hadden zij ook wel tot de lieden kunnen zeggen, gelijk de overste van de school zegt (Lucas 13 vs. 14): *Daar zijn zes dagen in de week; brengt en bereidt op deze uw offers, maar niet op de Sabbatdag.*

Zo hebben wij tot hiertoe onder het pausdom ook gedaan; ik kan mijzelf wel als voorbeeld noemen, daar ik meer dan vijftien jaren in enkel afgoderij en godslastering geleefd heb, in ongeloof aan God en in ijdel vertrouwen op de dode heiligen, welke ik aanriep. Evenzo stelde ik vertrouwen in mijn missen en mijn kloosterleven. En zou bovendien (gelijk zij nog doen in hun verstoktheid) hebben geholpen om vrome, onschuldige Christenen te veroordelen, te vervolgen en dood te slaan, wanneer zij zodanige afgoderij niet hadden willen prijzen. Ik zou ook gemeend hebben, daarmee God een grote dienst te doen; terwijl ik intussen met grote ernst mijn dagelijkse godsdienst en mijn kerkgaan waarnam.

Maar nu heeft God mij hiervan genadig verlost en mij gegeven, dat ik zie, dat dat alles enkel verleiding en goddeloosheid is, en dat het gehele pausdom niets anders of beters

is, dan enig en alleen zulke grove leermeesters en scholieren, welke thuis behoren in de ossen- en ezelsschool; ja, die niet waard zijn, dat zij met deze vergeleken worden; want zij zijn nog niet eens zo goed als de Joden, die aan hun Sabbat vasthielden, welke ten minste door God verordend was. Maar dezen hebben niets, dat voor hen pleit, als hun eigen verzonnen mensenvondsten en hun zelfbedacht werk en leven, hetwelk zij verre boven Gods gebod stellen.

Want behalve, dat zij met hun afgoderij en goddeloze leer God dagelijks beschimpen en lasteren, hebben zij ook niet de minste achting voor de naaste; ja, zij zouden eerder iemand in zijn nood laten sterven en vergaan, dan dat zij een hand naar hem zouden uitsteken. En dan zijn zij hier zó ijverig, dat zij geen haarbreed durven afwijken van hun mensen-instellingen, regels en orden, evenals de Joden op Sabbat geen hand in koud water mogen steken, daar zij menen onrecht te doen, als zij de werken van hun eigen zelfbedachte godsdienst verzuimen omwille van de naaste. Maar intussen maken zij er zich geen geweten van, dat zij de naaste niet alleen zonder hulp laten, maar hem ook door valse leer verleiden. En hem dan nog op de koop toe in geld en goed bedriegen; daarmede vullen zij zich de buik en hebben daardoor van alles overvloed; in deze dingen mag het bij hen aan niets ontbreken. Zij beweren, dat zij dat alles als kerkelijke goederen verdedigen moeten en daaraan geen afbreuk mogen laten doen, het mag God of de naaste gaan, hoe het wil.

Zulke verkeerde, dwaze heiligen, die nog veel onzinniger zijn dan ossen en ezels, zijn ook de schare van Mohammed, de Turken en hoe zij verder heten mogen, welke naar Christus niet horen en Hem niet aannemen. Daarom mogen wij waarlijk wel God loven en danken dat wij Zijn Woord rein en zuiver horen en hebben, en weten hoe wij ons zowel jegens God als jegens de naaste moeten gedragen, een rechte godsdienst oefenen en in alle opzichten een oprecht leven leiden. Maar wij moeten God daarom ook aanroepen en Hem bidden dat Hij ons daarbij bewaart, opdat wij bij Zijn Woord mogen blijven in recht geloof en waarachtige heiliging van de Sabbat .

Aangaande het eerste stuk van dit Evangelie, de Sabbat, moge dit volstaan. Namelijk, dat het ons leert hoe de Sabbat geheiligd moet worden; dat wij niet aan tijd, plaats, huis of personen gebonden zijn, maar dat wij deze mogen nemen en gebruiken naar dat de gelegenheid en onze behoefte zulks medebrengt, opdat wij met elkaar Gods Woord mogen horen en met elkaar bidden en danken. Dit nu geschiedt het beste in de samenkomst, in welke men alleen tot dat doel vergaderd is, en hart en gedachten minder verstrooid zijn dan anders, als wanneer een ieder het met zichzelf of met anderen druk heeft. Op die wijze en tot dat doel moet ook nu dit huis gewijd zijn, niet omwille van hemzelf maar omwille van ons, opdat wij zelf door Gods Woord geheiligd worden en geheiligd blijven, en, daar God het ons in genade gegeven heeft, het ook helpen in stand houden en uitbreiden.

Nu volgt het tweede stuk.

Het tweede stuk van dit Evangelie is een prediking, door Christus gehouden tegen degenen die verkozen bovenaan te zitten. Hoewel dit geen bijzondere leer blijkt geweest te zijn, was zij toch noodzakelijk om de huichelarij van de Joden en hun verkeerd inzicht in de dingen te bestraffen, daar zij namelijk meenden dat zij hun heiligheid en hun godsdienst om niets anders hadden als om zich te verheffen en boven anderen gevierd en geëerd te worden. En evenals zij het Sabbats-gebod verdraaiden, wat zij alleen hielden, opdat men hen voor heilige lieden houden zou, en daardoor niet God naar Zijn gebod dienden, maar zichzelf, zo deden zij ook met betrekking tot hun uiterlijke stand voor de ogen van de wereld. Zij legden het daarmede er niet op aan om God of de naaste te dienen, maar alleen om zichzelf te

verheffen; zij lazen de Schrift en Mozes met blinde ogen, als ware het hun niet bevolen zich over de armen en geringen te bekommeren en hun te dienen en te helpen, maar het was alleen hun streven om op de Sabbat bovenaan te zitten en op aarde heer en meester te zijn. Zo verkeren zij ook nog in de waan, dat hun wet het medebrengt, dat zij heer over de heidenen moeten zijn en wij hun knechten zullen wezen. Evenals de Turk ook gelooft en het er voor houdt, dat hij de beheerser van de gehele wereld zijn moet en met zijn Mohammedanen en Mammelukken in goud en zijde gekleed, moet prijken als enkel heren en edellieden; dat wij daarentegen als hun allergeringste koeherders barrevoets gaan, en ons door hen onder de voet moeten laten treden. Zij menen daarmede God een grote dienst te doen, en als zij het dan zover gebracht hebben, dan moet dat gelden als een teken, dat God hun vriend is en dat Hij op hun zijde is, evenals onze antichrist, de paus, daarnaar ook getracht en zulks geleerd heeft. Zo ook was al het prediken en doen van deze huichelaars er op aangelegd, om toch vooral door iedereen met eerbewijzen en onderscheiding behandeld te worden en vrijelijk onbarmhartig en hoogmoedig te mogen zijn tegen de naaste, terwijl zij daartoe volkomen recht meenden te hebben. Zodoende maakten zij zich een andere Mozes en een andere wet, evenals zij de Sabbat anders maakten als God hun geboden had.

Daarom heeft de Heere ook veel met hen te stellen gehad naar aanleiding van dit stuk, gelijk Hij ook Matth. 23 vs. 13 vv. het "Wee" over hen uitroept en Zijn jongeren vermaant (vs. 6) zich in acht te nemen voor de farizeeën en schriftgeleerden, die gaarne bovenaan zitten in de scholen en zich gaarne laten groeten op de straten enzovoort.

Maar hoe laten deze twee dingen zich dan met elkaar rijmen: bovenaan zitten is niet recht en toch ook weer wèl recht? Want het is niet verboden, en Christus Zelf zegt, gelijk er in de tekst volgt: *wanneer u genodigd wordt zet u dan beneden aan, opdat hij, die u genodigd heeft, tot u zegt: vriend, ga opwaarts*. Hoe kan Hij dan zeggen, men moet niet bovenaan willen zitten, terwijl Hij toch ook zegt, dat wie beneden aanzit, bovenaan geplaatst zal worden.

Antwoord: het komt hier alles aan op het woordje begeren. De tekst zegt: *toen Hij zag, hoe zij begeerden bovenaan te zitten*; evenals zij te voren aangaande de Sabbat daarom gestraft werden, omdat het heet, dat zij hem in ere hielden. Men moet beiden, zowel boven als beneden aanzitten. Want (gelijk ik boven gezegd heb), men kan niet voor iedereen een bijzondere plaats en tijd, tempel of kapel in de gemeente er op na houden of inruimen. Zo ook kunnen wij niet allen vorsten, graven, predikers, edellieden, burgers, mannen, vrouwen, heren en knechten zijn, maar daar moeten menigerlei standen ondergeschikt zijn, en een ieder heeft genoeg in zijn eigen stand te doen. Zo moeten en kunnen wij niet allen tegelijk boven- en benedenaan zitten; hier moet onderscheid zijn, gelijk door God zo bevolen is; zodat hij, die in hogere stand is, ook hoger zit dan de anderen, en het mag geen plaats hebben, dat een graaf zich boven een vorst of een knecht zich boven zijn heer stelt. Zo moet er ook onderscheid zijn tussen de andere standen, als burgers, boeren, enzovoort.

Maar nu komt het er op aan, dat u deze bedoeling en dit woord van Christus goed begrijpt, en weet, dat u, als u in een hogere stand bent of op andere wijze iets op anderen vóór hebt, zulks van God hebt ontvangen; maar niet, opdat u zich op zulk een gave zou verhoovaardigen en u boven iedereen verheffen, als was u daarom voor God beter dan anderen. Nee, maar Hij heeft u geboden, u daarmede neder te buigen en er uw naaste mede te dienen.

Bijvoorbeeld, God heeft mij de genade gegeven prediker te zijn, maar ook tevens daarbij geboden, mij niet op deze gave te verheffen, maar mij neder te buigen en ieder

tot zijn heil van dienst te zijn, gelijk Paulus zegt (Rom. 15 vs. 25): *een ieder onder ons gedrage zich zo, dat hij zijn naaste behaagt ten goede, tot stichting*. Want ook Christus had geen behagen aan Zichzelf. Zo heeft Hij sommigen tot vorsten, heren, edellieden, regeerders, geleerden gemaakt en hun daartoe heerschappij, macht, eer, een groot verstand enzovoort gegeven. En Hij wil, dat men hen in ere houden en op de ereplaats zal zetten; maar dat mag voor hen geen reden zijn, om zich boven al de anderen te verheffen. Vandaar, dat er dan ook het meest gezondigd wordt door trots en hovaardij, voornamelijk in deze tijd; in welke onder de voornaamsten de één al hogerop wil dan de ander en zulks in de ergste mate overdreven wordt; terwijl onder de anderen grover boerentrots de toon aangeeft.

Daarom bedenk, dat, indien u van God de gave ontvangen hebt, machtiger, hoger, geleerder dan anderen te zijn, Hij u bevolen heeft, daarmede de anderen te dienen; doet u dat niet, weet dan, dat zelfs een arme herdersknaap, die, wat gaven en aanzien bij de wereld betreft, niet in uw schaduw staan kan, voor God en de engelen veel groter is en ten hemel toe verheven wordt, en u daarentegen met uw schone, hoge eer en uw luister ter helle verstoten zult zijn. Want God heeft niet alleen vorsten, graven, edellieden en hooggeleerden geschapen; ook niet deze alleen tot Zijn rijk geroepen; maar als iemand Christen is, dan heeft bij Hem de één evenveel waarde als de ander; gelijk ons geloof zegt: ik geloof in God, de Schepper van hemel en aarde. Derhalve moet u niet menen, dat u alleen bovenaan mag zitten en voor niemand uit de weg behoeft te gaan. Want die God, welke u tot een heer, regeerder, doctor of leraar gemaakt heeft, is evenzo ook de God van de arme bedelaar, die voor uw deur ligt. En Hij houdt even scherp het oog op hem gericht als op de grootste heer of vorst op aarde.

En eindelijk; hetzij u bovenaan, in het midden of benedenaan zit, het geloof maakt alles gelijk, daar dit zegt: *wij geloven allen in één God, de Schepper van hemel en aarde*.

Daarom heeft niemand reden om tegenover de ander zich trots te gedragen. Integendeel, wie de hoogste is, moet deze leer van Christus ter harte nemen, dat hij zich niet verhovaardigt tegenover de ander, teneinde niet met schande lager geplaatst te worden. Zulk één moet denken: die God, welke mij tot vorst gemaakt heeft, heeft ook mijn onderdanen gemaakt, zodat Hij voor mij niets meer of beter is, dan voor de geringste boer op het land. Ja, als u in uw deftige stand trots en hovaardig zijn wilt en de anderen verachten, dan neemt God bijvoorbeeld een boerenknecht, die in alle ootmoed zijn weg gaat, en zal deze tot aanzien brengen en hem zetten boven alle keizers en koningen; gelijk Hij met Jozef, David en Daniël gedaan heeft.

Ja, zegt u, maar dan moest ik maar liever geen koning, vorst, heer of doctor, of iets boven de anderen zijn. En ook niet bovenaan zitten!

Nee, zo ook weer niet: wees en blijf, wat u bent en doe wat u bevolen is en zoals uw stand het medebrengt. Maar zie toe, dat u tegenover deze Heere, die u en anderen genodigd heeft, niet trots bent of u boven anderen verheft. Want dat verdraagt Hij niet, dat iemand zichzelf verhoogt. Als Hij echter iemand verheft en verhoogt, die is dan met een goed geweten en met ere verhoogd.

En hoewel iemand een hogere plaats of een voornamere stand bekleedt, toch zijn voor de Heere al Zijn lieve gasten gelijk; indien zij zich maar aan Zijn Woord en bevel houden; zodat hier iedere dienstmaagd dezelfde roem heeft als een keizerin of koningin in al haar heerlijkheid. Want zij kan zeggen: ik geloof in dezelfde God en ben in Zijn Naam gedoopt, en roep mijn Heere Christus aan; al ben ik nu juist geen adellijke dame of uit de rijke burgerstand - wat hindert dat? Bij God heb ik toch even zoveel als gene. En als ik gelovig en ootmoedig ben en mij met mijn onaanzienlijke

stand tevreden stel, dan weet ik, dat God mij aanziet. En dan kan ik die grote keizerin zeer goed met rust laten.

Daarom heeft onder de Christenen niemand te klagen, dat hij arm is of in een te geringe stand leeft. Lieve broeder, al hebt u niet evenveel als een koning of landheer, een gouden kroon, macht, goed, eer; u hebt toch dezelfde God, de Schepper van hemel en aarde; dezelfde Christus, de Doop en Zijn gehele hemelrijk, gelijk Paulus zegt van de Christenen dat zij niets hebben en toch alles bezitten. *Want alles is het uwe*, zegt hij (1 Cor. 3 vs. 22 en 23), *u echter behoort Christus, en Christus God*. Daarom bent u onder deze Heere rijk en zalig genoeg, zodat zelfs geen keizer meer kan hebben dan u. Maar - blijf in uw stand en wees tevreden, hetzij u boven- of benedenaan zit. En neem u in acht voor zelfverheffing, dat u niet denkt, omdat ik vorst, adellijke, geleerde of machtige ben, moet men mij alleen naar de ogen zien en mij de ereplaats geven; maar u moet also spreken: behoed mij, hemelse Vader, voor de hovaardij; want ik weet, dat de geringste ploegknecht voor U beter kan zijn dan ik.

Zie, zodoende maakt God één soort wezen en brengt gelijkheid tot stand te midden van de grote ongelijkheid van menigerlei standen en personen, welke Hij Zelf verordend heeft. Deze moeten weliswaar in dit leven bestaan, maar zó, dat een ieder zijn ambt waarneemt en uitoefent en volbrengt het werk dat hem aanbevolen is; gelijk zulk een stand dat meebrengt. En zulks in ootmoedigheid, welke alle standen en personen voor God gelijk doet zijn; daar Hij ze allen tezamen geschapen heeft, en de één Hem even lief is als de ander. Daarom mag niemand zich tegenover God verheffen en zich boven de naaste op de voorgrond plaatsen, omdat hij in een hogere stand is geplaatst; maar men moet dit weten, dat, als men in een voorname stand niet in de ootmoed blijft, men alsdan veel erger zondigt en veel dieper veroordeeld wordt dan anderen.

En wederom, hoewel de personen, zowel in hoge als in lage standen, voor God gelijk zijn en allen hetzelfde hebben, gelijk het epistel van heden (Eféze 4 vs. 4 en 5) zegt: *één lichaam, en één Geest, één Heere, één geloof, één Doop* enzovoort, zo lijkt het toch nergens naar en betekent het ook niets, wanneer de knecht achter de ploeg, of de dienstmaagd in huis de baas zou willen spelen en zeggen tot de huisheer of de huisvrouw: ik ben voor God even zo aanzienlijk en goed als u; daarom behoef ik u niet onderdanig of gehoorzaam te zijn enzovoort. Gelijk het, helaas, tegenwoordig ook zeer gewoon is en hand over hand heeft toegenomen, dat de lagere standen de hogere willen overkraaien; bijvoorbeeld gelijk de adellijke jonkers tegen hun heren en vorsten, ja zelfs de knechten en dienstmaagden tegen hun heren en vrouwen hun moedwil plegen, vooral, als zij bemerken, dat men hen nodig heeft.

Dat past ook geen Christen; want dat is evenzeer in strijd met deze regel en leer van Christus. Want als het de hogere standen verboden is, om tegenover de geringen trots en hoog te zijn, hoeveel te meer zal God zulks dan wel verbieden aan onaanzienlijke en ondergeschikte lieden.

Deze ootmoed behoort bij een Christen, als één van de voornaamste en noodzakelijkste deugden; gelijk hij ook *de voornaamste band is van de christelijke liefde* en eenheid (gelijk Paulus Eféze 4 vs. 3 zegt). Men zij in zijn ambt of stand niet opgeblazen en hovaardig tegenover anderen, al is men ook meer dan anderen; maar men wete, dat men daarin evenals anderen Zijn Heere dienen moet, Die aan een ieder zijn ambt en werk gegeven heeft. En een ieder als een lieve gast in Zijn rijk vooraan plaatsen en aan Zijn maaltijd wil zetten; als men maar getrouw in zijn stand dient.

Want de Heere moet vele en velerlei ambten en standen hebben, daarom geeft Hij ook menigerlei onderscheiden gaven. En richt het zo in, dat steeds de één de ander nodig

heeft, en de één niet zonder de ander kan klaar komen. Wat zouden vorsten, adellijken, regeerders beginnen, als er niet ook anderen waren, als predikers, leraars, lieden, die de akkerbouw bedrijven, handwerklieden enzovoort? Want zij zouden alleen en zelf alles niet kunnen leren en verrichten.

Daarom moet hier niemand alleen op zichzelf zien; maar een ieder richte het oog ten hemel en zegge: God heeft alle standen geschapen, en voor Hem is niemand gering behalve wie hovaardig en trots is. En voor Hem is niemand beter, dan wie zich het diepst verootmoedigt. U mag wel in een hoge stand zijn en een gewichtig ambt bekleden; maar als u dan van de gaven welke u ontvangen hebt, rekening en verantwoording moet doen, dan behoeft er niet veel bij te komen, of u bent er slechter aan toe, dan menige arme herdersknaap.

Ik zelf heb sommige doctors gekend, welke men voor lichten van de wereld hield en die in groot aanzien bij vorsten en heren waren. En toen het sterfuurtje kwam, begonnen zij te zeggen: *Och Heere God, was ik nu toch maar liever een zwijnenherder!* enzovoort. Ja, als u dat vroeger in uw leven, toen u in grote eer en aanzien waart, van harte gezegd had en u zelf zo verootmoedigd had, dan zou God ook tot u gezegd hebben: vriend, u zit benedenaan, ga opwaarts.

Want daarom verordent en geeft Hij menigerlei ambten. En schenkt Christus de Zoon van God welke aan de rechterhand van de Vader gezeten is menigerlei gaven, opdat Hij ons beproeft of wij Hem daarin vrezen en dienen willen, en ons daardoor des te meer verootmoedigen. Want deze ootmoed (gelijk gezegd is) verlangt Hij van ons! En deze moeten wij ook tegenover Hem betonen. Doen wij het niet in dit leven, dan zal ons dat ten laatste in de dood maar al te zwaar neerdrukken. De Heere heeft alle standen en alle personen even lief en wil ze allen verzorgen, als Zijn gasten; hen zó plaatsen en eren, dat niemand reden tot klagen zal hebben; maar - dan moet ook een ieder zich met het zijne laten vergenoegen en niet de één zich boven de ander verheffen; al is hij ook veel hoger en groter naar de wereld dan anderen.

Christus, Gods Zoon, was immers ook hoog en voornaam, en Hij is toch ons, arme mensen, gelijk geworden, ja Hij heeft Zich voor allen verootmoedigd. Een vrouw moet een vrouw wezen, en zij kan geen man zijn; dat is ook van God schepping en een goddelijke stand, dat zij kinderen ter wereld brengt, verzorgt en opvoedt. Zo ben ik een man, geschapen tot een ander ambt en werk. Maar zal ik daarop nu trots wezen en zeggen: ik ben geen vrouw, daarom ben ik voor God beter? Zal ik niet veel meer God loven, dat Hij beiden, de vrouw en mij ook door de vrouw geschapen en mij in deze stand geplaatst heeft?

Ach, hoe onchristelijk is het, als de één daarom de ander wil verachten, dat hij hem in een andere stand ziet, of hem iets anders ziet doen dan hij zelf is of doet! Gelijk tegenwoordig onder de jonkers menigmaal de één de ander van smerige handelwijzen beticht, en de één de ander voor schrijver scheldt³¹, waarom zij elkaar dan mogen vermoorden, terwijl zij dit nog veel meer in toepassing brengen waar het de anderen geldt, arme predikers of onaanzienlijke lieden!

Welaan! Neem u in acht en pas op, dat deze spreuk niet op u van toepassing is: *wie zichzelf verhoogt, die zal vernederd worden*. Want God wil en kan zulke trots en overmoed niet dulden. Want wat hebt u dan daar u trots op bent? Wat hebt u van uzelf? Is een ander, hij moge zijn wie hij wil, niet even goed een schepsel van God als

³¹ Waarschijnlijk was dit te dien tijde onder de adel een scheldwoord, waarmede te kennen gegeven werd, dat men elkaar niet meer als tot de adelstand behorende aanzag; daar "schrijvers" gewoonlijk weinig onder de adellijken, maar veel meer onder de kloosterlingen gevonden werden. Wij zouden zeggen: "u bent mij het aankijken niet meer waard."

u? Deze nu wil Hij niet veracht hebben, want wie Zijn schepselen veracht, hoont ook hun Schepper, zegt Salomo (Spreuk. 14 vs. 31, 17 vs. 5). En wie een stand smaadt, smaadt Hem, de Heere Zelf.

Daarom moest u toch, al zou ge u om niets anders bekommeren of vrezen, daarin voor God ontzag hebben. Indien u echter Hem veracht, weet dat Hij u weer veracht en versmaad kan maken, en u ten gronde zal stoten, al waart u ook nog zo hoog gezeten. Want u hebt het hierdoor niet tegen een mens, maar tegen de Majesteit in de hemel opgenomen.

Wanneer een wereldlijk vorst aan deze of gene aan het hof een ambt had opgedragen, en een ander zou hem daarom honen, smaden of doden, dan zou u eens gewaar worden of de vorst dat zou onder zich laten! Wat zou u, edelman, doen als een ander iemand van uw huisgezin moedwillig een hoon aandeed of hem beledigde? Welnu, gelijk u het opneemt voor uw hond, paard of voor uw bediende, zo ook neemt God het op voor Zijn schepselen.

Daarom moet u, al is de stand van een ander geringer dan de uwe, evenwel weten, dat deze ook door God geschapen en geordend is. Daarnaast moet u weten, dat u ook daartoe in uw stand geplaatst bent, om u neer te buigen en anderen te dienen. Als daar is een edelman, die zijn vorst aan het hof of in het veld moet dienen en een knecht of dienstmaagd hun heren en vrouwen. En zulks moet u doen om Gods wil. Dat zou dan in waarheid de naam van neerbuigendheid en ootmoed verdienen, gelijk Christus het noemt. En dan zou God u wederom verhogen en tot ere brengen, voor het oog van de gehele wereld.

Dat zij nu voor ditmaal genoeg gesproken van het Evangelie tot inwijding van dit huis.

En nu u, lieve vrienden, het hebt helpen besprenkelen met het rechte wijwater van het Woord van God, grijpt nu ook met mij het wierookvat aan, hetwelk is het gebed en laat ons God aanroepen en bidden.

- Ten eerste voor Zijn heilige kerk, dat Hij Zijn heilig Woord bij ons bewaart en het aan alle plaatsen wil uitbreiden, dat Hij ook dit huis gelijk het nu, God lof, is ingewijd, rein bewaart in de heiliging door het Woord van God, opdat het niet door de duivel ontheilgd of verontreinigd wordt met zijn leugens en valse leringen.
- Dan ook laat ons bidden voor alle regeerders en de algemene vrede in het Duitse land; dat God ons ook deze genadig moge bewaren en versterken, en verhinderen de boze listen en lagen van de duivel en van zijn hofgezin de paus, de bisschoppen en pausgezinden, gelijk daartegen een krachtig gebed noodzakelijk is. Want het is inderdaad een grote plaag dat men zulk een onenigheid en zulke door en door boze lagen van de duivel en van zijn bende moet zien en dulden.
- Ten laatste ook voor onze geliefde overheid, de landsvorst en zijn heerschappij en voor alle standen, hoge en lage, regeerders en onderdanen, opdat zij allen Gods Woord eren, God daarvoor danken, hun ambt getrouw waarnemen, getrouw en gehoorzaam zijn, en jegens de naaste christelijke liefde bewijzen. Want dat verlangt God van ons allen, en dát is het rechte reukwerk van de Christenen, dat men vooral deze nood met ernst bidt. Amen.

35. FARIZEEËR EN TOLLENAAR³²

"En Hij zei tot sommigen, die zich overtuigd hielden, dat zij vroom waren en de anderen verachten, deze gelijkenis. Twee mensen gingen opwaarts in de tempel om te bidden: de één was een farizeeër, de ander een tollenaar. De farizeeër stond, en bad bij zichzelf aldus: Ik dank u God, dat ik niet ben gelijk de andere mensen, rovers, onrechtvaardigen, overspelers, noch ook gelijk deze tollenaar; ik vast tweemaal in de week en geef de tienden van al wat ik heb. En de tollenaar stond van verre, en wilde zelfs zijn ogen niet opheffen ten hemel, maar sloeg op zijn borst, zeggende: God wees mij zondaar genadig. Ik zeg u, deze ging af gerechtvaardigd naar zijn huis meer dan die; want wie zichzelf verhoogt, die zal vernederd worden, en wie zichzelf vernedert, die zal verhoogd worden."

Lucas 18 vs. 9 - 14.

Hier hebben wij nu eens een tafereel en voorbeeld van het goddelijk gericht over de heiligen en vromen; het stelt ons twee personen voor ogen; de een is inderdaad vroom, de ander slechts schijnbaar vroom. Maar vóórdat wij dit voorbeeld in het oog vatten en handelen over het ontzettend oordeel, moeten wij eerst er op letten, dat Lucas zich laat horen, alsof de gerechtigheid door de werken komt. Hij is echter gewoon daarover het meest te schrijven en wel om reden, dat in die tijd, gelijk het ook nu plaats vindt, wanneer men predikt, dat alleen het geloof zalig maakt, de mensen losbreken en enkel willen geloven, maar om de krachten en vruchten van het geloof zich niet bekommeren. En evenals Lucas doen ook Johannes en Jakobus in hun brieven, om daardoor aan te tonen, dat het geloof zonder deze geen recht geloof is. Want alzo spreekt Lucas in zijn inleiding: ik weet wel, dat er velen geschreven hebben, hoe alleen het geloof zalig maakt. Daardoor zijn zij oorzaak, dat de mensen alleen daarnaar streven en een goddelijk geloof willen aannemen. Daarom moet ik ook over de werken schrijven, door welke zij hun geloof bewijzen kunnen. Zo klinkt het overal in Lucas' Evangelie; in deze zin komt de gerechtigheid door de werken, gelijk u gehoord hebt; vergeeft, zo wordt u vergeven, en: maakt u vrienden uit de onrechtvaardige mammon. Zo ook hier, alsof deze tollenaar door zijn gebed en het slaan op zijn borst zijn gerechtigheid verworven had; zodat dit Evangelie de schijn heeft, alsof wij door de werken vroom worden.

Nu hebt u dikwijls gehoord: vóór alles moet de mens vroom zijn, eer dat hij wat goeds kan doen, want zo is het overal en altijd: *een goede boom kan geen slechte vruchten voortbrengen en een kwade boom geen goede*. Zo moet dus ook de mens eerst vroom zijn zal hij wat goeds doen. Zo ook zegt de Heere eerst: de tollenaar heeft op zijn borst geslagen, toen is het oordeel gekomen, hij was vroom.

Dit nu is geschreven, opdat wij de ogen open doen en de lieden niet naar hun werken beoordelen. Daarom schouwt de Heere hier in het hart en leert niet naar de werken, maar naar het hart te oordelen; als dat vroom is, dan is alles vroom. Want wanneer ik deze tollenaar hier naar zijn werken zou willen beoordelen, dan zou ik mij spoedig vergissen; dan wordt niets als zonde aan hem openbaar. Evenzo, wanneer ik de farizeeër ook naar zijn uiterlijke wandel en zijn werken wilde beoordelen, dan is dat ook mis; want hij staat in de heilige plaats, doet een opperbste gebed, zo goed als er maar één is; namelijk: hij looft en dankt God, is geheel ingenomen door zijn verheven werken, niet minder dan door lichamelijke nederige werken: hij vast, geeft zijn tienden, geeft een ieder, wat hem toekomt; summa summarum, het is bij hem, uit- en

³² E .L. Meinders. Dl. I, p. 387 v.v. Uitgesproken de 11e zondag na Trinitatis, 31 augustus 1522.

inwendig, één en al glans.

En gelijk hij nu oordeelt, zo oordelen alle mensen, want zulk een blinkend eerbaar leven kan men niet berispen; wie zou willen beweren, dat vasten niet goed was - hij vast ter ere van God, niet van de heilige Barbara of de heilige Sebastiaan - of God loven en een ieder geven, wat men schuldig is? Zo ook, houd ik, als ik een monnik, een geestelijke of een non zie, dezen voor vroom.

Welnu, indien ik ten deze een oordeel uitspreken zal, dat de tollenaar vroom en de farizeeër boos is, dan moet ik hun beiden in het hart zien; maar dat kan ik niet anders, als door middel van de werken, gelijk Christus zegt: *aan hun vruchten zult u ze kennen.*

Derhalve zeg ik nu: de tollenaar moet vroeger een woord van God gehoord hebben, hetwelk hem in het hart gedrongen is; dat woord heeft hij geloofd en toen is alles bij hem vroom geworden, gelijk Paulus zegt: het geloof is uit het gehoor. Wanneer het woord in het hart valt, dan wordt de mens rein en vroom. Nu geeft de evangelist geen aanwijzing er van, dat deze het Evangelie hier gehoord heeft; maar hij geeft toch te kennen dat deze het elders heeft vernomen, het mag geweest zijn waar het wil; want hij zegt: *God, wees mij genadig!* Om dat te erkennen, is de rede niet in staat; daarom moet het hem reeds vroeger in zijn hart duidelijk geworden zijn, dat God genadig, goedertieren en vriendelijk is voor allen die zich verootmoedigen, hun zonden erkennen, Hem aanroepen en genade begeren; hij moet gehoord hebben, dat God van nature Zich genadig betoont aan allen, die hun troost en hoop op Hem stellen, en dat moet hij uit het Evangelie gehoord hebben.

Daarom ligt het begin van onze zaligheid niet in onze werken, maar in het Woord van God. God moet eerst Zijn Woord laten weerklinken in ons hart; opdat wij daardoor God mogen leren kennen en in Hem geloven, en daarna goede werken doen. Daarom moet men hier uitpluizen, dat de tollenaar Gods Woord gehoord moet hebben. Doet men dit niet, dan laat men het Evangelie niet tot zijn recht komen. Het treedt hier wel niet zo op de voorgrond. Want Lukas legt hier meer de nadruk op de vruchten en het uiterlijke bewijs, dan op het geloof. En hij laat zich veel meer horen over het uiterlijke wezen en de wandel, dan over het Evangelie en het geloof van het inwendige leven. Desniettemin moet men hieruit ontleden dat de tollenaar het Evangelie gehoord en het geloof gehad heeft.

Dat nu is het, wat de farizeeër en de tollenaar in één persoon doet samenvallen. Hij heeft het Evangelie gehoord; dat doet hem op de borst slaan. Dat slaan op de borst en dat belijdenis van zonde doen, zou niet geschied zijn, indien hij niet reeds van te voren het geloof in het hart had gehad. Dat is dan ook de rechte vrucht, want zij zoekt de eer van God. God verlangt namelijk niets anders als het lofoffer, gelijk Psalm 50 vs. 23 zegt: *Ik zal hem tonen de weg des heils en hij zal Mij prijzen met dankoffers.* Op deze weg bevindt zich de tollenaar hier ook; hij geeft God de lof en zichzelf de zonde; bestraft zichzelf en prijst God, maakt zichzelf te schande en stelt de waarheid boven zich. Daarom moeten wij zijn werk prijzen en loven, want hij geeft God de eer. Dat is de ware godsdienst. Zo luidt zijn woord: *wees mij arme zondaar genadig.* Het is als wil hij zeggen: ik ben een deugniet, dat belijd ik; gelijk U ook zegt.

Hier ziet u het, dat hij de waarheid belijdt en zich door God wil laten lasteren en schandvlekken; ja, dat doet hij zelf reeds, en buigt zich zo diep mogelijk neder, en verheft zich dan weer en geeft God de eer, dat Hij goedertieren en barmhartig is; maar dat bij hemzelf niets is als allerlei zonde. Zo zijn dit de rechte vruchten van het geloof. Zo hebben wij nu aan de vruchten de boom leren kennen. Deze is het geloof van de tollenaar!

Maar hoe zullen wij nu dit met elkaar overeenbrengen, dat Christus zegt: *hij ging gerechtvaardigd naar zijn huis*. Immers was hij reeds vóórdat hij op zijn borst sloeg vroom door het geloof; hij moet reeds van te voren rechtvaardig geweest zijn. Hoe spreekt Christus hier dan also?

Het is hiermede, gelijk ik reeds meermalen gezegd heb: het geloof, indien het oprecht is, openbaart zich en brengt vruchten; is de boom groen en goed, dan is er niets tegen te doen, hij slaat uit en draagt vruchten en bladeren. De natuur geeft zulks; ik heb daar niets in te zeggen, noch hem te gebieden: hoor u, boom, draag appelen. Want als de boom er eerst is, dan volgen de vruchten vanzelf zonder enig bevel. Is het geloof aanwezig, dan moet het werk navolgen. Ik moet erkennen, dat ik een zondaar ben; dan moet echter ook volgen, dat ik zeg : o God, ik ben een deugniet. Deze tollenaar breekt zich het hoofd met niemand, spreekt vrij uit, al wordt hij ook voor alle zondaren te schande, gelijk Psalm 116 vs. 10 zegt: *ik geloofde, daarom heb ik Uw Naam beleden en geroemd*. Nu bemerk ik, dat ik te gronde zou moeten gaan, want ik ben een zondaar; het is dus zaak, te geloven en mij vast te houden aan Gods barmhartigheid; *de kelk des Heeren te nemen en Gods genade aan te roepen*.

Zo nu verootmoedigt zich het geloof, openbaart zich, en wordt zodoende door de werken verzekerd. Als dat plaats heeft, dan wordt het aan mij en aan andere mensen bekend. Als ik zo mij naar buiten openbaar, mij om geen mens of duivel bekommer, mij neerwerp, van geen hoge dingen weten wil, en mijzelf voor de armste zondaar die op aarde leeft, houdt; zie daar wat mijn geloof tot zekerheid brengt. Dat is het dan, als de Heere zegt: *deze ging af gerechtvaardigd*.

Zodoende kent men aan het geloof de zaligheid toe als aan een overste. En aan de werken de getuigenis, welke iemand zozeer verzekerd doet zijn, dat men het aan de uiterlijke wandel zien kan, dat het geloof oprecht is. Zulks zien wij ook in Abraham, als hij zijn zoon offert; *toen zei God: nu weet ik dat u Mij zoekt*. Ja, als hij God niet gevreesd had, dan zou hij zijn zoon niet geofferd hebben; maar hieruit blijkt, dat zijn godsvrees volkomen oprecht was.

Laat ons dit nu goed ter harte nemen. Dit is de reden, waarom Lukas en Petrus zoveel spreken over de werken, opdat men niet heengaet en denkt: ja, nu wil ik toch geloven. En men er dan een eigen-gemaakt geloof op nahoudt. Want een geloof, dat alleen op de oppervlakte van het hart zweeft, gelijk het schuim op het bier, is een eigen-gemaakt geloof. Nee, nee! Het geloof is een levend, wezenlijk ding; het maakt de mens geheel nieuw; giet hem moed in en keert hem geheel en al om. Het dringt door tot op de diepste grond en is een algehele vernieuwing van de mens; zodat ik, waar ik vroeger een zondaar zag, nu een andere wandel, een ander wezen, een ander leven zie. Daaraan bemerk ik, dat men gelooft. Zo groot van betekenis is een oprecht geloof. Vandaar, dat ook de Heilige Geest zo met alle nadruk op de werken heeft doen aandringen, dat deze een gevolg en een getuigenis van het geloof moeten zijn. Als wij nu bij dezen of genen de werken niet zien, dan kunnen wij daaruit een besluit trekken en zeggen: zij hebben er van gehoord, maar het is bij hen niet tot de grond doorgedrongen. Want, als u in hoogmoed, hebzucht en onkuisheid wilt blijven liggen en dan veel over het geloof wilt praten, dan zal Paulus tot u komen en zeggen: *luister, het rijk van God bestaat niet in woorden maar in kracht*; het moet zich in het leven en in daden openbaren; het is niet genoeg, om er alleen over te preken en te praten.

Zo vervallen wij op beide zijden in de uitersten. Als men predikt, dat men alleen geloven moet, dan wil men de vruchten, de werken nalaten, en predikt men over de werken, dan vallen wij aan die zijde over het paard en troosten ons met de werken. Daarom moeten wij de middenweg houden; het geloof alleen moet vroom en

zaligmaken; maar, om te weten dat het geloof oprecht is, moet u zulks bewijzen door de werken. God wil van uw spiegelgevechten niets weten; daarom heeft Hij u een preek gegeven, welke de werken prijst; welke alleen een getuigenis zijn, dat u gelooft; deze nu hebben, wanneer zij plaats vinden, verder geen betekenis.

Hierop moet men aandringen, opdat men er aan gewoon raakt. Daarom heeft de Heere ook de werken niet ter zijde gesteld; als wilde Hij zeggen: wanneer u gelooft, dan hebt u de hemel; maar de werken moet u doen, opdat u zich niet bedriegt. Dat heeft de Heere ook duidelijk aangewezen (Joh. 13 vs. 34 vv.), waar Hij zegt: *dit is Mijn gebod, dat gij u onder elkaar liefhebt*; daaraan zal men erkennen, dat u Mijn jongeren bent, indien u liefde onder elkaar hebt. Ik heb u een voorbeeld gegeven; opdat, gelijk Ik doe, ook u elkaar doen zult. Als wilde Hij zeggen: u bent nu Mijn vrienden, maar de lieden zullen erkennen, dat u Mijn vrienden bent; niet aan uw geloof, hetwelk in het hart is; maar u moet u naar buiten openbaren in de liefde. De vruchten zullen u niet zalig maken of Mijn vrienden doen zijn, want dat moet het geloof alleen doen; maar de vruchten moeten het geloof bewijzen. Let daar dus wèl op: het geloof alleen maakt vroom; maar omdat dit in mij verborgen ligt en een groot leven, een grote schat is, moet het door de werken naar buiten dringen, om het geloof te bewijzen; het moet de genade van God prijzen, mensenwerk veroordelen en de ogen neerslaan; zodat het ook de naaste dient en hem tot God brengt, want daarom laat God u ook nog leven, anders zou men u wel het hoofd kunnen afslaan.

Dat kunt u nu ook wel aan de vrome mens zien. Daar zijn hun beide oordelen. De grond hebt u, namelijk, dat het geloof verborgen is. Dat geloof gevoelt hij; hij openbaart zich naar buiten; met de vrucht van het geloof dient hij mij en u; namelijk met de ootmoed, dat hij de ogen neerslaat en God prijst. Daarmede dient hij mij, zodat, als ik mij in zonden bevind, kan zeggen: zie, de tollenaar was ook een zondaar; welnu, hij zegt: God was mij genadig en barmhartig: Daarmede word ik ook gespijzigd, opdat ik, wanneer ik er toe kom, dat ik mijn zonden inzie, mij Zijn voorbeeld voor ogen stel en mij daarmede spijs en voed en ook zeg: ach God, hier zie ik aan de tollenaar, dat U de arme zondaar genadig bent.

Zo behoudt hij het geloof voor zichzelf, maar op uitwendige wijze deelt hij mij de vruchten mede. Zo bewandelt hij de rechte weg en is tweevoudig rechtvaardig; ten eerste voor God door het geloof, dan voor mij door de werken; hij geeft God de eer en betaalt de Heere door het geloof, wat hij Hem schuldig is, doordat hij Hem prijst; tegenover mij doet hij zijn plicht met liefde, en geeft mij de woorden in de mond hoe ik bidden moet. Zo heeft hij nu alles betaald, God en mij; waartoe het geloof hem gebracht heeft.

Zie daar nu de ene persoon uit de gelijkenis.

Het geestelijk oordeel is, dat ik de tollenaar beoordeeld heb naar het geloof; want naar het vlees is hij een deugniet. Want de farizeeër stapt deftig voort en de tollenaar veracht hij; hij ziet hem met de nek aan, bemerkt zijn geloof niet, maar laat hem achteraf staan; hij ziet hem alleen aan naar de zonden, en weet niet, dat God juist in dat ogenblik de tollenaar heeft aangezien, hem bekeerd en verbeterd heeft. Zo gaat het, en het is ook niet anders mogelijk, wanneer de natuurlijke mens wil oordelen naar de werken, dan vergist hij zich.

Laat ons nu echter ook letten op de andere persoon.

Daar zijn de allerbeste werken aanwezig. Ten eerste hij dankt God; hij vast tweemaal in de week, en zulks tot eer van God, hij geeft de tienden van al zijn goederen; hij is ook geen echtbreker, evenmin als dat hij iemand geweld aangedaan of iemand van het zijne beroofd heeft; in zijn huwelijk heeft hij zich behoorlijk gedragen. Zo staat het nu

met hem. Als dat geen eerbaar leven is, dan weet ik het niet: Naar de wereld had niemand hem kunnen berispen; ja, men had hem daarentegen juist moeten prijzen. En dat doet hij dan ook trouwens zelf.

Nu echter komt God tussenbeide en zegt dat al dit werk niets als godslastering is. O Heere beware ons, welk een oordeel is dit! Als nonnen en geestelijken zulks horen, dan zullen zij sidderen tot in merg en gebeente; want niet één van hen is half zo vroom als deze farizeeër. Gave God, dat wij velen van zulke blinkende lieden hadden. Maar wat ontbreekt hem dan? Dit ontbreekt hem, dat hij zijn eigen hart niet kent. Daar hebt u het, waardoor wij de grootste vijanden van onszelf zijn; dat wij onze ogen en ons hart sluiten. Want zoals hij zich voelt, zo zegt hij het ook; als iemand hem zou gevraagd hebben: zeg eens, meent u dat nu ook van harte, zoals u hier spreekt? dan zou hij er een eed op gedaan hebben, dat het in zijn hart niet anders was.

Ziet nu, hoe diep het zwaard van God doordringt, hoe het snijdt tot op de grond van de ziel. Daarom moet hier alles vergaan, in elkaar zinken en zich verootmoedigen; anders kan niemand voor God bestaan. Zo moeten de vromen zich nederbuigen en de hoeren de voeten kussen.

Laat ons nu deze beide personen met elkaar vergelijken.

De tollenaar staat daar en verootmoedigt zich, spreekt over geen vasten, beroemt zich niet op goede werken, maar zegt alleen, dat hij een zondaar is. Dat ontkent God nu niet, maar Hij zegt, dat ondanks alles deze zonde toch nog niet zo groot is als die van de farizeeër. Laat nu eens iemand het wagen zich boven de minste zondaar te verheffen! Als ik maar één vingerbreed boven de ergste zondaar mij verhef, dan ben ik reeds te gronde geworpen, en ben voor God niets meer waard. Zo heeft ook de tollenaar al zijn levensdagen niet zulke grote zonden gedaan als deze farizeeër hier doet, door te zeggen; ik dank U, lieve Heere, dat ik niet ben zoals de andere mensen; terwijl hij zozeer liegt, dat de stenen er van zweten. Hier vernemen wij niets van: God wees mij genadig. Hier is Gods barmhartigheid en liefde vergeten; want God is niets anders, als enkel genade, goedgunstigheid en barmhartigheid. En als men dat niet ziet, dan is het even goed, alsof men het er voor houdt, dat er geen God is; gelijk Psalm 14 vs. 2 zegt: *de dwazen zeggen in hun hart: er is geen God*. Zo is het gesteld met een ongelovig mens, die zichzelf niet kent. Vandaar dat ik nog eenmaal zeg: al had hij ook de allergrootste zonde gedaan, dan zou het met hem toch nog niet zo erg geweest zijn, als thans, nu hij zegt: *Heere, ik dank U*.

Ja, ja, ik hoor het wel; u hebt God niet nodig, u veracht Zijn goedertierenheid en barmhartigheid, Zijn liefde en alles, wat Hij is. Daarom is alle openbare zonde, als echtbreuk, moord en dergelijken, niets in vergelijking met deze zonde. Het ongeloof, dat in het hart is, hetwelk wij niet zien kunnen, dat is de eigenlijke zonde, onder welke monniken en geestelijken gebonden zijn. Dat verloren, verblinde volkje zit tot over de oren in de zonde.

En nu verder; nu hij God heeft gelasterd en God hem moet logenstraffen in dit opzicht, dat hij geen zondaar wil zijn, nu zinkt hij al dieper en handelt ook tegen de liefde jegens de naaste. En hierdoor heeft hij misdreven tegen alle geboden; want hij verloochent God en doet de naaste geen goed. Zodoende is alles tot een puinhoop geworden, zodat hij geen letter van de wet vervuld heeft. Want als hij gezegd had: 'Ach God, wij zijn allemaal zondaren, de één evenzeer als de ander, ook deze arme zondaar hier, ontfermt U Zich over ons! En als hij zichzelf meegeteld had onder de schare en gezegd had. Ach God, doe genade over ons; dan zou hij Gods gebod vervuld hebben. En dan zou hij ook gezegd hebben: Ach God, ik zie, dat die daar een zondaar is, dat hij de duivel in de muil ligt. En dan zou hij hem op zijn rug genomen en hem

voor God gedragen, voor hem gebeden hebben. Zo zou hij dan ook het tweede gebod van de christelijke liefde vervuld hebben; gelijk Paulus zegt (Gal. 6 vs. 2): *de één drage de lasten van de ander*.

Maar nu komt hij daar aanstappen en prijst zichzelf, dat hij rechtvaardig is. Ziedaar een vergiftig en boos hart! Dan zit hij ook vol haat tegen de naaste, zodat hij, als God het oordeel aan hem wilde overlaten, deze naaste ten diepste ter helle zou stoten. Is dat geen vijandige, gruwelijke boosheid, dat ik alle mensen naar de duivel zou wensen, alleen opdat ik geprezen werd? En toch is het zó heerlijk versierd en met bloemen bestrooid door de uiterlijke wandel, dat niemand er wraak over kan roepen.

Dat is dus: *aan de vruchten kent men de boom*. Want, als ik zijn hart met geestelijke ogen aanzie, dan bemerk ik, dat hij vol godslastering en haat tegen de naaste zit; aan de vruchten zie ik dan, dat het een kwade boom is. De werken waren op zichzelf niet boos, maar de wortel in het hart is niet goed; daardoor worden de werken en de vruchten ook boos. Dit wordt ons voorgehouden, opdat wij hiervoor op onze hoede zijn.

Nu zie men, aan de andere kant, ook de tollenaar in het hart.

Daar is het geloof; daarom zijn ook de werken goed en de gehele wereld van nut. Want hij leert, dat men zich voor God verootmoedigen en Hem prijzen moet; terwijl de ander leert opgeblazen en hoogmoedig te zijn op de werken. Daarbij bemerkt u, dat, terwijl deze in zonden ligt en zijn ziel verdoemd is, een hoogmoedige deugniet daar aan komt en zich beroemt omdat deze een zondaar is. In één woord, hij verleidt iedereen met zijn blinkend en huichelachtig leven.

Zo moet men de vruchten met geestelijke ogen beoordelen, gelijk ik ze beoordeeld heb. Vanwaar heb ik dat oordeel? Daarvandaan: God heeft mij Zijn gebod gegeven, als een spiegel; daarin zie ik, wat vroom of boos is. Dat gebod luidt alzo: *heb God uw Heere lief van ganse harte, van ganse ziele en met al uw kracht en de naaste als uzelf*. Welnu, de werken van de tollenaar prijzen God en zijn iedereen dienstig; want zij leren ons onszelf alsook de weg tot de Heiland van de Heere kennen. Daarom zijn zij goed; want zij verheerlijken God en trekken de naaste tot zich.

Daarentegen gaat de huichelaar heen en lastert God en is een verleider door zijn schadelijke, vergiftige werken. Zo is het dan ook gekomen, dat de nonnen, monniken en geestelijke heren onder ons als gezaaid zijn en door hun blinkende, uiterlijke schijn veel meer mensen verleiden, dan de anderen.

Hier zou ik ook nog moeten spreken over het grote kwaad van de achterklap; wanneer iemand zijn naaste belastert, veroordeelt of achter zijn rug van hem praat; terwijl wij toch allen gelijk staan en niemand reden heeft om zich boven de ander te verheffen. Dat nu de burgemeesters en rechters de zonden fnuiken en straffen, geschiedt op Gods bevel. Want men heeft het zwaard nodig, om de zonde onrustig te maken; omdat God de zonde niet dulden en haar niet met rust wil laten. De goddelozen hebben geen vrede. Vandaar, dat Hij, als Hij het de zondaren niet inwendig onrustig maakt, de zonde toch wil uitroeien te water en te vuur; zodat zij geen rust heeft. Derhalve moeten de burgemeesters denken, wanneer zij de zondaren veroordelen: ach God, hoewel ik zelf een arm en veel groter zondaar ben dan deze. En hoewel de grotere dief de kleinere veroordeelt, wil ik toch mijn ambt waarnemen en hem geen rust laten in zijn zonden. En dan trede men daarna flink handelend op! Amen.

36. VERBLINDHEID DER WERELD³³

"En als Hij nabij kwam en de stad aanzag weende Hij over haar, zeggende: Och, dat ook gij erkende, en wel nog in deze tijd, wat tot uw vrede dient! Maar nu is het voor uw ogen verborgen. Want de tijd zal over u komen, dat uw vijanden rondom u een bolwerk zullen opwerpen en u belegeren en van alle zijden benauwen, en u zullen slechten en uw kinderen in u, en geen steen op de andere laten, daarom dat gij de tijd, in welke gij bezocht zijt, niet erkend hebt. En Hij ging in de tempel en begon uit te drijven, wie daarin verkochten en kochten, zeggende tot hen: er staat geschreven: Mijn huis is een bedehuis, maar u hebt het tot een rovershol gemaakt. En Hij leerde dagelijks in de tempel; maar de hogepriesters en schriftgeleerden en de voornaamsten van het volk zochten Hem te doden, en zij vonden niet wat zij doen zouden, want al het volk hing Hem aan en hoorde Hem."

Lucas 19 vs. 41 - 48.

Geliefde vrienden,

Wij hebben in het Evangelie van verleden zondag gehoord, hoe Christus vóór Zijn intocht in Jeruzalem over de stad geweend en haar eindelijke verwoesting verkondigd heeft. En dit was, omdat zij niet erkend had de tijd, in welke zij bezocht was. Evenzo hebben wij vernomen, hoe *Hij daarna in de tempel gegaan is en daaruit verdreven heeft de kopers en verkopers, zeggende: Mijn huis zal een bedehuis genoemd worden, maar u hebt het tot een moordenaarshol gemaakt.*

Dit zijn aangrijpende woorden en zeer harde redenen; in het bijzonder wat de lieve Heere zegt aangaande het verwoest worden van de heilige stad Jeruzalem en de heerlijke tempel, *omdat zij niet erkend hebben de tijd, in welke zij bezocht werden.* Dat is inderdaad een woord, hetwelk met recht niemand zonder sidderen en beven kan horen en aannemen. Want het is met grote ernst en onder hete tranen gesproken: *u hebt de tijd, in welke u bezocht werd, niet willen erkennen.*

Bezoeking betekent in het Hebreeuws, wanneer God tot ons komt en bij ons aanklopt en al Zijn goddelijke goederen met Zich brengt. Evenals Zacharias, de vader van Johannes de Doper, in zijn lofzang ook zegt (Lucas 1 vs. 68): *Geloofd zij de Heere, de God van Israël, want Hij heeft Zijn volk bezocht en verlost.* Zo luidt het ook hier: God heeft ons bezocht, door tot ons te komen, niet om iets van ons te nemen of te ontvangen, maar om ons iets te brengen, en te geven. Dat wil eigenlijk zeggen: een arme bedelaar en ellendig, verloren mens bezoeken, welke door de duivel gevangen gehouden wordt in de diepste, donkerste kerker van de zonde, van de dood en van de hel. Tot zulken daalt de geliefde Zoon van God neer, in onze ellende, jammer, dood en graf. En doet ons een "goede morgen" en een zalige groet horen; Hij beveelt ons vrolijk te zijn, omdat Hij ons verlossen wil van alle nood en allerlei goeds wil geven. Dat is Zijn bezoek. En hoe doen nu degenen die bezocht worden?

Hier wordt de klacht gehoord, en voorwaar, het is een zeer jammerlijk klagen, dat men over zulk een onuitsprekelijk groot goed, als hetwelk Hij brengt zich niet verheugt en het met dank aanneemt, maar dat men de grootste ondankbaarheid betoont, en, zowel de dierbare Gast en Heere, Die ons bezoekt, alsook Zijn bezoeking, helpt vervolgen en verjagen, ja vermoorden. Dat is immers ontzettend om te horen, en een afschuwelijke, gruwelijke kleur, met welke de wereld wordt afgeschilderd; dat zij de naam draagt van

³³ E.L. Meinders. Dl. V. 2e Afd. p. 409 vv. Uitgesproken op woensdag 12 augustus 1545 in de Paulinekerk te Leipzig. Deze preek hield Luther op verlangen van Melanchtons vriend, Joachim Camerarius, bij wie hij in Leipzig logeerde, op de terugreis van Merseburg, alwaar hij de 3e Augustus George, vorst van Anhalt tot bisschop van Merseburg geordend had.

blinde, ondankbare wereld, welke haar Heere en Zijn genadig bezoek niet heeft willen erkennen, en er ook niet van heeft willen weten.

Geen mens, die tenminste voor wijs en verstandig wil aangezien worden, zou, als hij in leed of lijden, in pestziekte of andere ziekte neerlag, een trouwe en zorgvuldige dokter van zich weren, als deze tot hem kwam en hem in zijn ziekte kon en wilde helpen. En als iemand zulks doen zou, dan zou iedereen van hem moeten zeggen, dat hij, behalve lichamelijk ziek, ook krankzinnig, dwaas en bezeten was, en met ketenen gebonden moest worden, als één, die van zijn zinnen beroofd was. Hoeveel te meer moeten dan wel diegenen krankzinnig, dwaas en bezeten zijn, welke in zulk een afgrijselijke ziekte en in zulk een grote nood verkeren, onder zonde en dood, zodat zij voor eeuwig verloren zouden moeten gaan, en die, als deze Arts, die de rechte, enige Heiland en Redder van hun zielen is tot hen komt en zegt: Ik wil u helpen en u verlossen van zonde en doodsnood, van duivel en uit alle ongeluk en u in het hemelrijk zetten, alwaar u met Mij een erfgenaam van het eeuwige leven zult zijn, die dan zo blind en boos zijn, dat zij zulk een lieve Man niet alleen ondankbaar verachten, maar Hem ook de stad uitjagen en aan een kruishout slaan; gelijk Zijn eigen volk te Jeruzalem gedaan heeft. En gelijk wij ook tegenwoordig nog met onze ogen aanschouwen.

Want zie eens aan, wat wij zelf, die Christenen heten, de grote koningen en heren, en vooral de bisschoppen, kardinalen enzovoort en allen, die voor wijs en heilig willen doorgaan, en als de eersten op aarde geacht worden, doen; zie toch, of zij niet dol en dwaas zijn? Zij stappen daarheen in grote eer en pracht, met gouden ketenen, in fluweel en zijde, hebben de naam grote, verstandige lieden, wijze vorsten en regeerders van de wereld te zijn, die het buitengewoon goed verstaan te regeren, terwijl het hun ook wel goed afgaat; zij hebben verschillende uitstekende hoedanigheden, zodat men van betekenis acht, wat zij spreken of doen. En zij worden aangezien als degenen, die bijzonder door God uitverkoren en Hem het liefst zijn; aan de wereld geschonken tot troost en heil.

Maar nu lette men eens op, hoe zij zich gedragen, wanneer het geldt dit goddelijk bezoek. Dan is niemand razender of woedender dan juist deze lieden, de meest wijzen en verstandigen; paus, kardinalen, bisschoppen, vorsten, grote adellijke heren en anderen. Ja, als het op dit artikel aankomt, in hetwelk hun gesproken wordt van dit genadige en vreugdevolle bezoek, dan ziet men zulk een grote ondankbaarheid en minachting, dat er een vroom Christen het hart bij breekt, ja, dat ook de Heere Zelf Zich niet kan inhouden daarover te wenen en zulk een jammerklacht te doen horen als Hij de stad aanziet.

Want is het niet beklagenswaardig, dat de hogepriesters, de aanzienlijkste en voornaamste lieden, de heren Annas en Kájafas, en het gehele geslacht van de priesters en Levieten, daarnaast de twee-en-zeventig vorsten in de hoge raad te Jeruzalem, die zo verstandig regeren en zulk een schone godsdienst hebben, terwijl het volk onder hen leefde in goede tucht en gehoorzaamheid, zodat men het niet hoog genoeg in waarde kon houden - is het niet beklagenswaardig, dat wij nu niets meer zien van deze gehele inrichting, terwijl het onder de heidenen zó niet gezien is als het bij de Joden onder Mozes was? Maar zie, hoe hebben zij het dan ook gemaakt? Zó, dat men getuigen moet, dat zij blind en dol en dwaas zijn, daar zij hun lieve Heiland, Die hen uit alle noden redden wil, aan het kruis hangen.

Zo is het toen gegaan en zo gaat het nog overal in de wereld, als men het maar zien wil. Daar zijn vele wijze, verstandige, nadenkende lieden (dat kunnen wij niet ontkennen). En ook geleerde, eerbare, vrome lieden: Maar wanneer zij het woord van

de prediking van het Evangelie van Christus horen, hetwelk hun verlossing van de dood en een eeuwig leven verkondigt, dan roepen zij: weg er mede, vlug allen dood, ja doodgeslagen die dit prediken.

Is dat nu niet beklagenswaardig? Wanneer het Evangelie kwam als een gruwelijk tiran of als de Turk, en niets deed als de lieden plagen en verschrikken, hun goed hun ontnemen en hen dan op de koop toe doodslaan, ja, dan zou het niet te verwonderen zijn als men er zich vijandig tegen stelde. Maar nu kan niemand het daarvan beschuldigen; het brengt niemand schade, het laat u en ieder behouden wat u hebt, vrouw, man, kind, huis, hof, goederen, land en lieden; het begeert geen keizers- of koningskroon, geen heerschappij of macht (gelijk de paus wèl gedaan heeft), maar het zegt tot alle mensen: behoudt wat u hebt, van deze dingen begeer ik niets, maar doet enig en alleen dit: geloof in de Zoon van God, opdat u eeuwig zalig mag zijn wanneer dit leven ten einde is gekomen. Want u zult de koninklijke kroon niet eeuwig dragen, evenmin als dat u eeuwig in deze eer, macht en te midden van deze goederen zult gezeten zijn; maar u moet daarheen, alwaar uw kroon, eer, macht, geld en goed niets meer betekenen zullen. Wat zal alsdan kunnen helpen? Niets: Ik echter wil u helpen, maar dan moet u Mij met dankbaarheid aannemen; meer verlang Ik niet, dan dat u slechts gelooft en deze bezoeking erkent.

Welnu, wat zal Hij nu toch nog meer doen dan dit de gehele wereld aanbieden? Hun tijdelijke goederen laat Hij onaangeroerd; zij mogen behouden wat zij hebben, maar Hij voegt er de eeuwige goederen bij, brengt ze hun in huis, en Hij wil daarvoor niet zóveel van hen terug hebben, als zij het maar aannemen. Maar Hij heeft er zóveel mee verworven, dat zij niets of niemand op aarde vijandiger zijn dan Hem, die dit alles verkondigt.

Dat gaat waarlijk niet op menselijke of natuurlijke wijze in zijn werk. Want anders moest het zó gaan als de natuur het alle mensen leert: dat ik degene die mij wat goeds doet of brengt, dankbaar ben en liefheb. Wanneer men nu degene die het tijdelijk goed en dit leven gegeven heeft en bovendien ook het eeuwige leven schenkt, niet wil aannemen of dankbaar zijn, dan gaat het niet op natuurlijke of menselijke wijze in zijn werk, want het is in strijd met de rede en het gevoel van alle mensen, maar dit is de ellendige duivel uit de hel, welke de lieden naar lichaam en ziel in bezit heeft genomen.

Wie echter heeft de moed, om de paus, de kardinalen, bisschoppen, koningen, vorsten en rijken, adellijken, jonkers en anderen te zeggen: u bent vervuld met de duivel; hoewel het de treurige waarheid is? Maar wie het hun wil zeggen, die moet er dan ook op rekenen dat het hem zijn hoofd kan kosten, en dat men hem nawijst als een oproermaker, die de besten, wijsten en heiligsten hun eer te na komt, gelijk zij tegenwoordig zeggen, wanneer men openbare zonden bestraft. Hoe kunnen wij echter anders doen? Uw eigen rede moet het u toch zeggen (wanneer zij het tenminste zeggen wil), dat u door de duivel bezeten moet zijn, indien u willens of wetens het Evangelie vervolgt. Waarom? Omdat God u met enkel tijdelijke en eeuwige goederen overlaadt, en nog niet zoveel van u gedaan kan krijgen, dat u zulks met dank aanneemt, maar het veelmeer vervolgt en het als enkel vergif beschouwt!

Ja, zegt u, daar zouden wij niet op tegen hebben, dat Hij in overvloed tijdelijke goederen en eeuwige op de koop toe gaf; maar het Evangelie bestraft en verbiedt ons onze godsdienst, onze missen, monnikerij enzovoort.

Antwoord: ja, bent u daar boos om? Ik bemerkte het wel, u hebt daarover niet te klagen, dat men u iets aan lichaam en ziel ontnemt en u niets goeds geeft; maar hieraan ligt het, dat men u uw eigen wil niet wil laten. Dat is echter niet de schuld van

God of van het Evangelie, maar dat komt door uw eigen boze wil en door niets anders. Want u zou het zonder dat wel goed kunnen hebben en het uwe behouden.

En u weet ook wel, dat u ongelijk hebt en een zondig, verdoemelijk leven leidt. Maar daar zit het hem; uw wil moet koning kraaien en van God wil moet de vlag strijken, en God mag het u niet kwalijk nemen dat u uzelf, en anderen met u, verleidt en ten verderve brengt; daarover mag God u geen woord zeggen. U hebt er niet genoeg aan dat Hij u tijdelijk en eeuwig leven wil geven, maar u wilt er ook dat nog bij hebben, dat Hij u en anderen in uw zondig wezen zal laten blijven.

Dat nu kan en mag Hij niet toestaan, want het is in lijnrechte strijd met de bezoeking; aangezien Hij u juist bezoekt, omdat de duivel en diens apostelen u van de waarheid in de leugen gevoerd en u geleerd hebben te vertrouwen op uw poppenspel en uw afgoderij. Daarvan wil ik u redden, opdat u van de leugen verlost, met enkel waarheid getooid, van de duivel en van de macht van de hel bevrijd mag worden. En dan schreeuwt u daartegen in: nee, nee, dat wil ik niet, dat zal ik niet toelaten, dat men mijn uitvinding leugen en ongerechtigheid zal noemen; nee, iedereen moet dat voor goddelijke, christelijke waarheid houden, of (gelijk zij tegenwoordig zeggen en zich beroemen) voor de loffelijke van ouds overgeleverde christelijke religie.

Ja, maar hoort u niet dat deze tekst en geschiedenis geheel anders spreekt; dat Jezus in de tempel van God gaat en aldaar omverstoort en uitwerpt?

Dat begrepen de hogepriesters ook niet dat dit betekende de genadige bezoeking, maar zij beschouwden dit als een grote oneer en ongeboeren smaad, zowel hun, als hun hoog geloofde godsdienst en de heilige tempel van God aangedaan. Nee (zegt Hij), dit behoort ook bij de bezoeking; wilt u de waarheid hebben, dan moet Ik de leugen straffen en u daar vandaan drijven, opdat u uw godsdienst niet stelt in zulk kopen of verkopen als hetwelk u hier doet.

Hier zouden zij ook kunnen zeggen, gelijk tegenwoordig de paus en de zijnen: Ja, maar dat is onze van ouds overgeleverde godsdienst en ons christelijk geloof; daarom willen wij er niet van aflaten, en niet dulden dat men daartegen één woord zegt. Maar Christus antwoordt daarop: juist daarom kom Ik, om u te leren wat het rechte, oude of nieuwe geloof of de godsdienst is; daar ulieden zulks op schandelijke wijze verward hebt.

Want dat is niet het oude geloof (om nu van onze tijd te spreken) dat een geestelijke voor het altaar staat en een mis houdt, welke hij wil offeren voor doden en levenden. Want waar staat dat geschreven, als in het rookhok van de paus en in het getijdenboek van de monniken, een nieuwe uitvinding, door henzelf bedacht? Daarom moet men dat geenszins het oude geloof noemen en het er ook niet voor houden. Maar dat is het oude geloof, hetwelk wij van Christus door de apostelen ontvangen hebben; toen Hij aan tafel in het Avondmaal Zijn lichaam en bloed aan Zijn jongeren heeft gegeven; niet om het te offeren, maar om het te eten en te drinken tot versterking van het geloof aan de vergeving van de zonden; gelijk Zijn woorden luiden. Dat is de eerste oude verordening van Christus, welke men met recht het christelijk, van ouds overgeleverd geloof noemt. Maar onze pausgezinden passen de fraaie, goede woorden: "christelijk, vanouds overgeleverd" en dergelijken toe op hun leugens; welke zij lange tijd naderhand in de kerk hebben ingevoerd.

Zo deden de geestelijken van de Joden ook; hun vanouds overgeleverd christelijk geloof noemden zij het kopen en verkopen voor de tempel, alwaar zij stallen en hekwerken voor schapen en kalveren, alsook voor kippen en duiven, hadden. Dat was alles voor de godsdienst zo verordend, zodat de lieden, welke van alle zijden van het land naar Jeruzalem kwamen, daar hun offers kochten, teneinde de ware God te

offeren. Want toentertijd was er geen afgod in de tempel; maar deze was rein van alle afgoderij. En met het offer beoogde men niets anders, als het de waarachtige God te brengen, die hemel en aarde geschapen en dit volk verlost had. Daarom verhovaardigden zij zich ook daarop en zeiden: wie dit verhinderen wil, verzet zich tegen ons oud geloof en onze oude godsdienst enzovoort.

Wat kon de gemene man hierop zeggen? Het was de waarheid, het geschiedde alles om Gods wil, dat men Hem offerde, gelijk Hijzelf het dit volk had voorgeschreven. Dat moesten zij allen erkennen als de rechte godsdienst, welke de hogepriesters hadden te handhaven. Daar komt nu deze Jezus van Nazareth en wil de tempel bezoeken, en stoot dat alles onderste boven. Zou men zulk een ketter niet doden en veroordelen, daar Hij op zo smadelijke wijze met de ware godsdienst omspringt, en hen, als was Hij onder dolle honden, de tempel uitranselt en uitwerpt.

In het kort, het is een handelwijze die waarlijk ergerlijk en verkeerd genoeg genoemd moet worden. Zo tegen de geordende godsdienst te keer te gaan. Als Hij nu nog iets anders uit de tempel geworpen had; iets dat niet tot de godsdienst behoorde; dat hadden zij nog wel kunnen verdragen. Maar nu juist datgene, hetwelk bijzonder voor het offer ingericht was, en waaraan iedereen gaarne geven en bijdragen moest; nu juist dat alles omver te werpen, en het dan bovendien nog een moordenaarskuil te noemen; dat is toch waarlijk een al te erge lastering, welke niet geduld mag worden! Want dat luidt even zo lasterlijk als wanneer ik nu zou zeggen: de kerken van de paus, van de kardinalen, bisschoppen, geestelijken en monniken, de stiften, de kloosters met hun godsdiensten zijn enkel moordenaarskuilen daar waar zij het meest heilig zijn. Evenzo klonk het in de oren van de hogepriesters Annas en Kájafas en de anderen, zodat zij meenden goede grond te hebben, de Heere te antwoorden: wèl, dat beveelt de ellendige duivel u te zeggen; dat u, booswicht, het waagt de zólang reeds geordende en van ouds overgeleverde godsdienst zozeer aan te vallen, dat u de mensen verhindert, God in Zijn huis te dienen en te offeren. Daarover hebben zij natuurlijk veel beweging gemaakt.

Maar daardoor laat de Heere Zich niet in de war brengen noch weerhouden. Hij zegt: 'Lieve heren, de visitatie, het bezoek brengt dit zo met zich. Ik ben gekomen, om u te bezoeken en u alle goeds te brengen; u het lichamelijke goed te laten en u het geestelijke bovendien te schenken. Maar dat kan Ik niet anders bereiken, als door u te verontrusten en deze rommel (welke de oorzaak van deze toorn van God over u en van uw verderf is) verwijderen. Gelijk ik gezegd heb, dat het deze lieden niet te doen is om tijdelijke goederen, maar om hun boze verkeerde wil te behouden; zij willen niet laten, wat verkeerd is, ja, niet eens horen dat zij er verkeerd aan doen, dat hun missen, afgoderij, en hun monniksleven duivelskunstenarij is; zij willen daar niets over horen, hebben een kop opgezet en willen met hun hoornen tegen deze Heere aanlopen, evenals de onzen ook doen.'

Nu had de Heere daartegen geen bezwaar, dat zij slachtten en offerden zoveel zij wilden, want dat was hun door Mozes bevolen. Maar daardoor werd het bedorven, dat zij er slechts hun eigen genot mee zochten, en de mensen in de waan brachten, dat men door zulke werken van God genade en het eeuwige leven zou kunnen verdienen. Dat nu is in lijnrechte strijd met de goddelijke bezoeking. Want de profeten hebben van tevoren duidelijk verkondigd, dat hun Heiland zou komen om hen te verlossen van zonden, dood en alle kwaad, dat zij daarop moesten wachten en hopen en hun zaligheid alleen op Hem stellen. Intussen moesten zij in deze tempel offeren en de uitwendige godsdienst in acht nemen, teneinde in de tucht te blijven, en zodoende ook in de hoop op Christus. Maar nu gaan zij heen en roeien dat geloof en die hoop geheel

uit, en maken van dit huis, dat een bedehuis zijn moest (gelijk Christus naar Jesaja 56 vs. 7 zegt) een schandelijk verkoophuis; ja, een moordenaarshol van de zielen.

Want deze tempel was in de eerste plaats niet hoofdzakelijk gebouwd omwille van het offeren en slachten; gelijk men 1 Kon. 8 vs. 27 v.v. duidelijk lezen kan. Want koning Salomo zelf, die hem gebouwd had, knielt neder en bidt, wijdt hem in en verordent hem tot een plaats van gebed en zegt: *als er een duurte, pest of enig ander ongeluk over uw volk zal komen en zij hierheen zullen komen, of ergens elders de handen zullen uitstrekken en tot dit huis zullen bidden en Uw Naam aanroepen, wil Gij dan hun gebed en smeken horen in de hemel.* Niet zegt hij: wilt Gij dan hun werk en hun offers aanzien, dat zij veel kalveren en schapen of reukwerk in deze tempel brengen; nee, maar *wilt Gij hun gebed en smeken verhooren.* Zo heeft hij zelf de tempel gesticht voornamelijk tot het gebed, vooral wanneer dit in de nood zou geschieden, als zij om hun zonden gestraft werden; gelijk hij dit in dat gehele hoofdstuk uitspreekt. Zo heeft er geen sprake kunnen zijn van verdienste of goede werken.

Daarom is het naar recht en waarheid, dat de profeet Jesaja en hier ook Christus zegt: *Mijn huis zal een bedehuis genoemd worden.* Dát zal bovenal zijn naam zijn, met dat doel heeft Salomo het ook gebouwd (hoewel hij er ook in geofferd heeft) en zijn eigen woorden zien alleen op het bidden en het genadige verhooren door God; zodat het eigenlijk gebruik er van zijn moet: een bedehuis, overeenkomstig zijn oorspronkelijke stichting.

Maar nu laten zij dit gebruik na, leren het volk niet, hoe het moet bidden; maar maken er een slachthuis en een reukwerkwinkel van. God zou dit ook nog wel geduld hebben, als zij er maar bij gebeden hadden of het volk op de waarde van het gebed gewezen hadden. Maar zij deden niets als offeren, zonder leer of gebed. Daardoor wordt dat huis niets anders, als een moordenaarshol. Want zij bedierven de arme zielen daardoor, dat zij hen niet leerden bidden en God aanroepen, gelijk zij hadden moeten doen en zeggen, gelijk de profeten en David en Salomo zelf zeiden; laat offers offers blijven, het is God niet om offers te doen; gelijk Psalm 50 vs. 8 en 13 zegt: *vanwege uw offers bestraf Ik u niet, daar uw brandoffers altijd voor Mij zijn, maar u moet hier komen om Gods Woord te horen, recht te leren geloven, te bidden en God aan te roepen.* Dat nu deden zij niet en pochten vijandigerwijze op hun tempel en hun offers; leerden de lieden zonder geloof en aanroepen van de Heere zich op deze dingen te verlaten, teneinde hen dienstbaar te maken aan hun nut en genot.

Daarom komt nu Christus om deze smaad uit de tempel weg te ruimen. Dit huis, zegt Hij, is niet gebouwd voor koestal of duiventil; maar het is door God verordend en aangenomen, om een bedehuis te zijn, alwaar men Hem moet aanroepen en Hij tegenwoordig wil zijn en verhooren. Daarom moest het Joodse volk, overal waar zij zich in de wereld bevonden, als zij baden, het aangezicht naar de tempel te Jeruzalem keren, ook zelfs toen zij in ellende verzonken waren en de tempel verwoest was; zo moesten zij altijd hun gebed aan deze plaats verbinden omwille van de goddelijke verordening, welke zij immers hadden aangenomen, dat Hij hen zou verhooren, als zij aldaar zouden bidden.

Maar nu zij deze inrichting en verordening vergeten en ze omgekeerd, en in plaats van het bedehuis van God er hun eigen verkoophuis van gemaakt hebben, nu kan de Heere niet in gebreke blijven, Hij moet met Zijn bezoek komen en de tempel weer reinigen van zulk een moordenaarsbende; opdat de arme zielen gered worden en van de leugen en de verleiding tot erkenning van de waarheid en de rechte godsdienst gebracht worden. Zo draagt het in waarheid de naam van een genadig, heilzaam bezoek aan de zielen, ook al toornt Hij over de verleiders en al straft Hij hen, opdat zij met hun

kopen en verkopen zullen ophouden.

Zulk een bezoek geschiedt tegenwoordig (God lof!) ook onder ons; want door Gods genade wordt er rein én zuiver gepredikt over de rechte kennis en de ware dienst van God; hoe wij Christenen moeten worden en onze Heiland Christus in het hart moeten hebben door het geloof, en dan op grond van zulk een hartelijk vertrouwen God in alle noden en alles wat ons op het hart ligt moeten aanroepen. En hoewel wij geen uitwendige tempel of een plaats hebben aan welke de Heere Zich gebonden heeft, want Zijn tempel of woning is zover de wereld reikt, blijft toch het gebruik nog van kracht dat men plaatsen of huizen heeft, alwaar de Christenen tezamen komen om van God woord te horen en gemeenschappelijk te bidden.

Dat doet ons pauselijk-, geestelijken- en monniken-volkje niet; maar zij verknoeien en vernietigen zowel de leer als ook het gebed, en maken ook uit hun kerken en kloosters enkel moordenaarsholen. Ja, geen monnik of geestelijke kan anders doen, dat weet ik uit eigen ervaring, want ik ben ook vijftien jaar monnik geweest en heb dagelijks de mis gelezen, zodat ik ze van buiten kende. En heb toch met dat al nooit zo gebeden, dat ik met zulk een hart en zulke gedachten ooit mijn gebed had kunnen bidden: lieve God, ik weet, dat mijn gebed u welbehagelijk is en dat U het verhoort! Nee, maar ik dacht zo: ik heb mijn gehoorzaamheid aan de orde en aan de kerk betoond; ik heb mijn mis gelezen, mijn rozekrans gebeden. En ik wist in het geheel niet, hoe ik nu tegenover God stond of mijn werk Hem aangenaam was.

Nu ben ik één van de besten geweest; daar ik dit met ernst en aandacht deed, en ik heb toch nooit recht kunnen bidden, en met mijn missen heb ik God dagelijks gelasterd, daar ik God Zijn Zoon wilde offeren en door mijn werk Zijn genade wilde verdienen. Maar onze pausgezinden maken het nog veel bonter, omdat zij hun missen ook verkopen en alle kerken met deze verkoping hebben vervuld en zeggen, dat zulk een werk God aangenaam is. En verdienstelijk niet alleen voor degene die het doet (al had hij ook niet de minste aandacht er bij en al ontbrak het bij hem ook aan goede voornemens of al lag hij in doodzonden), maar ook voor andere levenden en doden, voor wie zulks gedaan wordt, terwijl hij zelf niet gelooft evenmin als de anderen.

Nu echter worden zij bezocht, daar Christus tegen zulk een gruwel te keer gaat en Zijn tempel begint te reinigen, zeggende: zulk leren en offeren en mis houden is niet goed; als u daar staat en niet weet, wat u doet en toch, naar uw zeggen, God Zijn Zoon wilt offeren voor levenden en doden, en dan nog daarvan een verkoping houdt. Want dat is geenszins naar de instelling en verordening van het sacrament. Het is een gruwelijke godslastering als men Christus' lichaam en bloed wil offeren, terwijl Hij het ons geeft te eten en te drinken, tot versterking van ons geloof, dat wij door Zijn bloed en Zijn dood, zonder onze werken en verdiensten vergeving van zonden hebben.

Hier is het evenals bij genen, het oude lied: ja, maar het is ons van ouds overgeleverd geloof, en de kerk heeft het nu reeds zolang alzo in ere gehouden.

Dat doet niets ter zake: weet u niet, dat Christus zegt (gelijk u zelf in de mis leest, en op welke woorden u zelf de mis grondt): *de Heere Jezus in de nacht toen Hij verraden werd, nam het brood, dankte en brak het en gaf het hun en zei: neemt en eet, dat is Mijn lichaam, dat voor u gegeven wordt. Evenzo nam Hij ook de kelk, gaf hun die en zei: drinkt allen daaruit, dat is de kelk van het Nieuwe Verbond in Mijn bloed, dat voor u vergoten is.*

Daar staat nu het ware oude geloof. Daar verneemt u niets van uw offeren; maar Christus beveelt u te eten en te drinken en deze woorden in het geloof aan te nemen en God daarvoor te danken, dat u naar waarheid daarop het "Onze Vader" kunt bidden en

zeggen: ik heb gebeden en ik weet, dat U mij verhoort. Daartoe is zeker geen paus, kardinaal, bisschop, priester in staat, welke wel hoog opgeven en veel redeneren over het oude geloof; maar niet weten wat godsdienst of geloof is. En door hun openlijke handelwijze het bewijs leveren, dat zij niets als zielenmoordenaars zijn, daar zij in genen dele goed leren, hoe men geloven en bidden moet. Zij vullen zich de buik met hun inkomsten enzovoort, waarom zij hun missen en hun monnikerij verkopen. Daar is geen geloof, geen gebed, zelfs geen schaduw van oprechte christelijke godsdienst. Zie, dat brengt het bezoek van de Heere Christus teweeg. Als Hij komt, dan brengt Hij alle goeds mee; maar dan kan Hij ook de schandelijke dingen, welke de duivel in de kerk geworpen heeft, niet dulden; Hij moet de leugen, welke oorzaak is van de moord van zielen, uit de weg ruimen. Want dat gaat onmogelijk samen, dat ik monnik zou blijven en toch Christus prediken; het één moet voor het ander wijken. Hier is het bed te eng (zegt Jesaja 28 vs. 20) en het dek is te smal; zodat waarheid en leugen niet bij elkaar kunnen rusten; namelijk Christus met Zijn geloof en de duivel met zijn ongelooft.

Vandaar, dat een gevolg van dit bezoek is (indien ten minste Christus over de duivel de bovenhand zal hebben), dat Hij dit kopen en verkopen afschaft. Maar omdat de duivel zijn leugens niet wil laten blootleggen en de wereld haar zin wil hebben, is een botsing onvermijdelijk; gelijk wij het dan ook trouwens voor onze ogen zien en ondervinden. Wij prediken niets anders, als hoe men recht moet geloven en God aanroepen, zoals Christus wil hebben, dat men in Zijn kerk zal prediken en doen, en dat doen wij voor onze bisschoppen en priesters, omdat zij het zelf niet willen doen. Dat nu kunnen zij niet verdragen; dat veroordelen zij als ketterij; daarom vermoorden en vervolgen zij zo vele vrome Christenen; zodat zij nog veel erger zijn dan de priesters en farizeeën te Jeruzalem.

Vraagt u, welke reden zij daarvoor hebben? Zij antwoorden, dat het in strijd is met het van ouds overgeleverd geloof. Wat is dat dan voor een geloof? Dat, wat de paus met zijn geestelijken en monniken gelooft. Hoe oud is dat dan? Twee- of driehonderd jaar; namelijk sedert de tijd, dat zij hun eigen conciliën te Rome gehouden en daarop als artikelen van het geloof vastgesteld hebben, wat zij goed vonden. Nu vraag ik: is dat geloof dan nu ouder en beter geworden, dat het billijkerwijze het van ouds overgeleverd geloof mag heten; ouder en beter dan dat hetwelk door Christus Zelf gesticht is en van Hem afstamt? Wij schrijven immers allen, niet sedert het pausdom te Rome, maar sedert de geboorte van onze Heere Christus, meer dan 1500 jaren; dat kunt u in uw eigen brieven wel zien.

Mogen dan dit artikelen van ons christelijk geloof heten, die niet ouder dan tweehonderd, ja misschien sommigen niet ouder dan honderd jaren oud zijn?

Immers zijn er reeds, voor zover mij heugt, vele pauselijke artikelen opgekomen en weer krachteloos geworden. Want ik weet nog zeer goed, dat in deze kerk en in deze landen de heilige Anna (welke men noemt als de moeder van de maagd Maria en de grootmoeder van de Heere Christus) nog niet bekend was, en men de naam St. Annaberg nog niet had; buiten en behalve wat later is opgekomen, de heilige Joachim, de heilige Jozef, de Psalter, kroon en rozenkrans van onze lieve Vrouw. En dergelijke ontelbaar veel dwaze gebedenboekjes meer; allemaal dingen door de monniken uitgedacht. En dat wordt nu alles door hen het vanouds overgeleverd geloof genoemd. Voorwaar, een fraai geloof, hetwelk nog niet zo oud is als een man van zestig jaar. En dan mag hetgeen in de Schrift helder en zeker gegrond is, niet het oude christelijk geloof, maar een nieuwigheid heten. En dan moet het op straffe aan lijf en leven verboden worden dat aan te nemen en te belijden!

Is het echter niet verdrietig, dat het woord van de Heere Christus, ja van de heilige profeten en vaderen sedert het begin van de wereld, een nieuw geloof moet heten bij degenen, die zich beroemen Christenen te zijn? Want wij prediken immers niets anders, en willen ook niets anders prediken, als wat u zelf in de Schrift van de profeten en apostelen kunt lezen. Men mag niet aannemen en voor artikelen van het geloof houden, wat iedere onbeschaamde monnik dagelijks verzint; waarvan niemand, ook zelfs niet de bisschoppen vroeger iets wisten; bijvoorbeeld "de gouden Psalter", de "Zeven gouden missen" en ontelbare bedevaarten naar "de eik", "de pereboom" enzovoort³⁴. En daarentegen zal de leer van het Evangelie niets als een nieuwigheid heten? Waarom toch? Omdat zij het twintig, dertig jaar geleden niet gepredikt of geweten hebben! Zij willen niet weten (hetwelk zij toch als leraars van de Christenheid moesten weten) dat dit de leer en het geloof is, hetwelk voor 1500 jaren sedert Christus' geboorte en nog vroeger sedert het begin van de wereld, vóór 5000 jaren, door de vaderen en de profeten verkondigd en duidelijk in de Heilige Schrift gegrond is. Daarvan willen zij niet weten, maar willen deze leer onder stoelen en banken steken; evenals die farizeeën en priesters de rechte oude leer en de oude godsdienst ook verdonkeremaand hebben; ofschoon zij de wet van Mozes vóór zich hadden.

Dáárom nu is het dit bezoek, hetwelk is de prediking van het Evangelie, te doen; namelijk: de vroegere leugens en het bedrog van de duivel niet te dulden, maar dit te ontdekken en aan de dag te brengen. Wij moeten het God aanbevelen, dat zij, die hun nieuwe dwaling en afgoderij willen beschermen en niet te schande laten maken, ons daarom vervolgen. Maar laat óns toch ons best doen, om de tijd, waarin wij genadig bezocht waren door onze lieve Heere, te erkennen en de prediking welke Christus hier doet horen ter harte nemen.

U hebt gezien, wil Hij zeggen, de wonderwerken, welke Ik en Mijn apostelen gedaan hebben, en u zelf hebt geroepen, dat God Zijn volk bezocht heeft (gelijk zij Lucas 7 vs. 16 zeggen) en toch hebt u het niet erkend; dat is: u hebt het niet willen aannemen. Want erkennen betekent niet alleen met de ogen aanschouwen, gelijk een koe de poort aanziet; maar zich iets van harte ten eigendom nemen, gelijk de Schrift gewoon is te spreken, Gen. 4 vs. 1: *Adam erkende zijn vrouw Eva!* Dat wil meer zeggen dan alleen aanzien of kinderen telen; het is: zich van harte toeëigenen als zijn eigendom. Zo hebt u Mij wel gezien en van Mijn aanwezigheid ervaring opgedaan, en u weet, dat Ik gekomen ben om u te bezoeken. Maar u hebt u zulks niet willen toeëigenen, er niets van willen weten. Integendeel, u verzet u daar tegen in blinde woede en kunt niet ophouden, vóórdat u Mij, Die u bezoekt, aan het kruis hebt gebracht; zodat Ik bij u ook niet meer kan doen, dan er over wenen, dat u zo verblind en halsstarrig bent en uw eigen heil van u stoot en ten laatste de toorn en uw eeuwig verderf u op de hals haalt. En u niet wilt laten helpen; noch door goede raad, noch door vermaning en waarschuwing noch door iets anders.

Dat nu is het juist, waarover wij tegenwoordig ook te klagen hebben tegen de paus, de kardinalen en bisschoppen; maar wij zien, dat het bij hen niets helpt, wat wij ook zeggen, vermanen, bestraffen, of wij het goed- of kwaadschiks beproeven. Maar, gelijk ik gezegd heb, laat ons het maar erkennen en dankbaar zijn en vasthouden aan het Woord van God. Want wij mogen er ook niet aan twijfelen; het zal niet anders gaan, het moet de paus met al degenen, die hem aanhangen, in het eind evenzo gaan, als genen te Jeruzalem. Als de Turk het niet doet of deze of gene andere wereldmacht,

³⁴ Deze perenboom was in de buurt van Meissen, dicht bij Rotha aan de Pleisse, 2 mijlen van Leipzig; daarheen kwam in 1502 een bedevaart naar "onze lieve vrouw" in zwang.

dan zal binnenkort de jongste dag het doen; hoewel hij dit thans in de wind slaat en het niet wil geloven, en de Christenen, die hem niet willen aanbidden vervolgt en vermoordt, in de mening dat hij zijn tirannie met geweld in stand kan houden. Ja, zulk razen en woeden is juist het rechte kenmerk (gelijk het bij genen ook was), dat het er spoedig toe zal komen, dat eindelijk alles verwoest en gelijk Christus hier zegt, *geen steen op de ander zal blijven*; dat is: dat hun zaak met henzelf voor goed uitgeroeid wordt.

God nu begint zacht en bedaard; houwt er nog niet met het zwaard op in, door middel van oorlog en bloedvergieten; maar Hij lokt de lieden tot Zich door Zijn Woord, reinigt en zuivert de kloosters en stiftten en zoekt de Zijnen uit en zondert hen van de grote hoop af. Zo deed Hij ook, toen Hij het goede koren uitgedorst en in Zijn schuren verzameld had, toen wilde Hij niet langer enkel stro dorsen; maar toen er niets meer dan enkel kaf was, stak Hij het alles op één hoop aan en verbrandde het tot as.

Zo dorst Hij ook nu. En verzamelt Zijn graankorrels uit de overige verdoemde hoop; hier en daar uit de kloosters en overal uit de wereld. Wanneer dat geschied is en de verstrooiden van Zijn volk zullen vergaderd zijn (gelijk de engel zegt, Daniël 12 vs. 7), zodat Hij Zijn graan binnen heeft en in het pausdom niets meer dan stof en ledig stro zal vinden, dan zal het ook uit zijn, en het zal aangestoken en verbrand worden door het vuur van de Turken en van de hel. Want het is besloten, dat Hij gericht moet oefenen, gelijk de Schrift het van Hem verkondigd heeft.

Daarom, geliefde vrienden, laat ons in deze tijd, in welke wij genadig bezocht worden, Gods Woord gaarne horen en liefhebben. In het bijzonder zij, die tot de jonge lieden behoren, die het zullen beleven, dat God op een andere wijze ons bezoekt; gelijk Hij tot Jeruzalem moest komen, omdat zij de eerste tijd van de genade niet wilden erkennen; opdat u met de Heilige Schrift bent toegerust en u troosten kunt en u ook verdedigen en het uithouden kunt onder de toekomstige toorn en jammer.

Want niets kan ons helpen om hieraan te ontkomen, als dat wij Gods Woord met ernst ter harte nemen en het met alle ijver helpen bewaren, voor ons en onze nakomelingen; vooral door instandhouding van al de scholen en opvoeding van de jeugd. Want dat zijn de plantjes, door welke de kerk van God, als een schone gaarde, wordt gebouwd en voortgeplant. Daarom zijn wij allen, zo velen wij Christenen willen zijn, verschuldigd daartoe bij te dragen en dit te bevorderen met alle getrouwheid, zoveel wij vermogen.

Al zijn wij, die hierin Christus en Zijn kerk dienen, niet allen even rijk, als daar zijn rechtsgeleerden, geneeskundigen en die met andere zaken en bezigheden zich het hoofd breken; laat ons ons vergenoegen met datgene, wat God ons geeft, en Hem danken, dat wij kerken en scholen hebben, alwaar onze kinderen en de jeugd en de arme ongeleerden het ook kunnen horen en er toegebracht worden. U bent rijk genoeg, wanneer u een vroom en trouw zielzorger of prediker wordt. Want u hebt reeds een besproken plaats in de hemel, die anders en veel heerlijker getooid is, dan de stoelen van alle koningen en keizers. Daar zult u hoog boven hen zitten, verheven en geleerd voor de gehele wereld en zowel de duivel als de paus en alle vijanden aan uw voeten ter helle verstoten zien. Want wij hebben rijke en zekere beloften dienaangaande genoeg. En wij weten, dat deze ons niet zullen bedriegen.

Daarom, laat ons tezamen, leraars en leerlingen, ook in deze tijd van de bezoeking God Zijn graankorrels helpen verzamelen voordat de laatste toorn begint, welke het kaf eeuwig aansteken en verbranden zal. Amen.

37. HET AMBT VAN DE GEEST³⁵

"En zodanig een vertrouwen hebben wij door Christus tot God. Niet, dat wij bekwaam zijn van onszelf iets te denken als van onszelf, maar onze bekwaamheid is uit God, die ons ook bekwaam heeft gemaakt om het ambt van het nieuwe verbond te voeren, niet van de letter maar van de Geest, want de letter doodt, maar de Geest maakt levend. Indien nu het ambt, dat door letters doodt en in stenen is uitgebeeld, heerlijkheid had, zodat de kinderen Israëls het aangezicht van Mozes niet konden aanzien wegens de heerlijkheid des aangezichts, die echter ophoudt; hoe zou niet veel meer het ambt van de Geest heerlijkheid hebben? Want indien het ambt, dat de verdoemenis predikt, heerlijkheid heeft, zo heeft veel meer het ambt, dat de gerechtigheid predikt, overvloedige heerlijkheid. Ja, zelfs hetgeen verheerlijkt was is voor geen heerlijkheid te houden, wegens deze uitnemende heerlijkheid. Want indien dat geen heerlijkheid had wat ophoudt, hoeveel te meer zal dat geen heerlijkheid hebben wat blijft."

2 Corinthe 3 vs. 4 -11.

Dit epistel heeft Paulus geschreven uit bijzonder grote blijdschap, want de Corinthiërs hadden hem verblijd gemaakt; zij verbeterden zich naar de leer van het Evangelie en namen zijn bestraffing aan. Dat was Paulus buitengewoon aangenaam, zodat hij dit als een kostelijke schat beschouwt en daarover buiten zichzelf van vreugde is. En vanwege deze verbetering van de Corinthiërs spreekt hij ook zo blijmoedig over de helderheid van de letter en van de Geest. Deze woorden zijn ons vroeger onbekend geweest, maar nu moeten wij er ons aan gewennen, zulk een wijze van spreken goed te verstaan.

Dit epistel echter is zeer rijk en vol van heerlijke lering, daarom zie ik geen kans om ze op éénmaal in haar geheel te behandelen.

Paulus zegt: wij hebben zulk een vertrouwen. En daarop beroemt hij zich zulk een voortreffelijk man te zijn, die zodanig een werk tot stand kon brengen, dat hemel en aarde hun vreugde daaraan hebben. Maar hij toont ook aan, dat het niet in onze kracht staat zulk een groot werk tot stand te brengen. Desniettemin weten wij, dat wij er trots op mogen zijn en ons voor onze God beroemen mogen, dat wij zulks doen en dat het dan ook voor God gedaan is; maar - niet uit onze kracht. Het geschiedt door Christus. En daarom hebben wij ook vertrouwen op Hem, dat Hij op de jongste dag van de doden zal opwekken en zaligmaken en de duivel trotseren zal daaraan iets te veranderen. Want wat wij doen en volbrengen, dat is goed.

Maar wat is dat dan? Let daartoe op het eerste gedeelte van dit hoofdstuk, met hetwelk men eigenlijk dit huidige epistel moest beginnen; alwaar Paulus zegt: *u bent onze brief, door het predikambt bereid*. Zulk een werk is geen voortbrengsel van onze wijsheid! Maar is het desondanks geen belangrijke zaak? U, Corinthiërs, bent een brief.

Hij wijkt echter af van het briefschrijven waarover hij sprak; hij verlaat de kanselarij en maakt een geestelijke brief, want in de kanselarij worden de brieven met pen en inkt geschreven. Zo was ook de wet van Mozes in stenen tafelen gegraveerd. Zo wijst hij hier de betekenis aan van de brief, welke Mozes van de berg Sinaï heeft meegebracht. Maar Paulus zegt hier: wij schrijven geheel andere brieven als Mozes, wij hebben een brief geschreven, en wel met de vinger van God.

³⁵ E.L. Meinders, Dl. V, le Afd., p. 504 v.v., uitgesproken op zondag, de 15e augustus 1540.

Wat is dat voor een brief en welk papier? Uw harten: u allen, die één hart bent; al uw harten die niet van steen zijn, maar harten van vlees; niet gelijk ten tijde van Mozes. U bent het papier, wij apostelen zijn de pennen en de schrijvers en de hand, en wij hebben geschreven niet met inkt, ook niet met dode letters, maar in de harten. Dat is een levende schrijfwijze, geschreven door ons predikambt. Daarvoor is geen papier en inkt genomen, maar uw harten, en daarin is geschreven door de Heilige Geest. Misschien zou iemand zeggen: wel, Paulus, waar gaat u heen dat ge u zo beroemt deze kunst te verstaan van in de harten de Heilige Geest te schrijven, zodat zij de naam mogen dragen van brieven van de Heilige Geest!

In vergelijking daarmee verlang ik geen brieven van de Romeinse keizer te lezen, voorzover hij deze uit zijn kanselarij en aan u of anderen heeft doen uitgaan. Ik, wil Paulus zeggen, heb nog heel andere brieven bij u geschreven: uw vlees is het papier en de inkt; de was³⁶ is een ootmoedig stil hart; mijn tong is de stift of de pen, gelijk de 45e psalm (vs. 2) zegt, in welke pen geen inkt is, maar de kracht van de Heilige Geest, welke het in onze harten schrijft. Daarover is Paulus buitengewoon verheugd. Paulus is de stift of pen, het hart van de Corinthiërs het papier en de was, de gaven van de Heilige Geest zijn de inhoud van de brief, die in het hart geschreven is. Zegt men: ik geloof in God de Vader en in Jezus Christus en in de Heilige Geest, dan worden deze letters in het hart geschreven, zodat zij daarin blijven en beklijven. Het hart gevoelt die letters dan en zegt: dit is zeker waar; voor deze leer en dit geloof heb ik lijf en leven veil, daarop wil ik sterven.

Nu zou Paulus gaarne zien, dat zijn woorden en zijn predikambt in eer gehouden werd en dat wij zulks met grote dankbaarheid zullen aanhoren en aannemen. Of is het geen grote roem, dat God de Heilige Geest wil geven door bemiddeling van het mondelinge predikambt, wanneer het predikt? Hij zou het wel zonder Avondmaal, Doop en prediking kunnen doen, en zonder dit alles de Heilige Geest geven; daarvoor kan Hij de prediking wel missen, maar dat wil Hij niet; Hij wil vriendelijk en geduldig regeren, niet als op de berg Sinäi, toen de Joden het niet konden verdragen. Daarom verbergt en omhult Hij Zich, maar is nochtans aanwezig in de vorm, gestalte en werking, welke men met de ogen kan zien en met de oren kan vernemen. U hoort dat het Woord gepredikt wordt, u ziet ook dat er gedoopt wordt, dan kunt u niet anders zeggen, als daar is een stem en water, maar onder dit omhulsel heeft de Heere onze God Zich verborgen, opdat Hij tot u zou kunnen komen en u niet voor Hem zou weglopen. Dáár is Hij aanwezig. Daar staat de predikant en sprenkelt het water over een mens; nu zie ik niets als water en de hand van hem, die doopt, en ik hoor niets als het woord, terwijl ik dan ook de handoplegging aanschouw.

Hiervan nu moet een Christen op de hoogte zijn en weten, dat dit alles slechts een instrument, een werktuig of schrijfstift is, waarmee God werkt en waardoor Hij met ons spreekt. Het is hier niet om het water en de stem te doen, maar ik moet er mij aan gewennen, dat ik zeggen kan: "*door ons geschreven*." Hoe dan?

Door de Geest van de levende God. Ik, arme stakker, moet mij beroemen, dat mijn tong een stift of een pen van de Heilige Geest is. Met zulk een tong en in zulke woorden worden gegeven en uitgereikt de gaven van de Heilige Geest, namelijk: het geloof in Christus, de liefde jegens God en geduld en zachtmoedigheid jegens de naasten, en de zekerheid dat God de dood van de Heere Christus in de harten doet geschreven worden. O, dat zijn enkel letters van de Heilige Geest en wèl levende

³⁶ De lezer herinnere zich, dat oudtijds ook dikwijls brieven werden geschreven op met was bestreken tafeltjes, waarin met een schrijfstift de letters getekend werden vgl. o.a. Lucas 1 vs. 63. Deze tafeltjes vervulden de plaats, welke bij ons de leien innemen.

letters! Want het geloof is geen dood element, alsof het een kleur was, welke aan u of op de wand geschilderd is: Wanneer u waarachtig gelooft, dan wordt het levend in uw hart, en u spreekt er ook over. En als dan het kruis komt, zie dan toe, dat u geduldig blijft en vergeet niet, dat de wereld niet te vertrouwen is.

Door deze gedachten bezielt, zult u niet nalaten zó te handelen en te leven, als het u door deze levende letters wordt voorgehouden. Het moet u een oorzaak van verwondering en dank jegens God zijn, dat Hij door onze tong en door ons predikambt zulk een schrift in onze harten schrijft; gelijk het toebereid wordt door ons predikambt. En dat wij weten, dat Christus onze zaligheid is, als ook wat dood en leven, zonde en gerechtigheid eigenlijk is. Zo is de Heilige Geest de tong met welke de Heere spreekt, alsmede de wijze waarop Hij spreekt; daardoor bindt Hij het ons op het hart, opdat wij geloven.

Dit nu is gericht tegen de dwazen, die beweren, dat het predikambt niets betekent; dat de Geest het doen moet, vooral hemelse openbaringen. Maar zo wil de Heere het niet doen. Hier is ons predikambt, en God zal met u geen uitzondering maken. Wanneer u als een barvoeter-monnik, die er zich op beroemen, dat God hun bijzondere openbaringen geeft, zulk een openbaring ontvangt, dan ontvangt u de duivel. Gelijk het die non ook ging, die in haar cel zat te wachten op verlichting en openbaring, totdat het haar ten laatste, toen zij daar zo in grote aandacht en heiligheid nederzat, voorkwam, dat zij een gouden kroon op het hoofd had. Maar toen de andere nonnen haar aanzagen, was het koemest, welke zij op haar hoofd had. Zo bedriegt de duivel de zijnen in hun verlichting en openbaringen.

Maar God wil bij Zijn volk zijn. En Hij zegt ons door Zijn Woord, hoe Hij bij ons wil wezen zonder ons te misleiden. Maar in welke gestalte? Door middel van ons predikambt. God heeft de apostelen gezonden; de wereld heeft hen niet gevraagd, maar zij worden gezonden tot een vorst of naar een stad. Zo wil ook ik tot u komen door het Woord, door de Doop, door de sleutels van het hemelrijk; maar nu moet u zulks ook aannemen en geen tegenwerpingen maken, maar God danken, wanneer ik mij aan u aanbied. Inderdaad, het is een zaak van groot gewicht, dat God ons zo nabij is. Indien wij dit waarlijk geloofden, dan zou het niet te verwonderen zijn, dat wij dansten van vreugde. God vertrouwt aan ons Zijn kostbaarste schat toe. En daarmee alles, wat Hij heeft in hemel en op aarde, alsmede alle gaven van de Heilige Geest. Wat betekenen daartegen nu alle godsdiensten, welke er in de wereld gevonden mogen worden? Gelijk ook Joh. 14 vs. 23 gezegd wordt: wij zullen tot Hem komen en bij Hem wonen. Waar woont Hij dan? Daar, waar u het Woord van God en het geordende predikambt hebt; waar u de tong van de predikers en de Doop, het Avondmaal en de sleutels van het hemelrijk hebt! Dat zijn geen ledige vormen, maar met deze heeft Hij Zich omhuld en op die wijze gaat Hij met ons om en spreekt met ons.

Zo heeft Hij ook in het Oude Verbond gedaan met de Joden. Toen ging Hij voor hen heen in de woestijn; 's nachts vertoonde Hij Zich aan hen in een grote vuurkolom, zodat zij konden zien, waar zij naar toe gingen en waar zij zich bevonden. Overdag vertoonde Hij Zich in een witte wolkkolom, opdat zij beschermd mochten worden voor de zonnebrand. Deze beiden worden genoemd van God aangezicht, dat is: de tegenwoordigheid van God Zelf, waardoor zij met God spraken en met Hem in aanraking kwamen. Zo gaf Hij hun manna, hemelbrood. Daar was Hij ook tegenwoordig. En als zij kwaad deden, dan was Hij ook aanwezig en strafte hen.

Ja, zegt u, als ik daarbij geweest was en gezien had, hoe zij door de Rode Zee gingen; als ik de vuur- en de wolkkolom gezien had, ik zou er mij zalig op gekeken hebben; de

Joden zijn toch schandelijke lieden geweest, dat zij de tegenwoordigheid van God zozeer durfden verachten.

Ja, lieve vriend! Maar wat zegt Paulus? U hebt een andere wolkkolom, in vergelijking waarmee die toenmalige wolkkolom, dat hemelbrood en die vuurkolom, al het vroegere maar kinderspel is. Men denkt wel: o, ik zou niets geen kwaad gedaan hebben onder de vuur- of wolkkolom, want daar is God Zelf aanwezig. Maar wij gedragen ons nog wèl zo weerspanning als zij en maken het nog bonter tegenover de wolk, welke wij hebben:

U weet, dat de Heere ter rechterhand van God zit en Zijn predikambt in stand houdt en door de gehele wereld regeert en ons voor ogen gesteld heeft de Doop, het Avondmaal. U hebt het duizend maal beter dan de Joden. Want Paulus zegt: zij hebben de letter gehad, maar wij hebben de Geest; zij de heerlijkheid, welke zij niet konden verdragen - zodat Mozes zijn aangezicht bedekken moest; maar dat is als niets in vergelijking met onze heerlijkheid. Daarom zijn wij dan ook veel nietswaardiger, als lieden, die het schoonste licht en de kostelijkste uitwendige gestalte hebben ontvangen, in welke God Zich aan ons doet kennen, en die dat toch gering achten. Hoevelen zijn er, die het Evangelie horen en geloven, dat de tong van een Christen een schrijfstift is, welke de Heilige Geest in de hand houdt? Hoevelen, die als er een kind gedoopt of het Avondmaal uitgereikt wordt denken: het is God en al Zijn lieve engelen? Ziet, Christus' brief in deze stad, Christus en Zijn werkzaamheid is daar, waar mensen zijn, die het voor waarheid houden, dat Christus ons zó nabij is, dat Hij door het Woord en de sacramenten zelf met ons spreekt en handelt; alhoewel ik dat niet zie, ofschoon ik de gedaante, welke is ingesteld wel waarneem.

Paulus wil zeggen: het geschiedt niet onmiddellijk door God, maar door middel van ons predikambt. Genade en barmhartigheid is geen uitvinding van uzelf; deze is ook niet onmiddellijk door God, maar door bemiddeling van het predikambt. Ik moet prediken en de sacramenten bedienen, dat geschiedt door ons. En toch weer niet als van onzentwege, maar van Godswegen.

Daarom is het een onuitsprekelijk heerlijke zaak, dat door de tong en de hand zulk een werk van de mensen plaats vindt, dat de Heilige Geest in het hart komt en een nieuwe levende mens uit u maakt; uit u, die tevoren een zondaar en geheel dood in zonden waart. En dat vindt plaats door mijn hand en tong. En men heeft geen recht er aan te twifelen, dat wij zulks volbrengen.

Maar zulk een geloof hebt u niet uit uzelf. Wanneer het uit ons stamde, dan zou het met drek verzegeld zijn; gelijk dan ook de pausgezinden en de nonnen alle heil verwachten van hun kracht en door hun werken, van welke zij niet kunnen getuigen: dit heeft God geboden. Maar wij mogen ons beroemen en ons tot God wenden en een brief en zijn opschrift schrijven, en zulke brieven heten brieven van de Heilige Geest. Evenwel dat doe ik niet, Paulus; evenmin als ik uit mijzelf het hart met de Heilige Geest vervul. Want de apostel Paulus is een tentenmaker; maar wanneer de apostel zijn predikambt vervult, dan houdt hij zich niet met tentenmakers op, maar met het ambt van de Heilige Geest, met de Doop en het Avondmaal. Hij wil zeggen: het Evangelie is niet het mijne, maar van God; nu kan ik mij waarlijk beroemen: Het is een Ander die het doet; maar Hij doet het toch door ons, want hij maakt daartoe gebruik van onze tong, onze hand, ons water en ons hart, en zodoende wordt men een goed brievenschrijver; zodat men een kerk leert en onderwijst; zodat zij gelooft in Christus; veilig, moedig en vrolijk is, omtrent de toorn van God, tegen de hel en de duivel. De gehele wereld is niet in staat om alzo een hart toe te bereiden; de natuurlijke wijsheid kan het ook niet. Ja, verderf kan zij wel teweeg brengen; maar het

werk van God is Doop, Avondmaal, vrij spraak van zonden. Wij bedriegen ons ten deze ook niet, maar hebben het bij het rechte eind, maar zulks niet uit onszelf. Onze uitnemende kracht is uit God. Dat een mens gelovig is en gaarne sterft, is niet natuurlijk, dat kunnen wij niet bewerken, evenmin als wij het kunnen bedenken. Maar dat wij zulks bewerken, en dat het ons gelukt, dat geschiedt door God, die het tot stand brengt. Zo wordt het dus duidelijk wat eigenlijk de pen of schrijfstift is.

Wij hebben een ambt, door hetwelk u bereid bent, dat u een brief bent, in welke van God, de Heere Christus, de engelen en alle schepselen te lezen staat, namelijk, dat Christus voor onze zonden gestorven is. En zulks is voor allen te allen tijde te lezen, niet alleen voor de lieve engelen, maar ook voor de mensen, die het Woord van God daardoor leren lief en waard houden; niet omwille van de persoon, die het spreekt, maar omwille van God, die zodanige macht oefent, dat het woord van de mensen zulk een kracht heeft. Bijvoorbeeld, wanneer ik zeg: ik vergeef u uw zonden in de naam van Jezus Christus - dan gaat dit van de tong in het hart hetwelk zulks begrijpt en de blinkende inhoud van de letters ontvangt, namelijk dat de zonde vergeven is, waarop God en alle schepselen ja en amen moeten zeggen. En dat geschiedt door ons, niet alsof wij voor onszelf daartoe in staat zouden zijn, maar omdat wij Gods Woord spreken, Zijn tong of hand zijn, in Zijn ambt staan. Vandaar, dat wij hiertoe bekwaam zijn.

Niet van de letter. Hier trekt de apostel een vergelijking tussen Mozes en Christus, en spreekt van tweeërlei heerlijkheid! De ene heerlijkheid is op Mozes. Namelijk, toen hij van de berg Sinaï kwam en de wet van God ontvangen had, toen was zijn aangezicht zo stralend en blinkend, dat de Joden hem niet konden aanzien. Gelijk de stralen van de zon uitschieten en een schittering, een licht en een glans verspreiden, zodat alles helder en blinkend wordt. Zo ook ging van Mozes' aangezicht een vurige, heldere, stralende glans uit. Toen moest Mozes een deksel over zijn aangezicht doen, opdat hij met hen spreken en zij hem konden aanhoren.

Deze tekst nu neemt Paulus en maakt hem zich ten nutte en zegt: het was een heerlijke prediking en leer; maar het betekent niets in vergelijking met deze heerlijkheid; gene was tijdelijk, nog niet volkomen, daarom kan zij niet in vergelijking komen met onze heerlijkheid.

Deze twee preken moeten in de wereld verkondigd worden. De Tien Geboden of de wet. Dat is een prediking, die spreekt: *gij zult dit doen, gij zult geen andere goden hebben*. En wat er verder in de Tien Geboden vermeld wordt; het ene moet u doen, het andere laten. En dit is inderdaad een heilige prediking. Zij treft het hart en veroorzaakt een kwaad geweten, en zodoende worden het huichelaars en ingebeelde heiligen, gelijk Paulus er één van was. Maar dat is de letter, zegt Paulus.

Daarop volgt een andere prediking welke de voornaamste is. In de wet hoort u wat u doen moet en die werken zijn u wel mogelijk te doen. Maar dit is de prediking van Gods werken wat Hij voor goeds in u gewerkt heeft. Nu zijn Gods werken veel groter dan die van de mensen. Mozes zegt: *gij zult geen andere goden hebben, eer uw ouders, steel niet, kijf niet, hoereer niet, lieg en bedrieg niet*; dat is nu wel een zeer blinkende glans, maar als hij u treft, dan wordt u er door verschrikt. Maar in deze prediking wordt gezegd: God heeft Zijn Zoon in het vlees gezonden en voor u in de dood gegeven. Deze werken hebt u niet gedaan, evenmin worden deze u door de Tien Geboden geleerd. Dat is de letter, maar wanneer God ons heeft toebereid, zodat ons gepredikt wordt, dan volgt de Geest. Mozes spreekt over niets anders als over onze werken. Maar in de prediking van Paulus en al de andere apostelen wordt de Geest met al Zijn gaven geroemd. Daarom is alles wat zij schrijven het woord, ambt en werk

van God; het zijn harten en levende brieven, welke zich vertonen en zich uiterlijk zó gedragen, dat het openbaar wordt, dat zij nu geheel andere mensen, en van zondaren rechtvaardigen geworden zijn. Amen.

38. HET RIJK VAN CHRISTUS³⁷

"Heere, onze Heere, hoe heerlijk is Uw Naam, in alle landen, hoe prijkt Uw Majesteit aan de hemel. Uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen hebt Gij lof bereid, wegens Uw vijanden; opdat Gij zou verdelgen de vijanden, de wraakgierige. Als ik de hemelen aanschouw, het werk Uwer vingeren, de maan en de sterren die Gij bereid hebt, wat is de mens dat Gij aan hem denkt en des mensen zoon dat Gij op hem acht geeft", enzovoort.

Psalm 8.

Dit is één van de voornaamste psalmen van de koninklijke profeet David, in welke hij van Christus en Zijn rijk geschreven heeft, en zulks niet in donkere of onbegrijpelijke woorden, maar helder en duidelijk, zodat het gemakkelijk te begrijpen is. Hij beschrijft het rijk van Christus, dat het, hoewel één met het werk in de hemel, toch ook hier op aarde is, in alle landen. En hij maakt reeds dadelijk de onderscheiding tussen het rijk van Christus en een wereldlijk rijk, hetwelk door koningen en overheden geregeerd wordt.

Deze twee rijken bevinden zich hier beneden op aarde onder de mensen. Want ook het rijk van Christus voert hier beneden op aarde onder de mensen zijn bestaan. Maar hoewel beiden, het rijk van Christus en dat van de wereld hier op aarde bestaan, zijn zij toch zeer onderscheiden, wat regeringsvorm en bestaanswijze aangaat. Want de koning, van wie de psalm hier spreekt, regeert, hoewel Hij hier op aarde Zijn rijk heeft, toch geestelijk en op hemelse wijze, zodat men, hoewel Zijn rijk niet ziende, gelijk men het rijk van de wereld ziet, het toch hoort. Ja, maar hoe? *Uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen hebt Gij U lof bereid.* Christus' rijk is een hoorbaar, geen zichtbaar rijk.

Want niet de ogen brengen ons er toe, dat wij Christus vinden en leren kennen, nee, dat moeten de oren doen, maar dan ook oren, die het Woord uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen horen. Zo is het niet bij de wereldlijken. Want die bestaan niet alleen in het gehoor, maar in een nadrukkelijk handelend optreden, door het beschermen van de vromen, bewaring van vrede en handhaving van het recht, en bestraffing van de goddelozen, ruwen en kwaadwilligen; ook daarin, dat men met zijn handen werkt en daardoor voedsel en deksel verwerft. Want daar is niet veel kans om met de oren te regeren of rijk te worden. Want om rijk te worden hebt u geen oren nodig, maar ogen en handen, doordat u het werk flink aanpakt en er u met de borst op toelegt. In dat opzicht is het werelds rijk hemelsbreed onderscheiden van het geestelijk rijk van Christus. Dat is een rijk, wat, al voert het hier op aarde zijn bestaan, evenwel niet door ploegen of door handenarbeid wordt tot stand gebracht, maar het bestaat in het Woord en het wordt door het Woord, hetwelk uit de mond van jonge kinderen en zuigelingen gaat, teweeg gebracht.

Wanneer u bijvoorbeeld een prediker ziet en hoort prediken het Woord van God, door hetwelk hij naar Christus bevel, boete en vergeving van zonden verkondigt, dan ziet u geen ploeg of eg, maar dan ziet u, dat de prediker alleen van de tong en het woord gebruik maakt. En wel niet zijn woord, maar het Woord van God, waarmede Christus hier op aarde regeert.

Evenzo, als wij de heilige Sacramenten zien uitreiken, in welke God ons al onze zonden kwijtscheldt en ons genade, zaligheid en het eeuwige leven aanbiedt; dan ziet u de redding en bevrijding van zonden en dood; maar dat u ook niet meer in het rijk

³⁷ E.L. Meinders, Dl. V, 2e Afd., p. 394 vv., uitgesproken te Merseburg, de 6e augustus 1545. Vgl. noot bij no.36.

van de duivel gevangen bent, dat ziet u niet; maar u hoort alleen, dat het u met de tong van de prediker door het Woord wordt aangeboden en geschonken.

En wederom: wanneer een jong kind ter wereld geboren wordt, uit vader en moeder, hetwelk een zondige geboorte is, dan zien wij hoe dat toegaat; maar als het kind tot Christus gebracht wordt, door de Doop Christus wordt ingelijfd, en van nieuw af en van elders geboren wordt, van zijn zonde rein gewassen, en een kind en erfgenaam van God wordt - dan wordt het elders geboren. Dat is dan een geheel andere geboorte, als de eerste welke wij zien en voelen. Die andere geboorte, welke door het water, het Woord en de Geest geschiedt, ziet men niet; daar hoort men alleen de woorden, door welke, als ik ze geloof een kind en erfgenaam van God en mede-erfgenaam van Christus wordt; niet een erfgenaam van het vergankelijke leven, in hetwelk wij door de eerste geboorte treden; maar van het eeuwige leven; niet een erfgenaam van geld en goed, van zilver of goud, maar van de eeuwige hemelse goederen en gaven van God. Geen van deze dingen zie ik; maar ik hoor alleen het Woord hetwelk mij zulke goederen aanbiedt en belooft, dat zij mij ten deel zullen worden. Wanneer ik dat dan aanneem en geloof, dan is het ook in werkelijkheid zo, en ontvang ik alles, wat het Woord mij belooft, aanbiedt en schenkt.

Zo zeggen wij immers ook in ons kinderlijk geloof: ik geloof in de Heilige Geest enzovoort, vergeving van zonden en een eeuwig leven. Dat zijn dingen, die wij niet zien of voelen; zij worden ook niet door handenarbeid tot stand gebracht, daarvoor is geen ploeg of enig ander werktuig nodig; maar het geschiedt door het Woord, wanneer ik dat hoor en geloof, dan ontvang ik ook. En dan gewordt mij alles wat het Woord mij aanbiedt en belooft; namelijk: vergeving van zonden en het eeuwige leven, want het Woord bedriegt niet, wat het belooft, dat is Ja; dat geschiedt ook alzo. En wat het weigert, dat is ook Nee. Houdt men zich nu aan het Woord en zijn belofte, dan ontvangt men ook alles, wat het belooft en aanbiedt.

Wanneer ik mijn zonde gevoel en deze aan God klaag en een priester of bedienaar van het woord vraag om vrijspraak van zonde, dan legt de dienaar van het woord mij de hand op het hoofd en spreekt mij op bevel van onze Heere Christus vrij van mijn zonden. Daar hoor en zie ik dan niets anders als alleen het woord, waarmede hij mij van mijn zonden vrij spreekt, nochtans is het, wanneer ik het woord geloof zoals het luidt, zeker, wat het mij belooft, en ik ontvang zodoende door de absolutie vergeving van al mijn zonden en belijd, dat God genadig is.

Maar nu zou iemand kunnen zeggen, dat zijn grote en verheven dingen over welke u spreekt; als dat waar zou wezen, wat zouden wij dan zalige mensen zijn, door dat alsdan dadelijk op het Woord, wanneer ik het hoor en geloof, vergeving van zonde en alle hemelse goederen zouden volgen; dan zou ik immers nimmermeer bevreesd behoeven te zijn voor de dood of te versagen omwille van mijn zonden of vrees te hebben voor de duivel, want van dat alles zou ik dan door het Woord van de vrijspreking ontheven zijn.

Ja, antwoord ik, dat hebt en verkrijgt u dan ook alles, gelijk het Woord u zulks belooft, wanneer u het maar met een vast geloof aanneemt en er niet aan twijfelt. Zodra u echter begint te versagen en te twijfelen, hebt en ontvangt u niets. Men moet zich hier niet verlaten op hetgeen men voelt en ziet, maar op het Woord. Als ik daaraan geloof, dan gewordt mij ook dit alles. Geloof ik echter niet, maar wil ik het met voelen en zien verkrijgen, dan heb ik ook niets.

Wie dit gaarne hoort, het bij zichzelf bewaart en overweegt, die zal licht begrijpen en inzien, hoedanige rijken deze twee, namelijk het rijk van Christus en dat van de

wereld, zijn; wat zij beogen en waarin hun werkzaamheid bestaat. Dan zal men het onderscheid tussen deze beide rijken leren kennen; namelijk: dat zij, hoewel beiden op aarde bestaande en geregeerd wordende, het uiterlijke wereldlijke rijk alleen bestaat in een nadrukkelijk handelend optreden, waartoe zien en handenarbeid nodig zijn; maar dat het rijk van Christus alleen uit het gehoor bestaat, op die wijze, dat ik het Woord hoor, aanneem en er aan geloof. Namelijk dat Woord, hetwelk uit de mond van onmondigen en zuigelingen uitgaat, en geleerd en gepredikt wordt. Indien ik daaraan geloof sla, dan heb ik alles.

Op deze wijze kan geen keizer, koning of vorst regeren; zij moeten het met daden doen. Zal ik rijk worden, dan moet ik mij niet door woorden, maar door daden geld en goed verschaffen; woorden helpen daartoe niet. Maar hier, in het rijk van Christus, vindt juist het tegenovergestelde plaats. Wanneer ik hier ook zeer rijk was en in het bezit van alle goederen van de wereld, dan zouden deze mij toch geenszins mijn zonden kunnen vergeven of uitdelgen; ondanks al hun macht, heerschappij en gezag; ondanks alle ploegen en eggen, ondanks alle vermogen in goederen en rijkdom van deze wereld.

Maar waarom dan niet? Ik meende toch, dat wie geld en goed, macht en heerschappij heeft, alles heeft? Nee, zo is het niet; hij heeft nog bij lange na geen vergeving van zonden en het eeuwige leven, al heeft hij ook veel geld en goed, al is hij ook zeer ijverig. Dat lijkt er niet naar. Want de zodanigen horen het Woord niet; daarom geloven zij ook niet, maar zitten in duisternis, zijn verzonken in hebzucht en onder hun goederen bedolven, breken zich noch met het Woord noch met God Zelf het hoofd. Waar nu het Woord en God Zelf niet is, daar is duisternis en het rijk van de duivel. En daaruit kan ons geen geld, goed, kracht of macht redden. Wilt u echter uit het rijk van de duisternis en van de duivelen verlost worden, vergeving van zonden en het eeuwige leven hebben, hetwelk ons in Christus' rijk door het Woord wordt aangeboden en geschonken, houdt u dan aan het Woord; hoor dat; neem het aan en geloof hét, dan zult u alles verkrijgen.

Zo spreekt de profeet duidelijk en in verschillende zin van de beide rijken; niet door het uiterlijk wereldlijk rijk, hetwelk in een nadrukkelijk handelend optreden bestaat, op te heffen; nee, maar veel meer, door het goed te keuren en te bevestigen. Want geregeerders moeten er zijn, welke vrede, recht en eendracht bewaren, de vromen beschermen, de kwaden bestraffen; anders zou er een heilloze wanorde ontstaan. Vandaar, dat de profeet dit uiterlijk rijk niet opheft.

Maar wanneer een goddeloos, dwaas mens ziet, dat in het geestelijk rijk van Christus, een bedienaar doopt met woord en water, overeenkomstig Christus' bevel, dan bespot hij dat als een onzinnig ding naar het oordeel van de rede; omdat hij niet ziet of voelt, wat daar wordt verricht; namelijk, dat aldaar tegenwoordig zijn en dopen alle drie de Personen van de goddelijke Majesteit; dat zij de mens, in zonden ontvangen en geboren, aannemen en hem bevrijden uit het rijk van de duivel en hem in het hemelrijk zetten, alwaar vergeving van zonden, genade en zaligheid is.

Zo bespot een goddeloos ongelovig mens het ook, wanneer hij ziet, dat een zondaar, die versaagd van hart is omwille van zijn zonden, door een priester de handen worden opgelegd en de zonden vergeven wordt door de vrijspraak. Zulk een goddeloze zou het veel meer waard achten als iemand een kroon werd opgezet van zilver en goud, paarden en edelgesteenten. Dat stelt een ongelovige duizendmaal hoger dan handen opleggen en zonden vergeven, terwijl dit toch in geen vergelijking kan komen met enig goed of enige schat.

Een Christen echter ziet dit met geheel andere ogen en een ander hart aan; hij slaat op

de gouden kroon geen acht, maar wel op het Woord, hetwelk hij hoort; daarop let hij, daaraan houdt hij zich, wanneer het tot hem zegt: geloof en houdt u aan het Woord, dan zult u eeuwig leven en heer en meester zijn over zonde, wet, dood, duivel en hel. En hoewel er nog wel zonden in u worden gevonden, zullen zij u evenwel niet toegerekend, maar alle toegedekt en uitgewist worden omwille van Jezus Christus, de Zoon van God. Wat kan er nu vertroostender voor ons zijn, dan dit, dat al onze zonden vergeven, uitgedelgd, weg zullen zijn, en wij bovendien een genadige God zullen hebben en het eeuwig leven verkrijgen?

Dat is wonderspreukig. Maar u moet geloven. En dan gewordt u dit alles. Want zonder geloof blijft u in zonden en in het rijk van de duivel gevangen. Maar als u gelooft, dan bent u vrij van zonden en verlost van het rijk van de duivel, overgezet in Christus' rijk. En wanneer nu iemand hier zou willen zeggen: zie, ik heb toch evengoed een mond en spreek even goed en breng even goed woorden voort als mijn prediker; evenwel is het gevolg van mijn woorden niet, dat zij mij van zonden vrij zouden maken en in het rijk van God zetten; hoe is het dan mogelijk, dat de mond en de woorden van mijn prediker grotere kracht zouden hebben, om al deze goederen te geven gelijk boven is aangewezen? Hierop moet men aldus antwoorden: wèl, luister; daar is een groot onderscheid tussen uw monden de mond van de prediker, tussen uw woord en een woord van de prediker. Dit onderscheid wijst David hier duidelijk aan, als hij zegt: *uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen hebt Gij, o Heere, U lof bereid*. Zie daar nu een geheel ander Woord, als het mijne of het uwe. Dat vloeit voort uit het bevel van Hem, die zegt: *gaat heen, in de gehele wereld, predikt het Evangelie aan alle heidenen en doopt hen. Wie gelooft en gedoopt wordt, zal zalig worden, wie niet gelooft, zal verdoemd worden*. Christus Jezus, van God Zoon, onze Heere, die Zijn apostelen en alle dienaren van de kerk van God dit bevel geeft, gebiedt hier te spreken en te prediken. Hij legt hun een woord in hun mond. Dat is een ander woord, als het uwe; het is namelijk het Woord van God, hetwelk eeuwig is en blijft tot in eeuwigheid. Dàt Woord zegt: wie hieraan gelooft zal zalig worden; wie echter niet gelooft zal verdoemd worden. Dat Woord heeft een kracht om zonden te vergeven, gelijk als welke geen ander Woord heeft.

Wanneer u mij nu, die een prediker ben, hoort, en mij niet anders hoort als gelijk een ander mens en aan mijn woorden geen ander geloof slaat als aan die van andere mensen, dan bent u met mij verdoemd, wanneer ook ik niet anders als mijn eigen woord predikte. Gelijk de paus gedaan heeft, die zijn woord en niet Gods Woord geleerd heeft; naar wie wij ook als een mens geluisterd hebben, terwijl hij nog door velen alzo gehoord wordt, welke allen met de paus, als hangende aan mensenwoorden, verdoemd zijn. Maar zo mag u mij niet aanhoren, als een mens die mensenwoorden predikt. Wanneer u mij zo hoort, dan zou het veel beter zijn, als u mij in het geheel niet hoorde.

Zo ook moet u uw prediker niet horen als een mens die mensenwoorden spreekt en predikt; maar u moet hem horen als degene, die het Woord spreekt uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen, welke spreken: ik geloof in de Heilige Geest, een heilige christelijke kerk, welke het Woord, vergeving van zonden, de heilige Sacramenten en het recht gebruik van de Sacramenten heeft. Deze kerk nu predikt het Woord van God, beveelt te geloven, vergeeft zonden, deelt Sacramenten uit, alles op grond van dit Woord hetwelk het rechte fundament en de rechte grondslag is, waartegen alle duivelen niets vermogen. Daarop moet ik bouwen en vertrouwen. Dat is het bevel van Christus, hetwelk Hij aan Zijn kerk en gemeente heeft gegeven en nagelaten; namelijk, het Woord, hetwelk zij in Zijn Naam en op Zijn bevel ons heeft

gegeven en nagelaten, hetwelk Hij door onze mond spreekt en preekt, dat Woord moeten wij als Zijn Woord horen, aannemen en geloven. Waar dat geschiedt, daar heet het alsdan: *Gij hebt U een lof toeberaid omwille van uw vijanden, opdat Gij zou verdelgen de vijand en de wraakgierige.*

Zulk een macht wordt toeberaid door het Woord; daardoor brengt Hij Zijn heerschappij tot stand, zodat, wanneer de zonde komt en mij wil verscheuren en verslinden, ik alsdan kan zeggen: wèl, zonde, maak dat u wekomt! Wilt u bijten, bijt in de galg; ik weet van geen zonde, want ik ben door het Woord van mijn zonden vrijgesproken. Daaraan houd ik mij. Evenzo, als de duivel komt, en mij wil vonnissen en zijn sporen aan mij wil verdienen, kan ik dan zeggen: wilt u stoten, loop dan tegen die muur! En zo moet ik ook tot de hel zeggen, en tot de dood: wèl, dood? Ik weet van geen dood, enzovoort. Gelijk nu het Woord u dit belooft, zo ook hebt u alles, als u het gelooft. Wanneer u het echter niet gelooft, dan hebt en krijgt u ook geen van deze dingen; maar dan blijft u in zonden, onder de macht van de duivel, en hebt de eeuwige verdoemenis en de dood te verwachten.

De christelijke kerk echter, die zulk een troost en zulk een macht heeft - laat zij in vergelijking met de wereld, welke met enkel grote en machtige dingen zich afgeeft, maar voor dwaasheid gehouden en veracht worden; zij heeft deze macht en heerlijkheid toch! Maar vanwaar komt het arme verachte hoopje, van de gemeente van Christus, die door de wereld gehoond en bespot wordt, zulk een grote macht. De wereldlijke overheid geeft haar deze macht niet; deze heeft zulk een macht niet te geven; maar het Woord van God brengt zulk een macht, zulk een rijk en zulk een kerk tot stand; welke een volk hier op aarde is, door het heilig Evangelie in de gehele Christenheid beroepen; hebbende het reine Woord en het recht gebruik van de Sacramenten, en machtiger en sterker zijnde dan duivel, dood en hel. En zulks niet aan één plaats of onder één volk, maar in de gehele wereld waar de Christenen verstrooid zijn. Dit rijk van Christus wordt dus zonder uiterlijke dwang of macht, en zonder wereldlijke wijsheid of verstand, alleen door de mond van de onmondigen dat is, door het Woord en het geloof alleen, gesticht en geregeerd. Deze jongelingen en jonge kinderen zijn dwazen voor de wereld; zij worden veracht. Welaan: zo moet het zijn; zo is het goed; zulk een naam moeten zij voor de wereld dragen. Maar voor God hebben zij andere namen en een beter aanzien; dáár worden zij koningen en engelen van God genoemd, en dat zijn zij ook. Want zie, wat zegt David er hiervan? Hij zegt, dat het rijk van de Heere Christus zulk een rijk is, dat in de gehele wereld heerst en machtig is, niet door harnas, goud, zilver, heerschappijen en vorstendommen. Hoe brengt Hij zulk een macht tot stand? Alleen door het Woord, hetwelk uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen gehoord wordt.

Want toen onze lieve Heere Jezus Christus Zijn rijk in deze wereld begon, nam Hij niet de Romeinse keizer of de hogepriesters te Jeruzalem of de besten, aanzienlijksten en machtigsten uit het volk; maar arme, verachte bedelaars, arme vissers als Petrus, Andreas, Johannes, Jacobus, Thomas, en andere arme zondaren; hun legde Hij Zijn Woord in de mond, hen zond Hij uit om te prediken. Ondanks nu, dat zij door Christus beroepen, verkozen en gezonden zijn, moeten zij zich door en voor de wereld voor dwazen laten houden. Maar zie, hoe gaat het met hen op de Pinksterdag? Daar blinkt en straalt hun macht, daar wordt zij opgemerkt, wanneer door Petrus' eerste prediking drie duizend bekeerd worden en daarna door hun prediking vele duizenden tot het rijk van Christus gebracht zijn. Daar aanschouwe men hun machten! En deze macht en deze heerschappij was in Jeruzalem en onder het Joodse volk van invloed, totdat al het koren vergaderd was. Toen stak Hij het kaf aan, verbrandde het door de Romeinen.

Toen werd men gewaar, hoedanig een rijk en macht Christus tot stand gebracht had. Dat rijk en die macht nu worden hier door David geprezen, waar hij zegt: *Gij hebt u een lof toebereid wegens uw vijanden*. Dat is dan ook wel de moeite van het roemen en hoogachten waard.

Daarom doet men ons, die nu ook predikers van het Woord zijn, groot onrecht, door zo hatelijk en vijandig tegen ons te zijn, daar wij immers geen harnas of verweermiddel, ook geen vergif of enig ander kwaad medebrengen, maar alleen het zaligmakend Woord van God. Wat doen wij dan toch, of waarmede hebben wij het verdiend, dat zij ons zo verketteren? Wat is de grote zonde, waarmede wij ons vergrepen hebben?

U zegt: ja, de paus heeft u met uw leer verdoemd; daarom houden wij u voor ketters en achten u gevonnist!

Maar wat kan ik dat helpen? Ik heb het immers niet verdiend? Immers is het Woord en de leer niet de mijne. Als ik predikte en het Woord het mijne was, dan moest het verdoemd en vervloekt zijn, als woord en leer van een mens. Maar nu is het niet mijn Woord; zo ook ben ik het niet, die dit teweeg brengt, maar de mond van de jonge kinderen en zuigelingen doet dit alles door het Woord, hetwelk niet het mijne, maar Gods Woord is.

Wij brengen een liefelijke, heilzame leer, het heilig Evangelie mede, hetwelk vergeving van de zonden en het eeuwige leven aanbiedt en schenkt. Inderdaad: dat is een schone en liefelijke leer welke niet de onze is, maar van Degene die ons gezonden heeft; namelijk van Jezus Christus, de Zoon van God. Als wij zeiden, dat zij de onze was, dan deden wij verkeerd. En ook als wij het onze leerden en medebrachten en de mensen op ons woord wilden wijzen, dan zouden wij billijkerwijze voor ketters gehouden, verdoemd en omgebracht moeten worden. En dan zou ons geen onrecht geschieden.

Maar dat men ons verdoemt en dat wij door hen voor ketters gescholden moeten worden omwille van de heilzame leer van het Evangelie, welke wij (gelijk wij gehoord hebben) medebrengen en die evenwel niet de onze is; dat zij God geklaagd.

Ach lieve God, wat doet dan toch het Woord? Of wat brengt het tot stand? Waardoor heeft het verdiend, dat men er zo vijandig tegen is? Het Woord zegt en leert immers, hoe u van uw zonden, van de dood, de macht van de duivel en van de hel kunt verlost worden. Is dit nu iets kwaads of gevaarlijks prediken? Mij dunkt, men moest de leer en het Woord, hetwelk ons leert, hoe wij van de zonde vrij kunnen worden, achterna lopen tot aan het einde van de wereld. Dát nu doet men niet; maar men vervolgt het, brengt ons inmiddels aan het twijfelen, en wijst mij geheel andere plaatsen aan, waar ik heil en vergeving van zonden moet zoeken; bijvoorbeeld: dat ik een bedevaart moet doen naar de eik in het Grimmenthal of naar de schone Maria te Regensburg of naar St. Jakob te Compostella en naar ontelbaar vele andere plaatsen.

Wat heeft men daarmee nu gewonnen, wanneer men weer thuiskomt, als een lege geldzak en moede benen? Zou het dan niet veel beter en zaliger geweest zijn, als u maar thuis gebleven was en uw ambt of beroep had waargenomen, in hetwelk u door God gesteld bent; als u naar uw prediker geluisterd had, die u predikt en uit de mond van de zuigelingen en jonge kinderen u de zekere en rechte weg ter zaligheid wijst, op welke u van de vergeving van de zonden verzekerd wordt? Zou dat niet veel beter geweest zijn dan dat u vrouw en kind laat zitten, geld verteert, u een paar moede benen haalt en met dat al niets wint als, dat u daarna nog even, ja nog minder zeker bent van de vergeving van de zonden dan van te voren?

Hier nu zeggen zij weer: ja, maar daardoor raken de missen in onbruik. En deze

hebben tot hiertoe toch veel goed gemaakt. Kom, wat hindert dat? En al zou dit het geval zijn, wat het echter niet is, wat dan nog? Wanneer u van hier en sterven moet, wat helpen u dan de missen? Wie blijft er dan bij de missen? Geen één. Zij zijn allen weg, zowel die de mis gehouden, als die haar gehoord hebben. Wat geeft het u dan of u lang feestviert? U moet immers toch weg. Waar zijn ze gebleven die in de kruisgangen begraven liggen? Wat heeft de mis hun geholpen? Waartoe is ze hun van nut geweest? Zij zijn wel bij de mis geweest en gebleven; maar de mis is bij hen niet gebleven. De missen zijn nog hier, maar zij zijn verdoemd! Van harte gunnen en wensen wij hun toe de zaligheid en het eeuwige leven. Maar u moet de mis laten varen; als u dat niet wilt, dan bezorgt zij u het eeuwige, helse vuur. Waarom luistert u niet veel liever naar het Woord; zodat u het aanneemt, liefhebt en gelooft?

Verder hebben zij nog een verontschuldiging in het midden te brengen; zij zeggen, dat zij arm zijn en zich anders niet staande kunnen houden, gelijk ook de Heere zegt: zij kunnen of willen niet arbeiden, en schamen zich te bedelen, welaan, als u het niet anders wilt hebben, dan moet u het zelf weten. Maar ik houd mij aan de eeuwige, onvergankelijke belofte en toezegging van het Woord. Loop u rondom, met uw tijdelijke goederen, missen, voordelige baantjes en canonicaten.

Welaan, laat ons eens zien, hoe zeker zijn dan de domheren van hun renten, praebenden en kerkelijke belastingen? Een ding is zeker: wanneer onze lieve Heere God niet uit louter goedheid en genade het Evangelie in Duitsland geschonken had, dan zou u hier niets meer uit te delen gehad hebben, noch praebenden noch canonicaten. Die zouden dan al vóór zeventig jaar weg geweest zijn. Maar niet daarom; in dat opzicht behoeft men zich voor ons niet bezorgd te maken; maar de paus zou ze al vóór twintig jaren weggepakt hebben. Ja hoe? Ten eerste door de palliums, annaten, bullen en aflaatbrieven; over welke reeds keizer Maximiliaan zeer geklaagd heeft, al 45 jaren geleden, toen de paus door een aflaat meer dan vijfmaal honderdduizend gulden uit de landen van het Duitse rijk gesleept heeft. Daardoor werden zij heet en begerig naar het geld, en kwamen drie jaren later terug met een andere aflaat. Zij zouden alle dagen wel zoveel geld uit hun aflaat hebben willen slaan.

En dan! Wat hebben zij jaarlijks niet getrokken uit de grote stiften en bisdommen en prelaturen? Als ik goed ben ingelicht, dan heffen zij alle jaren van de proostdij te Wurzburg drieduizend gulden. En van andere stiften nog meer; hetwelk alles tezamen in een jaar een aanzienlijk bedrag in geld uitmaakt. Wat doet nu de paus met al dat geld? Dat geeft hij zijn boeleersters, huisgenoten en kamerlingen; dat is het wat hij er mee doet.

Maar weer ter zake: ik zeg dan, dat, indien het Evangelie niet gekomen was, de paus met zijn Roomse hof reeds lang vóór twintig jaren alle praebenden, praelaturen en canonicaten aan zich getrokken zou hebben, zodat er in geen bisdom een geweest zou zijn, waarover de paus niet te zeggen zou gehad en waarover hij de macht niet aan zich getrokken zou hebben door titels als: kok, kamerheer, kostganger enzovoort, enzovoort, welke titels men eerst door grote sommen geld van de paus moet zien los te krijgen en te kopen; zodat er bijvoorbeeld honderd of wèl duizend gulden, al naar dat de titel groot is, voor gegeven is en nog gegeven wordt. Want daarom houdt de paus er ongeveer tweeduizend personen op na, welke hij zijn commensalen of tafelgenoten noemt; hoewel hij ze niet van spijs voorziet en evenmin aan tafel heeft; maar hij heeft hen alleen met het doel, waarom hij hun dan ook deze titels geeft, om door hen alle praelaturen en praebenden aan zich te trekken. Want zodra valt er geen praelatuur

open of zijn commensalen zijn er en verzoeken er om; maar dan geraken zij ook geheel en al onder de paus.

Zo zou het ook met u, lieve heren van Merseburg en de andere stiften te Halberstadt, Maagdenburg en Wurzburg reeds voor lang gegaan zijn. De paus zou, was het Evangelie gevallen, het met u ook zeer voorbeeldig gemaakt hebben door zijn koks, kamerlingen en commensalen, welke toch zijn koks en commensalen niet zijn. Want gelijk gezegd is, de paus heeft daarom alleen zovele personen om zich heen, opdat hij door hen de goederen en inkomsten, en alle praelaturen en canonicaten aan zich trekt. Gelijk dit trouwens in Rome ook wel te zien en openlijk bekend is, alwaar zoveel heerlijke grote stiften en kloosters door de paus verwoest zijn, als bijvoorbeeld het Petrus- en Paulusstift, en dat van St. Agnes, waarin wel honderdvijftig maagden of nonnen waren. En nu? Geen enkele is er meer in. Zo ook andere kloosters, waarin vele monniken geweest zijn; men heeft alles leeggeplunderd en laat er niet meer dan één monnik in achter. Zo staan ook tegenwoordig die grote en heerlijke kerken en stiften als lege schuren; kerken, die zeker wel zo groot en ruim zijn, ja zo niet groter dan deze schone stiftskerk hier. Daarin heeft men vroeger vele mensen gespijsd en gevoed; maar tegenwoordig vindt men er niemand.

Zo nu zou het met uw kerk en stift en de andere bisdommen ook gegaan zijn, was het Evangelie niet gekomen om dat te verhinderen. Daarom mag men het Evangelie de schuld niet geven, dat bisdommen, canonicaten en kloosters te gronde gericht worden; nee, maar dat is de schuld van de paus.

Dit is echter zeker, wanneer de bisschoppen niet ophouden met de paus en het Roomse hof altijd aan te hangen, dan zullen zij alle bisdommen vernielen en bederven. Indien zij echter een deugdelijke christelijke hervorming ondernamen, zodat de bisschoppen het Evangelie predikten, en de kanunniken studeerden en in de stiften hun vicarissen en de jonge edellieden, die daarin zich ophouden onderwezen, dan zouden zij wel kunnen blijven. En waarom ook zou men deze praelaturen en canonicaten niet in ons eigen land houden, liever dan ze te laten weggapen?

De bisschoppen zouden, als zij maar wilden, goede raad in deze dingen kunnen krijgen, wanneer zij de mond van de kinderen raadpleegden en daarnaar luisterden; uit welke de Heere Zich een macht en een lof heeft toebereid. Dàt echter doen zij niet, wèl trachten en beraadslagen zij er over, hoe zij maar veel bloed kunnen vergieten. En waarom dat? Omdat zij ons voor ketters houden en uitschelden. Wat zijn wij dan voor ketters? Zulke, die het Evangelie, boete en vergeving van zonden prediken. En leren hoe wij van de zonden bevrijd en zalig kunnen worden en het eeuwige leven verwerven. Deze ketterij, zoals zij het believe te noemen, prediken wij. Ach lieve God; is dat kwaad? Moet men daarom moorden en bloed vergieten? Wij echter zijn geen ketters, maar prediken het heilig Evangelie rein en duidelijk; desniettemin ondervinden wij het met grote droefheid en smart, dat zij ons zo uitmaken en naar ons bloed dorsten; wij zijn niet kwaadwillig maar willen gaarne helpen en zo trouw mogelijk hierin raad geven, opdat deze heerlijke keizerstiften, canonicaten en praebenden niet gegeven worden aan de nietswaardige hoeren en boeven in Rome, maar aangewend worden tot het goed en recht gebruik, waarmede zij oorspronkelijk geschonken en vastgesteld zijn.

Maar nu staat er hier één ding in de weg; namelijk de mis, welke u gaarne wilt behouden. Och wat, missen, laat reilen en zeilen, wat niet wil blijven. Vroeger hebt u toch nooit gaarne mis gehouden; dat is zeker. Dat weet ik wel van mijzelf, ik, die een heilige monnik geweest ben en vijftien jaren lang Christus, mijn lieve Heere, jammerlijk en erbarmelijk met mijn mishouden gelasterd heb; ik heb nooit gaarne de

mis gehouden, hoe heilig en aandachtig ik ook was. Maar neemt in plaats van de mis de Bijbel, bestudeer en leer de heilige Schrift, verdien en behoud uw praebenden met een goed geweten. Dat is veel beter dan ze weg te geven aan de nietswaardige Roomsen. Ik zou nu voor geen tien duizend gulden één mis willen behouden. Omdat u het dan vroeger ongaarne gedaan hebt, waarom neemt u dan de schijn aan, alsof u nu zo zeer op de mis gesteld zijt? Hebt u echter lust geld te verzamelen en dat de Roomsen te geven, welnu, geef dan maar ook ten laatste al het uwe, wat raakt het mij? Maar in alle oprechtheid zou ik dit raden, dat, aangezien de bisschoppen niets tot hervorming doen, en alles maar laten bij het oude, en alles laten wegraken, zijne majesteit de keizer hierop eens zijn oog richtte en voorkwam, dat de paus niet zo alles aan zich trekt en het ons uit de landen van het Duitse rijk niet alles wegsleept. Wat doet hij daartegen? Hij werpt ons een banbul voor, waarmede hij ons naar de duivel voert; meer doet hij niet:

Maar, ik moet hier afbreken, ik ben reeds te ver van onze stof afgedwaald. Ik zeg dan: wij, die predikers zijn beogen niets anders als dit, dat het Woord van God uit de mond van de jonge kinderen en zuigelingen mocht klinken en geleerd worden. En dat aan hen, die dat met ernst ter harte nemen en er in studeren, deze kostelijke beurzen mochten gegeven worden, maar niet aan de paus en zijn hoeren, koks en tafelgenoten, die daarvoor niets doen.

Dat is nu het onderscheid tussen de beide rijken, van hetwelk David hier in de psalm zingt. Het rijk van Christus, hetwelk in het Woord bestaat en ons aanbiedt en geeft vergeving van zonden en het eeuwige leven en hier op aarde zijn bestaan voert door de mond van jonge kinderen en zuigelingen. Het lichamelijk, wereldlijk rijk wil zulks ook zijn en geven en tast er naar in het rond, maar het blijft niets als rondtasten, het geeft niets anders als voeding en bescherming. Het rijk van Christus is een rijk van het geloof, hetwelk men niet ziet of voelt, maar alleen hoort. Het uitwendig, wereldlijk rijk wil gevoeld worden. Maar het rijk van Christus kan niet zeggen: ik voel en grijp met de vingers de vergeving van zonden, leven en zaligheid; maar dat moet geloofd worden.

Nu volgt verder, hoedanig een koning in dit gelovende en geestelijke rijk heerst. *Wat is de mens, dat Gij aan hem gedenkt en des mensen Zoon, dat Gij op hem acht geeft. Gij hebt alles onder Zijn voeten gesteld.*

Hier wordt de koning God, en David beschrijft de Koning, onze Heere Christus, dat Hij tegelijk waarachtig mens en waarachtig God is; gelijk hier duidelijk wordt aangetoond; maar zó, dat Hij zal lijden en sterven en ten derde dage weer opstaan. Hij is God, want Hem is alles, wat in de hemel en op aarde is, onderworpen. Want alles in Zijn hand en in Zijn macht te hebben, komt alleen God toe; geen schepsel, ook de engelen niet; welke ook onder de macht van de koning, onze lieve Heere Jezus Christus staan. Hem zij lof en prijs in eeuwigheid. Amen.

39. VRUCHTEN VAN HET GELOOF³⁸

"Nu wij dan zijn rechtvaardig geworden door het geloof, hebben wij vrede met God door onze Heere Jezus Christus, door Wie wij ook de toegang hebben in het geloof tot deze genade in welke wij staan, en wij beroemen ons vanwege de hoop van de heerlijkheid, welke God geven zal. En niet alleen dit, maar wij beroemen ons ook vanwege de verdrukkingen, omdat wij weten dat verdrukking lijdzaamheid voortbrengt en lijdzaamheid ervarenheid en ervarenheid hoop. En de hoop beschaamt ons niet, omdat de liefde van God uitgestort is in onze harten door de Heilige Geest, Die ons gegeven is."

Romeinen 5 vs. 1 - 5.

Deze tekst is in lijnrechte strijd met degenen, die de zaligheid ergens anders zoeken als in het kruis; hieraan stoot zich alles, wat groot, hoog en wijs in de wereld is. Nu weet iedereen wel te spreken van de voorzienigheid van God. Maar op de vraag, wanneer dan de mens van deze voorzienigheid zich verzekerd kan houden, kan de rede niet anders antwoorden als, dat zulks van degene geldt, die in alle noden sterk is en krachtig geloof heeft; alsook van hem, die veel uitstekende werken doet.

Deze tekst is hiermede echter in lijnrechte strijd; namelijk, dat men zich niet het hoofd moet breken met zulke zwetsers, die enkel sterke Christenen willen hebben en geen zwakke dulden. Nee, zij die van de goederen van de voorzienigheid van God zeker zijn en roemen in de hoop, welke God nog geven zal, maar die nog niet aanwezig is - zij gevoelen in zich een voortdurend smachtend verlangen; zij komen in nood en roepen: Abba, lieve Vader! Dàt "Abba" is een klein, eenvoudig, weinig betekenend woord in het oog van de rede. Maar Paulus zegt: waar dat geroep vernomen wordt, daar zijn kinderen van God. En het is niet nodig, altijd sterk te zijn. Daar God Jezus laat verzinken in de nood van het kruis, zal Hij met Zijn leden ook niet anders te werk gaan.

Nu wij dan zijn rechtvaardig geworden door het geloof, hebben wij vrede met God door onze Heere Jezus Christus.

De evangelisten vermelden vele werken van Christus; maar het gebruik, dat men van Christus maken moet, waarom deze werken geschied zijn, kan niemand zo beschrijven als Paulus. Wanneer men het alleen bij de naakte geschiedenis laat blijven, dan heeft men het merg nog niet; maar hier zegt de apostel: *wij hebben vrede met God door Christus*. De Heere beveelt Zijn jongeren het Evangelie te prediken aan alle schepselen. In deze leer moeten zij twee stukken in het licht stellen: boete en vergeving van zonden. Zo worden door God mensen toebereid, die met hun zonden te kampen hebben; die bevreesd zijn voor God en voor de dood. Deze arme gewetens hebben zeer grote behoefte aan deze prediking van Christus, onze Heiland. Daarom zegt Hij: *predikt alle schepselen*; want wie het met God niet eens is, wordt door alle schepselen verschrikt. Als er maar een plank kraakt, een muis loopt, of wanneer het dondert, dan zegt het geweten: o wee, die balk kraakt, ik ken al mijn zonden, alle schepselen zijn tegen mij. Opdat nu Christus aan de arme gewetens rust verleent, beveelt Hij, aan alle schepselen te prediken, dat zij de mensen met vrede moeten laten. Want Ik heb Mij over hen ontfermd.

Zo worden dan de arme gewetens anders gezind; zij vrezen voor geen schepsel, en houden het er voor en hopen, dat God hun Heiland is. De Christenen kunnen hiervan

³⁸ E.L. Meinders, Dl. IV, p. 337 vv. Uitgesproken in het jaar 1537.

getuigenis geven. Die dat echter nog niet gevoelt, die heeft het Evangelie nog niet goed geleerd; dus mag hij God daar waarlijk wel om bidden. Zo wordt door het Evangelie tot alle schepselen gezegd: laat Mij de mens met rust en verschrikt hem door niets; Ik ben zijn vriend; jaagt hem nu niet verder. Het gevolg daarvan is, dat er vrede, vreugde en rust heerst.

Het tweede. *Door wie wij ook de toegang hebben in het geloof tot deze genade, in welke wij staan en wij beroemen ons vanwege de hoop van de heerlijkheid, welke God geven zal.*

Zo leert het ons de ervaring. Het blijft niet altijd even zonnig. Wij horen dat wel, maar ternauwernood raakt het ons een enkele maal het hart, God moet het met ons op een heel eigenaardige wijze aanleggen, opdat wij niet vermetel worden. Dikwijls heeft men een goede gedachte, maar ogenblikkelijk is zij weer verdwenen. Daarom wordt hier gezegd: dat, wanneer zulke goede gedachten van ons wijken, wij een zekere toegang tot God hebben; zodat wij Hem bidden mogen, weer tot ons te willen komen en ons niet los te laten. Hillarius zegt, dat hij eens een voorsmaak (van de hemel) gehad heeft, en daarna nooit meer. Augustinus zegt dit ook in zijn "*Alleenspraken*", dat hij zulk een voorsmaak van de zaligheid heeft gehad, zodat hem niet anders dacht als, dat hij in de hemel was. Zo zegt ook Petrus; na zijn val heeft hij zulks ervaren; toen hij de Heere verloochend had, werd hij weer verkwikt door het Woord hetwelk Christus zei: *Ik heb voor u gebeden*. Toen smaakte Petrus, hoe vriendelijk de Heere is, daar Hij hem de schandelijke zonde van lastering en verloochening van de waarheid, met welke hij Christus verloochend had, vergeeft. Hij treedt ijlings tot God en bemerkt dat de Heere vriendelijk is. Zo zegt hij dan ook in zijn eerste brief (hoofdstuk 2 vs. 3), wanneer u den Heere gesmaakt hebt. Dat zijn louter geestelijke ervaringen.

Nu volgt het derde. Wanneer men over God prediken moet, dan is het eerste dat Hij door de leer in ons ingaat. Ten tweede werkt Hij iets in ons (Gal. 5 vs. 6) namelijk: het toevoorzicht tot God; zodat ik een levendig vertrouwen tot God heb, dat Hij mij liefheeft. Deze liefde van God jegens ons bewerkt, dat wij het tegen alle stoten kunnen uithouden. Maar dat vindt plaats op de weg van de hoop. Daarom is het derde: dat uit dit een en ander nu ook iets worden moet! Op dat worden komt het aan. Hier geldt het, te steken, te vechten, om zich heen te slaan, niet achteruit te lopen of te vluchten voor de vijanden Die van hun vaandel vluchten worden omgebracht. Paulus zegt: laat ons staan! Dat is: wij willen de storm afwachten, hoewel wij zwak zijn en de macht van de vijanden gevoelen. Hij staat vast die een toevlucht en toegang tot God heeft, en om hulp en bijstand bidt.

Ten vierde volgt nu de roem: *wij beroemen ons vanwege de verdrukkingen*; omdat God ons heeft doen stand houden en ons in de strijd niet heeft laten bezwijken. Ten vijfde volgt de hoop. Dat willen wij een weinig meer uiteenzetten. Het geloof ontvangt een woord van God; dat gelooft Abraham en het wordt hem tot gerechtigheid gerekend (Gen. 15 vs. 6). God heeft hem daarom zeer lief, als Zijn lief kind; dat gevoelt hij bij zichzelf. Nu komt de hoop. God verwerpt Zijn zoon Ismaël en geeft hem een woord en zegt: *in Isaäk zal u het zaad genoemd worden*. Aan deze twee woorden houdt Abraham met zijn geloof vast, namelijk: aan het zaad in het algemeen en aan het in Isaäk genoemde zaad. Dan komt weer de hoop - doordat hij zijn zoon Isaäk moet offeren. Toen had hij tegenstrijdige spreken. Hij zweefde hier tussen hemel en aarde. Hij *hoopte tegen hoop* (Rom. 4 vs. 18), hij strijdt met God en zijn hart wordt als in twee stukken gesneden. Het ene woord zegt: Isaäk zal het zaad zijn, en

het andere: Isaäk moet sterven. Nu is de hoop zijn grond; deze heeft en houdt de waarheid van het Woord vast. De hoop laat niemand te schande worden; zij biedt weerstand aan de stoot. Nu Abraham's hart de angst gevoelt, onderwijst de hoop hem; bekommer u niet al te zeer, God kan niet liegen. En al laat Hij ook grote watergolven over het geloof heen bruisen, de hoop ligt stil in het zand en bedenkt: God kan meer doen, dan ik ooit begrijpen kan. God kan mij Isaäk ook wel weer uit de as opwekken. Zulk een hoop doet Abraham staande blijven tegen deze stoot. In deze hoop ligt de levendige verzekerdheid, dat wij een Voorzienigheid hebben en Gods kinderen zijn; zodat er een zuchten in het hart is: ach God, als U maar houdt wat U beloofd hebt! Dat is een zeker teken van de Voorzienigheid. En als wij dat niet in ons hebben, laat ons dan maar naar het kruis kruipen en er God om bidden.

En niet alleen dit, maar wij beroemen ons ook vanwege de verdrukkingen, omdat wij weten dat verdrukking lijdzaamheid voortbrengt.

Wanneer deze dingen voor God en ons hart in onze eigen ervaring zullen plaats vinden, dan gaat het in zijn werk als volgt. God laat ons een woord horen; omdat dit een bevel is komt het niet ledig terug, maar het brengt lieden, die op God vertrouwen. Dat is het geloof. Anderzijds werkt het van God liefde in het hart, zodat wij het gevoelen, God wil ons de hand boven het hoofd houden.

Dan komt het derde: dat God op zulke kinderen van God de duivel en de wereld aanhitst; die drukken ons dan de sporen in de zijde, zodat wij zien, waar wij eigenlijk liggen en hoe zwak wij zijn; maar ook hoe ijlings wij de toevlucht naar van God genadetronn mogen nemen. Dan kan een Christen zeggen uit ervaring van het ongeluk, waarin hij zich hier beroemt, dat het lijdzaamheid brengt; dat wij met Christus de aanval kunnen doorstaan. God kan een strohalm wel zo zwaar maken als honderd centenaars lood. Veracht dus niet degenen, die geen aanvechting hebben. De meesterwerken van God zijn, dat Hij dikwijls uit enige grote aanvechting een grotere moed en grotere sterkte doet voortspruiten, dan iemand ten deel valt, die slechts een weinig aanvechting heeft. Oordeel en veracht u niemand.

Lijdzaamheid brengt ervaring.

Deze lijdzaamheid, door welke wij alles aan onze Heere overlaten, brengt ervaring. Word ik heden aangevochten, dan leer ik God vertrouwen in iets anders; zodat ik het volgende ongeluk geringer kan achten dan het eerste en zeggen kan: heeft God mij in het vorige trouw ter zijde gestaan, Hij zal het ook nu doen. Ten derde brengt ervaring hoop; namelijk, dat er bij geen mens troost is, wanneer de dood mij verschrikt en naderbij komt. Dan begint het hart te spreken: laat alle ongeluk maar komen, God zal mij niet laten zinken; daaraan twijfel ik in het geheel niet. Zulk een hoop brengt het eeuwige leven.

Want de liefde van God is uitgestort in onze harten door de Heilige Geest, welke ons gegeven is.

Waarom brengt God zulk een machtig besluit teweeg? Alleen omdat de Geest in ons is uitgestort. De goddelozen hebben ook hun kwalen en kerkers, maar zij vertwijfelen, omdat zij deze Geest van de vertroosting niet hebben.

Wanneer de Christen verkeert in de versaagdheid van het kruis, dan wekt de Geest de hoop weer op; deze hoop zucht met de Geest: ach, waar is nu mijn God? Dat Hij mij nu maar hielp en vertroostte! Dat zijn de oefeningen, welke God werkt in de Zijnen, die Hij liefheeft. Amen.

40. DE HOOFDSOM VAN HET CHRISTELIJKE LEVEN³⁹

"Want de hoofdsom van het gebod is liefde uit een rein hart, uit een goed geweten en uit een ongeveinsd geloof; waarvan sommigen zijn afgedwaald en hebben zich gekeerd tot onnut geklap; willende meesters van de Schrift zijn en niet verstaande wat zij zeggen of wat zij stellen."

1 Timotheüs 1 vs. 5 - 7.

Geliefde vrienden.

Het is u bekend, hoe God een ieder ernstig geboden heeft Zijn dierbaar Woord te horen en te leren, want Hij heeft er heel wat aan ten koste gelegd, en er veel moeite voor aangewend, om dat Woord in de wereld te brengen, daaraan heeft Hij alle profeten gewaagd, ja, daartoe ook Zijn lieve Zoon in de wereld gezonden, en Hem laten kruisigen en sterven; ter wille daarvan alle apostelen laten vervolgen, en alle Christenen laten geplaagd worden en hun allen bevolen, Zijn Woord getrouw te leren, terwijl Hij de anderen gebod het met ernst te horen. En al was er ook anders geen oorzaak om dit te doen, als alleen, dat het Gods welbehagen en wil en Zijn streng bevel is, dan zou dat reeds oorzaak genoeg zijn. Want wij zijn immers verplicht, gehoorzaam te zijn, als de schepselen aan hun Heere en Schepper. En zulks van ganse gemoede te doen; daar Hij ons zóveel gegeven heeft en nog dagelijks zóveel goed doet, dat wij er Hem nooit genoeg voor kunnen danken.

Maar nu laat de Heere het hierbij niet blijven, dat ons dit alleen als een gebod wordt opgelegd of van ons als een staaltje van onze plicht wordt gevorderd, maar Hij belooft ook dat wij daarvan zijn rijke vruchten en groot nut zullen hebben, en Hij laat het uitroepen, dat men Hem daarmee de allergrootste en allerschoonste godsdienst bewijst. Want het is een groot Heere, welke wij dienen; Hij heeft vele en velerlei bediening, en wij kunnen Hem in vele opzichten dienen; maar dit éne overtreft al de andere diensten in betekenis. Want, wanneer hier of daar een vroom boer of burger en onderdaan zijn heer dient, dan dient hij ook God; evenzo, als een kind of knecht of dienstmaagd in huis gehoorzaam zijn en getrouw doen, wat hun plicht is. En zo ook, als vorsten en heren, vader en moeder goed regeren en hun ambt vervullen. Dat alles is dienen van God; want het is Zijn wil en bevel, hetwelk Hij van ons verlangt.

Nu, voor zulke dienst heeft de wereld overal gelegenheid te over, als zij het maar wilde doen. Want aan een ieder in zijn stand is door God een werk opgelegd, waarin men Hem dagelijks en voortdurend moet en kan dienen. Want wij zijn Zijn lijfeigenen, en Hij heeft het zo geregeld, dat Zijn dienst overal moet waargenomen worden en niemand reden van verontschuldiging kan hebben, alsof hij niet weet, waar en waarmee hij God kan dienen, want dan geeft men zich met andere dingen af en zoekt op zijn eigenwijze God te dienen; een wijze, welke Hij niet verordend of bevolen heeft. En dan laat men intussen liggen wat ons bevolen is, gelijk wij tot hiertoe in onze blindheid gedaan hebben.

Maar als dit alles verre te boven gaande heeft Hij vooral geprezen en opgehemeld deze dienst van degenen die Zijn Woord horen en prediken. En dit heeft Hij ze boven alles op aarde verkozen, dat het de naam draagt van zeer bijzondere dienst, Hem

³⁹ E.L. Meinders, Dl. III, p. 270 vv. Uitgesproken te Wörlitz, 24 november 1532.

Deze preek hield Luther te Wörlitz, een kleine stad tussen Wittenberg en Dessau gelegen; waarheen hij in gezelschap van Melanchthon en Cruciger gereisd was op verlangen van de drie vorsten van Anhalt, Johan, Joachim en George. Zijn toehoorders waren deze drie vorsten en de jongere markgraaf van Brandenburg, alsmede hun hofgezin. "Overigens waren er geen tien boeren in de kerk", gelijk Luther in zijn Tafelgesprekken zelf mededeelt.

bewezen; daar de andere dingen aan de mensen geschieden. Daarom heeft Hij daartoe ook een bijzondere dag in de week verordend, opdat men hierop alleen deze dienst waarneemt. Men dient anders de gehele week door God ook wel in de andere arbeid, welke Hij aan geen bepaalde tijd of dag gebonden heeft; maar deze dag heeft Hij bijzonder aanbevolen en streng geboden Hem te houden; opdat men tot deze dienst tijd en gelegenheid heeft; teneinde niemand reden tot klagen te geven, dat hij wegens zijn dagelijkse arbeid zich hiermede niet kan inlaten en er ook niet toe komen kan. Zo heeft de Heere daartoe dan ook een bijzondere plaats verordend, als bij ons de kerken of huizen, alwaar wij samenkomen. Ja, met het oog daarop heeft Hij een gehele priesterstand ingesteld en in stand gehouden en schenkt Hij ook alles, wat er nodig is om zulk een ambt waar te nemen, als daar is allerlei kennis en talen, en menigerlei gaven. Kortom, Hij heeft de gehele wereld een gebod gegeven, deze dienst in ere en in waarde te houden; terwijl Hij het in alle opzichten zo heeft ingericht, dat men voelen en tasten kan, in hoe hoge waarde Hij het houdt en hoe kostelijk en aangenaam een dienst het Hem is, wanneer en waar men Zijn Woord hoort en leert.

En het zou inderdaad iets waard zijn, als men het tot een gewoonte kon maken, om het gaan ter prediking te noemen: opgaan ter godsdienstoefening en het prediken: dienen van God, zodat allen, die daar bij elkaar zijn, beschouwd werden als vergaderd ten ware, verheven godsdienst. Evenals vroeger de lieve apostelen en de aartsvaders gesproken hebben, en het van hen op ons gekomen is, namelijk het woord, hetwelk men zegt: naar de mis gaan en de mis horen, gelijk de paus zelf in zijn Decreet streng bevolen heeft, dat een ieder zondags één mis moet horen, en niemand zegt: ik wil een mis zien, maar ik wil een mis horen. Dat nu betekent zoveel als: naar de godsdienst gaan en de prediking of Gods Woord horen; want dat is het beste en onmisbaarste van de gehele mis; niet zoals de paus met zijn stille offermissen doet, als wanneer men niet predikt en Gods Woord niet hoort, vooral in dat gedeelte niet, hetwelk zij als het gewichtigste beschouwen en de stille mis noemen.

Want het woordje "mis", hetwelk schijnt ontleend te zijn aan de apostelen, betekent in het Hebreeuws zoveel als een belasting of herediens, gelijk een boer of leenman zijn heer zijn mis, dat is, de deze toekomende belasting brengt, of zijn herediens bewijst, of wanneer hij zijn vorst zijn dienst leent, waardoor hij deze als zijn heer erkent, en Hem gehoorzaamheid betoont. Zo hebben zij dan ook hier gezegd: ik wil naar de mis gaan of de mis horen; als wilden zij zeggen: ik wil God Zijn belasting brengen en Zijn dienst volbrengen, door middel van de hoogste en aangenaamste dienst; zodat men onder de mis horen, niet anders moet verstaan als Gods Woord horen en daarin Gode dienen.

Dit zeg ik, ons tot vermaning, om gaarne het Woord van God te horen en ter prediking te komen, omdat het niet alleen een streng gebod van God is, maar ook de hoogste belofte in zich sluit, dat het God aangenaam en de verhevenste, liefste dienst is welke wij Hem bewijzen kunnen. En dat deze dienst in glans alle andere zoveel te boven gaat, als de zon de sterren en de Sabbat of vierdag alle andere dagen overtreft; in één woord, zoveel als het rijk van God het rijk van de wereld verre overtreft. Want hier is alles gewijd en bijzonder uitgelezen, de tijd, de persoon, de plaats of kerk, alles omwille van het Woord, hetwelk ons alle dingen heiligt. Dat moeten wij bedenken en ons in acht nemen, dat wij niet zo traag en lui in dit opzicht worden, als de schandelijke, vadsige geesten, die in de waan verkeren, dat zij het allemaal hebben en kennen, en zelfs beter, dan men het hun kon prediken; of als de anderen, die er spoedig genoeg van hebben en denken: o, dat heb ik al zo dikwijls gehoord, wat zal ik altijd hetzelfde horen?

Deze lieden weten en bedenken niet, welk een grote, voortreffelijke zaak en welk een

verheven godsdienst het is, waarop zij zo met minachting neerzien, of die zij zo traag verzuimen en veronachtzamen. Zij weten niet, dat zij God zózeer vertoornen, door Zijn ernstig gebod zo laatdunkend in de wind te slaan en Zijn belofte aan hen vergeefs te doen zijn, en zoveel het hun maar mogelijk is, met hun voorbeeld deze lofwaardige dienst van God te gronde richten, of zelfs verhinderen.

Want al zou het ook waar zijn (hetwelk echter God lof, niet zo is) dat u het in allen dele reeds wist, evengoed als de Heere Christus Zelf, dan ziet u toch hoe Hijzelf Zich zózeer bevlijgt te prediken en dit werk te volbrengen; terwijl Hij toch alles wel buitenmate goed wist en het in het geheel niet nodig had; gelijk wij het wèl nodig hebben. Zo ook Paulus, de grote apostel, hoewel hij een geleerd, groot en uitnemend doctor was, trekt hij toch rond en predikt dag en nacht, en wordt niet moe, laat het zich ook niet verdrieten, alsof hij alles alreeds in de puntjes wist. En God Zelf, Die het gegeven heeft, hoort en ziet zó gaarne toe, dat Hij het nooit moe wordt. En bovendien wendt Hij zoveel moeite aan en verordent en gebiedt Hij zo ernstig, dit toch door de gehele wereld tot aan de jongste dag te doen. Daarom moest u nog veel minder Hem moe worden, aangezien u buiten en behalve dit één en ander hieraan zózeer behoefte hebt tegen de duivel en alle aanvechtingen.

En al zou u het ook in het geheel niet nodig hebben, dan moest u toch niet moe worden noch het u laten verdrieten, om dagelijks of wekelijks gedurende een uur ter godsdienstoefening te gaan; gelijk u vroeger niet de valse godsdienst moe geworden bent, om dagelijks in de kerk te liggen, ja van de ene kerk en het ene altaar naar het andere te lopen, terwijl u evenwel niet zei, gelijk nu: o, dat is al oude kost, dat heb ik alle dagen gezien; maar integendeel in de gedachte verkeerde: ik ben gisteren en heden en alle dagen wel naar de mis geweest, maar morgen wil ik er toch ook weer heengaan. Zo moest u nu veel meer doen, omdat u weet, dat dit de enige, rechte mis en godsdienst is. En zeggen: al zou ik het ook alles reeds weten, wat echter geenszins het geval is, wil ik toch God ter eer en uit gehoorzaamheid aan Hem mijn dienst bewijzen, en uit liefde tot Hem en Hem tot prijs de prediking horen, opdat Hij, mijn lieve Heere, zie, dat ik Hem gaarne dienen wil door deze verheven dienst waarmede Hij zó ingenomen is en waaraan Hij zoveel moeite besteedt, dat ik er mij op kan beroemen en er mee troosten (al had ik er ook geen ander nut van) dat ik voor Hem het heiligste werk gedaan en Hem de liefste godsdienst bewezen heb. En wel zó, dat alle andere dienst gering en als een gewone werkdag te achten is in vergelijking met dit hoge feest.

Wie daarop nu geen acht slaat en zich niet laat bewegen, Gods Woord te eren en in waarde te houden, het gaarne te horen en te leren, waar hij maar kan, voor die heb ik geen raad, want ik wil en kan er geen mens bij de haren naar toe slepen. Wie het veracht, die verachte het dan maar en blijve wat hij is, een gemest varken, tot op de dag, dat God hem zal slachten en in het eeuwig helse vuur de duivel een gebrad toebereden. Want zo iemand kan werkelijk geen goed mens zijn, evenmin als het een menselijke zonde is; maar het is de verstokking van de duivel, dat iemand dit alles zo verachten kan. God Zelf geeft er hem plaats en ruimte, personen, tijd en dag voor; bovendien lokt en vermaant Hij zo dringend en nadrukkelijk door Zijn gebod en belofte, en legt u dat alles voor niemendal voor de deur. U zou er om naar het einde van de wereld moeten lopen; u zou het met geen goud of zilver kunnen betalen, als u het wilde hebben; terwijl het zulk een gemakkelijke dienst is, dat het u geen moeite of arbeid, geen geld of goed kost, als alleen, dat u uw oren tot horen neigt of uw mond gebruikt om te spreken of te lezen; hetwelk toch waarlijk zo'n moeilijk werk niet is!

Want, hoewel het gevaar naderhand komt, dat u hierom het kruis moet dragen en

lijden moet, is toch het werk op zichzelf zo gemakkelijk, als geen enkel ander gemakkelijk werk. Kunt u dag en nacht in het bierhuis zitten, of op andere wijze met uw kameraden onzin uitkramen, zingen en schreeuwen zonder moe te worden of te gevoelen, dat u gewerkt hebt, dan kunt u ook een uur in de kerk zitten en toehoren, tot dienst van God en tot Zijn welbehagen. Wat zou u doen, wanneer Hij u beval stenen te dragen of in een zwaar kuras een bedevaart te doen of andere moeilijke dingen? Gelijk men ons tot hiertoe heeft opgelegd, zodat wij alles graag gedaan hebben, wat men ons heeft voorgepraat, terwijl men ons daarbij door enkel leugens en bedriegerij geld en goed en lijf heeft doen verliezen.

Nu is het echter de ellendige duivel, die de mensen zo verblindt en ze zo vadsig en oververzadigd doet zijn, dat wij er geen acht op slaan, wat wij voor een schat aan het dierbare Woord hebben. En zo onverschillig daar heengaan en als het wild gedierte worden. Laat het ons daarom toch ter harte nemen, en, zo dikwijls wij prediken, Gods Woord horen of lezen, in de kerk of thuis, door vader, moeder, heer of vrouw, het gaarne aannemen, waar wij het kunnen krijgen, en bedenken, dat wij dan in de rechte verheven, heilige dienst van God ons bevinden; een dienst, die Hem uitermate welbehagelijk is. Daardoor zou u dan ook warm en opgewekt worden om het steeds liever te horen. En dan zou God ook geven, dat het vrucht bracht, meer dan iemand kan zeggen. Want de rijke vrucht blijft nooit uit, als men er met ernst naar hoort; zodat u er niet beter door zou worden, ook al ziet u zulks nu niet dadelijk; maar mettertijd zal die vrucht zich wel vertonen. Maar het zou te lang duren om daar nu over te spreken; men kan het trouwens ook niet alles mededelen.

Dit moge nu als voorrede gelden op de preek van Paulus; om ons op te wekken tot steeds vlijtiger horen van Gods Woord; gelijk het wel nodig was zulks dagelijks en bij iedere preek in herinnering te brengen. Het past ook zeer goed bij deze tekst van Paulus. Want hij bestraft daarin juist de onbeschaamde geesten, die hun wijsheid beproeven aan het Woord van God. Dan komen zij spoedig in de waan, dat zij het reeds weten; dat zij nu niet meer behoeven te horen of van iemand te leren. En zij keren zich af naar ijdel gesnap, waar iets nieuws of vreemds is, dat de grote hoop gaarne hoort; zij willen meesters van de Schrift zijn, zowel als van iedereen, en willen de gehele wereld leren; terwijl zij toch zelf niet weten wat zij zeggen of wat zij stellen. Want dat is juist de plaag welke dan volgt, wanneer men van God Woord niet met ernst en ijver leert en de leerlingen lusteloos, de predikers traag worden, dan verloopt de zaak en de kerken worden leeg. En dan moeten er zulke verkeerde geesten volgen, die wat nieuws voorwenden, het volk weer aan zich trekken, en zich beroemen meesters van de Schrift te zijn; terwijl het allerwege toch slechts zulke lieden zijn, die zelf niet weten, veel minder nog ervaren hebben, wat zij leren. Gelijk dit trouwens reeds overal zich vertoont en van God toorn en straf over onze traagheid en onze ondank, zich over ons begint uit te gieten.

Daarom begint hij deze brief aan zijn leerling Timotheüs met te vermanen, toe te zien, dat er geen leraars opkomen, die veel praten en redeneren kunnen over de wet, nieuwe vragen en nieuwe leer opwerpen, betreffende hetgeen men doen en hoe men vroom moet zijn; terwijl het hun daarbij om niets anders te doen is als om gezien en geprezen te worden, als veel geleerder dan anderen. Evenwel brengen zij het nooit zover, dat zij iets zekers en degelijks leren, zodat men er geen begin of eind aan kan vinden. Zij weten van niets anders te spreken als daarvan, dat men vroom zijn, goede werken doen en God dienen moet. Maar zelf begrijpen ze niet, wat dit betekent. En als men hen dan vraagt, hoe men het aanleggen moet, dan beuzelen en wauwelen zij van hier een werk en daar een werk; hier, laat u besnijden; daar, offer zo en zoveel op het

altaar; ginds, ga in het klooster; elders, doe een bedevaart of laat een mis houden. En als dat dan geleerd en gedaan is, dan komt daarna nog iets en steeds weer wat nieuws, zodat het blijkt, dat zij niemand kort en zakelijk kunnen onderrichten en zeggen: dit is het, hierin bestaat het enzovoort. Maar desondanks moet dat alles toch heel belangrijk heten; zij hebben zóveel te roemen en beloven zóveel, alsof zij alleen de rechte leraars zijn, en hebben voor alle anderen slechts berisping en veroordeling over.

Daarentegen, zegt Paulus, is hij een rechte meester, die de hoofdzaak niet voorbij ziet en op de hoofdsom alles laat aankomen en deze in het oog vat, hoe het hart en het geweten en de gehele mens gesteld moet zijn. Daar weten zij echter niets van; maken wel veel woorden vuil, maar wat de hoofdsom en de eigenlijke bedoeling van de wet betreft, slaan zij de bal glad mis; prediken en praten intussen het venster uit en de deur weer in; zodat niemand er een touw aan vast kan maken of begrijpt, waartoe dat alles dient of in welk opzicht hij zich moet verbeteren en waarmede hij zich kan troosten. Dat hebben wij tot hertoe van onze droompredikers onder het pausdom wel gezien en ondervonden.

Wat is dan nu de hoofdsom van hetgeen men moet prediken? Paulus antwoordt: *de hoofdsom van het gebod is liefde uit een rein hart, uit een goed geweten en uit een ongeveinsd geloof.*

Daar staat het, daar hebt u het, wat hiertoe behoort; zo helder en volledig mogelijk. Dat is kort en zakelijk gezegd en gemakkelijk te onthouden. Zo moet u doen, wilt u de wet goed vatten en bij de kop pakken; (opdat u weet, wat u doen en laten en hoe u zich gedragen moet, en niet verder behoeft te zoeken, evenmin als hier en daar uit bedelen gaan). U moet de liefde hebben, die vloeit en voortkomt uit een rein hart en een goed geweten en een ongeveinsd geloof. Blijf daarbij! Dat is het, waarvan alle goede preken moeten uitgaan en waarop zij moeten neerkomen; hetwelk die dweepzieke en oververzadigde geesten niet kunnen. Paulus wil zeggen: het geeft niets met de leer van velerlei werken, waar alles bij stukje en beetje gaat; maar in zijn geheel moet aanwezig zijn wat de wet verlangt, namelijk de liefde. En wel zulk een liefde, die daar vloeit als een beekje, ontspringend uit een hart dat rein is en uit een goed geweten en een oprecht, ongeveinsd geloof. Als het zó gaat, dan gaat het goed. In het andere geval heeft men van de gehele bedoeling van de wet niets verstaan of begrepen.

Nu, dit zijn diepe Paulinische woorden, en bovendien zeer rijk aan gedachten. Daarom moeten wij ze een weinig uitleggen, opdat men ze enigermate begrijpt en aan zijn wijze van spreken gewent. Ten eerste wijst hij aan, hoe de hoofdsom van de gehele wet, waarin alles opgesloten ligt, de liefde is. Liefde echter betekent in onze taal (gelijk iedereen weet) niets anders als jegens iemand van harte goedgunstig en welwillend zijn, en hem alle goedheid en vriendschap betonen. De geestdrijvers nu gebruiken dit woord ook zeer veelvuldig, preken en roemen veel over de liefde; maar zij passen dit slechts op zichzelf toe en trekken naar hun kant. Evenals de ketters, de goddelozen en boze boeven ook liefde hebben, maar alleen onder elkaar en jegens hetgeen hun zaken zijn; terwijl zij alle oprechte Christenen haten en vervolgen, zodat zij hen wel zouden willen vermoorden als zij maar konden. Maar dat lijkt nog bij lange na niet op liefde, dat ik veel op heb met één of twee mensen, die mij bevallen en doen wat ik wil; dat ik jegens hen vriendelijk en goedgunstig ben, en anders jegens niemand. Dat is partijdige liefde, die niet uit een oprecht hart voortkomt, maar enkel vuilnis is.

Want als zij uit een rein hart voortvloeit, dan doet zij also: God heeft mij geboden, dat ik mijn liefde moet betonen aan mijn naaste en jegens iedereen, onverschillig of hij

mijn vriend of vijand is; dat ik welwillend zijn moet evenals Hij, onze hemelse Vader doet, die Zijn zon laat opgaan over goeden en bozen, en degenen het meest goed doet, die Hem dag en nacht schandvlekken en in ongehoorzaamheid, zonden en schanden misbruik maken van Zijn goederen. Zo ook laat Hij regenen over dankbaren en ondankbaren, laat allerlei uit de aarde opwassen en geeft aan de grootste schelmen op aarde geld en goed bovendien. Waarom doet Hij dat? Uit enkel reine liefde, met welke Zijn hart meer dan vervuld is; die Hij zo mild uitstort over een ieder, niemand uitgezonderd, hetzij hij goed of boos, waardig of onwaardig is.

Dat nu is een oprechte, goddelijke, volkomen en volledige liefde, welke niemand met een zwarte kool tekent; zich ook niet verbrokkelt, maar onverdeeld zich over allen uitgiet. De andere daarentegen is een schelmenliefde; namelijk, wanneer ik goede vrienden ben met hem, die mij dient en mij helpen kan en mij in ere houdt; maar niet met degene, die mij veracht en het niet met mij houdt. Want zulk een liefde komt niet uit een rein hart, hetwelk jegens allen gelijk gezind is, maar uit een hart, hetwelk slechts het zijne zoekt en vervuld is met enkel liefde jegens zichzelf, niet jegens anderen. Want zo iemand bemint geen mens, als alleen omwille van hemzelf, heeft slechts een oog voor wat hem dienstig is en zoekt niet het nut van de naasten, maar zijn eigen nut bij iedereen. Als men hem prijst en eert, dan lacht hij; maar als men hem zuur aanziet of een woord zegt, hetwelk hij niet graag hoort, dan wordt hij kwaad en scheldt en vloekt; dan is het uit met de vriendschap.

Daarentegen moet een rein hart naar van God Woord en voorbeeld zo gezind zijn, dat het een ieder het liefste en beste gunt en doet, wat God hem gunt en wat Zijn goddelijke liefde geeft. Indien nu de Heere Judas de verrader of Kájafas alle goeds geven wil evenzeer als aan Zijn vrome kinderen, waarom zou ik Hem dat dan ook niet gunnen? Want wat kunnen wij Hem geven, dat Hij niet veel overvloediger gegeven heeft?

Ja, zegt u, *maar deze is mijn vijand en doet mij veel kwaad.*

Ja, lieve vriend, hij is Gods vijand ook, en doet God nog veel meer leed dan hij u of mij doen kan; maar daarom moet mijn liefde niet verdoven of ophouden, omdat hij boos en deze liefde niet waard is. Is hij boos, dat zal hij dan wel ondervinden; maar zijn boosheid mag mij niet overwinnen; maar integendeel, als ik hem door de liefde kan bestraffen, vermanen enzovoort, of voor hem bidden, dat hij zich verbetert en de straf ontgaat, dan moet ik en wil ik dat gaarne doen. Maar als ik daartegen in wou gaan, en tegen hem ook vijandig worden, en hem kwaad doen, dat geldt niet: want wat geeft mij dat? Ik word daardoor niet vromer, en maak hem maar erger. Maar dit baat mij wèl wat, als ik hem alle goeds gun en betoon (als hij dat tenminste wil dulden en aannemen) en voor hem bid, dan heb ik vrede, en mag tegen niemand bits en onverdragelijk wezen; misschien kan ik hem daardoor helpen, dat hij zich betert. Anders, als ik met mijn liefde zo zuinig en kieskeurig ben, loop ik gevaar aan hem, die ik haat, even erg het land te krijgen als ik vreugde en nut heb aan de ander, die ik gunstig ben. Dat is dan eigenlijk de bron of het water troebel maken, zodat de liefde niet rein blijft. Evenals de Joden ook gedaan hebben (tegen welke Paulus hier spreekt) door degenen jegens wie zij liefde betoonden, eerst te keuren en uit te zoeken, zodat hun liefde enkel vuilnis werd. Derhalve kan ook hun hart niet rein zijn.

Waardoor wordt echter het hart rein?

Antwoord: het kan niet beter rein worden dan door de hoogste reinheid, welke is van God Woord. Dat moet u ter harte nemen en er u naar richten, dan wordt uw hart rein. Geef bijvoorbeeld eens goed acht op dit woord: *gij zult uw naaste liefhebben als uzelf*; richt u daarnaar, dan zult u gewaar worden of het niet schoon wordt uitgewassen, wat

daar aan eigenbelang en eigenliefde aanwezig is. Want omdat Hij u beveelt uw naaste lief te hebben, sluit Hij niemand uit, zij mogen vriend of vijand, vroom of boos zijn. Want al is iemand ook een boos mens en al doet hij u ook kwaad, hij verliest daarom toch niet de naam uw naaste te zijn; hij blijft desondanks uw vlees en bloed, en is ook bedoeld met het woord: *heb uw naaste lief*. Daarom, zeg ik, wanneer u hem zo beschouwt als het Woord het u leert en aanwijst, dan wordt uw hart rein en de liefde spreekt, zodat u niet zulk een onderscheid tussen personen maakt of hen met andere ogen aanziet als een andere, die vroom is en u goed doet.

Weliswaar is de vrome een aangenamer mens en natuurlijker wijze gaat dus ieder gaarne met hen om; terwijl men daarentegen voor ruwe, boze lieden zekere schuw heeft. Maar dat is nog vlees en bloed, en nog niet de rechte christelijke liefde. Want een Christen moet zijn liefde niet ontleen aan de persoon, gelijk de wereldse liefde doet; zoals een jonkman aan een mooi meisje, of een gierigaard aan geld en goed, een heer of vorst aan eer en macht. Dat is alles geborgde, geleende liefde, die uiterlijk het goed dat zij in een persoon ziet, aankleeft, en niet langer duurt dan zolang dit aanwezig is, en hij er van genieten kan. Deze liefde daarentegen moet een opwellende zijn, van binnen uit het hart gevloeid, gelijk een fris beekje dat altijd voortkabbelt en zich niet laat ophouden, ook niet opdroogt of verloopt. Dat wil dus zeggen: ik heb u niet lief omdat u vroom of boos bent, want ik put mijn liefde niet uit uw vroomheid, als uit een vreemde bronwel; maar ik put ze uit mijn eigen bron, namelijk uit het Woord, hetwelk in mijn hart geplant is. Dat luidt: *heb uw naaste lief*. Daaruit vloeit zij rijkelijk voort, en staat voor een ieder open, die er behoefte aan heeft, en strekt zich uit zowel over goeden als bozen, vriend als vijand; ja, zij is de vijanden het meest genegen, daar deze het meer nodig hebben, dat ik hun help uit hun jammer en hun zonden. En vooral met betrekking tot het hoogste goed, dat ik voor hen bid en alles doe wat in mijn vermogen is, opdat zij ook vroom en van zonden en duivel verlost mogen worden. Zie, dat is een liefde, die uit het hart voortkomt, die er niet is ingedragen; want aan de vijand is niets waaruit men haar zou kunnen putten. Maar omdat men Christen is en het Woord aangrijpt, hetwelk op zichzelf geheel rein is, maakt het zijn hart ook zo rein en vervuld met oprechte liefde, dat men jegens iedereen, hij mag zijn wie of wat hij wil, zijn liefde uitstromen en ze door niets laat verhinderen.

Zie, zo moet men prediken, wanneer men recht wil leren van de liefde door de wet geëist. Daar weten genen niets van en bekommeren er zich ook niet om, al hebben zij ook de mond vol over de wet en al disputeren zij veel over de liefde; zij zien en bedenken niet eens, dat men zó moet liefhebben, dat het van binnen naar buiten treedt en dat de mens daartoe een rein hart moet hebben. Dàt komt nooit in hen op, hoewel zij er veel over horen, lezen en ook zelf prediken; zij houden zich integendeel bezig met enkel zwevende en nutteloze gedachten, ja, met enkel dode dromen. Daarom kunt u alles wel in zijn waarde laten, wat men over goede werken en een braaf leven predikt, hetzij besnijdenis, offer, vasten of dergelijken. Maar dan eerst gaat het goed, wanneer het uit Gods Woord en uit een rein hart en een oprecht geloof voortkomt; dat is de bronwel, die, vóórdat er iets anders is, aanwezig moet zijn.

Dat kunt u zien in alle standen, hoe daarin een ieder het hun aanbevolen werk moet volbrengen en werken van de liefde oefenen. Wanneer een knecht werkt en niet verder ziet of denkt dan: mijn meester geeft mij mijn loon, daarom dien ik hem, anders zou ik hem niet eens aankijken; zulk één heeft geen rein hart of oprechte bedoeling; want hij dient om niets anders als om een stuk brood; als dat ophoudt dan houdt hij ook op. Maar als hij vroom en een Christen is, dan heeft hij een geheel andere gezindheid en zegt: ik wil mijn heer niet daarom dienen, omdat hij mij geeft of niet geeft, vroom of

goddeloos is; maar omdat van God Woord daar staat en tot mij zegt: *gij knechten, weest uw heren gehoorzaam, als aan Christus Zelf* (Efez. 6 vs. 5 Col. 3 vs. 22). Dan vloeit het voor degene, die dit woord begrepen heeft en het in waarde houdt, vanzelf uit het hart voort, dat hij zegt: ik wil mijn heer dienen, en mijn loon ontvangen; maar de hoogste drijfveer, waarom ik zulks doe, zal dit zijn, dat ik mijn lieve God en mijn Heere Christus daarin dien; Hem, die het mij bevolen heeft, waarom ik weet dat het Hem welbehagelijk is. Ziedaar dan waarlijk een werk, dat uit een rein hart geschiedt.

Als nu een heer of vorst en wie er ook regeert, wanneer deze denken: het regentschap heeft God mij geboden, zodat ik hier moet zijn; maar als ik alleen daarop bedacht zou wezen, hoe ik voor mijzelf een grote macht kan krijgen, dan is mijn hart niet rein. En hoewel ik de werken doe, waartoe een vorst geroepen is, zodat de wereld niets over mij te klagen heeft en de keizer of de rechtsgeleerden mij niet met enig recht kunnen berispen of straffen; toch is voor God het hart onrein, zodat Hem geen een van deze werken welbehagelijk is, evenmin als bij een knecht, die om het loon dient, onverschillig of God beschikt, dat hij het zijne zoekt of niet. Want niet Gods Woord maar zijn eigen afgod, zijn eer, zijn geld en zijn heerschappij steekt er achter. Maar wanneer het met zijn hart zet gesteld is, dat hij zegt: omdat ik dit ambt heb in hetwelk God mij geplaatst heeft en waaromtrent Hij het woord gesproken heeft (Rom. 12 vs. 8): wie regeert of een ambt heeft, die zij zorgvuldig, wil ik, God ten dienste en Hem tot welbehagen hierin met alle getrouwheid te werk gaan, als hij zo denkt, dan komt zijn regering voort uit een liefelijk, rein en louter hart, zodat het voor God en mensen een lust is. Dat is dan ook een liefde, welke niet uitwendig aan de persoon of aan goed of aan eer kleeft, maar die gegroeid is in een hart, hetwelk Gods Woord voor ogen heeft; welk Woord het hart rein maakt, omdat het zelf rein en louter is. Zodoende wordt dan zijn regeringswerkzaamheid enkel godsdienst en aangename offers, omdat het overeenkomstig het Woord en alleen om Gods wil geschiedt.

Zulks kunnen deze knoeileraars niet leren noch aanwijzen; zij kunnen niets anders als schreeuwen, dat men vroom moet zijn, wanneer zij namelijk op hun allerbest zijn. Zij houden slechts een rechtsgeleerde preek naar wereldlijk recht; gelijk de keizer en zijn geleerden prediken. Maar hoe het hart rein wordt, hoe men dit uit van God Woord moet putten en dat toepassen op allerlei standen en verhoudingen - dáárvan hebben zij nooit iets geproefd, laat staan erover nagedacht.

Zo ook moet men verder zeggen: met het oog op de geestelijke stand en zijn ambten; wanneer ik of een ander predik omwille van een goed, net inkomen, daar ik het anders wel zou laten, ja, dan kan ik ook wel het Evangelie prediken; maar - mijn hart is niet rein, maar enkel vuilnis. Daarom, al preek ik ook lang en al zeg ik ook dat het een goed en kostelijk ambt is, dan begrijp ik daar zelf toch niets van, want het gaat niet van harte. Maar het hart is oprecht, wanneer het zo gesteld is, dat het zegt: hoewel ik hiervoor mijn onderhoud ontvang, blijf ik hierbij echter niet stil staan; maar omdat God mij tot het ambt beroepen heeft en mij heeft bevolen het getrouw en met ijver waar te nemen, tot Zijn verheerlijking en tot heil van de zielen, doe ik het van ganser harte omwille van het Woord. Dan zoek ik niet naar liefde en vriendschap, naar eer en dank van de zijde van de mensen, maar mijn werk komt dan uit het hart voort en het volbrengt wat het moet, vóórdat ik er eer, geld of gunst door verwerf; ofschoon ik het als dat nu en dan komt, zonder mij te bezondigen mag aannemen en behouden.

Zie, zo is het Woord de oorzaak, grond, bodem en bronwel van de liefde van het hart en van alle goede werken, zullen zij God welbehagelijk zijn; want Hij wil er niets van weten, wanneer het hart niet van tevoren rein is. Immers heeft een werk ook voor de mensen geen betekenis als het niet van harte gaat, maar uit enkel geveinsdheid.

Wanneer nu reeds de keizer en de mensen zulk een hart verlangen, hoewel zij het niet kunnen zien; hoeveel te meer moet zulk een hart, dat alles doet omwille van het Woord voor God betekenis hebben? Vandaar, dat Hij het ook laat prediken, dat wij er ons naar moeten richten in al ons leven en doen. En ons door niets laten verhinderen of aanvechten, noch ons laten verzwakken of afmatten al moeten wij er ook schade, ondank, verachting en dergelijken voor verduren. Integendeel: Wij moeten er flink op ingaan en zeggen: ik ben het niet begonnen omwille van een mens, evenmin als ik het daarom zou gelaten hebben, maar om Gods wil, wil ik het doen; het overige blijve, waar het wil! Zo komen er dan flinke lieden; heren, vorsten, onderdanen, predikers enzovoort, bekwaam tot alle goed werk; lieden, die met lust en liefde God dienen en Hem welbehagelijk zijn; want de bronwel is goed, daar wordt niet buitenaf geput, ook niets vreemds binnen gebracht.

Ziedaar in het kort, wat wij over het eerste stuk te zeggen hebben, hoe het hart alleen door het Woord rein wordt, en niet, zoals de monniken dromen, doordat men tegen boze of onreine gedachten strijdt en naar andere gedachten tracht. Want gedachten zus en gedachten zo; het hart blijft toch onrein, wanneer Gods Woord er niet in is; al wenden zij dan ook een grote schijn van een godzalig leven voor, gelijk Paulus zelf zegt. Maar deze reinheid, waarvan hij spreekt, strekt zich verder uit dan die uitwendige, lichamelijke reinheid, welke de Joodse heiligen er op nahielden; met veel wassen, baden, in spijs en drank, evenals onze geestelijken met hun vasten, hun kleding, orden enzovoort; het is een reinheid van de geest; zodat men weet uit Gods Woord, hoe men Hem in alle standen dienen moet.

Nu volgt het tweede stuk: van een goed geweten; ***dat namelijk de liefde moet voortkomen uit zulk een hart, hetwelk een blijmoedig gerust geweten heeft, zowel tegenover de mensen als tegenover God.*** Tegenover de mensen; gelijk Paulus (1 Cor. 9 vs. 2 en 27) roemt zo geleefd te hebben, dat hij niemand beledigd, bedroefd, of een slecht voorbeeld gegeven heeft; maar allen die hem hebben gezien en gehoord, hebben moeten getuigen dat hij ieder heeft gediend, geholpen, geraden en goeds gedaan. Zulk een geweten te hebben, beroemt zich ook Mozes tegenover de oproerige schare (Numeri 16 vs. 15): *ik heb nooit een ezel van hen genomen en niemand hunner ooit leed gedaan.* Zo ook Jeremia (hoofdstuk 18 vs. 20): *Heere, gedenk toch, dat ik voor u gestaan heb om voor hen ten beste te spreken en uw verbolgenheid van hen af te wenden.* Desgelijks ook Samuel (1 Sam. 12 vs. 2 en 3): *ik ben voor u uitgegaan van mijn jeugd af tot op deze dag toe. Zie hier ben ik: antwoord tegen mij voor de Heere en Zijn gezalfde, of ik iemands os of ezel genomen heb, of dat ik iemand geweld of onrecht heb gedaan, of dat ik van iemands hand een geschenk genomen heb en mij de ogen heb laten verblinden.*

Zie, zulk een roem en trots moet ieder Christen ook hebben; dat hij zo tegenover een ieder leeft en zijn liefde oefent en betoont, dat niemand een klacht tegen hem kan verheffen, waardoor zijn geweten verschrikt of versaagd zou kunnen worden; maar dat iedereen zeggen moet, als men tenminste zeggen wil, zoals het is, dat hij zich zo heeft gedragen, dat daardoor louter verbetering ontstaan is, voor wie het heeft willen aannemen; zodat men hierop tegenover iedereen voor God zich beroemen kan. Dat is een goed geweten voor de mensen of tegenover hen.

Hoewel echter zulk een geweten geen steek houdt voor het gericht van God, evenmin als die reinheid van het hart in uiterlijke levenswandel of werken van de liefde (omdat wij voor God altijd nog zondaars blijven); moeten wij toch zulk een hart hebben, dat wij ons voor Hem kunnen troosten en zeggen: dat heeft God bevolen en geboden, daarom doe ik het uit een rein hart en een goed geweten, en ik zou niet gaarne anders

willen doen of iemand te na komen en beledigen; maar wat ik spreek en doe, dat is door God verordend en bevolen.

Deze troost mag een Christen zich niet laten ontnemen, dat hij zich op Gods Woord tegenover de gehele wereld kan beroemen. Maar wie er zich niet om bekommert, hoe hij zijn leven zal inrichten, opdat hij een ieder de mond stoppen en zich voor de mensen verantwoorden en bewijzen kan, dat hij onberispelijk geleefd, gesproken en gehandeld heeft, die is nog geen Christen en heeft geen rein hart evenmin als liefde in zich. Want als men zich zo op de leer van het geloof zou willen verlaten, dat men meende, als men deze had, dan ook maar te mogen doen al naar dat het een ieder goeddunkt of belieft, onverschillig of dit tot schade of tot nadeel van de naaste is, dat zou in de volste zin van het woord verkeerd zijn. Want dan zou de leer de naam krijgen, dat zij vrijheid gaf tot allerlei moedwil en boevenstukken. Nee, maar het luidt hier: *liefde uit een rein hart en een goed geweten*, zodat niemand u bestraft of van iets kwaads beschuldigen noch het u verwijten kan.

Hoewel dit nu een prediking is van ons leven en doen en een Christen een ander mens voor God is, gelijk wij zullen horen, moet hij zich toch bevljtigen, voor de wereld onbestraffelijk te zijn. Wanneer hij daarin te kort komt, dan vuile hij dat aan met het "OnzeVader" en zegge tot God en mensen: *vergeef ons onze schulden, gelijk wij onze schuldenaren vergeven*. Zodoende moet hij zorgen, dat het leven onbestraffelijk blijft en hij een goed geweten behoudt; indien al niet door volkomen liefde en reinheid van het hart dan toch door de ootmoed, dat hij vergeving van zonden begeert en vraagt aan iedereen, in geval hij niet rein genoeg gewandeld heeft of te kort gekomen is. Zo moet uw naaste zeggen: welaan, hoewel u mij beledigd hebt of niet genoeg gediend, zoals u wel moest, wil ik het u toch gaarne vergeven en ten goede houden, omdat u zich zo voor mij verootmoedigt; daar ik dit verschuldigd ben en zou willen, dat u jegens mij ook zo zou doen; omwille van de ootmoed moet ik zeggen, dat u een vroom man bent, omdat u niet koppig bent, in welk geval ik het er voor zou moeten houden, dat u met opzet mij kwalijk had willen behandelen. En omdat u zich nu tot de liefde bekeert. Daarom verdient het ook dan de naam van onbestraffelijk, daar het door de ootmoed is toegedekt en weer in orde gebracht wat strafwaardig was; zodat men er niet over te klagen heeft. Zo moet men de betekenis van de wet aanwijzen en prediken; dat namelijk de liefde uit een rein hart zich uitstrekke tot iedereen om Gods wil, en het geweten voor de wereld bestaan moet. Dat moeten deze onnutte snappers leren in plaats van hun loos, nietsbetekenend en koel gezwets.

Maar, daar behoort nog een stuk toe, opdat dit alles voor God geldt en bestaan mag. En dat is wat er nu volgt: ***uit een ongeveinsd geloof***.

Want gelijk ik gezegd heb, al heb ik voor de mensen een goed geweten en al oefen ik liefde uit een rein hart, de oude Adam, het zondige vlees en bloed blijft in mij, zodat ik niet geheel heilig en rein ben. En gelijk Paulus (Gal. 5 vs. 17) zegt: *het vlees begeert tegen de Geest en de Geest tegen het vlees en die beiden zijn tegen elkaar*. En hij zelf getuigt van zich (Rom. 7 vs. 23) dat hij onophoudelijk strijdvaardig zijn en met zichzelf strijden moet, omdat hij niet kan doen het goede, dat hij gaarne wil. De geest wilde wel gaarne rein en volkomen leven naar van God woord! Maar het vlees is aanwezig en weert zich en brengt ons in aanvechting, om toch nog onze eer, ons eigen voordeel en goede dagen te zoeken en daarentegen in onze stand of dienst traag, lusteloos en mat te worden.

Zo blijft er dus een eeuwige strijd en tegenstand in ons, zodat er altijd nog veel onreins mede onderdoor loopt vanwege de ene helft van onze persoonlijkheid, en het niet mogelijk is, dat wij een volkomen goed geweten en reinheid en volkomen liefde

hebben, als alleen voorzover dit voor de mensen is. Maar voor God is er nog veel gebrekkigs en strafwaardigs in ons, ook al lijkt het voor de mensen reeds geheel volkomen te zijn.

Bijvoorbeeld David, hoewel hij voor de mensen zich beroemen kon dat niemand hem kon berispen en evenzo de heilige profeten, Jesaja en Jeremia en anderen, roemen en verzekerd zijn, dat hetgeen zij uit kracht van hun goddelijke opdracht gedaan hebben, recht en wèlgedaan is, omdat het Gods Woord en bevel is, waarin zij zich met een rein hart en goed geweten geoefend hebben, ondanks dat alles kunnen zij zich daarop niet beroemen voor Gods gericht, maar moeten zij zeggen wanneer het bij U naar recht gaat, dan heeft niemand een goed geweten of een rein hart; hij moet verschrikken voor Uw oordeel en zijn strafwaardigheid belijden. Want God heeft Zich dit voorbehouden, dat Hij aan iedere heilige zwakke zijden en vlekken ziet; zodat niemand Hem te heilig is, die Hij geen recht zou hebben te veroordelen, als de verdoemenis waardig. Daarom moet u, al is voor de mensen het hart rein en het geweten goed, bedenken dat ook voor God het hart rein en het geweten goed moet zijn; opdat ook Hij het niet bestraft en het voor Zijn gericht even veilig is als voor het oordeel van de mensen.

Daarom moet nu dit derde stuk er bij komen, **namelijk het Geloof**. Dit is het eigenlijke hoofdstuk en het hoogste gebod, hetwelk alle anderen in zich sluit; dat wij weten, dat, wanneer de liefde niet volkomen, het hart niet rein en het geweten niet tevreden is, aangezien God nog weet te straffen, waar de wereld niet straffen kan, dat alsdan het geloof er bij moet komen. En wèl een geloof, dat geen huichelarij is en niet vermengd is met vertrouwen op eigen heiligheid. Want waar dat niet is, daar wordt het hart niet rein voor God, daar kan ook het geweten niet bestaan, wanneer het strenge oordeel en de verantwoording een aanvang neemt. Dan zullen de mensen mij wel met rust laten, zodat ik mij tegen hen beroemen kan. Ik heb hun gediend, gepredikt, geholpen, geregeerd, hun voorgestaan met alle getrouwheid. En wanneer ik ook iets te veel of te weinig gedaan mocht hebben, dan doet het mij leed; want ik zou gaarne alles gedaan hebben, wat ik moest. Daarmede ben ik dan veilig en verontschuldigd, zodat zij niets van mij te vorderen hebben en mijn zondenregister moeten uitwissen. Maar hier komt het er op aan, dat ik voor God kort en goed, een rein hart en een goed geweten moet hebben, zodat Hij mij niet kan beschuldigen noch verdoemen.

Daarom moet ik hier wat anders hebben, waaraan ik mij houden kan, als het zal spannen en mijn versaagd en verschrikt geweten zeggen moet: ik heb wel gedaan wat ik kon, maar wie weet hoeveel en hoe dikwijls ik te weinig gedaan heb; want ik kan het niet alles overzien of bemerken, gelijk ook Psalm 19 (vs. 13) zegt: *wie kan merken, hoe dikwijls hij feilt?* Zodat ik in het geheel niet bouwen kan op mijn heiligheid of reinheid. Het Woord heb ik wel: u moet zó leven, lieven en een goed geweten hebben; dat woord is wel rein en heilig; maar daar zit de knoop, dat ik niet tot het besluit kan komen, dat het in mijn hart also is; dat ik ook zulk een rein en goed geweten niet bij mij vind, als het Woord eist. Want daar is niemand op aarde, die zou kunnen zeggen: ik weet, dat ik alles gedaan heb en voor God niets schuldig gebleven ben. Maar ook de allerheiligsten moeten zeggen: ik heb wèl gedaan wat ik kon, maar ben in veel meer dan ik weet, tekortgekomen. En zodoende staat ons eigen geweten ons tegen; dat verklaagt ons en maakt ons onrein; ondanks dat wij voor de wereld zo goed mogelijk bestonden of nog bestaan Want alles moet zich richten naar het Woord hetwelk zegt: u had dit moeten doen of niet moeten doen. Daar is geen ontkomen aan; daarop moet geantwoord worden: op zijn minst kan men in twijfel verkeren. Maar als men twijfelt dan is het hart al reeds onrein; want het blijft voor God niet staan, maar siddert en vlucht weg!

Daarom moet ons hier het hoofdstuk onzer leer te hulp komen; namelijk, dat onze Heere Jezus Christus door de Vader in de wereld gezonden is, voor ons geleden heeft en gestorven is en daardoor de Vader verzoend en van Hem de genade verworven heeft, en nu gezeten is ter rechterhand van de Vader. En ons terzijde staat als onze Heiland en als onze voortdurende Middelaar en Voorbidder voorspraak voor ons doet; voor ons, aangezien wij zulks een volkomen reinheid en zulk een goed geweten niet kunnen hebben noch verwerven. Zo mogen wij door Hem voor God zeggen: hoewel ik niet rein ben en geen goed geweten kan hebben, hang ik toch Hem aan, die volkomen reinheid en een goed geweten heeft, en zich met deze voor mij in de bres stelt, ja, ze aan mij schenkt. Want Hij alleen is het van Wie geschreven staat (1 Petr. 2 vs. 22, Jes. 53 vs. 9): *Hij heeft geen zonde gedaan, en daar is geen bedrog in Zijn mond geweest*; hetwelk volkomen op Hem van toepassing is, zodat Hij dit stuk uit het Onze Vader niet nodig heeft: *vergeef ons onze schulden*; evenmin als het artikel van het Geloof; ik geloof in de vergeving van de zonden. Hij is vrij en veilig in eeuwige volkomen gerechtigheid en reinheid, zodat niemand deze kan verklagen noch zijn geweten kan beschuldigen, geen mens of engel, ja zelfs God niet; want Hij is Zelf God, die immers Zichzelf niet kan beschuldigen!

Dat nu is het Geloof, hetwelk niet geveinsd en niet huichelachtig is, maar dat in zulk een strijd en sidderen van het geweten voor God kan treden en zeggen: lieve Heere, voor de wereld ben ik wel onschuldig en veilig, zodat zij mij niet kan straffen of voor de rechter brengen; want, hoewel ik niet alles gedaan heb, heb ik toch behoefte dat iedereen mij vergeeft om Gods wil, gelijk ook ik een ieder vergeef. Daarmede heb ik de wereld tot zwijgen gebracht, zodat zij geen recht meer op mij heeft. Maar voor U moet ik waarlijk de vleugels laten hangen en belijden, dat ik aan alles schuldig ben en met David (Ps. 143 vs. 2) zeggen: *Heere, ga niet in het gericht met Uw knecht, want voor U is geen mens op aarde rechtvaardig*. Daarom kan ik voor U niet bestaan, als het recht zijn loop moet hebben; maar ik wil appelleren en beroep mij van Uw rechterstoel op Uw genadetroon. Voor de rechterstoel van de wereld heb ik er geen bezwaar tegen, dat men met mij volgens recht handelt; daar kan ik mij verantwoorden en mijn plicht doen, maar voor U wil ik van geen recht weten, maar naar het kruis kruipen en om genade smeken en deze nemen, waar ik kan.

Want de Schrift leert mij, dat God twee zetels voor de mensen heeft opgericht; een rechterstoel voor degenen, die laatdunkend en trots zijn en hun zonden niet willen erkennen noch belijden. En een genadetroon, voor de arme versaagde gewetens, die hun zonden gevoelen en belijden, voor Zijn gericht vrezen en zo gaarne genade begeren. Deze genadetroon nu is Christus Zelf, gelijk Paulus zegt Rom. 3 vs. 24: deze heeft God voor ons opgericht, opdat wij daarheen onze toevlucht nemen, wanneer wij door onszelf voor God niet kunnen bestaan. Daaraan wil ik mij nu ook houden, wanneer ik te kort gekomen ben of nog te kort kom, en daarentegen voor de wet te veel aan zonden gedaan heb, zowel vóór- als nadat ik mijn leven heilig en rechtvaardig geleid heb. Dan moet mijn hart en geweten, het moge zo rein en goed voor de mensen zijn of worden als het wil, van nul en gener waarde zijn, kort en goed toegedekt worden en daarover moet uitgebreid worden een gewelf, ja een schone hemel, die het machtig beschermt en verdedigt. Deze hemel heet: genade en vergeving van zonden; daaronder moet mijn hart en geweten kruipen en er zich in veiligheid brengen.

Want alzo heeft Hij Zelf het door Zijn apostelen laten prediken en uitroepen (Hand. 10 vs. 43), *dat in Zijn Naam een ieder die gelooft, vergeving van zonden zal hebben*; evenzo (Marcus 16 vs. 16) dat, *wie gelooft en gedoopt wordt, zalig wordt*; terwijl de

Heere Zelf zegt (Joh. 3 vs. 16): *alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon heeft overgegeven, opdat allen, die in Hem geloven, niet verloren gaan, maar het eeuwige leven hebben.* Zo heeft dus God deze genadetroon opgericht en verwijst ons van Zijn rechterstoel daarheen. De anderen als daar zijn: hovaardige heiligen, verachters en vervolgers van het Woord van God moeten dan maar voor deze rechterstoel treden; daar zullen zij hun oordeel dan wel horen. Laat hen blijven in hun kring, totdat zij zich ook verootmoedigen! Maar wij willen in die kring niet blijven, maar er uit treden zover als we maar kunnen op de vrije ruimte, alwaar de genadetroon staat. En daarop beroepen wij ons ook met alle recht, omdat wij dit niet uit onszelf bedacht hebben, maar het Zijn eigen Woord is; terwijl Hij met een gestreng en verschrikkelijk oordeel degenen bedreigt, die met hun heiligheid komen, om daarmee voor God te bestaan en de genadetroon van Christus gering achten. Want het oordeel is reeds vast besloten, dat zij voor de rechterstoel moeten komen, gelijk Christus zegt (Joh. 3 vs. 18): *wie niet gelooft, die is reeds geoordeeld; want hij gelooft niet in de Naam van de éénggeboren Zoon van God. Wie echter in Hem gelooft, die wordt niet geoordeeld;* dat is, hij komt niet voor de rechterstoel, maar voor de troon van de genade, alwaar geen toorn zal wezen, waar men de lieve kindernaam zal dragen, en alles wat aan u niet rein is vergeven zal zijn; ja, alles uitgedelgd zal worden, gelijk een druppel water door de hete zon. Want waar de genadetroon heerschappij voert, daar is niets als enkel vergeving en aflaat van de zonden.

Derhalve moet men deze twee stukken, namelijk Wet en Evangelie wèl leren onderscheiden. Van deze leren wij te allen tijde. De wet brengt ons voor de rechterstoel, want zij eist van ons, dat wij vroom zullen zijn en uit een rein hart en een goed geweten zullen liefhebben. Zij moet er toe dienen, dat wij ons hierin oefenen. Tot zover strekt haar betekenis zich uit; maar daarbij moet het dan ook blijven. Wanneer nu de wet komt en er u over aanspreekt, dat u moet oprekenen en geven, wat zij hebben wil; dan heeft men de poppen aan het dansen. Want al hebt u ook gedaan, wat zij eist, dat kan voor God toch niet bestaan, want voor Hem zal er nog heel veel aan ontbreken en tekort komen, dat u niet gedaan hebt en waarvan u niet eens weet. Waar zult u dan heen? Dan dringt de wet op u aan, en klaagt u aan door uw eigen geweten, hetwelk tegen u getuigt. Dan eist zij slechts het vonnis over u. En dan moet u wanhopen, want er is voor u geen hulp of raad, indien u niet van de rechterstoel naar de troon van de genade weet te vliden. Wanneer bijvoorbeeld een bisschop (die vroom geweest is en braaf geleefd heeft) sterft in zijn heiligheid, en Christus niet anders als een gestreng rechter kent, gelijk men Hem tot hiertoe heeft gepredikt en voorgesteld, wat Hij trouwens ook is voor zulken, niet vanwege Hemzelf (want Hij is in waarheid niets als enkel genade en troost), maar vanwege henzelf, omdat zij in hun hart niet anders van Hem denken en gevoelen - zie, dan staat zulk één zichzelf in de weg, zodat hij niet tot de genade kan komen en er niemand is, die hem helpen kan. Dat komt van zijn onverstand in dit opzicht, dat hij geen onderscheid weet tussen de rechterstoel en de troon van de genade, of liever, omdat hij de genadetroon in het geheel niet kent, en dientengevolge geheel verkeerd terecht komt en voor de rechterstoel moet blijven.

Wij echter leren, dat men Hem moet leren kennen en beschouwen, als degene, die gezeten is voor de arme, versaagde gewetens welke in Hem geloven, niet als een Rechter, Die toorn en straffen wil, maar als een genadige, vriendelijk troostende Middelaar tussen mijn verschrikt geweten en God; dat Hij tot mij zegt: bent u een zondaar en verschrikt, omdat de duivel u door de wet voor de rechterstoel wil slepen, kom dan maar en houd u dicht bij Mij, en wees voor geen toorn bevreesd. Waarom? Ik

zit juist daarom hier, om indien u in Mij gelooft, tussen u en God te treden, opdat geen toorn of ongenade u kan treffen. Want als er toorn of ongenade over u zal komen, dan moet deze eerst over Mij gaan. En - dát is onmogelijk: want Hij is het dierbare Kind, in wie alle genade woont, zodat, als de Vader Hem aanziet, alles enkel liefde en goedgunstigheid zijn moet in hemel en op aarde, en alle toorn uitgeblust en verdwenen is. En wat Hij van de Vader begeert en wil hebben, dat is dadelijk "ja", zonder enige twijfel of tegenspraak. Zo worden wij door het geloof geheel zalig en veilig; zodat wij onveroordeeld blijven, niet omwille van onze heiligheid en reinheid, maar omwille van Christus; omdat wij ons aan Hem, als onze genadetroon vasthouden door zulk een geloof, vast verzekerd, dat in en bij Hem geen toorn kan verwijlen, maar enkel liefde, verschoning en vergiffenis. Zo wordt het hart rein voor God, evenals het geweten goed en rustig wordt; niet door het zien op mijn eigen reinheid of mijn leven voor de ogen van de wereld; maar door te zien op de dierbare schat, welke mijn hart aangrijpt; welke mijn pand en mijn rijkdom is, wanneer ik te kort kom en God niet kan betalen. Maar die macht is hierin gelegen, dat men heeft toe te zien, dat het geloof niet bedriegelijk is; of, gelijk Paulus zegt: ongeveinsd, maar oprecht van hart. Want als dat ontbreekt of bedriegt, dan is alles mis. Want daar zijn er te allen tijde velen geweest, evenals tegenwoordig, die veel van het geloof wisten te spreken. En niet alleen meester over de wet, maar ook over het Evangelie wilden zijn. Die zeggen ook, evenals wij, het geloof is wel de hoofdzaak, maar de wet en de goede werken moeten er toch bij komen, anders betekent het geloof niets, en zodoende verwarren zij ons leven en doen en Christus door elkaar.

Dat is niet het geloof rein en zuiver leren, maar dat is het geloof beschilderen, bederven en vervalsen, zodat het geen geloof meer is, maar slechts de schijn en de kleur van het geloof heeft, omdat het vertrouwen van het hart niet op Christus berust, als op de enige troon van de genade, maar op onze heiligheid om daarmee voor de rechterstoel te bestaan. Daardoor wordt zulk een geloof dan ook met recht door God veroordeeld en uitgeworpen, ter plaatse waar het behoort.

Want zal het geloof rein, zuiver en ongeveinsd zijn, dan moet men wel degelijk onderscheid maken tussen Christus en mijn werk. Want d  t kan een ieder wel begrijpen, dat Christus en Zijn werk niet is mijn werk en leven; maar iets dat een uitzondering maakt op de wet en het leven van alle mensen. En dat het van ons verschilt veel meer dan de ene mens van de andere. Immers kan ik niet zeggen, dat ik en de keizer of de paus te Rome, één en dezelfde zijn; toch sta ik, als een sterfelijk, zondig mens dicht bij hen, dan bij de Heere Christus, die niet alleen een rein en heilig mens is, zonder zonde, maar ook de enige God Zelf. Laat dus de wet en uw rein hart en een goed geweten voor de mensen hier beneden op aarde. Maar daar, waar de troon van de genade staat ter rechterhand van de Vader, waar deze troon Middelaar is tussen u en God, daar mag geen werk en geen verdienste van een mens voorgebracht worden of iets gelden. Want wat heb ik of enig ander mens er toe bijgedragen, dat Hij ter rechterhand van de Vader zit? Hij is daar geplaatst, zonder toedoen van mijn werk of mijn gedachten of ook van de wet. Want in de wet staat daarvan niets te lezen. Daarom moet Hij volkomen afgezonderd zijn van mijn wezen, leven en doen. En moet men kort en goed tot het besluit komen, dat Hij iets anders is als ons leven, dat wij uit een rein hart en een goed geweten voor de mensen geleid hebben, zo goed als wij maar enigszins konden. Want als dat voor God komt, en ik met dat alles voor de rechterstoel verschijn, waarheen de wet mij verwijst, dan ben ik veroordeeld en verloren. Maar Christus, als de troon van de genade, en wie in Hem blijft, kan niet veroordeeld of veroordeeld worden!

Zo staat dus hier de rechterstoel, met en alsmede de wet en geheel mijn leven aan de ene zijde; aldaar blijf ik en alle heiligen, en laat alles veroordeeld en verdoemd worden in Gods Naam. Maar mijn geloof moet vluchten en overspringen naar de andere kant, namelijk, die voor een arm, verdoemd mens, welke zijn zonden belijdt, is aangewezen; namelijk naar de dierbare troon van de genade. Daar moet het zich houden aan Hem, Die rein is en geen zonde heeft; van Wie de Schrift zegt (Rom. 9 vs. 33): *wie in Hem gelooft zal niet te schande worden*. Want Hij staat daar en is mijn Voorspraak en schenkt mij bovendien al Zijn reinheid en heiligheid; opdat ik daarmee bedekt en versierd voor God bestaan kon en alle toorn weggenomen zij, in plaats waarvan enkel liefde en genade zich over mij uitbreiden.

Zie, zo blijft *het geloof rein en ongeveinsd*; want het steunt niet en is niet gegrond op mijzelf, noch op mijn doen, waarom God mij genadig zou moeten zijn; gelijk het bedriegelijk, gehuicheld geloof doet, hetwelk van God genade en mijn verdienste door elkaar haspelt, hoewel het ook wel de woorden van Christus behoudt, maar toch het vertrouwen van het hart op zichzelf stelt, zodat het slechts een opgeplakte kleur is, die niet duurzaam is. Want ten laatste komt het er toch toe, dat u, wanneer u gelooft dat God u genadig zal zijn, omdat u zo en zo geleefd hebt, aan het twijfelen raakt en zeggen moet: wie weet, hoe u het gedaan hebt? Hoe weet u zeker, dat er niets verzuimd is of ontbreekt? En dan valt de grond en zinkt weg onder uw voeten, evenals drijfzand. En dan ligt uw geloof voor de grond.

Daarom wordt het met recht een geveinsd of geschilderd geloof genoemd, waardoor het hart zich als door een gekleurd glas, door hetwelk een ding rood of blauw, al naar gelang van het glas, ziet, terwijl het toch zo niet is. Zo geloven zij, dat God ons werk en onze verdiensten aanziet. En dat stellen zij zich dan voor naar hun eigen gedachten en dromerijen, terwijl het op zichzelf geheel verkeerd is. Zo zien zij God in alles wat zij naar deze maatstaf beoordelen door een gekleurd glas. Maar u ziet God daarentegen met heldere, reine ogen, wanneer u deze twee zetels goed onderscheidt; opdat de hemel van de genade en vergeving door de Middelaar, rein blijft met Zijn sterren, alwaar Christus heerst met Zijn werken; evenals ook de aarde met haar bomen en gras, alwaar wij thuis behoren met al wat het onze is.

Wij moeten, zeg ik, het zover brengen, als wij tenminste voor God willen bestaan met een oprecht en ongeveinsd geloof, dat wij zo nauwkeurig leren onderscheiden tussen ons en ons leven, en Christus op de troon van de genade. Wie dat echter niet wil, maar regelrecht met zijn hoofd tegen de rechterstoel wil lopen, die zal dan ook wel gewaar worden, dat hij zijn hoofd geducht zal stoten. Ik heb het ook beproefd en mij deerlijk gebrand, zodat ik blij ben, dat ik tot de troon van de genade mag komen en nu moet zeggen: hoewel ik zo goed mogelijk voor de mensen geleefd heb, blijft toch dat alles wat ik gedaan of gelaten heb, daar beneden voor de rechterstoel, het ga ermee, zoals God goedvindt. Maar ik weet geen andere troost, noch hulp noch raad voor mijn zaligheid als dat Christus mijn genadetroon is; Hij die geen zonde of kwaad gedaan heeft. En voor mij zowel gestorven als opgestaan en ter rechterhand van de Vader gezeten is en mij tot Zich neemt onder Zijn schaduw en bescherming. Zodoende heb ik geen twijfel, dat ik voor God tegen alle toorn en schrik veilig ben door Hem. Zo blijft dan het geloof rein en zuiver, omdat het zich geen ijdele voorstellingen maakt en geen andere ramp of troost zoekt als alléén de Heere Christus.

Iemand die dit inderdaad zou kunnen, zou ook in waarheid een man zijn. Want alle anderen houden zich enkel met geveinsd geloof op; roemen wel veel van het geloof, maar vermengen het één met het ander, evenals de herbergier, wijn en water door

elkaar, door hun zeggen: als u zo en zo leeft, dan zal God u genadig wezen. Zij maken de troon van de genade tot een rechterstoel, en dan moet wederom de rechterstoel een genadetroon worden. Maar daar staat niets van in; de rechterstoel is en blijft wat hij is. Derhalve deze beiden maar ver van elkaar gezet! Zover als u maar kunt, zodat de één niet met de ander in aanraking komt; uw leven, uw heiligheid en de rechterstoel aan de ene plaats; deze dringt en drijft u een goed geweten te hebben en goed voor de mensen te leven, maar uw zonden voor de troon van de genade aan de andere zijde, alwaar God u vriendelijk ontvangen wil en u in de armen sluiten, als Zijn lief kind, met al uw zonden en uw versaagd geweten. En van geen toorn meer wil weten.

Zie, wanneer men zo over het geloof preekt, dan zou de mens op de rechte weg zijn en zou daarna alles goed gaan, hij zou een rein hart en een goed geweten hebben, doordat de liefde volkomen zou zijn. Want wie door het geloof in zijn hart verzekerd is, dat hij een genadige God heeft, die niet toornig tegen hem is, hoewel hij toorn verdiend had, die gaat zijn weg en doet alles blijmoedig en kan ook jegens de mensen zich zo gedragen, dat hij iedereen liefheeft en goed doet, ook al zijn zij geen liefde waard. Tegenover God is zijn verhouding zodanig, dat hij omwille van Christus, de Middelaar, gerust is, dat God hem niet in de hel wil stoten, maar hem vriendelijk toeknipt en hem de hemel opent. Dàt is de hoogste verzekerdheid; de hoofdzaak en de grond van onze zaligheid. Dan ga ik tot mijn naaste uit en waag voor hem mijn leven, en doe hem zoveel goed als ik kan, al naarmate mijn ambt of stand dat medebrengt en eist. En indien ik te weinig doe, dan voorkom ik hem en begeer van hem het mij te vergeven. Zo heb ik een goed en gerust geweten, beide voor God en mensen, zodat noch de wereld mij voortaan bestraffen, noch de hel mij verslinden, noch de duivel mij verscheuren kan. Zo is de mens in allen deele volkomen jegens de mensen, door de liefde; voor God echter niet door de wet, maar door Christus, Die hij met zijn geloof aangrijpt als de troon van de genade, als Degene, die Zijn heiligheid mij ten goede doet komen en mij schenkt, dat ik in Hem heb, wat mij ter zaligheid nodig is.

Dat nu is de rechte, reine leer, die men leren moet en aangaande welke men de lieden, met oordeel van onderscheid, moet onderwijzen; namelijk, hoe zij zowel voor God als voor de mensen bestaan kunnen; opdat men het niet door elkaar haspelt en geloof en liefde of het leven voor God en dat voor de mensen met elkaar verwart. Dit moesten deze roemzuchtige predikers verkondigen, omdat zij voor meesters van de wet willen gehouden worden; opdat dit in de Christenheid goed werd ingezien en onthouden. Want al onderwijst men dit nog zo nadrukkelijk, het kost toch moeite genoeg, het goed te leren; vooral voor ons, die zo gewend zijn geraakt aan en opgevoed in de leer van de werken, en slechts naar de wet en naar onszelf verwezen zijn. Daarbij komt dan buiten en behalve dat nog onze natuur, die uit zichzelf hiertoe geneigd is, en door de kracht van de gewoonte daarin geworteld en versterkt is geworden. En het hart zozeer in de sleur heeft doen geraken, dat wij niet anders kunnen denken als: wanneer ik zo en zo heilig geleefd heb, en zovele grote werken heb gedaan, dan zal God mij wel genadig wezen. Zodat wij zowel tegen onze natuur als tegen de kracht van onze gewoonte hebben te strijden; waarom het uitermate moeilijk is, ons een andere gezindheid eigen te maken en geloof en liefde zo nauwkeurig te scheiden. Altijd blijft de drek ons nog aanhangen en aankleven, zodat, hoewel wij nu in het geloof zijn, het hart zich altijd weer voor God wil beroemen en zeggen: ik heb toch zo lang gepreekt, zo goed geleefd, zoveel gedaan enzovoort, dat zal Hij toch wel niet voorbij zien. En dan willen wij gaarne met God accorderen, dat Hij, ons leven in aanmerking nemende Zijn rechterstoel omwille van ons tot een genadetroon zou maken. Maar daar komt niets van! Voor de mensen mag u zich wel beroemen: ik heb iedereen zo goed

mogelijk behandeld en als er iets ontbreekt, dan wil ik het nog gaarne doen. Wanneer u echter voor God wilt verschijnen, laat uw roem dan maar thuis en wees indachtig, dat u zich van het recht op de genade beroept.

Laat iemand daarmee maar eens beginnen en het beproeven, dan zal hij gewaar worden en zien, hoe ontzettend moeilijk en zuur het wordt voor een mens, die zijn leven lang zich met werkheiligheid heeft ingelaten, zich daaruit los te wringen en van ganser harte zich door het geloof te verheffen tot deze enige Middelaar. Ikzelf heb het nu bijna twintig jaren gepredikt en er mij in geoefend, met lezen en schrijven, zodat ik er nu toch eigenlijk uit moest wezen; maar nog voel ik steeds de oude, kleverige vuilnis, dat ik met God graag in overleg zou willen treden en wat meebrengen, waarvoor Hij mij dan Zijn genade moest geven. En het wil er ook bij mij nog niet geheel in, dat ik mij zo geheel en al alleen op de genade moet overgeven. Toch kan en moet het niet anders zijn. De troon van de genade alleen moet gelden en van kracht blijven, omdat Hij Zelf hem heeft opgericht; anders kan geen mens voor God verschijnen.

Daarom geen wonder, dat het anderen zwaar wordt het geloof zo zuiver op te vatten; vooral, wanneer daar nog bij komen deze predikers van de duivel, van welke Paulus hier spreekt, die er tegen waarschuwen en op de wet aandringen door spreken als deze (Lucas 10 vs. 28): *doe dat en u zult leven*, of (Matth. 19 vs. 17): *wilt u ten leven ingaan, houd de geboden*. Dat is wèl goed en waar indien u het ook goed verstaat. Het rechte begrip daarvan moet u mij zeggen; anders: dat wist ik vroeger ook wel, dat ik vroom moet zijn en de geboden houden. Maar hoe kom ik daartoe? En wat betekent: vroom zijn? U zegt: het betekent een goed geweten en een rein hart hebben en alles doen, wat God geboden heeft. Volkomen waar, maar geef mij dat dan, of wijs mij iemand, die het mij zeggen kan. Het hart en geweten kunt u mij niet zóver brengen, dat God niet zou kunnen straffen of verdoemen. Nu eist (gelijk genoeg gezegd is) de wet een hart, hetwelk voor God een volkomen goed geweten heeft. Vanwaar kan men dat krijgen. Dat is de vraag en het punt, waarover wij het hier hebben. Waarlijk niet daar vandaan, dat u de rechterstoel predikt; maar daar vandaan, dat men een ongeveinsd en rein geloof heeft, hetwelk Christus aangrijpt en in Hem alles heeft en krijgt, wat de wet eist. Daar is dan alles rein en dan heeft men een goed geweten en heet vroom en rechtvaardig voor God. Want al ontbreekt er aan mij zeer veel, Hij stelt Zich voor mij in de bres. En Hij heeft zoveel vroomheid, dat Hij alles kan aanvullen wat er aan mij en aan alle mensen ontbreekt.

Op deze wijze tonen wij aan, hoe men er toe komt, om vroom voor God te zijn. Zij daarentegen wijzen alleen aan, hoe men vroom voor de mensen wordt indien zij het tenminste zo goed nog maken; desondanks willen zij het hoog opvijzelen alsof het voor God kon gelden. Zo werpen zij het alles in een pot; als lieden, die niets weten of ervaren hebben, van hetgeen zij zeggen of stellen, want wat betekent het, of u veel schreeuwt: wie in de hemel wil komen, moet de geboden houden? Daardoor zult u het niet tot stand brengen. Want zie u zelf maar aan en zoek in uw boezem, dan zult u vinden, dat u in zonden geboren bent en geleefd hebt en niet in staat bent te volbrengen, wat de wet eist. Waarom doet u dan de oren van de lieden tuiten door zulke woorden: u moet vroom zijn, dan wordt u zalig; waaruit toch niets volgt en waardoor u niemand aanwijst, hoe hij ertoe komen kan? De woorden hoor ik wel, aangaande hetgeen de wet eist; maar hoe zal ik het zover brengen, dat het zo gaat? Dan wijst u mij weer op mijzelf en zegt: u moet goede werken doen. Maar hoe zal ik voor God bestaan wanneer ik lange tijd goede werken heb gedaan en voor de mensen vroom ben, gelijk u mij leert; hoe word ik verzekerd, dat God mij nu ook voor zo

iemand houdt? Want mijn eigen hart en geweten zijn tegen mij en zeggen daarop: nee. Derhalve moest u mij leren, zoals Paulus hier overal doet, dat het alles moet voortkomen alleen uit het ongeveinsd geloof; zodat men in de allereerste plaats de troon van de genade bereikt en daar haalt en toevoegt wat ons ontbreekt; dan is de spreuk, houd de geboden, goed verstaan! Want dat is het wat de wet wil, dat u vroom bent, zowel voor God als voor de mensen. Als u dat hebt, ga dan naar buiten onder de mensen en oefen liefde en doe goede werken. Op die wijze komt men goed terecht en vervult men zulke spreuken. Want daardoor geeft en doet de mens wat de wet eist. Ten eerste voor God; evenwel niet door zichzelf, maar door Christus, zonder Wie wij voor God niets kunnen doen; maar dan ook door zichzelf voor de naaste. En zo is men geheel en al vroom, innerlijk door het geloof of door Christus; uiterlijk door zijn doen. Maar daarnaast moet ook vergeving van zonden zijn; zodat de gerechtigheid van de Christenen veel meer bestaat in vergeving van de zonden dan in het eigen doen. Dit keren deze onnutte snappers om en leggen, met voorbijgaan van de vergeving van de zonden, alle nadruk op het doen.

Zie, zo bestraft Paulus de dwaling en het onverstand van deze lieden, die de wet roemen en er op aandringen, terwijl zij zelf niet verstaan, ook niet aanwijzen in welk een verhouding men daartegenover staan moet, of hoe het tot stand gebracht kan worden; zij kunnen niets meer dan de woorden wauwelen van wet, geboden houden, zalig worden, goede werken doen enzovoort. Evenals zij tegenwoordig ook alle boeken vol kladden en alle kerken overvallen met zulk een nutteloos gezwets, hetwelk zijzelf niet begrijpen, terwijl zij er nooit een woord over spreken, wat Paulus hier leert als de hoofdzaak; hoe de liefde uit een rein hart, een goed geweten en een ongeveinsd geloof moet komen. Zij zeggen niets anders als: houd de geboden; maar het is er verre vandaan, dat zij de bedoeling zouden begrijpen. Daarom verdraaien en vervalsen zij alles, de liefde, het hart en het geweten, want de hoofdbron is er niet, namelijk het ongeveinsd geloof. En als dat niet oprecht is, dan deugt al het andere niet wat er uit moet voortkomen. En wat zij voorgeven is dan niets als een rad voor de ogen draaien, door een gekleurd glas zien, hetwelk op de eigenlijke kleur lijkt, maar dit geenszins is. Zij menen dat God het dan ook zo zal aanzien, omdat zij zo en zo voor de mensen geleefd hebben; namelijk, zoals zij het in hun blinde waan aanschouwen. Als dat Gods bedoeling was geweest, dan zou Hij Christus en de gehele prediking van het Evangelie wel voor Zich gehouden hebben; wat kon er Hem dan toe bewogen hebben, om zulk een toestand in leven te roepen, Zijn Zoon van de hemel te zenden, en deze Zijn dierbaar bloed te laten vergieten; enig en alleen om te verdienen en te geven, wat wij van tevoren reeds bij onszelf hadden? Dan zou Hij wel een dwaas hebben moeten zijn, dat Hij er zulk een schat voor over heeft, terwijl niemand deze behoeft.

Zo ziet u, hoe zij slechts hun eigen dromen leren waarvan zij niets weten of ondervonden hebben. En daarmee de mensen in de war brengen, omdat zij niet kunnen aanwijzen, hoe men moet komen tot hetgeen zij voorgeven; maar hen alleen naar zichzelf verwijzen, en zodoende hen sterken in hun oude natuur en gewoonte, waar zij de lieden juist moeten uitbrengen. Dat zijn waarlijk, jammerlijke, vijandige lieden, waarom het geen wonder is dat Paulus hen berispt en bestraft. En evenwel moeten het geen slechte lieden geweest zijn, omdat hij zelf van hen zegt, dat zij meesters van de wet heten en geroemd willen worden, waarschijnlijk wel nog meer en nog beter dan de apostelen zelf.

Laat ons derhalve deze tekst onthouden; want daarin is kort en duidelijk een reine, volkomen leer samengevat, hoe wij zowel voor God als voor de mensen vroom

kunnen zijn, gelijk de wet het eist, dat men deze drie stukken met elkaar verbindt, namelijk: een rein hart, een goed geweten en een ongeveinsd geloof. Daaruit moet al ons leven voortvloeien en daarin wederkeren. Zo hebben wij de bedoeling van de wet gevonden en uiteengezet! Voornamelijk echter komt het daarop aan, dat wij niet voorbij zien, dat Christus het middelpunt wezen moet. Hij is het einde van de wet en alles bij elkaar; Hij is al onze vroomheid voor God, welke wij niet in onszelf vinden, en die wij zonder het geloof ook nooit zullen vinden, al pompt men de leer van de wet zonder ze echter te begrijpen en te erkennen, ook nog zolang en veel de lieden in. Zie daar, wat wij voor ditmaal over deze tekst hebben willen zeggen, waarmede wij God gediend en een dankoffer betaald hebben tot lof en eer van Zijn genade. Amen.